

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU DÜZENLEMELERİ
BAĞLAMINDA HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU**

Yüksek Lisans Tezi

NIHAL ŞİRİNOĞULLARI

İstanbul, 2025

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI
ÖZEL HUKUK TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU DÜZENLEMELERİ
BAĞLAMINDA HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU**

Yüksek Lisans Tezi

NIHAL ŞİRİNOĞULLARI

Tez Savunma Jürisi

1. Tez Danışmanı : Prof. Dr. İbrahim Aşık
2. Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Saçar
3. Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ozan Tok

İstanbul, 2025

ÖZET

HUKUK MUHAKEMELERİ KANUNU DÜZENLEMELERİ BAĞLAMINDA HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

Hâkimlerin hukuka aykırı fiillerinden doğan sorumlulukları doğrudan hukuk devleti ilkesinin bir tezahürü olarak hukuk sistemimizde karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızın temel konusunu hâkimlerin yargılama faaliyetlerinden doğan hukuki sorumlulukları ve bu sorumluluğa ilişkin yasal düzenlemelerin temel hak ve hürriyetlerle bağdaşıp bağdaşmadığı hususları oluşturmaktadır. Çalışmamızda hâkimin yargılama faaliyetlerinden doğan hukuki sorumluluğuna dair hükümler güncel mevzuat hükümleri olan 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri ile daha önce yürürlükte bulunan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uygulaması sırasında oluşan yargı içtihatları ve doktrin görüşlerine de yer verilerek karşılaştırma yapılmak suretiyle detaylı olarak incelenmiştir. Bu kapsamda kamu görevlisi tanımı, hâkim kavramının kamu görevlileri arasındaki yeri, hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin Hukuk Muhakemeleri Kanununda tahdidi olarak sayılan sorumluluk halleri detaylı olarak ele alındıktan sonra hâkimlerin yargılama faaliyetleri sırasında vermiş oldukları zarardan dolayı doğrudan Devlet aleyhine açılacak tazminat davası ve Devletin sorumlu hâkime açacağı rücu davası incelenmiş ve nihayetinde mevcut Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemeleri ile ilgili olduğunu düşündüğümüz temel hak ve hürriyetler hâkimin hukuki sorumluluğu konusu çerçevesinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler :Hâkim, Hukuki Sorumluluk, Devletin Sorumluluğu, Hukuk Devleti İlkesi, Tazminat Davası, Rücu

ABSTRACT

LEGAL RESPONSIBILITY OF THE JUDGE IN THE CONTEXT OF THE CODE OF CIVIL PROCEDURE REGULATIONS

The liabilities of judges arising from their unlawful acts are directly encountered in our legal system as a manifestation of the principle of the rule of law. The main subject of our study is the legal liabilities of judges arising from their trial activities and whether the legal regulations regarding this liability are compatible with fundamental rights and freedoms. In our study, the provisions regarding the legal liabilities of judges arising from their trial activities are examined in detail by comparing the provisions of the current legislation, the Code of Civil Procedure No. 6100, with the judicial precedents and doctrinal opinions formed during the implementation of the Code of Civil Procedure No. 1086, which was in force before. In this context, after the definition of public officer, the place of the concept of judge among public officers, and the liability situations listed as limited in the Code of Civil Procedure regarding the legal liability of judges were discussed in detail, the compensation lawsuit to be filed directly against the State due to the damage caused by judges during their trial activities and the recourse lawsuit to be filed by the State against the responsible judge were examined and finally, the fundamental rights and freedoms that we think are related to the current Code of Civil Procedure regulations were discussed within the framework of the legal liability of the judge.

Key Words :Judge, Legal Responsibility, Government Liability, Suit for Damage, Recourse

ÖNSÖZ

Bu çalışma ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında düzenlenen hâkimin hukuki sorumluluğu kavramının tarihsel gelişimi, güncel hukuk sistemimizdeki durumu ve yasal düzenlemenin temel hak ve hürriyetlerle olan bağlantısı incelenmiştir.

Bu çalışmanın hayata geçirilmesi sürecinde bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, araştırmanın her aşamasında değerli görüşleri ile beni destekleyen, samimiyetini her zaman hissettiren, çalışmamı ve beni her an doğru istikamete yönlendiren değerli danışman hocam Prof. Dr. İbrahim Aşık'a, değerli görüş ve katkılarıyla çalışmamı içtenlikle destekleyen jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi Ozan Tok ve Dr. Öğr. Üyesi Ömer Faruk Saçar'a, eğitim hayatım boyunca destekleri ile her zaman yalnız olmadığımı hissettiren cesaret veren, bana olan inanç ve güvenlerini hiç kaybetmeyen, hayattaki en büyük şansım sevgili aileme, çalışmanın her aşamasında hem akademik hem de psikolojik desteği ile yanımda olan arkadaşım doktora öğrencisi İdil Ece Çınarlı'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Diyarbakır, Mart 2025

Nihal Şirinoğulları

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR CETVELİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM

GENEL OLARAK SORUMLULUK KAVRAMI VE HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU KANUNİ DÜZENLEMELERİ

1.1. SORUMLULUK KAVRAMI.....	3
1.1.1. Genel ve Hukuki Anlamıyla Sorumluluk	3
1.1.2. Devletin Hukuki Sorumluluğu.....	4
1.2. KAMU GÖREVLİLERİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞU.....	6
1.2.1. Kamu Görevlisi Kavramı.....	6
1.2.2. Yargı Organı Mensubu Kamu Görevlileri.....	8
1.2.2.1. Hâkimler.....	8
1.2.2.2. Savcılar	8
1.2.2.3. İcra Müdürleri ve Memurları.....	12
1.3. HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN KANUNİ DÜZENLEMELER.....	15
1.3.1. 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenlemeler	15
1.3.2. 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenlemeler.....	20
1.3.3. 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'ndaki Düzenlemeler.....	27
1.3.4. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki Düzenlemeler.....	29
1.4. HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN AYRI DÜZENLENMESİNİN GEREKLİLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER	34
1.4.1. Hâkimin Hukuki Sorumluluğu Özel Düzenlemelerini Gerekli Görmeyen Görüş.....	34
1.4.2. Hâkimin Hukuki Sorumluluğu Özel Düzenlemelerini Gerekli Gören Görüş.....	35

1.4.3. Güncel Hukuk Sistemimizdeki Durum.....	37
---	----

II. BÖLÜM

HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

2.1. HÂKİMİN SORUMLULUĞUNUN ESASLARI.....	39
2.1.1. Hâkimlik Mesleği.....	39
2.1.2. Hâkimin Sorumluluğunun Türleri.....	40
2.1.2.1. Disiplin Sorumluluğu.....	40
2.1.2.2. Cezai Sorumluluk	41
2.1.2.3. Hukuki Sorumluluk.....	43
2.2. HÂKİMİN YARGISAL FAALİYET DIŞINDA KALAN HUKUKİ SORUMLULUK NEDENLERİ.....	43
2.2.1. Haksız Fiil Nedeniyle Hâkimin Hukuki Sorumluluğu.....	43
2.2.2. İdari Faaliyet Nedeniyle Hâkimin Hukuki Sorumluluğu	45
2.3. SORUMLULUK KAPSAMINDA YER ALAN HÂKİM KAVRAMI.....	45
2.3.1. Yerel Mahkeme Hâkimleri Bakımından.....	45
2.3.1.1. Adli Yargı.....	46
2.3.1.1.1. Hukuk Mahkemeleri Hâkimleri	46
2.3.1.1.2. Ceza Mahkemeleri Hâkimleri.....	46
2.3.1.2. İdari Yargı.....	52
2.3.2. Yüksek Yargı Mensubu Hâkimler Bakımından.....	54
2.3.2.1. Anayasaya Mahkemesi Başkan ve Üyeleri	54
2.3.2.2. Yargıtay Başkan ve Üyeleri.....	54
2.3.2.3. Danıştay Başkan ve Üyeleri.....	55
2.3.2.4. Bölge Adliye Mahkemesi Başkan ve Üyeleri.....	56
2.3.2.5. Bölge İdare Mahkemesi Başkan ve Üyeleri.....	56

2.3.2.6. Diğer Yüksek Mahkeme Mensupları.....	57
2.4. HUKUKİ SORUMLULUĞUN KOŞULLARI.....	57
2.4.1. Genel Sorumluluk Koşulları.....	57
2.4.1.1. Hukuka Aykırı Fiil.....	58
2.4.1.2. Kusur.....	58
2.4.1.3. Zarar.....	60
2.4.1.4. İlliyet Bağı.....	62
2.4.2. 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamındaki Sorumluluk Sebepleri.....	62
2.4.2.1. Kayırma veya Taraf Tutma Yahut Taraflardan Birine Olan Kin veya Düşmanlık Sebebiyle Hukuka Aykırı Bir Hüküm veya Karar Verilmiş Olması.....	62
2.4.2.2. Sağlanan veya Vaat Edilen Bir Menfaat Sebebiyle Kanuna Aykırı Bir Hüküm veya Karar Verilmiş Olması	66
2.4.2.3. Farklı Bir Anlam Yüklenemeyecek Kadar Açık ve Kesin Bir Kanun Hükümüne Aykırı Karar veya Hüküm Verilmiş Olması.....	67
2.4.2.4. Duruşma Tutanağında Mevcut Olmayan Bir Sebebe Dayanılarak Hüküm Verilmiş Olması	70
2.4.2.5. Duruşma Tutanakları İle Hüküm veya Kararların Değiştirilmiş Yahut Tahrif Edilmiş veya Söylenmeyen Bir Sözün Hüküm ya da Karara Etkili Olacak Şekilde Söylenmiş Gibi Gösterilmiş ve Buna Dayanılarak Hüküm Verilmiş Olması.....	71
2.4.2.6. Hakkın Yerine Getirilmesinden Kaçınılmış Olması.....	72
2.5. TAZMİNAT DAVASI.....	75
2.5.1. Davanın Tarafları	75
2.5.1.1. Davacı.....	75
2.5.1.2. Davalı.....	76
2.5.2. Vekâletnamede Özel Yetki Şartı	77
2.5.3. Görevli ve Yetkili Mahkeme	79
2.5.4. Davanın Sonuçları ve Kanun Yolları.....	82
2.5.4.1. Davanın Usulden Reddi Halinde	82
2.5.4.2. Davanın Esastan Reddi Halinde.....	84
2.5.4.3. Davanın Kabulü Halinde.....	86

2.5.4.4. Kanun Yolları.....	87
2.6. RÜCU DAVASI.....	91

III. BÖLÜM

HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU KAVRAMININ TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU DÜZENLEMELERİNİN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ.....	93
3.1.1. ANAYASA 13. MADDE KAPSAMINDA SINIRLAMANIN SINIRI.....	93
3.1.1.1. Sınırlamanın Ancak Kanunla Yapılması.....	95
3.1.1.2. Anayasanın Sözüne Ve Ruhuna Uygun Olması.....	96
3.1.1.3. Hakkın Özü ve Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere Aykırı Olmama.....	97
3.1.1.4. Laik Cumhuriyetin Gereklere Aykırı Olmama.....	99
3.1.1.5. Ölçülülük İlkesine Aykırı Olmaması.....	99
3.1.2. HAK ARAMA HÜRRİYETİ	100
3.1.3. ADİL YARGILANMA HAKKI.....	103
3.1.4. ÖLÇÜLÜLÜK İLKESİ.....	107
3.1.5. EŞİTLİK İLKESİ.....	111
3.1.6. HUKUK DEVLETİ İLKESİ.....	113
SONUÇ.....	117
KAYNAKÇA.....	121

KISALTMALAR CETVELİ

AIHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AÜEHFD	Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜSBFD	Ankara Üniversite Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi
AY	Anayasa
AYD	Anayasa Yargısı Dergisi
AYM	Anayasa Mahkemesi
AYMK	Anayasa Mahkemesi Kararı
B. No	Başvuru Numarası
BK	Eski Borçlar Kanunu
Bknz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
C	Cilt
CMK	Ceza Muhakemesi Kanunu
DMK	Devlet Memurları Kanunu
Dr.	Doktor
E.	Esas
Ed.	editor
HD	Hukuk Dairesi
HGK	Hukuk Genel Kurulu
HMK	Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu
HSK	Hâkimler Savcılar Kanunu
HSYK	Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu
ICOMEF	International Congress of Management, Economy and Policy
İBK	İçtihadı Birleştirme Kararı
İÜHF	İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi
K.	Karar
m.	madde
Prof.	Profesör
s.	sayfa
S	sayı
T	Tarih
TAAD	Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TCK	Türk Ceza Kanunu
Vd.	ve devamı

YGK

Yargıtay Genel Kurulu

YHGK

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

GİRİŞ

Hâkim; en genel ifadeyle yargı görevini yerine getiren ve bu görevin ifası sırasında Anayasa'ya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaati çerçevesinde hareket eden ve önüne gelen bir uyuşmazlık hakkında hüküm veren kamu görevlisidir. Hâkimler görevlerini yerine getirirken diğer kamu görevlilerinden ayrılan birtakım ayrıcalıklardan faydalandıkları gibi bazı kısıtlamalara da maruz kalmaktadırlar. Hâkimlerin, bireysel ve toplu olarak, hâkimlik makamına kamusal bir sorumluluk gereği saygı ve hürmet duymalarının ve toplum nezdinde yargı sistemine olan güveni artırmak gayesiyle hareket ederek bu çerçevede faaliyetlerini yürütmelerinin gerekliliği uluslararası bir bildirge olan Banagalor Yargı Etiği İlkelerinin ilgili bölümlerinde de kabul edilmektedir.

Buna göre bağımsızlık, tarafsızlık, doğruluk, dürüstlük, eşitlik, ehliyet ve liyakat hâkimlerde olması gereken, bulunmaması halinde çeşitli sorumluluklara sebep olan ilkelerdir. Belirtildiği üzere; yargı bağımsızlığı başta olmak üzere hâkimin taşıması gereken tüm bu vasıflar esasında hukukun üstünlüğünün ön koşulu olup aynı zamanda hukuk devleti ilkesinin de bir tezahürüdür. Bunlara ek olarak adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenilme hakkı ve hak arama hürriyeti gibi çeşitli temel hak ve hürriyetlerin yargı organlarındaki yansımasının temel garantisidir. Bu nedenle hâkim, hem bireysel hem de kurumsal yönleriyle yargı bağımsızlığını, tarafsızlığını korumalı ve bu konuda örnek teşkil etmelidir.

Hâkimlik mesleğinin yukarıda da belirtilen nitelikleri ve ilgili tüm temel hak ve özgürlükler bir arada değerlendirildiğinde temelde üç başlık altında hâkimin sorumluluk esasları belirlenmiştir. Bunlardan ilki disiplin sorumluluğu olup bu hususa ilişkin kurallar 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 62 ila 81. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Bir diğer sorumluluk türü ise ceza sorumluluğuna ilişkin olup bu husus ise yine aynı kanunun 82 ila 98. maddeleri arasında düzenlenmiştir. Nihayetinde hâkimin hukuki sorumluluğuna ise genel sorumluluk ilkelerinin ötesinde özel düzenlemeler ile bir sınır çizilerek 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında özel olarak düzenlenmiştir.

Bu çalışma kapsamında ise 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kabulü öncesinde uygulama alanı bulan 1086 sayılı Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunu kapsamında hâkimin yargısal faaliyetleri nedeniyle doğan hukuki sorumluluğuna ilişkin uygulamaların ne şekilde geliştiği o dönemdeki yargısal içtihatlarla birlikte değerlendirildikten ve hâkimler ve savcılar hakkında meslek kanunu olarak kabul edilen 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu kapsamında kalan hukuki sorumluluğa ilişkin düzenlemeler ele alındıktan sonra 6100 sayılı kanunda yapılan değişiklikler de göz önünde bulundurularak güncel hukuk sistemimizdeki uygulama irdelenecektir. Bu kapsamda yapılan araştırma ile elde edilen kaynakların tamamı dikkate alınmakla birlikte çalışmanın uygulamaya yönelik olması da önem arz ettiğinden ilgili Yargıtay kararları ile Anayasa Mahkemesi bireysel başvuru kararları ile norm denetimine ilişkin kararlara da atıfta bulunulmuştur.

Çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır.

İlk bölümde, genel anlamıyla sorumluluk kavramından bahsedilerek kamu görevlilerinin kimler olduğu ve bunların hukuki sorumluluğunun çerçevesi çizildikten sonra hâkimin hukuki sorumluluğunun ilgili kanuni düzenlemelerle tarihi süreçte ne şekilde uygulama alanı bulduğu, bu sorumluluk kavramını doktrinde ele alan farklı görüşler ve bunların dayandıkları gerekçeler ayrı ayrı değerlendirilerek hâkimin hukuki sorumluluğunun kaynaklanacağı nedenler birlikte incelenmiştir.

İkinci bölümde, hâkimin sorumluluğunun esasları, sorumluluk kapsamında yer alan hâkimlerin kimler olduğu, genel sorumluluğun şartları kısaca açıklanarak 6100 sayılı Kanun kapsamında hâkimin hukuki sorumluluğunun doğması için aranan koşullar, açılacak tazminat davası ve devletin sorumlu hâkime yönelteceği rücu davası detaylı olarak ele alınıp değerlendirilmiştir.

Çalışmamızın son bölümünde ise nihayetinde başta hukuk devleti ilkesi, hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkı olmak üzere ilgili temel hak ve hürriyetler bağlamında hâkimin hukuki sorumluluğu kavramı ele alınmıştır.

Çalışmamızın sonuç bölümünde ise inceleme neticesinde elde edilen veriler açıklanan tüm hususlarla birlikte değerlendirmektedir.

I. BÖLÜM

GENEL OLARAK SORUMLULUK KAVRAMI VE HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU KANUNİ DÜZENLEMELERİ

1.1. SORUMLULUK KAVRAMI

1.1.1. Genel ve Hukuki Anlamıyla Sorumluluk

Sorumluluk kavramının tanımı yapılmak istenirse, kişinin doğrudan kendi etki alanı içerisinde gerçekleştirdiği bir eylemin ya da müdahale alanı içerisinde meydana gelen bir olayın sonuçlarını üstlenmesi olarak ifade edilmesi mümkün olacaktır. Kavramın hukuki bağlamı da kişinin eylemlerinin sonuçlarını üstlenme noktasında ortaya çıkıp şekillenmektedir¹. Bu nedenlerle hukuk düzeni de meydana gelen zararın failini verdiği zararı tazmin etmekle yükümlü tutarak ona hukuki sorumluluk yüklemektedir². Kişinin eylem ve işlemlerinin sonuçlarından sorumlu tutulması, hukuk devleti ve hukuk güvenliği ilkelerinin de doğal birer sonucudur. Bu bağlamda hukukun en temel prensibi olarak sorumluluk kavramı kabul edilmiştir. Borçlar hukuku alanında borç, kişinin haksız fiilinden, sözleşmeden veya kanundan kaynaklanabilir ve bu bağlamda doğacak her türlü borca aykırılık onu yapanın sorumluluğunu gündeme getirecektir. Türk Borçlar Kanunu'nun 49 ve devamı maddelerinde haksız fiilden kaynaklanan genel anlamıyla sorumluluk kavramı düzenlenmiş olup kural olarak kişinin haksız bir fiilinden sorumluluğunun gündeme gelmesi onun kusuruna bağlanmıştır. Genel prensip bu olmakla birlikte kanundan veya sözleşmeye dayanarak kusursuz sorumluluğun olduğu somut durumlar da söz konusu olacaktır³.

Buna göre kural olarak sorumluluktan bahsedebilmek için; öncelikle hukuk normlarınca korunmayan haksız ve hukuka aykırı bir fiilin gerçekleştirilmiş olması, işlenen fiil ile bir kişinin zarara uğramış olması, fiilin işlenmesinde failin kusurunun bulunması ve nihayetinde fiil ile zarar arasında bir illiyet bağının bulunması gerekmektedir⁴. Çalışmamızın konusu hâkimin hukuki sorumluluğu kapsamında şekillendiğinden sorumluluk kavramı ve şartlarını yukarıdaki gibi genel hatlarıyla ifade

¹ Budak, Canan (2022); "Modern Bir Hukuk Devletinin Gereği Olarak İdarenin Sorumluluğu"; Antalya Bilim Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 3 /(2), s.136-150. DOI: 10.54969/abuijss.1108904, s. 139.

² Akıntürk, Turgut; Ateş, Derya (2018); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri* (27. Baskı), İstanbul: Beta Yayınevi, s.85.

³ Tercier, Pierre; Pichonnaz, Pascal; Develioğlu, Murat (2016); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (1. Baskı), İstanbul: Oniki Levha Yayınları, s.569.

⁴ Oğuzman, M. Kemal; Öz, M. Turgut (2020); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Cilt 2* (Gözden Geçirilip Güncellenmiş 15. Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s. 12.

etmiş olup çalışmanın ilerleyen bölümlerinde sorumluluk şartlarına tek tek değineceğizden bu noktada kusursuz sorumluluk halleri ile sorumluluk doğuran diğer hususları çalışma kapsamında ele almamaktayız. Genel anlamıyla sorumluluk kavramının hâkimin hukuki sorumluluğu ile ilişkili olduğu noktaları çalışmanın devamında yer alan hâkimin hukuki sorumluluğu başlığı altında detaylı olarak açıklayacağız.

1.1.2. Devletin Hukuki Sorumluluğu

Sorumluluk kavramının tanımını yaparken kişinin kendi eylemlerinin sonuçlarından doğacak tüm olumsuzlukları üstlenip kabullenmesi olarak ifade etmiştik. Bir tüzel kişilik olan devletin diğer bir anlatımla idarenin, hukuki sorumluluğunun onu temsil eden gerçek kişilerin eylemleri neticesinde doğacağı noktasında tereddüt bulunmamaktadır. Yapılacak ilk değerlendirmede idarenin sorumluluğu kavramının taraflardan birinin devlet olması sebebiyle kamu hukuku alanı ile ilgili olduğu düşünülecek olsa da devletin hukuki sorumluluğunun özel hukuku da ilgilendiren çok daha geniş bir anlamı bulunmaktadır⁵.

Devlet ya da daha özel anlatımla idare, kamu gücü ayrıcalıklarını elinde tutan ve tek taraflı işlem yapma yetkisine sahip bir mekanizma olup bu durum devletin bireyler karşısında üstün konumda yer aldığı tezahürüdür⁶. Devletin bu kapsamda üstün birtakım hak ve yetkilere sahip olması bireylerin temel hak ve özgürlüklerini ihlal etme potansiyeline de sahip olması sonucunu doğurmaktadır. Bu ihlal potansiyeli nedeniyle devlet yapılanmasının tekel olarak elinde bulundurduğu yargı gibi faaliyetleri yerine getirirken izlemesi gereken hukuk kuralları tarafından çizilmiş sınırları vardır. Bu sınırlar ayrıca hukuk devleti ilkesi, adil yargılanma hakkı, hukuki dinlenme hakkı ve hukuk güvenliği ilkeleri gibi hukukun en temel prensipleri ile de doğrudan ilintilidir⁷. Bir diğer anlatımla hukuk devleti ilkesi esasında devletin bireyi devletten dahi korumasını amaçlamaktadır.

Konuyla doğrudan ilişkili olduğu anlaşılan Anayasa'nın 19. maddesi hükmü dikkate alındığında; *"...Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir."*⁸ şeklinde düzenlenen hüküm ile kişi hürriyeti

⁵ Gözler, Kemal; Kaplan, Gürsel (2023); *İdare Hukukuna Giriş*, (Güncelleştirilmiş 29. Baskı), Bursa: Ekin Yayınevi, s.308; Gözübüyük, A. Şeref; Tan, Turgut (2019); *İdare Hukuku Genel Esaslar Cilt I* (Güncelleştirilmiş 13. Baskı), Ankara: Turhan Yayınları, s.715; Günday, Metin (2015); *İdare Hukuku*, (Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı), Ankara: İmaj Yayınevi, s. 367.

⁶ Gözübüyük, A. Şeref; Tan, Turgut (2017); *İdare Hukuku- İdari Yargılama Hukuku Cilt II* (Güncelleştirilmiş 9. Bası), Ankara: Turhan Kitabevi, s.4; Pekcanitez, Hakan; Atalay, Oğuz; Sungurtekin Özkan, Meral; Özkes, Muhammet (2018); *İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*, (6728, 6763 ve 7010 Sayılı Kanunlarla Yapılan Değişiklikler Nazara Alınarak Gözden Geçirilmiş 5. Bası), İstanbul: Vedat Kitabevi, s.1.

⁷ Yaşar, Hasan Nuri; Cabioğlu-Güler, S. Sena; (2016), "Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Yetkileri Kapsamında Kamu Gücü İlişkisi", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(4): 64-66; Balkan, Ali (2009); İdarenin Yargı Dışı Yollardan Denetlenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

ve güvenliğine ilişkin Anayasa’da belirtilen esaslar dışında işlem yapılması halinde meydana gelecek zararın Devlet tarafından tazmin edileceği açıkça ifade edilmiştir. Anayasa’nın temel hak ve hürriyetlerin korunması kenar başlıklı 40. maddesine göre ise; “...Kişinin, resmî görevliler tarafından vâki haksız işlemler sonucu uğradığı zarar da, kanuna göre, Devletçe tazmin edilir. Devletin sorumlu olan ilgili görevliye rücu hakkı saklıdır.”⁹ düzenlemesi yargılama faaliyetleri neticesinde meydana gelen zararların bunu meydana getirenlerin yargı faaliyetlerinde resmi görevli kimseler olması sebebiyle devlet tarafından tazmin edileceği hususuna pozitif dayanak oluşturmaktadır¹⁰.

Tüm bu anlatılanlar birlikte değerlendirildiğinde, hâkimin yerine getirdiği yargısal faaliyetler kapsamında kasten veya ihmali nedeniyle tarafların zarara uğraması halinde meydana gelen zararı yargı faaliyetini tekelinde bulundurarak yürüten devletin gidermesi gerekecektir. Bu doğal sonuç yukarıda da belirtilen hukuk prensiplerinden kaynaklanır. Anayasa’nın, devletin temel amaç ve görevleri kenar başlıklı 5. maddesi ile düzenlenen; “Devletin temel amaç ve görevleri, Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır.”¹¹ hükmü de sosyal devlet ve hukuk devleti ilkeleri çerçevesinde bu hususu destekler nitelikte düzenlemeler içermektedir¹².

Diğer bir açıdan ise hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle açılacak tazminat davasında doğrudan işlemi yapan hâkimin sorumluluğunu kabul eden Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 573. maddesi ile; “Hâkim ve icra reisi aleyhine aşağıda yazılan sebeplere binaen tazminat davası ikame olunabilir: 1 – İki taraftan birini tesahüp ve iltizam veya gazez ve nefsanîyet dolayısıyla diğeri aleyhine kanuna ve adalete mugayir bir hüküm ve karar verilmiş olması, 2 – Kabilî tevil ve izah olmayacak surette vazih ve sarahati katiye kanuniyeye mugayir karar verilmiş olması, 3 – Muhakeme zabıtnamesinde mevcut olmayıyan sebebe binayi hükmedilmiş olması, 4 – Muhakeme zabıtnameleriyle kararların tağyir ve tahrif edilmiş ve söylenmiyen bir sözün hüküm ve karara müessir olacak surette söylenmiş gibi gösterilmiş olması, 5 – İta veya temin veya vadolunan menfaat dolayısıyla mugayiri kanun hüküm verilmiş olması, 6- İhkakı haktan istinkaf olunması, 7 –Memuriyet vazifesini yapmakta ihmal ve terahi gösterilmesi veya kanuna göre verilen emirlerin makbul bir sebep olmaksızın

⁹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

¹⁰ Yıldırım, Turan, Yasin, Melikşah; Kaman, Nur; Özdemir, H. Eyüp; Üstün, Gül (2020); *İdare Hukuku*, (Güncelleştirilmiş 8. Bası), İstanbul: Onikilevha Yayınları, s.760.

¹¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

¹² Yıldırım, Yasin, Kaman, Özdemir, Üstün (2020), s.760.

yapılmaması.¹³” getirilen düzenlemeler yerine tazminat davasının devlete yöneltilmesi gerektiği, devletin ise kusuru bulunması halinde ödemek zorunda kaldığı tazminatı hâkime rücu edebileceği yönündeki Hukuk Muhakemeleri Kanunu 46. maddesi; “*Hâkimlerin yargılama faaliyetinden dolayı aşağıdaki sebeplere dayanılarak Devlet aleyhine tazminat davası açılabilir:... (3)Devlet, ödediği tazminat nedeniyle, sorumlu hâkime ödeme tarihinden itibaren bir yıl içinde rücu eder.*¹⁴” düzenlemelerini kabul eden kanun koyucu diğer kamusal faaliyetlerden daha ayrıcalıklı koruma kapsamında olan yargısal faaliyetleri ve onu yerine getiren hâkimleri bireysel dava tehdidinden korumayı amaçlamaktadır.

1.2. KAMU GÖREVLİLERİNİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

1.2.1. Kamu Görevlisi Kavramı

Hâkimin hukuki sorumluluğu devletin sorumluluğunu doğurduğu için bu kavramları anlamak ve hâkimin devlet yapılanmasındaki konumlandırılmasını tespit etmek için öncelikle genel anlamıyla kamu görevlisini tanımlamak gerekmektedir. Buna göre öncelikle kamu görevlisini kavramsal bir sorun olarak ele almak gerekirse, memur ve kamu görevlisi kavramlarının doktrinde tartışılmakta olup henüz üzerinde genel ve ortak bir tanıma ulaşılamamış olduğu anlaşılacaktır¹⁵. Söz konusu kavramlara ilişkin kanunlarda ve doktrinde farklı tanımlamalar yapılmıştır.

Kamu görevlisi kavramını tanımlayan en temel yasal düzenleme olarak Anayasa’nın 128. maddesi kamu görevlisi kavramını; “*Devletin, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürütmekle yükümlü oldukları kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevler; memurlar ve diğer kamu görevlileri eliyle görülür. Memurların ve diğer kamu görevlilerinin nitelikleri, atanmaları, görev ve yetkileri, hakları ve yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük işleri kanunla düzenlenir...*” şeklinde düzenleyerek tanımlamıştır. Buna göre atıf yapılan Anayasal düzenleme doğrudan bir kamu görevlisi veya devlet memuru tanımı yapmamakla birlikte hangi iş ve işlemlerin kamu görevlileri eli ile yürütüleceğini belirlemiştir. Bu düzenleme ile dolaylı olarak da olsa kanun koyucu tarafından kamu görevlisi kavramına değinilmiştir.

Kamu görevlisi kavramını tanımlayan temel kanunlardan bir diğeri ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu olup ilgili kanun tanımlar kenar başlıklı 6. maddesi uyarınca kamu görevlisi kavramını; “... *kamusal faaliyetin yürütülmesine atama veya seçilme yoluyla ya da herhangi bir surette sürekli, süreli*

¹³ <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/hukuk-usul-muhakemeleri-kanunu-1086>

¹⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6100.pdf>

¹⁵ Sağlam, Harun (2010); Türk Hukukunda Kamu Görevlilerinin Kişisel Kusurlarından Kaynaklanan Zararlardan Dolayı İdarenin Sorumluluğu ve Kamu Görevlilerine Rücu Edilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.10; Gözübüyük, Tan (2019); s.795.

veya geçici olarak katılan kişi...¹⁶” olarak tanımlamıştır. Yine benzer şekilde 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun 2. maddesinde; “...Devletin ve diğer kamu tüzel kişilerinin genel idare esaslarına göre yürüttükleri kamu hizmetlerinin gerektirdiği asli ve sürekli görevleri ifa eden memurlar ve diğer kamu görevlilerinin...¹⁷” ifadeleri ile ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 1. maddesinde; “...Bu Kanun, Genel ve Katma Bütçeli Kurumlar, İl Özel İdareleri, Belediyeler, İl Özel İdareleri ve Belediyelerin kurdukları birlikler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlarda, kanunlarla kurulan fonlarda, kefalet sandıklarında veya Beden Terbiyesi Bölge Müdürlüklerinde çalışan memurlar hakkında uygulanır... Anayasa Mahkemesi üye ve yedek üyeleri ile raportörleri; hâkimlik ve savcılık mesleklerinde veya bu mesleklerden sayılan görevlerde bulunanlar... özel kanunları hükümlerine tabidir.¹⁸” ifadeleri ile kanun koyucu kamu görevlisi ve devlet memuru kavramlarının tanımlarını yapmaktadır.

Kanuni düzenlemeler ve doktrindeki görüşler dikkate alındığında kamu görevlisi kavramını dar ve geniş anlamda kamu görevlisi olarak ikiye ayırarak açıklamak mümkün olacaktır¹⁹. Geniş anlamıyla kamu görevlisi, gördükleri hizmetin niteliği yahut hukuki durumları göz önüne alınmaksızın kamu kesiminde görev yaparak kamu hizmeti gören ve genel idare esaslarına göre idare hukuku kurallarına bağlı veya kendine özgü hukuki prensipleri ile hareket eden herkesi ifade eder²⁰.

Dar anlamda kamu görevlisi kavramı ise devletin siyasi yapılanması içinde görev yapan kişiler ile özel hukuk hükümlerine tabi çalışanlar dışında kalanları kapsayan daha kısıtlayıcı bir kavramdır. Geniş anlamda kamu görevlisi açıklanırken esas alınan kavram görev kavramı iken dar anlamda kamu görevlisi tanımı yapılırken meslek kavramı esas alınmalıdır. Bu tanımlar devlet memurlarını da içine alacak nitelikte daha geniş bir kavramı ifade etmekle birlikte tüm kamu görevlileri devlet memuru da değildir. Memurların dışında kalan diğer kamu görevlilerine örnek vermek gerekirse; üniversite öğretim üyeleri, hâkim ve savcılar, askerler gibi ayrı kanunlara ve hukuki rejime tabi kamu görevlileri sayılabilir.

Çalışmamızın kapsamı da dikkate alındığında kamu görevlisi kavramının açıklanmasına genel hatlarıyla değinmekle yetineceğiz. Bu kapsamda açıklamalara 2802 sayılı Hâkim ve Savcılar Kanunu ile düzenlenerek özel bir hukuki rejime tabi olan ve genel anlamıyla kamu görevlisi kavramından

¹⁶ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf>

¹⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4483&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

¹⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=657&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

¹⁹ Akyılmaz, Bahtiyar, Sezginer, Murat; Kaya, Cemil (2021); *Türk İdare Hukuku*, (14. Baskı), Ankara: Savaş Yayınevi, s.665; Günday (2015), s. 579; Gözler, Kemal (2021); *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*, (13. Baskı), Bursa: Ekin Yayınları, s.262.

²⁰ Atay, Ender Ethem (2022); *İdare Hukuku*, Turhan Kitabevi, (Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 3. Baskı), Ankara: s.671; Akyılmaz, Sezginer, Kaya (2021); s.666; Gözübüyük, Tan (2019), s.797. Yıldırım, Yasin, Kaman, Özdemir, Üstün (2020), s.262.

ayrılan yargı mensubu hâkim ve savcılarının devlet yapılanmasındaki konumlarını değerlendirerek devam edeceğiz.

1.2.2. Yargı Organı Mensubu Kamu Görevlileri

1.2.2.1. Hâkimler

Hâkimler, yargılama yetkisini Türk milleti adına kullanarak yargı erkinin tarafsız ve bağımsız mahkemelerce temsilini sağlayan gerek Anayasa gerekse kanunlar ile birtakım yargısal güvenceler çatısı altında bulunarak yargı görevlerini ifa eden ve diğer kamu görevlilerinden farklı bir statüde görev yapan yargı mensubu kamu görevlileridir²¹. Yargı yapılanması içerisinde yer alan hâkim, genel bir kavram olup adli ve idari hâkimler ile Yargıtay ya da Bölge Adliye Mahkemesi gibi yüksek mahkeme mensupları başkan ve üye hâkimlerini de kapsayacak geniş bir kavramdır²².

Çalışmamızın kapsamı da dikkate alınarak hâkimlik mesleği ve hâkimlerin hukuki sorumlulukları hususunda geniş açıklamalar takip eden bölümlerde yer almaktadır. Bu nedenle bu kısımda yalnızca kısa bir tanımlama yapılmakla yetineceğiz.

1.2.2.2. Savcılar

Yargılamanın ceza hukuku alanında bulunarak savcılık makamında yer alan kişilerin görevlerini yerine getirmek üzere seçilmeleri yönünde hâkimler için aranan atama, göreve başlama ve ehliyet şartlarının her birini sağlıyor olması aranmaktadır. Bu şartlar da dikkate alındığında hâkimlerle savcılar arasında teoride esaslı bir farkın bulunmadığı anlaşılmaktadır²³. Ancak belirli noktalarda hâkimlerle ortak düzenlemelere sahip olsalar da yargı içerisinde buldukları konum, başsavcılık çatısı altında hareket ediyor olmaları, üstlendikleri görev ve iddia makamı olarak kamu adına dava açma hak ve yetkisini bünyesinde bulundurmaları sebepleriyle belirli noktalarda hâkimlerden ayrılırlar.

Doktrinde ise savcılık makamının hukuki statüsü bakımından farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu görüşlerden ilki ve Türk doktrininde baskın olan görüşe göre savcılık, yürütmenin bir parçası olarak kabul edilmelidir. Bu görüşe göre, soruşturmanın yürütülmesi ve kovuşturma aşamasına geçilmek üzere iddianame düzenlenmesi gibi görevlerin yargılama faaliyeti olarak adlandırılması söz

---

²¹ Akkan, Mine (2017); *Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku, Cilt I*, (15. Bası), İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, s.341.

²² Kuru, Baki; Aydın, Burak (2020); *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, (4. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, § 86; Budak, Ali Cem; Karaaslan, Varol (2021); *Medeni Usul Hukuku*, (5. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi, s.36; Görgün, Şanal; Börü, Levent; Toraman, Barış; Kodakoğlu, Mehmet (2018); *Medeni Usul Hukuku*, (7. Baskı), Ankara: Yekın Yayınları, s.113.

²³ Toroslu, Nevzat; Feyzioğlu, Metin (2020); *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (20. Baskı), Ankara: Savaş Yayınevi, s.134.

konusu olmayıp savcılarının ancak yürütmenin bir süjesi olarak görülmesi gerekmektedir²⁴. Belirtilen baskın görüşü savunan yazarlardan bazıları görüşlerine dayanak olarak savcılarının bağımsız bir şekilde hareket edemediklerini, nitekim Anayasa’da da hâkimler için öngörülen bağımsızlık korumasının savcılar bakımından düzenleme getirmedeğini öne sürmektedirler²⁵.

Savcının yerine getirdiği hizmeti yargı faaliyeti ve savcının hukuki statüsünü ise idari değil yargısal bir statü olarak gören ve kabul eden aksi görüşe göre ise savcılarının üstlendikleri görev, maddi gerçeğin soruşturularak ortaya çıkarılmasını sağlamak ve yasaların adaletli, hukuka uygun, herkese eşit olacak şekilde uygulanmasını sağlamak olarak ifade edilmektedir²⁶. Belirtilen bu tanım ve ifade ediş biçiminden de anlaşılacağı üzere doktrinde baskın görüşün karşısında yer alan bu aksi görüşe göre savcılarının hukuki statülerini yargısal bir statü olarak ele alıp kabul etmek gerekmektedir²⁷.

Savcılarının hukuki statülerinin hem idari hem de adli olduğu yönündeki karma görüşe göre ise savcılar bir yandan sanığın lehine ve aleyhine olan tüm delilleri toplama, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verme gibi yetkileri kullanarak diğer yandan iddia makamı adına idari faaliyet olarak nitelendirilebilecek iddia faaliyetini gerçekleştirerek hem adli hem de idari faaliyet yürütmekte ve böylece çift başlı bir yapıya sahip olmaktadır²⁸. Diğer bir anlatımla ise savcının soruşturma evresindeki asli rolü ile birlikte kovuşturma evresindeki görevleri göz önünde bulundurulduğunda bu faaliyetin *adli alana ilişkin idari bir faaliyet* olarak tanımlanması da mümkün olacaktır²⁹.

Kanaatimizce açıklanan tüm gerekçeler, görüşler ve mevcut yasal düzenlemeler dikkate alındığında savcılarının her ne kadar hâkimlerden bazı noktalarda ayrışsalar da temel prensipler dolayısıyla yargı mensubu oldukları ve yaptıkları işin bir yargı faaliyeti olduğu anlaşılmaktadır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da vermiş olduğu bir kararında, hâkimler ve savcılarının yargı mensubu

---

²⁴ Centel, Nur (Ed.), (2015); *Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular*, Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Konferansları Serisi 1, İstanbul: Onikilevha Yayıncılık, s. 4; Ünver, Yener; Hakeri, Hakan (2021); *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (7313 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler İşlenmiş 18. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 215; Kunter, Nurullah; Yenisey, Feridun, Nuhoglu, Ayşe (2010); *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, (18. Bası), İstanbul: Beta Yayınevi, s. 377; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu (2018), s.114

²⁵ Karakehya, Hakan; Arabacı, Murat (2016); “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 65, Sayı 4, s.2059-2081; Centel, Nur (2004), “Adil Yargılanma Hakkı ve Savcının Tarafsızlığı”, Prof. Dr. Çetin Özek’e Armağan, Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul: 2004, s.202.

²⁶ Öztürk, Bahri; Tezcan, Durmuş; Erdem, Mustafa Ruhan; Gezer, Özge Sırma; Kırıt, Yasemin F.S.; Özyayın, Özdem; Akcan, Esra A.; Erdem Tütüncü, Efsar (2018); *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, (12. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınevi, s.214.

²⁷ Şık, Hüseyin (2018); *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu*, (1. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 71, Öztürk, Erdem, Gezer, Kırıt, Özyayın, Akcan, Erdem Tütüncü, (2018), s. 221; Saldırım, Mustafa (2005); *Özel Hukukta Cumhuriyet Savcısının Görevleri*, (1. Baskı) Ankara: Turhan Kitabevi, s. 23.

²⁸ Ünver, Hakeri (2021); s. 216. Keyman, Selahattin; Kartal, Melik (2015); *Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Kamu Davasının Açılmasında Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi*, (1. Baskı) İstanbul: OnikiLevha Yayıncılık, s. 20; Akkan (2017), s.393.

²⁹ Karakehya, Arabacı (2016); s. 2059-2081.

olmakla yargı erkinden ayrı düşünüleceklerini, savcılarının salt idari görevleri nedeniyle yargı mensubu olmadıklarının kabulünün mümkün olmayacağını çünkü hâkimlerin de idari birtakım görevlerinin mevcut olduğunu belirterek yaklaşık ifadelerle hâkim ve savcılarının hukuki statülerinin benzer nitelikte olduğunu ve birbirinden ayrı düşünüleceğini ifade etmiştir³⁰.

Savcılarının konumuz kapsamında kalan hukuki sorumlulukları bahsine geçecek olursak Hukuk Muhakemeleri Kanunu çerçevesinde hâkimlerin hukuki sorumluluğunu düzenleyen hükümlere yer verilmiş olup savcılar bakımından ise bu kanunda herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte hâkimin hukuki sorumluluğunun hali hazırda istisnai bir düzenleme olduğu ve kıyas yoluyla savcılarını da kapsayacak şekilde geniş yorumlanamayacağı hususu da dikkate alındığında savcılarının hukuki sorumluluğunun Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesi ve devamına dayandırılmayacağı açıktır³¹. Aynı yönde birçok Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararı bulunmakla birlikte benzer mahiyetteki kararlardan birinde ifade edildiği üzere; iddianamede yer verilmemesi gerektiği belirtilen ifadelerle yer verilerek tanzim edilen bir iddianameye karşı savcının hukuki sorumluluğu iddiası ile açılan tazminat davasında, soruşturma işlemleri sonucunda düzenlenecek iddianamenin şekli ve içeriği; mahkemeye sunulması üzerine yargılama makamlarının verebilecekleri kararlar ile bunlara karşı yasa yollarının Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenmiş olduğu, bu nedenle artık hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin koşulların gerçekleştiğinden söz edilemeyeceği belirtilerek davanın reddine karar verilmesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir³².

Anayasa Mahkemesinin *Uğur İbrahimhakkıoğlu* kararı³³, hakkında haksız yere iddianame düzenlendiği gerekçesiyle Cumhuriyet savcısı aleyhine açılan tazminat davasının reddi nedeniyle gerekçeli karar hakkının, tabii hâkim güvencesinin, silahların eşitliği ve çelişmeli yargılama ilkelerinin

---

³⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 07.10.2009 Tarih, 2009/362 Esas ve 2009/400 Karar; "...Anayasal düzenimiz içerisinde yer alan üç kuvvettten birisi olan yargı, bir denge unsuru olarak düzenlenmiş; bağımsızlığı özel olarak teminat altına alınmıştır. **Hâkimler ve cumhuriyet savcıları da yargı mensubu olmakla yargı erkinden ayrık düşünülemez.** İdari görevlerinin varlığı savcılığın aynı zamanda yargılama görevlerinin varlığını kabule engel değildir. Nitekim, hâkimlerin de idari görevleri vardır ve bu görevler yargısal görevlerini ortadan kaldırmamaktadır. Dava açılması ve buna ilişkin iddianamenin düzenlenmesi tümüyle yargısal faaliyettir..." , Kazancı İçtihat Bankası, E.T.:28.04.2023

³¹ Tanrıver, Süha (2021); *Medeni Usul Hukuku Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, Cilt I*, (Tümüyle Gözden Geçirilmiş, Yenilenmiş ve Genişletilmiş 4. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s.330; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu (2018), s.114.

³² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2014/2366 Esas, 2016/796 Karar, 15.06.2016 Tarih; "...Somut olayda, sorumluluğa dayanarak yapılan olgu; ceza soruşturması sırasında, iddianamede yer verilmemesi gerektiği ileri sürülen ifadelerle ilişkindir. Soruşturma işlemleri sonucunda düzenlenecek iddianamenin şekli ve içeriği; mahkemeye sunulması üzerine yargılama makamlarının verebilecekleri kararlar ile bunlara karşı yasa yolları Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenmiş bulunmaktadır. Dava konusu edilen husus, itiraz konusu yapılabilir. Şu durumda, hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin koşulların gerçekleştiğinden söz edilemez. Davanın, açıklanan bu nedenle reddine karar vermek gerekmiştir..." , Ayrıca benzer kararlar için bkz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2014/710 Esas, 2015/783 Karar, 28.01.2015 Tarih; 2014/1055 Esas, 2015/848 Karar, 25.02.2015 Tarih; 2014/1805 Esas, 2016/85 Karar, 27.01.2016 Tarih, Kazancı İçtihat Bankası, E.T.:28.04.2023

³³ Anayasa Mahkemesi, *Uğur İbrahimhakkıoğlu*, Başvuru No: 2018/17776, Karar Tarihi: 3/11/2022, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:29.05.2023

ihlal edildiği iddiasına ilişkindir. Düzenlenen iddianame kapsamında yürütülen davada tüm sanıklar hakkında suçun unsurlarının oluşmadığı gerekçesiyle beraat kararı verilmesi üzerine başvuru tarafından Asliye Hukuk Mahkemesinde doğrudan savcı aleyhine açılan tazminat davası hakkında nihai olarak Yargıtay Hukuk Genel Kurulu³⁴ yasal değişikliklerle ceza hâkimleri ve Cumhuriyet savcılarını aleyhine açılacak tazminat davalarının 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ve devamı maddeleri uyarınca devlet aleyhine yürütülmek suretiyle karara bağlanacağını, değişiklik öncesi hukuk mahkemelerinde yahut Yargıtay'da derdest davaların da esası incelenmeksizin ilgili makamca yetkili ağır ceza mahkemesine gönderilmesi gerektiğini belirterek savcılar bakımından Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun uygulama alanı bulamayacağını ifade etmiştir. Başka bir anlatımla söz konusu karar savcılarının yargısal faaliyetleri nedeniyle haklarında görülen hukuki sorumluluğa ilişkin tazminat davalarında görev hususuna atıf yapmaktadır. Buna göre hukuk sistemimizde Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ila 144. maddeleri arasında düzenlenenler dışında savcılara yönelik tazminat sorumluluğuna ilişkin açık hüküm bulunmamaktadır³⁵.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri genel olarak hâkim kavramını geniş yorumlamış ve hem ceza hem hukuk hâkimlerini bünyesine almıştır ancak yukarıda da açıklanmaya çalışıldığı üzere savcılık makamı çeşitli yönleriyle hâkimlik mesleğiyle benzeşse de temel bazı noktalarda onlardan ayrılmaktadır. Ceza hâkimlerinin hukuki sorumlulukları söz konusu olduğunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu ya da Ceza Muhakemesi Kanunu'nun sorumluluğa ilişkin hükümlerinden hangisinin uygulanacağı hususunda somut olayın şartları dikkate alınarak bir değerlendirme yapılırken³⁶ savcılar bakımından böyle geniş bir yorum yapılamadan yalnızca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili hükümlerinin uygulama alanı bulacağı yukarıda da atıfta bulunulan çeşitli Yargıtay kararlarından anlaşılmaktadır.

---

³⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2014/4-1806 Esas, 2015/1040 Karar ve 18/03/2015 tarihli kararı; "...yasal değişikliklerle ceza hâkimleri ve Cumhuriyet savcılarını aleyhine yargısal faaliyet nedeni ile açılan tazminat davalarında görevli mahkeme konusunda yeni düzenlemeler getirildiğini, ilgili Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten önce suç soruşturması ve kovuşturması sırasında yapılan her türlü işlem veya alınan karar nedeniyle hâkimler ve Cumhuriyet savcılarını hakkında hukuk mahkemelerinde açılan ve derdest olan tazminat davasına ilişkin dosyaların mahkemesince, Yargıtay incelemesinde bulunan dosyaların ise esası incelenmeksizin ilgili dairece yetkili ağır ceza mahkemesine gönderileceğini ve bu davaların ağır ceza mahkemelerince, 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. ve devamı maddeleri uyarınca devlet aleyhine yürütülmek suretiyle karara bağlanacağını düzenlendiğini değerlendirilmiştir..." Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:24.05.2024

³⁵ Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 141 : "...Birinci fıkrada yazan hâller dışında, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları ancak Devlet aleyhine açılabilir. (4) (Ek:18/6/2014-6545/70 md.) Devlet, ödediği tazminattan dolayı görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan hâkimler ve Cumhuriyet savcılarını bir yıl içinde rücu eder." <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5271&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

³⁶ Ceza hâkimlerinin sorumluluğuna ilişkin detaylı bilgi için bkz.: Hakeri, Hakan (2024); *Genel Hükümler ve Ceza Muhakemesi Hükümlerine Göre Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat*, (7499 sayılı Kanun Değişiklikleri İşlenmiş, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.

1.2.2.3. İcra Müdürleri ve Memurları

Hâkimlerin hukuki sorumluluğu özel düzenlemeleri yanında yargılama faaliyeti neticesinde verilen ilamların ifasını sağlayan icra ve iflas dairelerinde görevli müdürler, yardımcıları katip ve hizmetlilerden oluşan görevlilerin hukuki sorumlulukları hususu ise İcra İflas Kanunu'nun 5. maddesinde; “*İcra ve İflas Dairesi görevlilerinin kusurlarından doğan tazminat davaları, ancak idare aleyhine açılabilir. Devletin, zararın meydana gelmesinde kusuru bulunan görevlilere rücu hakkı saklıdır. Bu davalara adliye mahkemelerinde bakılır.*”³⁷ şeklinde düzenlenmektedir. İcra memurları ve müdürlerinin görevlerini ifa ederken dosyanın tarafı yahut tarafların vekili gibi değil tam bağımsız şekilde hareket etmeleri gerektiği ve kamu hukuku alanında yer alan sıradan bir işin ötesinde adaletin fiilen dağıtımını sağlayan bir faaliyet yürütmeleri sebebiyle özel öneme sahip oldukları gerekçeleri ile icra memurları için öngörülen bu düzenleme onların İcra ve İflas Kanunu’nu uygularken ve yorumlarken dikkatli davranmalarını gerektirmektedir³⁸.

Türk hukuk sisteminde icra ve iflas daireleri memurlarının hukuki sorumluluğu sebebiyle devlet aleyhine tazminat davasının açılabilceğini düzenleyen kural, 06.06.1985 tarihli 3222 sayılı Kanunla gerçekleştirilen değişiklik neticesinde getirilmiş olup değişiklik öncesi Kanunda tıpkı 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 6110 sayılı Kanun değişikliğinden önceki düzenlemelerinde doğrudan kusurlu hâkime dava açılabilceği hükümlerinde olduğu gibi doğrudan sorumlu icra ve iflas dairesi memurlarına karşı hukuki sorumluluk sebebiyle tazminat davası açılabilceği düzenlenmişti. Bununla birlikte, İcra ve İflas Kanunu’nda 3222 sayılı Kanunla gerçekleştirilen değişiklik neticesinde tıpkı 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun hâkimin hukuki sorumluluğu bakımında öngördüğü üzere Devlet’in ilk derece sorumluluğu kabul edilmiştir³⁹.

Söz konusu hüküm incelendiğinde hâkimlerin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu 46 ve devamı maddelerinde yer alan yasal düzenlemelerle ve Anayasa’nın 129. maddesi ile paralel olacak şekilde kusuru bulunan memura rücu hakkı saklı kalmak koşuluyla icra ve iflas daireleri memurlarının kusurlarından doğan zararların Devlet tarafından tazmin edileceği hususunun açıkça düzenlendiği anlaşılmaktadır. Bahsi geçen tazminat davaları Devlet aleyhine yani Adalet Bakanlığı’na karşı açılacaktır⁴⁰. Söz konusu sorumluluk biçimi haksız fiil sorumluluğu olarak düzenlenmiş olmakla birlikte icra ve iflas dairesi memurunun kusurunun derecesinin belirlenmesi ve açılacak tazminat davasının şartlarının irdelenmesi Türk Borçlar Kanunu’nun 49. maddesi ile

³⁷ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.3.2004.pdf>

³⁸ Berkin, N. (2011), “Cebri İcra Faaliyetinden Sorumluluk”, Journal of Istanbul University Law Faculty, 37(1-4), 217.

³⁹ Atalı, Murat; Ermenek, İbrahim; Erdoğan, Ersin (2023); *İcra ve İflas Hukuku* (Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 7. Bası), Yetkin Yayınları, İstanbul: s. 40; Yılmaz, Ejder; Arslan, Ramazan; Taşpınar Ayvaz, Sema; Hanağası, Emel (İcra-2022); *İcra ve İflas Hukuku*, (11. Baskı), İstanbul: Yetkin Yayınları, s. 62.

⁴⁰ Kuru, Baki (2018); *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra İflas Hukuku Ders Kitabı* (2. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s.37.

düzenlenen haksız fiilden doğan tazminat davalarındaki şartlarla paralel olacaktır⁴¹. İcra ve İflas dairesi görevlilerinin hukuki sorumluluğunun doğmasına neden olan kusur kavramı, görevli kişilerin “kanunun açık hükmüne aykırı olarak yaptığı işlemler” olarak ifade edilebilecektir⁴². Kusurlu fiil veya davranıştan söz edebilmek için ise kişinin mutlaka kast ile hareket etmiş olması şartı aranmayacak ağır veya hafif kusuru ile meydana getirdiği zararlardan da sorumluluğu kabul edilecektir⁴³.

İcra ve iflas dairelerinde görevli memurların hukuki sorumlulukları İcra İflas Kanunu’nda düzenlenirken hâkimlerin hukuki sorumluluklarını düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 46. maddesinden farklı olarak icra ve iflas daireleri memurlarının sorumluluklarını doğuracak hallerin neler olduğu açıkça düzenlenmemiştir. Bu durumda artık hangi hallerde sorumluluklarının doğacağı hususu somut olayın değerlendirilmesi neticesinde ortaya çıkacaktır. Bir icra müdürünün açık bir kanun hükmüne aykırı olarak hareket etmiş olması halinde kural olarak sorumluluğunun gündeme geleceği hususunda herhangi bir soru işareti bulunmamakla birlikte hemen belirtilmelidir ki icra müdürünün bir kanun hükmünü yorumlarken hataya düşmüş olması halinde objektif bir değerlendirme yapılmalıdır⁴⁴. Ortalama bir icra memuru ya da müdürünün basit bir araştırma ile öğrenebileceği düzeyde bir yanlışlık söz konusu ise artık bu halde memurun ya da müdürün sorumluluğundan söz edilebilecektir.

Hâkimin hukuki sorumluluğu nedenlerini doğuracak hususların Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 46. maddesinde sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayıldığı ve bu nedenler dışında kalan herhangi bir gerekçeye dayalı olarak hâkimin hukuki sorumluluğuna bağlı tazminat davası açılmayacağı hususları kanunda açıkça düzenlenmiştir. Söz konusu düzenlemenin çeşitli nedenlerle temel hak ve hürriyetlerin ihlali niteliğinde sınırlamalar getirdiği ve başta hak arama hürriyeti olmak üzere adil yargılanma hakkı ve eşitlik ilkesini ihlal eder düzeyde düzenlemeler içerdiğine ilişkin detaylı incelemeler ve değerlendirmeler çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde yer almaktadır⁴⁵. İcra

---

⁴¹ Kuru, (İcra İflas, 2018), s.37.

⁴² Pekcanitez, Atalay, Sungurtekin Özkan, Özekes (2018), s. 47; Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 1994/2588 Esas, 1994/8350 Karar ve 11/10/1994 tarihli kararı; “...Davacının istemi üzerine ... plakalı kamyon üzerine 28.11.1987 tarihinde haciz uygulaması yapıldığı sırada borçlu tarafından 30.1.1987 tarihli dilekçe ile üçüncü kişi R.K. lehine istihkak iddiasında bulunulmuş istihkak iddiasının haciz alacaklısı davacıya tebliği üzerine alacaklı vekilince kabul edilmemiştir. İİK. 97. maddesinin 1. fıkrası gereğince istihkak iddiasının çözümlenmesi gerekirken icra memuru takibe devam ederek mahcuz malın satışını yapmakla kusurludur. İİK nun 5. maddesi gereğince İcra İflas Dairesi görevlilerinin kusurlarından doğan tazminat davaları idare aleyhine açılabilir. Bu nedenle maddi tazminat isteminin reddine karar verilmesi usul ve yasaya aykırı olup bozmayı gerektirmiştir...” Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, E.T.:12.05.2023.

⁴³ Arslan, Yılmaz, Taşpınar Ayyavaz, Hanağası; (İcra-2022), s. 63; Pekcanitez, Atalay, Sungurtekin Özkan, Özekes (2018), s.47.

⁴⁴ Kuru, Baki; *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı* (2013), (Tamamen Yeniden Yazılmış ve Genişletilmiş 2. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 99; Kuru, (İcra İflas, 2018) C:1, s:82; Kuru, Baki; Arslan, Ramazan; Yılmaz, Ejder; (2013), *İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*, (Gözden Geçirilmiş, 6352 Sayılı Kanunla Getirilen Yenilikler ve Yapılan Değişiklikler İşlenip Değerlendirilmiş 27. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s. 64; Postacıoğlu, s. 40.

⁴⁵ bkz. bu çalışmanın 3.1. numaralı Hâkimin Hukuki Sorumluluğu Düzenlemelerinin Temel Hak ve Hürriyetler Kapsamında Değerlendirilmesi başlığı

İflas Kanunu düzenlemeleri incelendiğinde ise tazminat nedenlerinin açıkça kanunda belirtilmediği, her somut olayın şartlarına göre bir değerlendirme yapılarak sorumluluğun tespit edileceği anlaşılmaktadır. İcra İflas Kanunu düzenlemelerinin bu yönleriyle Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemelerine nispeten temel hak ve hürriyetlerle bağdaşır düzeyde düzenlemeler içerdiği kanaatimizce ortadadır.

Hâkimlerin hukuki sorumlulukları hususu incelendiğinde detaylı olarak ele alındığı üzere tek başına kanun yoluna başvurmamış olan tarafın hâkimin kusurlu davranışı nedeniyle zarara uğradığı iddiası ile hâkimin hukuki sorumluluğunu ileri süremeyeceğini söylemek mümkün olmayacaktır ancak bu husus tazminatın belirlenmesinde hesaba katılacaktır⁴⁶. İcra müdür ya da yardımcıları bakımından da uyguladıkları kanun hükmünü yorumlayarak yaptıkları işleme yönelik şikayet üzerine icra mahkemesince bir bozma kararı verilmiş olması hali tek başına o memur ya da yardımcısı için hukuki sorumluluk kaynağı oluşturmayacaktır⁴⁷.

Yine benzer şekilde akla gelecek bir soru icra mahkemesine başvurarak işlemi iptal ettirebilecek tarafın bu yola başvurmadan doğrudan devlet aleyhine kusurlu icra memurunun faaliyeti nedeniyle zarara uğradığı iddiası ile tazminat davası açabilecek olup olmadığı hususudur. Doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre; bu gibi hallerde, zarar gören kişinin kusurlu işlem hakkında, şikayet yoluna başvurup o işlemi iptal ettirmemiş olmasının Türk Borçlar Kanunu'nun 52. maddesinde düzenlenen; "*Zarar gören, zararı doğuran file razı olmuş veya zararın doğmasında ya da artmasında etkili olmuş yahut tazminat yükümlüsünün durumunu ağırlaştırmış ise hâkim, tazminatı indirebilir veya tamamen kaldırabilir...*"⁴⁸ hükmü uyarınca birlikte kusur kavramına dahil edilmesi gerektiği ve bu halde artık İcra İflas Kanunu madde 5'e göre tazminat davası açma hakkını yitireceği kabul edilmektedir⁴⁹. Hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle açılacak tazminat davaları bakımından da doktrinde benzer görüşler ileri sürülmekle birlikte aksi görüşe göre ise tarafın zarara uğradığını iddia ettiği icra memurunun fiilinin iptali talebi ile icra mahkemesine başvurmamış olması halinin memurun kusuru nedeniyle Devlet aleyhine açılacak tazminat davası yoluna başvurmamasını engellemeyecek ancak Türk Borçlar Kanunu'nun 52. maddesinde de belirtildiği üzere bu husus tazminatın belirlenmesinde dikkate alınacaktır. Yargıtay da bir kararında benzer şekilde davacı-alacaklının savsama niteliğindeki eylemlerinin davacının bölüşük kusuru nedeniyle tazminat tutarından indirim

---

⁴⁶ bkz. bu çalışmanın 2.4.1.2. numaralı Kusur başlığı

⁴⁷ Berkin (2011), s. 238; Postacıoğlu, İlhan E. (1982), *İcra Hukuku Esasları* (4. Baskı), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 40.

⁴⁸ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6098.pdf>

⁴⁹ Aynı görüşte, Kuru, El Kitabı (2013), s. 100.

yapılmasına etkili olacağını belirterek davacının tazminat hakkının ortadan kalkmayacağını ancak bu hususun tazminatın belirlenmesinde etkili olacağını açıkça belirtmiştir⁵⁰.

1.3. HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞUNA İLİŞKİN KANUNİ DÜZENLEMELER

1.3.1. 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenlemeler

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğu başlıklı üçüncü bölümünün ikinci ayrımında yer alan 46 ile 49. madde hükümleri hâkimin hukuki sorumluluğu hususunda güncel düzenlemeleri içermektedir. Hemen belirtilmelidir ki her ne kadar hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin yasal düzenlemeler Medeni Usul Kanunu içerisinde düzenleniyor olsa da esasında ilgili hükümler usul normu değil hâkimin hukuki sorumluluğu ve bunun şartlarını düzenleyen maddi hukuk normudur⁵¹. Buna göre hâkimlerin hangi hallerde sorumluluklarının doğacağına ilişkin en temel düzenleme olan devletin sorumluluğu ve rücu kenar başlıklı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesi ile;

“Hâkimlerin yargılama faaliyetinden dolayı aşağıdaki sebeplere dayanılarak Devlet aleyhine tazminat davası açılabilir:

a) Kayırma veya taraf tutma yahut taraflardan birine olan kin veya düşmanlık sebebiyle hukuka aykırı bir hüküm veya karar verilmiş olması.

b) Sağlanan veya vaat edilen bir menfaat sebebiyle kanuna aykırı bir hüküm veya karar verilmiş olması.

c) Farklı bir anlam yüklenemeyecek kadar açık ve kesin bir kanun hükmüne aykırı karar veya hüküm verilmiş olması.

ç) Duruşma tutanağında mevcut olmayan bir sebebe dayanılarak hüküm verilmiş olması.

d) Duruşma tutanakları ile hüküm veya kararların değiştirilmiş yahut tahrif edilmiş veya söylenmeyen bir sözün hüküm ya da karara etkili olacak şekilde söylenmiş gibi gösterilmiş ve buna dayanılarak hüküm verilmiş olması.

e) Hakkın yerine getirilmesinden kaçınılmış olması.

---

⁵⁰ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 12.10.2011 Tarih, 2010/8772 Esas ve 2010/10378 Karar; “...Olayın oluşumunda davalı icra müdürünün kastının bulunmaması ve iş yoğunluğunun gözetilmesi halinde, davalı hakkında BK. 'nun 43. maddesi (şimdi; TBK. mad. 51) gereğince hükmedilecek tazminatta indirim yapılması gerekeceğini...”; Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 04.12.2007 T. E: 13812, K: 15364; “...İlanen tebligatın usulsüz ve geçersizliği nedeniyle yapılmış olan ihalenin feshi halinde davacı ihale alıcına tazminat ödemiş olan Adalet Bakanlığının, kusurlu davranışı ile ihalenin feshine sebep olmuş olan icra memuruna karşı açtığı rücu davasında davalı memurun kasıtlı bir davranışının bulunmaması göz önünde bulundurularak mahkemece hükmedilecek tazminatta BK. 'nun 43. maddesi (şimdi; TBK. mad. 51) gereğince indirim yapılması gerekeceğini...”, benzer kararlar için bkz. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 23.12.2012 T. E: 1129, K: 13418, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:12.08.2024

⁵¹ Atalı, Ermenek, Erdoğan (2022); s.80.

(2) Tazminat davasının açılması, hâkime karşı bir ceza soruşturmasının yapılması yahut mahkûmiyet şartına bağlanamaz.

(3) Devlet, ödediği tazminat nedeniyle, sorumlu hâkime ödeme tarihinden itibaren bir yıl içinde rücu eder.” hükmüne yer verilmiştir.

Belirtilen bu kanun metni ile hâkimin hukuki sorumluluğunun gündeme geleceği hususlar tahdidi olarak sayılmış ve bu hususlar dışında kalan sebeplere dayanılarak hâkimin hukuki sorumluluğunun ileri sürülemeyeceği belirlenmiştir. Bununla birlikte aynı hükümle hâkimlerin hukuki sorumlulukları hususunda açılacak davanın ilgili hâkim hakkında ceza soruşturması yapılması şartına bağlanamayacağı ve devletin ödemek zorunda kaldığı tazminatı sorumlu olan hâkimden rücu edebileceği hususları da düzenlenmektedir. Madde metninde belirtilen nedenler tahdidi olarak sayıldığından ve ilgili nedenler dışında herhangi bir sebeple hâkimin hukuki sorumluluğunun doğması mümkün olmadığından bu nedenlerden birine dayanmayan dava dilekçeleri esastan reddedilmektedir.

Yargıtay 13. Hukuk Dairesinin konuya ilişkin vermiş olduğu bir kararda⁵²; asliye hukuk mahkemesince yapılan yargılama neticesinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 46/1-c maddesine açıkça aykırı olacak şekilde Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi uyarınca maktu vekâlet ücretine hükmedilmesi gerekirken mahkeme tarafından nisbi vekâlet ücretine hükmedilmiş olduğu gerekçeleri ile maddi ve manevi tazminat istemli tazminat davası açıldığı, davanın Yargıtay ilgili Hukuk Dairesi ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından yapılan değerlendirme neticesinde maddi tazminat yönünden yasal şartları oluşmadığı gerekçeleri ile ve manevi tazminat yönünden ise herhangi bir sebebe dayanılmaksızın soyut olarak yapıldığı ve bu nedenle haklı ve yerinde bulunmadığı gerekçeleri ile esastan reddine dair karar verilmiştir. Bahsi geçen Yargıtay kararı da dikkate alındığında somut olayda hâkimin hukuki sorumluluğu hakkında yapılan başvurunun Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 46. maddesinde belirtilen nedenlere dayandırılmasının gerektiği hususu ile birlikte ayrıca başvurunun soyut ve dayanaktan yoksun da olmaması gerekliliği aranmaktadır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun davaların açılacağı mahkeme kenar başlıklı 47. maddesi hükmü ise; “Devlet aleyhine açılan tazminat davası, ilk derece ve bölge adliye mahkemesi hâkimlerinin fiil ve kararlarından dolayı, Yargıtay ilgili hukuk dairesinde; Yargıtay Başkan ve üyeleri ile kanunen onlarla aynı konumda olanların fiil ve kararlarından dolayı Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla görülür. Dava, bu dairenin Başkan ve üyelerinin fiil ve kararlarından dolayı ise yargılama Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesinde yapılır. Verilen kararların

---

⁵² Yargıtay 13. Hukuk Dairesi, 2017/10 Esas, 2017/8 Karar, 17/10/2017 Tarihli kararında; “...maddi tazminat isteminin hâkimin yargısal işlem ve kararına yönelik olduğu, delil olarak incelenen dosya kapsamına göre yasal çerçevede hukuki sürecin işlediği ve ihbar olunan hâkimin yapılan işlemden davacıya karşı kasıtlı ve haksız davranışta bulunduğuna ilişkin bir delil bulunmadığı, bu nedenle maddi tazminat davasının kabulü yönünden **Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 46. maddesinde gösterilen yasal şartların oluşmadığı**, buna bağlı olarak manevi tazminat isteminin de herhangi bir sebebe dayanılmaksızın soyut olarak yapıldığı ve bu nedenle haklı ve yerinde bulunmadığı sonuç ve kanaatine varılmakla davanın **esastan reddine...**” Yargıtay Karar Arama Motoru; E.T.:23.03.2023.

temyiz incelemesi Hukuk Genel Kurulunca yapılır. Temyiz incelemesine, kararı veren başkan ile üyeler katılamaz. (2) Devletin sorumlu hâkime karşı açacağı rücu davası, tazminat davasını karara bağlamış olan mahkemede görülür.” şeklinde düzenlenmiştir.

İlgili hüküm hâkimin hukuki sorumluluğunun doğduğu iddiası ile açılacak davalara bakmakla görevli mahkeme hususunu düzenlemektedir. Buna göre kural olarak ilk derece ve bölge adliye mahkemesi hâkimlerinin sorumluluğuna ilişkin davalar ilgili Yargıtay hukuk dairelerinde, Yargıtay başkan ve üyelerinin sorumluluğuna ilişkin davalar Yargıtay 4. Hukuk Dairesinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla, bu daire başkan ve üyelerinin sorumluluklarına ilişkin davalar ise 3. Hukuk Dairesinde ilk derece sıfatıyla görülecektir. Aynı davada hem ilk derece hem Yargıtay incelemesi yapılmış bir hüküm söz konusuysa ve davacı ilk derece hâkimi ile birlikte temyiz incelemesi yapan başkan ve üyelerin sorumluluğu hususuna da değiniyorsa ortak görevli mahkeme artık Yargıtay 4. Hukuk Dairesi olacaktır. Bahsi geçen madde gerekçesinde; “...hâkimin kusurlu davranışları nedeniyle açılacak tazminat ve rücu davasında, görevli ve yetkili mahkeme düzenlenmiştir. Hâkimlerin sorumluluğu nedeniyle açılan tazminat davası, sıradan bir tazminat davası gibi değerlendirilmemelidir...” ifadelerine yer verildikten sonra, bu düzenlemelerin yargı tarafsızlığı ve bağımsızlığı ile de doğrudan doğruya ilgili olduğu vurgulanmıştır.

Buna ilişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında⁵³ davacının Çin’den ithal ettiği ve bedelini ödediği malların belgelerinde eksiklik bulunduğu gerekçesi ile ilgili Gümrük Müdürlüğü’nce davacıya teslim edilmediği somut olay kapsamında davacının malların teslimi yahut bedelinin ödenmesi talepli davasının ilk derece mahkemesince reddine karar verilmiş ve söz konusu karar kanun yollarından geçerek kesinleşmiştir. Somut olay kapsamında davacının tazminat davası dilekçesinde ilk derece hâkiminin hukuki sorumluluğundan bahisle tazminat davası açtığı, daha sonrasında mahkemeye sunduğu cevaba cevap dilekçesinde ise ilk derece mahkemesi kararının temyiz incelemesini yapan Yargıtay 11. Hukuk Dairesi başkan ve üyelerinin de sorumluluklarını ileri sürdüğü anlaşılmıştır. Bu haliyle Yargıtay Genel Kurulu’nun yaptığı değerlendirme neticesinde ilk derece mahkemesi hâkimi ile birlikte temyiz ve karar düzeltme aşamalarında görev yapan 11. Hukuk Dairesinin başkan ve üyelerinin de müteselsil sorumluluğunun bulunduğu kabulü gerektiği ve davanın Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 47/1. maddesi gereğince 4. Hukuk Dairesinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla görülmesi gerektiği yönünde karar verilmiştir.

⁵³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2018/911 Esas, 2021/623 Karar, 27/05/2021 Tarihli kararı; “...davacı şirket temsilcisi dava dilekçesinde mahkeme kararının Yargıtay 11. Hukuk Dairesi tarafından denetiminin de usul ve yasaya uygun yapılmadığını, bu sebeple müteselsil sorumluluk oluştuğunu ileri sürmüştür. Bu durumda dava dilekçesinde açıkça Yargıtay denetiminin usul ve yasaya uygun yapılmadığı başka bir anlatımla **ilk derece mahkemesi hâkimi ile birlikte temyiz ve karar düzeltme aşamalarında görev yapan 11. Hukuk Dairesinin başkan ve üyelerinin de müteselsil sorumluluğunun bulunduğu** iddia edildiğinden Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 47/1. maddesi gereğince davanın 4. Hukuk Dairesinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla görülmesi, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 48/2. maddesinde yer alan düzenleme uyarınca da kararın temyiz ve karar düzeltme aşamasında görevli olan 11. Hukuk Dairesinin başkan ve üyelerine ihbari ile işin esası incelenerek sonuca varılması gerektiğinden, 4. Hukuk dairesinde verilen görevsizlik kararı yerinde olmamıştır...” Yargıtay Karar Arama Motoru; E.T.:23.03.2023.

Başka bir anlatımla hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı tazminat davasının hem ilk derece hâkimi hem de temyiz incelemesini yapan daire başkan ve üyelerine yöneltilmesi halinde davaya bakmakla görevli mahkemenin Yargıtay 4. Hukuk Dairesi olduğuna açıkça hükmedilmiştir. Yukarıda atıf yapılan kararda belirtildiğine göre dosya kurulda tartışılırken davanın ilk derece hâkiminin sorumluluğuna yönelik olduğu bu nedenle esas dosyaya bakmakla görevli Yargıtay dairesinin hâkimin sorumluluğu hakkında da karar vermesi gerektiği yönünde görüşler ileri sürülmüş ise de Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin davaya bakmakla görevli olduğu yönündeki bozma kararı oy çokluğu ile verilmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun dava dilekçesi ve davanın ihbarı kenar başlıklı 48. maddesine göre ise; *"Tazminat davası dilekçesinde hangi sorumluluk sebebine dayanıldığı ve delilleri açıkça belirtilir; varsa belgeler de eklenir. Mahkeme, açılan tazminat davasını, ilgili hâkime resen ihbar eder."* dava açılırken dayanılması gereken sebepler izlenmesi gereken usul belirlenmiştir. Buna göre yine yukarıda da belirtildiği üzere hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin açılacak davada dava dilekçesinde dayanağın açıkça belirtilmesi gerekmekte olup ayrıca hukuki sorumluluğunun doğduğu iddia edilen hâkimin davadan haberdar edilmesi gerekmektedir. Bu bir bağlamda hukuki dinlenilme hakkının yansımaları olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'da düzenleme alanı bulmuştur.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun konuya ilişkin bir kararında davacı vekilinin dava dilekçesinde belirttiği üzere arsa sahibi müvekkili ile dava dışı müteahhit arasında kat karşılığı inşaat sözleşmesi bulunduğu, müteahhidin yükümlülüklerini yerine getirmediği ve haricen müteahhitten daire satın alan davalıların açtıkları alacak davasında 19/03/2015 tarihinde taşınmazın tamamı üzerine ihtiyati tedbir konulduğu somut olay kapsamında taşınmazın tamamı üzerine ihtiyati tedbir konulmasının hukuka aykırı olduğu iddiası ile hâkimin hukuki sorumluluğu gerekçesine dayalı tazminat davası açılmıştır. Söz konusu davayı ilk derece sıfatı ile gören Yargıtay (Kapatılan) 13. Hukuk Dairesi tarafından ise davanın reddine karar verilmiştir⁵⁴. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca yapılan temyiz incelemesi üzerine, ilgili daire tarafından davanın Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 48. maddesi uyarınca ilgili tüm hâkimlere ihbar edilmesinin yasal bir gereklilik olduğu, bu eksiklik tamamlanmadan esas hakkında bir karar verilmemesi gerektiği ve somut olayda yalnızca davada görevli son hâkime ihbar yapıldığı, oysa ki süreç içinde davada yer alan ve ihtiyati tedbir hakkında

---

⁵⁴ Yargıtay (Kapatılan) 13. Hukuk Dairesi 2017/41 Esas, 2018/3 Karar ve 12/09/2018 tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru; E.T.: 23.03.2023.

karar veren tüm hâkimlere davanın haber edilmiş olması gerektiği gerekçeleri ile hükmün bozulmasına dair karar verilmiştir⁵⁵.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğu hakkında getirdiği son düzenleme olan davanın reddi halinde verilecek ceza kenar başlıklı 49. maddesine göre; "*Dava esastan reddedilirse davacı, beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar disiplin para cezasına mahkûm edilir.*" İlgili düzenleme ile hâkimlerin hukuki sorumlulukları iddiası ile açılacak davalara caydırıcılık hususu kazandırılmaya çalışılmıştır. Hâkimin hukuki sorumluluğu konusu açıklanmaya çalışırken her seferinde belirtildiği üzere ilgili özel düzenlemelerin getiriliş amacı bir yandan yargı faaliyetini Türk milleti adına yerine getiren hâkimlerin keyfiliğinin önlenmesi diğer bir yandan ise sürekli dava tehdidi ile hâkimlerin Anayasal temelli bağımsızlık ve tarafsızlığının zedelenmesinin engellenmeye çalışılmasıdır. Yine de belirtilmelidir ki, kanaatimizce yapılan değişiklik ile hâkimlerin ilk derece sorumlulukları ortadan kaldırılarak tazminat davasının doğrudan Devlet aleyhine açılıyor olması davanın esastan reddi halinde davacı hakkında hükmedilen disiplin para cezasının hukukiliğini ortadan kaldırarak hak arama hürriyetinin ihlali niteliğine ulaşacak bir düzenleme içerir hale gelmiştir. Ancak kanunda da açıkça düzenlendiği üzere Yargıtay'ın ilgili dairelerinde hâkimin hukuki sorumluluğu iddiasına ilişkin görülen davaların esastan reddine karar verilmesi halinde davacı hakkında disiplin para cezasına hükmedilmektedir⁵⁶.

Yapılan tüm açıklamalardan da anlaşılacağı üzere Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile para cezası hususunda getirilen iki yenilik söz konusudur. Bunlardan ilki verilecek para cezasının niteliği noktasındadır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu verilecek para cezasının idari para cezası olduğunu düzenlerken Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile yapılan değişiklikten sonra davası esastan reddedilen tarafa verilen cezanın disiplin para cezası olduğu açıkça düzenlenmiştir. Diğer bir değişiklik ise davacının haksız çıktığı her halde para cezası öngören Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun aksine yalnızca esastan red halinde disiplin para cezasına hükmedileceğine yönelik açık düzenlemedir. Böylece Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu döneminde yapılan usulden red halinde de para cezasına hükmedilebilir mi tartışmaları sona ermiş ve usulden red halinde disiplin para cezasına hükmedilemeyeceği açık hükme bağlanmıştır.

---

⁵⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2018/1055 Esas, 2021/574 Karar Tarih; "*...dava dilekçesi ihbar olunan ilgili hâkim ...'a usulüne uygun tebliğ olunmuş, ihbar olunan hâkim 31.01.2018 tarihli dilekçesi ile davacının tüm iddialarının yersiz ve dayanaktan yoksun olduğunu, 23.03.2015 tarihli ihtiyati tedbir kararını kendisinin vermediğini ve görevli hâkim olarak dosyanın duruşmasına ilk kez 28.12.2016 tarihinde çıktığını, daha sonra yargılamayı sürdürdüğünü, 06.09.2017 tarihinde ise tedbir kararını kaldırdığını, hâkim olarak dosyada kusur ve ihmalinin bulunmadığını bildirmiştir...*" Yargıtay Karar Arama Motoru; E.T.: 23.03.2023.

⁵⁶ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, 19.04.2022 Tarih, 2021/6 Esas, 2022/3 Karar; Yargıtay (Kapatılan) 13. Hukuk Dairesi, 17.12.2019 Tarih, 2019/1 Esas, 2019/3 Karar; Yargıtay 5. Hukuk Dairesi, 12.09.2017 Tarih, 2016/2 Esas, 2017/2 Karar; Yargıtay (Kapatılan) 13. Hukuk Dairesi, 12.09.2018 Tarih, 2017/41 Esas, 2018/3 Karar; Yargıtay Karar Arama Motoru; E.T.: 06.05.2023.

1.3.2. 1086 Sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenlemeler

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girmeden önce hukuk usulüne ilişkin kuralları düzenleyen kanun olan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu kapsamındaki hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin yasal düzenlemelerin temel anlam ve gayesini açıklayarak konuyu irdelemeye başlamak yerinde olacaktır. Bu düzenlemelerin amacı; bir açıdan hâkimlerin bağımsız ve tarafsız şekilde hukuk devleti ve hukuk güvenliği ilkeleri çerçevesinde kalarak kararlar verebilmelerini diğer açıdan ise yine aynı temel ilkeler kapsamında vatandaşların yargı organına ve yargı hizmetini yerine getiren hâkimlere güvenmelerini sağlamaktır⁵⁷. Bu temel gayeler doğrultusunda getirilen düzenlemeler olan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 573 ila 576. maddeleri arasında yer alan hükümler kapsamında, yürütülen yargısal faaliyet neticesinde zarara uğrayan tarafa tazminat talep hakkı verilmişken haksız ve yersiz şekilde açılacak davalar ile hâkimlerin yargısal faaliyetlerini tehdit edecek girişimlerin de önüne geçilmek istenmiştir⁵⁸.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin yürürlükte olduğu süreçte hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemelerine ilişkin Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle açılacak tazminat davalarının ayrı ve özel usul ile müeyyidelere bağlanmaması halinde ilgililerce hakkın kötüye kullanılacağı ve hâkim hakkında red sebepleri oluşturacak durumların kolaylıkla meydana gelebileceği, adaletin tesis edilmesinin zorlaşacağı ve yargılamanın da sekteye uğrayacağı gerekçeleri ile ilgili düzenlemelerin yerinde ve anlamlı olduğuna dair gerekçelere kararda yer verilmiş ve bu şekilde kanuni düzenlemelerin amaç ve kapsamını belirlemeye çalışmıştır⁵⁹.

Çalışmamızın kapsamı da dikkate alındığında hâkimin hukuki sorumluluğu konusunda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin ne şekilde düzenlemeler içerdiğine bu bölüm kapsamında değinmekle yetineceğiz ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemeleri karşılaştırılmasını bölümün ilerleyen kısımlarında yeniden ele alacağız.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri kapsamında yer alan 46. maddesinin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu dönemindeki yansıması olan HUMK m.

---

⁵⁷ Demir, Mehmet (2003); "Hâkime Hukuksal Sorumluluğu Nedeniyle Açılan Tazminat Davası", AÜEHFD, C.VIL, S.3-4, s. 823.

⁵⁸ Aşık, İbrahim (2015); "Hâkimin Yargılama Faaliyeti Sebebiyle Devlete Karşı Açılan Tazminat Davasına İlişkin Yargıtay Büyük Genel Kurulunun Bir Kararı Üzerine Düşünceler"; Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan, Özel Sayı, C. 16, s. 611-630, s.611; Alangoya, H. Yavuz; Yıldırım, Kamil; Deren-Yıldırım, Nevhis (2011); *Medeni Usul Hukuku Esasları*, (Tıpkı 8. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları, s. 46.

⁵⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 14.11.1970, 1970/185 Esas, 1970/623 Karar; "...Bu hükümler hâkimin vicdani kanaatindeki bağımsızlığını, yargı erkinin herhangi bir etki altında kalmamasını ve adalete güven duygusunun sarsılmamasını temin amacıyla yasaya konulmuştur. Gerçekten hâkimlerin hukuki sorumlulukları nedenine dayanan davalar özel usul ve müeyyidelere bağlanmadığı takdirde ilgililerce kötüye kullanılarak hâkim hakkında red sebepleri ihdas edilmesi kolaylaşacak, mahkemelerin gereği çalışmasına ve adaletin selâmetle dağıtılmasına halel gelebilecektir. Bu itibarla söz konusu hükümler hem meydana gelecek zararlı durumu düzeltip tamir etmek hem de haksız davaları önlemek amacıyla kabul edilmiştir..." , Aktaran: Yüksel, Kemalettin (2008); Bankacılar Dergisi, Sayı 67, s. 108.

573; “Hâkim ve icra reisi aleyhine aşağıda yazılan sebeplere binaen tazminat davası ikame olunabilir: 1 – İki taraftan birini tesahüp ve iltizam veya gazez ve nefsanîyet dolayısıyla diğeri aleyhine kanuna ve adalete mugayir bir hüküm ve karar verilmiş olması, 2 – Kabilî tevil ve izah olmayacak surette vazih ve sarahatî katiye kanunîyeye mugayir karar verilmiş olması, 3 – Muhakeme zabıtnamesinde mevcut olmayıyan sebebe binayi hükmedilmiş olması, 4 – Muhakeme zabıtnameleriyle kararların tağyir ve tahrif edilmiş ve söylenmiyen bir sözün hüküm ve karara müessir olacak surette söylenmiş gibi gösterilmiş olması, 5 – İta veya temin veya vadolunan menfaat dolayısıyla mugayiri kanun hüküm verilmiş olması, 6 – İhkakî haktan istinkaf olunması, 7 – Memuriyet vazifesini yapmakta ihmal ve terahi gösterilmesi veya kanuna göre verilen emirlerin makbul bir sebep olmaksızın yapılmaması.” şeklinde düzenlenmişti.

14 Şubat 2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6110 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun geçici 2. maddesi kapsamında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu madde 573’te hâkimlerin hukukî sorumluluğuna ilişkin düzenlemelerde köklü bir değişiklik yapılarak ilgili maddenin ilk fıkrasının ilk cümlesinin “Hâkimlerin yargılama faaliyetlerinden dolayı aşağıdaki sebeplere dayanılarak Devlet aleyhine tazminat davası açılabilir” olarak düzenlenmesine karar vermiştir. Bu düzenleme ile hukuk sistemimizde 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu henüz yürürlüğe girmeden önceki dönem için de uygulanmak üzere hâkimlerin yargılama faaliyetleri nedeniyle verdikleri zararlardan dolayı Devletin birinci derecede sorumlu olacağı kabul edilmiştir⁶⁰.

Yargıtay söz konusu değişikliğe ilişkin bir kararında; bahsi geçen yasal düzenlemelerde yapılan değişiklikleri değerlendirerek öncelikle kanun koyucunun yargılama faaliyeti gibi önemli bir faaliyet yürütmekle görevli hâkim ve savcılarının sorumluluklarını diğerk devlet memurlarının tabi oldukları sorumluluk esaslarından ayrı olarak düzenlenmesi prensibini koruduğunu belirtmiştir.

⁶⁰ “12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girinceye kadar; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 573 üncü maddesindeki sebeplere dayanılarak açılacak tazminat ve rücu davalarında; a) Hâkimlerin bir soruşturma, kovuşturma veya davayla ilgili olarak yaptıkları işlem, yürüttükleri faaliyet veya verdikleri her türlü kararlar nedeniyle Devlet aleyhine açılan tazminat davası, Yargıtay ilgili hukuk dairesinde; Yargıtay Başkan ve üyeleri ile kanunen onlarla aynı konumda olanların fiil ve kararlarından dolayı Yargıtay Hukuk Genel Kurulunda açılır ve ilk derece mahkemesi sıfatıyla görülür. Yargıtay ilgili hukuk dairesinin tazminat davası sonucunda vermiş olduğu kararlara ilişkin temyiz incelemesi Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca; bu Kurulun ilk derece mahkemesi sıfatıyla tazminat davası sonucunda vermiş olduğu kararlara ilişkin temyiz incelemesi ise Yargıtay Büyük Genel Kurulunca yapılır. b) Devletin sorumlu hâkime karşı açacağı rücu davası, tazminat davasını karara bağlamış olan mahkemede görülür. c) Bu davalar ilgili hâkime resen ihbar edilir. Hâkimler ve Savcılar Kanununa bu Kanunla eklenen 93/A maddesi ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun bu Kanunla değiştirilen 573 üncü maddesi hükümleri bu Kanun yürürlüğe girdiği tarihte; a) Görülmekte olan davalar; b) Kesinleşmemiş hükümler; c) Miktar veya değeri itibarıyla temyiz veya karar düzeltme yoluna gidilemediği için kesinleşen hükümler, bakımından da uygulanır ve davaya Devlet aleyhine devam olunur. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce verilen ve miktar veya değeri itibarıyla temyiz veya karar düzeltme yoluna başvurulamayan hükümler için, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki hafta içinde temyiz veya karar düzeltme yoluna başvurulabilir. Bu fıkra uyarınca yapılan kanun yolu başvuruları üzerine verilen kararlar; tahsil edilmiş tazminat bedelinin geri istenmesi hakkını doğurmaz. Görevli mahkemede Devlet aleyhine devam olunacak davada, temyiz ve karar düzeltme incelemesinde ilk olarak Hâkimler ve Savcılar Kanununun 93/A maddesinde öngörülen dava şartlarının mevcut olup olmadığına bakılır.” <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20100214-1-3.htm>

Bununla birlikte doğrudan hâkim aleyhine açılacak davalar söz konusu olması halinde bu durumun adil yargılama ortamını yok edecek nitelikte olduğunu ancak yapılan kanun değişikliği ile devlet aleyhine davanın açıldığı ve hâkimlerin doğrudan dava tehdidinden korunduğu somut düzenleme ile adil yargılama ortamının tesisinin kolaylaştığı açıkça ifade edilmiştir⁶¹.

Yine benzer şekilde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 574. maddesi ise şu şekildeydi; *“İhkakı haktan istinkâf, kanunen kabule şayan olan bir arzuhalî bilâ mucip reddetmek veyahut bir dâva rüyete hazır bulunmuş ve sırası gelmişken bir takım vâhi özürler beyaniyle hakikaten suikasitten naşi rüyetine teşebbüs ve devam etmektir. İhkakı haktan -istinkâfta- kâtibiadil marifetiyle hâkimin zatına bir ihtarname tebliğ olunmak lâzımdır.”*

Yukarıda alıntı yapılan kanuni düzenlemeler dikkate alındığında Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile benzer şekilde hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuran hallerin sınırlı sayıda kanunla düzenlendiği ve ancak bu hallerden birinin varlığı halinde hâkimin hukuki sorumluluğu nedenine dayanılarak tazminat davası açılabileceği belirtilmişti. Madde metninde sayılan nedenler; taraflardan birinin kayırılması suretiyle veya kasten kanun ve hukuka aykırı karar verilmesi, açıkça kanuna aykırı bir karar verilmesi, yargılama tutanaklarında bulunmayan bir nedene dayanarak karar verilmesi, yargılama tutanakları ile kararların tağyir ve tahrif edilmiş olması ve söylenmemiş bir sözün hüküm ve kararları etkileyecek biçimde söylenmiş gibi gösterilmesi, ihkak-ı haktan istinkâf edilmesi, hâkimin memuriyet görevini ihmal etmesi veya yasa gereği verilen emirleri geçerli bir neden bulunmaksızın yerine getirmemesi şeklinde sınırlı sayıda olacak şekilde sayılmıştı. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu arasındaki bir fark olarak belirtilmelidir ki, 7. bentte yer alan neden, kural olarak hâkimin emir ve talimat almayacağından ve hâkimin görevi yapmakta ihmal ve terahî göstermesinin görevi ifadan kaçınma olarak kabul edilebileceğinden bahisle Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinde yer almamıştır⁶².

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun davaların açılacağı mahkeme ve dava dilekçesi ve davanın ihbarı kenar başlıklı 47 ile 48. maddelerine denk gelecek düzenleme olan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 575. maddenin birinci ve ikinci fıkraları ise şu şekildeydi; *“Mesuliyet ve tazminat davaları arzuhal itasiyle ikame olunur. İşbu arzuhalde iki tarafın isim ve şöhret ve sıfat ve mahalli ikameti ve sebebi şikayet olan davanın hulasasıyla cereyan eden muhakemenin ve verilen hüküm ve*

---

⁶¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 16/12/2011 Tarih, 2011/4-671 Esas, 2011/809 Karar; *“...Yasa koyucu bu düzenlemeyle, Hâkimlerin Anayasa teminatı (m.138/1-2) altında bulunan bağımsızlığı ve öteden beri kabul görmüş olan ilkelere paralel olarak, Hâkimin sorumluluğunu diğer Devlet Memurlarının tabi buldukları sorumluluk esaslarından ayrı esaslara tabi olması ilkesini aynen muhafaza etmiş; değişiklik gerekçesinde de ifade edildiği gibi, yargılama faaliyetini yürüten hâkim ve savcıların çeşitli etkilere karşı teminat altına alınması, yargılama faaliyetlerine dayalı tazminat davalarının doğrudan **hâkim ve savcıya karşı açılmasının adil yargılama ortamını yok etme tehdidinin önlenmesi görüşünden hareketle**, yargısal faaliyetlerden doğan zararlar yönünden sadece hâkimin kişisel sorumluluğunu öngören bir anlayıştan vazgeçilerek, bu sorumluluktan dolayı davanın Devlete karşı açılması ile hem meydana gelebilecek tehlikeli ve zararlı durumun düzeltilip tamir edilmesi, hem de haksız davaların önlenmesi amaçlanmıştır...”*, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 25.05.2023

⁶² Yılmaz, Ejder (2011); “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri”, Ankara Barosu Dergisi 2011/ 2 , s.226.

kararlarla ifa olunan muamelenin hulasaları ve tazminat davasının müstenidi olan esbap ile bunların delaili sübutiyesinin ve talep ve dava olunan zarar ve ziyanın neden ibaret olduğu yazılmak ve sebebi şikayet olan dava zabıtnamesiyle evrakı sübutiyesi ve şuhut pusulası bu arzuhale merbuten verilmek lazımdır. Şeraiti mezküreden birini cami olmıyan arzuhal müddei isticvap olunmaksızın mahkeme kararıyla reddolunur. İlk derece mahkemelerinde görev yapan hâkimler hakkında tazminat davaları bölge adliye mahkemesi hukuk dairesi, bölge adliye mahkemesi hâkimleri hakkında ise Yargıtayın ilgili hukuk dairesi tarafından incelenerek karara bağlanır.”

Yukarıda belirtilen hüküm güncel hukuk sistemimizde yer alan düzenleme olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 47 ve 48. maddeleri ile bazı yönlerden benzerlikler barındırmakla birlikte birtakım farklılıklar da içermektedir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uyarınca; verilecek dilekçenin kapsamı, dayanılan nedenin dilekçede açıkça belirtilmesi gerektiği ve hâkimin hukuki sorumluluğu davalarında görevli mahkemenin neresi olduğu belirtilen madde ile düzenlenmişti. Buna göre hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile açılacak tazminat davasının dava dilekçesinin kanunda sayılan şartları taşıyor olması Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinden farklı olarak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu kapsamında bir dava şartı olarak kabul edilmişti ve bu hususta bir eksikliğin tespiti halinde davanın reddi gerekmekteydi.

Yine güncel hukuk sistemimizde yer alan ve davanın reddi halinde verilecek ceza kenar başlıklı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 49. maddesi ile paralellik gösteren Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 576. maddesi ise şu şekilde düzenlenmekteydi; *“Tazminat dâvası sabit olursa müddeinin duçar olduğu kâffe zararı ve ziyan ve masarifi muhakeme ve seferiye dâhil olduğu halde esas dâvaya mütâallik hükümden tevellüt eden zarar ve ziyanının müddeialehten tahsiline hükümlenir. (Değişik 2. fıkra: 5728 - 23.1.2008/ m.21) Dava sabit olmadığı takdirde müddeiden, kendisinden dava olunan hâkimin duçar olduğu maddi ve manevi zarar ve ziyan için takdir olunacak münasip bir tazminatın tahsiline hükümlenir. Ayrıca davacıya, mahkemece beşyüz Türk Lirasından beşbin Türk Lirasına kadar idari para cezası verilir.”* Bu düzenleme ile de yine hâkimlerin tazminat davası tehdidi altında çalışmalarının ve asılsız iddiaların yargıyı oyalamasının önüne geçmek amaçlanmıştır.

Yukarıda belirtilen 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili tüm yasal düzenlemeleri dikkate alındığında 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce uygulama alanı bulan hükümlerin hâkimin hukuki sorumluluğu bakımından getirdiği düzenlemeleri özetlemek gerekirse; öncelikle hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracak fiilinin mutlaka yargısal bir faaliyet çerçevesinde gerçekleşmiş olması gerekmekteydi. Hâkimin disiplin yahut cezai sorumluluğunu gündeme getiren diğer haller ise Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu kapsamında yer almayıp bunlara ilgili disiplin veya ceza hükümleri uygulanmaktaydı. Diğer bir anlatımla tıpkı genel haksız fiil sorumluluğunda olduğu gibi aranan ilk şart yasal sorumluluk

nedenlerinden birinin varlığı yani hukuka aykırı bir fiilin işlenmiş olmasıydı. Ancak burada aranan diğer bir şart ise haksız fiilin mutlaka yargısal faaliyet kapsamında kalıyor olmasıdır.

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi bu konuya ilişkin bir kararında, ilgili dosyada davalı adalet başmüfettişi hâkimin eyleminin yargısal faaliyet kapsamında kalmadığı belirtilerek Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümleri uyarınca sorumluluğunun gündeme gelmesinin mümkün olmayacağı açıkça ifade edilmiştir. Sorumluluk iddiasının ancak genel hükümlerden kaynaklanacağı ve mülga Borçlar Kanunu 41 ve devamı hükümleri uyarınca tazminat isteminde bulunulabileceği belirtilmekle davanın açıldığı ilk derece hukuk mahkemesinin görevsizlik kararı vermesinin yerinde olmadığı sonucuna ulaşılmıştır⁶³.

Hukuka aykırı bu fiilin hâkimin kusuru veya ağır ihmali ile işlenmiş olması aranan bir diğer şart olarak karşımıza çıkmaktadır. O dönemde doktrinde ileri sürülen bir görüşe göre verilen karara karşı süresinde ve usulüne uygun olarak kanun yoluna başvurmayan tarafın artık aynı karar kapsamında zarara uğradığından bahisle hâkimin hukuki sorumluluğunu iddia etmesi ve bu kapsamda tazminat talep etmesi mümkün görülmemiştir⁶⁴. Ancak bu görüşün kabulü halinde kanun yoluna başvuru bir hak olmaktan çıkıp zorunluluk halini alacak bu da tarafların iradelerine müdahale anlamına gelecektir. İleri sürülen karşıt görüşe göre ise, nihai hükmü kanun yoluna götürmeyen tarafın da uğradığı zararı gidermek amacıyla hâkimin hukuki sorumluluğunu iddia etmesinde bir engel bulunmamaktadır⁶⁵. Bu görüşe göre kanun yoluna başvurmama hâkimin hukuki sorumluluğu dava hakkını ortadan kaldırmayacak ancak bu durum tazminatın belirlenmesinde hesaba katılabilecektir⁶⁶.

Ancak hemen belirtmelidir ki, somut olayda hâkimin kusuru nedeniyle meydana gelen zararın temyiz nedeni yapılabilecek nitelikte olup olmadığı dikkate alınmalıdır. Diğer bir anlatımla temyiz yolu ile ileri sürülerek giderilebilecek hukuka aykırılıkların hâkimin hukuki sorumluluğunu doğurmayacağı anlaşılmalıdır. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da konuya ilişkin değerlendirme yaptığı bir kararında Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin yaptığı değerlendirmeleri yerinde bularak onama kararı vermiştir⁶⁷. Şöyle ki, davacı dilekçesinde dava dışı şahsın başka bir soruşturma dosyasında aleyhine olacak şekilde kişilik haklarına saldırı niteliğinde beyanlarda bulunması üzerine açtığı manevi

---

⁶³ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 10.6.1999 Tarih, 1999/4284 Esas, 1999/5514 Karar; *...Hâkimlerin idari davranışlarından doğduğu iddia edilen zararlarının Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 573 ve devamı maddelerindeki usule göre sonuçlandırılması düşünülemez. Bu gibi eylemlerden doğan zararlar, haksız fiil niteliğinde olup, genel hükümlere göre ve adliye mahkemelerinde çözümlenmesi gerekir...*, Yargıtay Karar Dergisi 1999/10 sayı, s.1374/1375

⁶⁴ Postacıoğlu, İlhan E., Altay, Sümer (2020); *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, (Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 8. Baskı), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s.56.

⁶⁵ Kılıçoğlu, Ahmet M. (2019); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Genişletilmiş 23. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi, s.250.

⁶⁶ Yılmaz, Ejder; Arslan, Ramazan; Taşpınar Ayvaz, Sema; Hanağası, Emel (2022); *Medeni Usul Hukuku*, (8. Baskı), İstanbul: Yetkin Yayınları, s. 130.

⁶⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2010/4-28 Esas, 2010/8 Karar sayılı kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 28.08.2023

tazminat davasının ilk derece mahkemesi tarafından reddine karar verildiği ve söz konusu kararın temyiz isteminin de süre yönünden reddine karar verilerek kararın kesinleştiğini belirtmiştir. Davacının hakkında hakaret ettiği iddia ettiği dava dışı şahıs ceza yargılaması neticesinde ceza almış ve bu karar kesinleşmiş, bu karara istinaden davacı asliye hukuk mahkemesinde yargılamanın yenilenmesi isteminde bulunmuş ancak bu talebinin de reddine karar verilmiş ve karar Yargıtay'ın karar düzeltme talebi ile gördüğü davada onama kararı verilmesi ile kesinleşmiştir. Davacı, hâkimin kesinleşmiş ceza mahkemesi kararını bekletici sorun yapmaksızın uyuşmazlığı çözümlemesi nedeniyle hakkında nispi vekâlet ücretine hükmedilmesinin doğru olmadığı iddiası ile hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile tazminat davası açmıştır. Yargıtay 4. Hukuk Dairesi ilk derece sıfatıyla gördüğü davada hukuk hâkiminin ceza yargılamasını bekletici mesele yapıp yapmayacağı hususunun hâkimin takdirinde olduğunu, bu durumun temyiz yolunda ileri sürülebilecek bir gerekçe olduğunu, nitekim somut olayda da temyiz aşamasında bu durumun ileri sürüldüğü ancak temyiz süresinde olmaması gerekçesi ile buna ilişkin bir değerlendirme yapılamadığı, buna göre tazminat davasına konu gerekçelerin davacı tarafından süresi içinde temyiz yoluna başvurulmamış olması nedeniyle kanun yolunda incelemeyeceği anlaşıldığından hâkimin hukuki sorumluluğunun somut olayda meydana gelmeyeceği Yargıtay tarafından kabul edilmiştir⁶⁸.

Tıpkı haksız fiilden kaynaklanan tazminat davalarında aranan genel şartlarda olduğu gibi fiil ve kusurun varlığı tek başına yeterli olmayıp tazminat talep eden tarafın bir zarara uğramış olması da aranan şartlardan bir diğeridir. Zarar maddi veya manevi olabilir⁶⁹. Nihayetinde aranan son şart meydana gelen zarar ile haksız fiil arasındaki nedensellik bağı olacaktır. Yapılan tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere hâkimin hukuki sorumluluğu bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu öncesi dönemde uygulama alanı bulan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili hükümleri ile güncel hukuk sistemimizde geçerli bulunan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili hükümleri hâkimin hukuki sorumluluğundan doğan tazminat davaları bakımından çoğunlukla benzer düzenlemeler içermekte olup yine de belirli noktalarda birbirinden ayrılmaktadır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimlerin hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümleri ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun aynı konudaki hükümleri arasındaki en temel fark, tazminat istemine ilişkin davanın kime yöneltileceği noktasında ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği

---

⁶⁸ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 2009/1 Esas, 2009/45 Karar ve 05/05/2009 tarihli ilamı; “Anılan bu yasal düzenlemeye göre olaya bakıldığında, davalı hâkimin görevi savsaması, tutanaklara geçmemiş bir nedene dayanması, kasıtlı hareketle yasaya ve adalete aykırı karar ya da kesin bir yasa buyruğuna aykırı hareketinin bulunmadığı açıktır. Ceza mahkemesi kararının bekletici sorun yapılması hâkimin takdirine ilişkin olup temyiz nedeni olarak ileri sürülebilir. Nitekim, temyiz aşamasında ileri sürülmüş; ancak, temyiz süresinin geçirilmesi üzerine verilen ek kararın onanması nedeniyle bu yönde bir inceleme yapılmamıştır. Yine, tümünden reddedilen manevi tazminat nedeniyle maktu avukatlık ücreti yerine nispi avukatlık ücreti takdir edilmesine ilişkin olgu da temyiz nedeni oluşturmakla birlikte, yukarıda açıklanan nedenle **gerek temyiz gerekse karar düzeltme aşamalarında değerlendirme konusu yapılamamıştır. Şu durumda, hâkimin hukuki sorumluluğuna dayanak yapılan hususların yasa yolu sırasında incelememesinin nedeni, davacı tarafından süresi içinde temyiz yoluna başvurulmamış olmasıdır...**”, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 28.08.2023

⁶⁹ Kılıçoğlu (2019), s.251.

üzere, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 573 ila 576. maddeleri uyarınca⁷⁰, hâkimin hukuki sorumluluğundan doğan tazminat davası doğrudan ilgili hâkime karşı açılmaktayken Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46/1. maddesi bu ilkeyi değiştirerek davanın Devlete yöneltmesi prensibini kabul etmiştir. Böylelikle hâkimin hukuki sorumluluğu gündeme geldiğinde Devlet kural olarak birinci derecede sorumlu olacak ancak somut olayda hâkimin kusuru sebebiyle ödemek zorunda kaldığı tazminatı hâkimden rücu edebilecektir. Yapılan bu değişiklik ile benimsenen yeni düzenleme Anayasa'nın konuya ilişkin hükmü olan 129. maddesi ile de uyumlu hale getirilmiştir. Şöyle ki, memurların ve diğer kamu görevlilerinin Anayasa ve kanunların çizdiği çerçevede kalarak iş ve işlemlerini yerine getirmesi gerektiğini ve yetkilerini kullanırken işledikleri kusurlardan doğan tazminat davalarının, kendilerine rücu edilmek kaydıyla ve kanunun gösterdiği şekil ve şartlara uygun olarak ancak idare aleyhine açılabileceğine ilişkin bu düzenleme ile değişiklik paralellik kazanmıştır.

Hâkimlerin hukuki sorumluluğu konusunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemeleri arasında yer alan bir diğer fark ise vekaletnamede özel yetki aranması hususudur. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun aksine hâkimin hukuki sorumluluğu hakkında açılacak tazminat davasının vekil tarafından açılması halinde vekaletnamede özel yetki şartının aranmadığı görülmektedir. Bu hususun 04.02.1959 gün ve 14/6 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı çerçevesinde çözümlendiği ve kanunda ilgili şart yer almasa dahi bahsi geçen İçtihadı Birleştirme Kararı uyarınca çeşitli Yargıtay kararlarından da anlaşılacağı üzere⁷¹ vekaletnamede özel yetkinin arandığı sonucuna ulaşılmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile ise vekaletnamede özel yetki doğrudan özel bir şart olarak düzenlenmiş ve daha önce içtihadı birleştirme kararı ile çözümlenen sorun da böylece ortadan kalkmıştır.

Belirtilmesi gereken diğer bir fark ise davanın reddi halinde davacı aleyhine hükmedilecek para cezasının hukuki niteliğine yöneliktir. İdari para cezası olarak öngörülen cezada yapılan değişiklik ile söz konusu ceza disiplin para cezası şeklinde değişmiştir. Yine yapılan değişikliklerden bir diğeri ise Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemesi ve Yargıtay uygulamalarından anlaşıldığı üzere dava doğrudan ilgili hâkime yöneltildiği için davacının haksız çıkması halinde davalı konumunda bulunan hâkim lehine tazminata hükmedilmekteyken, Hukuk Muhakemeleri Kanunu devletin birinci derece sorumluluğunu kabul eden bir sistematik geliştirdiği için davacı aleyhine davalı lehine tazminata hükmedileceğine yönelik düzenlemeye yer vermemiştir.

---

⁷⁰ Ancak hemen belirtmekte fayda vardır ki daha önce yukarıda da açıklandığı üzere 6110 sayılı kanun ile henüz Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmediği dönemde de uygulanmak üzere Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin kişisel sorumluluğunu öngören hükümlerinde köklü bir değişiklik yapılarak devletin ilk derece sorumluluğu kabul edilmiştir.

⁷¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2018/1002 Esas, 2019/544 Karar, 09.05.2019 Tarih; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2013/1152 Esas, 2013/1472 Karar, 23.10.2013 Tarih; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2012/827 Esas, 2013/226 Karar, 13.02.2013 Tarih; Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:06.05.2023

1.3.3. 2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'ndaki Düzenlemeler

Hâkim ve savcılarının geçmiş bölümlerde de açıklandığı üzere diğer kamu görevlilerinden ayrılan statüleri dolayısıyla görevleri sırasında veya görevleri nedeniyle işledikleri suçlar bakımından soruşturma ve kovuşturulmaları özel usullere tabi tutulmuştur. Bu kapsamda da 2802 sayılı Kanunun 82 ila 98. maddeleri arasında hâkim ve savcılarının soruşturulması ve kovuşturulması usulü düzenlenmiştir.

Aynı kanunun kişisel suçlar başlıklı üçüncü bölümünde yer alan kişisel suçlarda soruşturma ve kovuşturma kenar başlıklı 93. maddesi; *“Hâkim ve savcılarının kişisel suçları hakkında soruşturma ve kovuşturma yapma yetkisi, ilgilinin görev yaptığı yerin bağlı olduğu bölge adliye mahkemesinin bulunduğu yerdeki il Cumhuriyet başsavcılığı ve aynı yer ağır ceza mahkemesine aittir. Adalet Bakanlığı merkez, bağlı ve ilgili kuruluşlarındaki hâkim ve savcılarının kişisel suçları hakkında soruşturma ve kovuşturma Ankara Cumhuriyet Başsavcısı ve ağır ceza mahkemesine aittir⁷².”* düzenlemesine yer vermektedir.

14 Şubat 2011 tarih ve 27846 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6110 Sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanununun 12. maddesi ile 24/2/1983 tarihli ve 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'na 93. maddeden sonra gelmek üzere tazminat davaları kenar başlıklı; *“Hâkim ve savcılarının bir soruşturma, kovuşturma veya davayla ilgili olarak yaptıkları işlem, yürüttükleri faaliyet veya verdikleri her türlü kararlar nedeniyle: a) Ancak Devlet aleyhine tazminat davası açılabilir. b) Kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk sebeplerine dayanılarak da olsa hâkim veya savcı aleyhine tazminat davası açılmaz. Devlet aleyhine açılacak tazminat davası ancak dava konusu işlem, faaliyet veya kararın dayanağı olan; a) Soruşturma sonucunda verilen kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın veya kamu davası açılmış ise kovuşturma sonucunda verilen hükmün, b) Dava sonunda verilen hükmün, kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde açılabilir. Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın veya hükmün kesinleşmesinden önce, hâkim veya savcının söz konusu işlem, faaliyet veya kararıyla ilgili olarak görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanmaktan mahkûmiyeti hâlinde ise tazminat davası bu hükmün kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde açılabilir. Devlet, ödediği tazminattan dolayı, tazminat davasına konu işlem, faaliyet veya kararlar ilgili olarak görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan hâkim veya savcıya rücu eder. Kanun yoluna başvurulması için miktar veya değere ilişkin olarak öngörülen sınırlamalar, hâkim ve savcılarının işlem, faaliyet veya kararlarına dayanılarak açılan her türlü tazminat ve rücu davalarında uygulanmaz. Hâkim ve savcılarının bir soruşturma, kovuşturma veya davayla ilgili olarak yaptıkları işlem, yürüttükleri faaliyet veya verdikleri her türlü kararlar nedeniyle Devlet aleyhine açılacak tazminat davaları ile rücu*

⁷² <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2802.pdf>

davalarında bu madde hükümleri; bu maddede hüküm bulunmayan hâllerde ise ilgisine göre Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanır. Bu madde hükümleri; a) Yüksek mahkemelerin başkanları, başkanvekilleri, daire başkanları ve üyeleri ile Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Danıştay Başsavcısı ve Yargıtay Cumhuriyet Başsavcivekilinin bir soruşturma, kovuşturma veya davayla ilgili olarak yaptıkları işlem, yürüttükleri faaliyet veya verdikleri her türlü kararlar; b) Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu müfettişleri ile adalet müfettişlerinin, yetkilerini kullanırken yaptıkları işlem, yürüttükleri faaliyet veya verdikleri her türlü kararlar, nedeniyle açılacak tazminat davaları hakkında da uygulanır.” 93/A maddesi eklenmiştir⁷³. Buna göre belirtilen değişiklik ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında benimsenen devletin birinci derecede sorumluluğu prensibi 2803 sayılı kanun kapsamına da dahil edilmiştir.

Yapılan değişiklik ile 2803 sayılı kanuna 93/A maddesi olarak eklenen hükmün, tazminatın amacının zarara uğrayanın maddi veya manevi yönden tatmin edilmesi olduğu ve bunun ancak zarara uğrayanın doğrudan zarar verene karşı dava açıp kazandığı takdirde sağlanabileceği, ilgili değişikliğin hukuk devleti ile hak arama özgürlüğü ilkelerine aykırılık oluşturulduğu, kamu görevlilerinin hukuka aykırı işlem ve eylemlerinden doğan zararı toplumun ödemek zorunda bırakılması ile değişikliğin genel hukuk prensipleri olan ayrımcılık yasağı ve eşitlik ilkesine aykırılık oluşturduğu gerekçeleri ile kuralın Anayasa'nın 2., 10. ve 36. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülerek Anayasa Mahkemesine norm denetimi başvurusu yapılmıştır⁷⁴. Mahkeme ise iptal talebini, yapılan düzenlemenin uluslararası hukuk normlarına ve belgelere paralel olarak düzenlendiği, hâkimlerin sorumluluğunu ortadan kaldırmamakla birlikte yargı yetkisini Türk Milleti adına kullanan hâkimlerin hem keyfi ve sorumsuzca tutum ve davranışlarının önüne geçmek hem de tutuk ve çekingen bir hâkim sınıfının oluşmasını önlemek amacıyla düzenlemenin hukuk devleti veya eşitlik ilkelerini ihlal etmediği gerekçeleri ile reddine oy birliği ile karar vermiştir⁷⁵.

Anayasa mahkemesinin yaptığı norm denetimi neticesinde vermiş olduğu iptal talebinin reddi kararının ardından 6 Mart 2014 Tarih ve 28933 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6526 sayılı Terörle Mücadele Kanunu Ve Ceza Muhakemesi Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 2803 sayılı Kanuna eklenen 93/A maddesi yürürlükten kaldırılmıştır.

---

⁷³ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20100214-1-3.htm> adresinden alınmıştır

⁷⁴ Anayasa Mahkemesi Kararı, 2011/29 Esas, 2012/49 Karar, 30/03/2012 tarih, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.: 06.09.2023

⁷⁵ Anayasa Mahkemesi Kararı, 2011/29 Esas, 2012/49 Karar, 30/03/2012 tarih, § L, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.: 06.09.2023

1.3.4. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki Düzenlemeler

Devletin hukuk devleti ilkesinin bir tezahürü olarak en temel görevlerinden biri, kişi özgürlüğünü korumak ve bu özgürlükleri güvence altına almaktır. Bu koruma ve güvence altına alma hususunun sağlanması amacıyla kişi özgürlüğünü kısıtlayan kuralların Anayasa ve diğer kanunlarla sınırlarının belirlenmesi gerekmektedir. Ceza yargılamasının en önemli gayesi olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılması hususunda bir araç olarak kullanılan koruma tedbirleri bir yandan maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasına katkı sağlarken diğer yandan da kişi hak ve özgürlüklerine kısıtlamalar getirmektedir⁷⁶. Hukuk devleti ilkesinin bir diğer tezahürü ise söz konusu koruma tedbirlerinin haksız ve hukuka aykırı olarak uygulanmış olması ihtimalinde meydana gelen zararların yine devlet tarafından tazmin ediliyor olmasıdır⁷⁷.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ila 144. maddeleri arasında koruma tedbirleri nedeniyle tazminat hususu düzenlenmektedir. İlgili kanunun tazminat istemi kenar başlıklı 141. maddesinde; *“(1) Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;*

a) Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,

b) Kanunî gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan,

c) Kanunî hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,

d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı hâlde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,

e) Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmayaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,

f) Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu cezayla cezalandırılan,

g) Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hâllerde sözle açıklanmayan,

h) Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen,

---

⁷⁶ Albayrak, Mustafa; Özer, Fatma; İlhan, Fikret; Erdoğan, Mustafa (2014); *Yargı Kararları Işığında Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davaları*, (1. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 8; Aldemir, Hüsnü (2012); *Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat*, (1. Basım), Ankara: Bilge Yayınevi, s. 21.

⁷⁷ Yurtcan, Erdener (2018); *Ceza Yargılaması Hukuku* (15. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları, s. 728; Şahin, Cumhur (2017); *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, (8. Baskı), Ankara: s. 378; Yenidünya, A. Caner; İçer, Zafer (2016); *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (1. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s. 529.

- i) Hakkındaki arama kararı ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilen,
- j) Eşyasına veya diğer malvarlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde el konulan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer malvarlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen,
- k) (Ek: 11/4/2013-6459/17 md.) Yakalama, adli kontrol veya tutuklama işlemine karşı Kanunda öngörülen başvuru imkânlarından yararlandırılmayan,
- l) (Ek:2/3/2024-7499/12 md.) Konutunu terk etmemek veya uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla hastaneye yatmak dâhil, tedavi veya muayene tedbirlerine tâbi olmak ve bunları kabul etmek şeklindeki adli kontrol yükümlülükleri uygulandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen, kişiler; maddî ve manevî her türlü zararlarını, Devletten isteyebilirler.
- (2) Birinci fıkranın (e), (f) ve (l) bentlerinde belirtilen kararları veren merciler; ilgiliye tazminat hakları bulunduğunu bildirirler ve bu husus verilen karara geçirilir.
- (3) (Ek:18/6/2014-6545/70 md.) Birinci fıkrada yazan hâller dışında, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları ancak Devlet aleyhine açılabilir.
- (4) (Ek:18/6/2014-6545/70 md.) Devlet, ödediği tazminattan dolayı görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan hâkimler ve Cumhuriyet savcılarında bir yıl içinde rücu eder.” düzenlemeleri ile haksız koruma tedbiri nedeniyle zarara uğradığı iddiasında olan davacının Devlet aleyhine tazminat davası açabileceği hususu düzenlenmiştir.

Madde metni incelendiğinde ilk olarak dikkat çeken hususun yukarıda da detayları ile izah edildiği üzere hukuk devleti ilkesinin bir tezahürü olarak Devlet eli ile yürütülen yargılama faaliyetlerinin icrası kapsamında kişilerin bir zarara uğramaları halinde bu zararı Devlet’e karşı açacakları tazminat davası ile giderebiliyor ve bu yolların yine bizzat Devlet tarafından sağlanıyor olmasıdır⁷⁸. Hak arama hürriyeti ve eşitlik ilkelerinin de hukuk sistemimizdeki pozitif birer yansıması olan Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamındaki bu düzenlemeler tıpkı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda olduğu gibi hâkim ve savcılarının haksız eylemleri nedeniyle bir zarar meydana gelmesi halinde bu zararın Devlet tarafından tazmin edileceği ancak tazminat ödemek zorunda kalan Devlet’in bir yıllık hak düşürücü süre içinde ilgili hâkim ve savcıya rücu davası açma hakkının da saklı

---

⁷⁸ Berki, M. Nedim (2012); “Yakalama ve Tutuklama Nedeniyle Tazminat Düzenlemesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Açısından Değerlendirilmesi”, Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi(1), s.38.

olduğunu açıkça düzenlemektedir. Bu bakımdan da düzenlemelerin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile benzer düzenlemeler içerdiği anlaşılmaktadır.

Düzenlemelerde dikkat çeken bir başka durum ise tüm koruma tedbirleri bakımından değil yalnızca kanunda sayılan tedbirler bakımından tazminat davası açılabilir olduğu hususunun açıkça düzenlenmiş olmasıdır. Madde kapsamına dahil edilmemiş koruma tedbirleri bakımından ise kişi bir zarara uğradığı iddiasında ise artık genel hükümler kapsamında Devlet aleyhine dava açabilecektir⁷⁹. Düzenleme Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 46. maddesi düzenlemeleri ile paralellik gösterecek şekilde sorumluluk doğuracak halleri sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayarak bu kapsam dışında kalan hallerde hâkim ve savcılarını dava tehdidinden korumayı amaçlamıştır. Hemen belirtilmelidir ki çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında hâkimin hukuki sorumluluğunu doğurabilecek hallerin kanun koyucu tarafından sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayılarak düzenlenmiş olmasının hak arama hürriyeti başta olmak üzere eşitlik ve hukuk devleti ilkeleri ile adil yargılanma hakkını ihlal niteliğinde düzenlemeler içerdiğine ayrıntılı olarak değinmekteyiz⁸⁰. Bu nedenle bu bölümde söz konusu açıklamaları yapmakla yetineceğiz.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46 ve devamı maddeleri ile düzenlenen hâkimin hukuki sorumluluğu hususu ile benzer düzenlemeler içeren Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ve devamı maddelerine dayalı olarak tazminat istenebilecek hallerin sınırlı olarak sayılması hususunun Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi düzenlemeleri ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları bakımından bazı sorunlara sebep olduğu ilgili mahkeme kararlarında da anlaşılmaktadır. AİHM vermiş olduğu bir kararında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. maddesinde sayılan hallerden hiçbirinin gözaltı veya tutukluluğa itiraz hususunda etkili bir hukuk yolu öngörmediği ve bu haliyle davacının uğradığı zararı tazmin imkanı sağlamadığı, AİHS'in 5/4. maddesi nedeniyle hakkı ihlal edildiği iddiasında olan davacının uğradığı zararın tazmininin de somut olayda mümkün olmadığı ifade edilerek ilgili düzenlemenin etkili bir iç hukuk yolu öngörmediği sonucuna varmıştır⁸¹. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yaptığı değerlendirme dikkate alındığında Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında ileri sürdüğümüz husus olan sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde yapılan düzenlemelerin hak ihlali niteliğinde olduğu görüşüne paralel olacak şekilde bir yorum geliştirildiği anlaşılabacaktır.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ve devamı maddelerine dayalı olarak açılacak tazminat davaları bakımından değinilmesi gerektiğini düşündüğümüz son husus ise ceza hâkimlerinin yargılama faaliyetleri nedeniyle bir zarar meydana gelmiş olması halinde Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri

---

⁷⁹ Aşkın, Uğur (2018); "Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminatta Rücu Sorunu", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, İnÜHFD, Cilt:9 Sayı:2, s.32.

⁸⁰ bkz. bu çalışmanın 3.1. numaralı Hâkimin Hukuki Sorumluluğu Düzenlemelerinin Temel Hak Ve Hürriyetler Kapsamında Değerlendirilmesi başlığı

⁸¹ Aktaran; Aşkın (2018); Kararın Türkçe çevirisi için bkz. <http://www.inhak.adalet.gov.tr/ara/karar/altinok.pdf>

ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinden hangisinin uygulama alanı bulacağı ve bunun tespiti ile birlikte hangi mahkemelerin görevli olduğu sorunu olacaktır. Çalışmamızın ceza hâkimleri başlığı altında bu durum detaylı olarak irdelenip izah edildiği için burada yalnızca bu fark değinmekle yetineceğiz ve yalnızca görevli mahkeme bakımından bir değerlendirme yapacağız.

Tazminat isteminin koşulları kenar başlıklı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 142. maddesi düzenlemeleri incelendiğinde; *“(1) Karar veya hükümlerin kesinleştiğinin ilgisine tebliğinden itibaren üç ay ve her hâlde karar veya hükümlerin kesinleşme tarihini izleyen bir yıl içinde tazminat isteminde bulunulabilir.*

(2) İstem, zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesinde ve eğer o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi yoksa, en yakın yer ağır ceza mahkemesinde karara bağlanır. (Ek cümleler:2/3/2024-7499/13 md.) Ancak, 141 inci maddenin birinci fıkrasının (e), (f) ve (l) bentleri kapsamındaki istemler bakımından 9/1/2013 tarihli ve 6384 sayılı Tazminat Komisyonunun Görevleri ile Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Kanun hükümleri uygulanır. Bu fıkra uyarınca 6384 sayılı Kanun kapsamında olmasına rağmen ağır ceza mahkemesine yapılan istemler, Komisyona gönderilir. Ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren ve girmeyen istemler birlikte yapılmış ise ağır ceza mahkemesi görev alanına girmeyen istemleri ayırmak suretiyle Komisyona gönderir. Bu hâllerde ağır ceza mahkemesine yapılan istem tarihi esas alınır.

(3) Tazminat isteminde bulunan kişinin dilekçesine, açık kimlik ve adresini, zarara uğradığı işlemin ve zararın nitelik ve niceliğini kaydetmesi ve bunların belgelerini eklemesi gereklidir.

(4) Dilekçesindeki bilgi ve belgelerin yetersizliği durumunda mahkeme, eksikliğin bir ay içinde giderilmesini, aksi hâlde istemin reddedileceğini ilgiliye duyurur. Süresinde eksiği tamamlanmayan dilekçe, mahkemece, itiraz yolu açık olmak üzere reddolunur.

(5) Mahkeme, dosyayı inceledikten sonra yeterliliğini belirlediği dilekçe ve eki belgelerin bir örneğini Devlet Hazinesinin kendi yargı çevresindeki temsilcisine tebliğ ederek, varsa beyan ve itirazlarını iki hafta içinde yazılı olarak bildirmesini ister.⁴⁹

(6) İstem ve ispat belgelerinin değerlendirilmesinde ve tazminat hukukunun genel prensiplerine göre verilecek tazminat miktarının saptanmasında mahkeme gerekli gördüğü her türlü araştırmayı yapmaya veya hâkimlerinden birine yaptırmaya yetkilidir.

(7) (Değişik: 25/5/2005 - 5353/20 md.) Mahkeme, kararını duruşmalı olarak verir. İstemde bulunan ile Hazine temsilcisi, açıklamalı çağrı kâğıdı tebliğine rağmen gelmezlerse, yokluklarında karar verilebilir.

(8) Karara karşı, istemde bulunan, Cumhuriyet savcısı veya Hazine temsilcisi, istinaf yoluna başvurabilir; inceleme öncelikle ve ivedilikle yapılır. (Ek cümleler:2/3/2024-7499/13 md.) Karar

yerinde görülmezse bölge adliye mahkemesince işin esası hakkında karar verilir. Bölge adliye mahkemelerince bu fıkra uyarınca verilen kararlar kesindir.

(9) (Ek: 15/8/2017-KHK-694/144 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7078/139 md.) Tazminat davaları nedeniyle Avukatlık Asgari Ücret Tarifesi gereğince hesaplanan nisbî avukatlık ücreti ödenir. Ancak, ödenecek miktar Tarifede sulh ceza hâkimliklerinde takip edilen işler için belirlenen maktu ücretten az, ağır ceza mahkemelerinde takip edilen davalar için belirlenen maktu ücretten fazla olamaz.

(10) (Ek: 15/8/2017-KHK-694/144 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7078/139 md.) Tazminata ilişkin mahkeme kararları, kesinleşmeden ve idari başvuru süreci tamamlanmadan icra takibine konulamaz. Kesinleşen mahkeme kararında hükmedilen tazminat ile vekâlet ücreti, davacı veya vekilinin davalı idareye yazılı şekilde bildireceği banka hesap numarasına, bu bildirim yapıldığı tarihten itibaren otuz gün içinde ödenir. Bu süre içinde ödeme yapılmaması halinde, karar genel hükümler dairesinde infaz ve icra olunur.” şeklinde hükümler içerdiği anlaşılabacaktır.

İlgili maddenin 2. fıkrası ile söz konusu tazminat taleplerinin zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesinde, o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi yoksa, en yakın yer ağır ceza mahkemesinde karara bağlanacağı açıkça düzenlenmiştir. Ayrıca yapılan son değişiklik ile madde metnine eklendiği üzere 141. maddenin e, f ve l bentleri kapsamındaki istemler bakımından Tazminat Komisyonlarının görevli olduğu hususu düzenlenmiştir. Buna göre haksız koruma tedbirleri nedeniyle kişinin uğradığı zararı tazmin etmek amacıyla açacağı tazminat davalarında kural olarak görevli mahkeme ağır ceza mahkemeleri ya da dayanılan sebebe bağlı olarak Tazminat Komisyonu olacaktır. Ceza hâkimleri bakımından ise ilgili bölümde detaylı olarak izah edildiği üzere Yargıtay’ın da konu hakkında verdiği kararlar dikkate alındığında yapılan tazminat istemine dayanak kararın esasına ilişkin mi yoksa usulüne ilişkin bir talebinin söz konusu olduğu somut olayda irdelenip değerlendirildikten sonra görevli mahkemenin tespiti gerekecektir⁸².

---

⁸² bknz. bu çalışmanın 2.3.1.1.2. numaralı Ceza Mahkemeleri Hâkimleri başlığı

1.4. HAKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞUNUN AYRI DÜZENLENMESİNİN GEREKLİLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

1.4.1. Hâkimin Hukuki Sorumluluğu Özel Düzenlemelerini Gerekli Görmeyen Görüş

Hâkimlerin gerek yerine getirdikleri yargısal faaliyetler gerekse de adalet teşkilatı içerisinde yer aldıkları konum dikkate alındığında özel hukuk kapsamında özel olarak sorumluluklarının doğmaması gerektiğini öne süren görüşlerin gerekçeleri aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır⁸³.

Hâkimin hukuki sorumluluğu özel düzenlemelerinin yerinde olmadığını savunan görüşlerin ilk dayanağı verilmiş hükmün haksız olması ihtimalinde karar hakkında yargı yolu denetiminin öngörülmesi olmasıdır. Yani bu görüşü savunan yazarlar hâkimin verdiği kararın hukuka aykırı bulunması ve hak ihlaline neden olması halinde üst merciler tarafından denetleneceğini ve böylelikle hukuka uygunluğun sağlanacağını bu nedenlerle doğrudan hâkimin sorumluluğunu doğuracak bir düzenlemenin yerinde olmayacağını savunmaktadırlar⁸⁴.

Yazarların dayandığı bir diğer gerekçe ise, yargı denetiminden geçmiş veya doğrudan kesinleşmiş kararların kesin hüküm niteliğinde olduğu ve böyle kararlar hakkında hâkimin hukuki sorumluluğunun gündeme gelmesi halinde kararların kesin hüküm niteliğinin zedeleneceği, yargı adaletine olan güvenin azalacağı ve hukuk devleti ilkesi ile çelişkili bir sonucun ortaya çıkacağı görüşüne dayanmaktadır⁸⁵. Belirtilen sebeplerle yeniden diriltilecek davalar hukuk sistemimizi sakat bırakarak davaların öngörülenden çok daha uzun sürmesine neden olacak ve böylelikle tarafların haklarına ulaşmasını engelleyecektir⁸⁶.

Ayrıca mevzuatımızda başta Anayasa olmak üzere çeşitli hükümlerle hâkimlerin tarafsızlık ve bağımsızlıkları güvence altına alınmış böylece hâkimlerin herhangi bir baskı altında olmadan çalışarak kararlar vermelerinin sağlanması hedeflenmiştir. Bu görüşü savunan yazarlara göre, verdiği kararlar nedeniyle her an dava tehdidi altında olduğunu hisseden hâkimlerin vereceği kararların sıhhati tehdit altında olacak ve bu husus hâkimi adalete uygun ve vicdanı doğrultusunda karar vermekten uzaklaştıracaktır⁸⁷. Yine benzer şekilde hâkimlerin dava tehdidi altında oldukları kanaati ile hareket

---

⁸³ Hâkimlerin hukuki sorumlulukları özel düzenlemelerinin gerekli olmadığı yönündeki görüşleri açıklayan kaynaklar için bkz. Aydınalp, Sezai (1997); *Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu*, Ankara: Dayınlarlı Yayıncılık, s.81-82; Belgesay, Emcet (1955); “Türk Hukukunda Hâkimin Hukuki Mesuliyeti”, AÜHFD, Cilt 12, s.248-249; Kılıçoğlu (2019), s.233-234. Demir (2003), s. 819-820; Taş (2017), s.11-12; Belgesay, Mustafa Reşit (1939); Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, İkinci Bası, C. II, İstanbul: s. 553.

⁸⁴ Kılıçoğlu (2019), s.233-234.

⁸⁵ Demir (2003), s.820.

⁸⁶ Demir (2003), s. 819-820.

⁸⁷ Belgesay, M. R., Şerh (1939); s. 553.

etmeleri daha temkinli ve yavaş hareket etmelerine neden olacak böylelikle bu husus adil yargılanma hakkı ile doğrudan bağlantılı olan davaların makul sürede bitirilmesi gerekliliği ve hukuk usulünün en temel prensiplerinden biri olan usul ekonomisi ilkesi ile de ters düşecektir⁸⁸.

Bir diğer gerekçe olarak somut olayda hâkimin hukuki sorumluluğunun mevcut olup olmadığının araştırmasının yine başka bir yargılama faaliyeti içinde başka bir hâkim tarafından yapılacak olmasının yargılamayı yapacak diğer hâkimin bakış açısının ne yönde olduğuna bağlı olacak ve bu durum da müesseseyi kısır hale getirecektir şeklinde ifade edilmiştir. Bununla birlikte yine bu görüşü ileri süren yazarların savunduğu üzere hâkimlerin mesleklerini icra ederken sürekli dava tehdidi altında bulunmaları yürüttükleri mesleği çekilmez bir faaliyet haline getirecektir⁸⁹. Sonuç olarak hâkimin hukuki sorumluluğu özel düzenlemelerinin yerinde olmadığını savunan görüşler açıklanan tüm bu nedenler çerçevesinde şekillenmiştir.

1.4.2. Hâkimin Hukuki Sorumluluğu Özel Düzenlemelerini Gerekli Gören Görüş

Yukarıda izah olunan görüşün karşısında yer alan görüşe göre ise hâkimin hukuki sorumluluğunun özel olarak düzenlenmiş olması gerekmektedir⁹⁰. Bu görüşü savunan yazarların gerekçeleri ise şu şekilde özetlenebilir.

Hukuk devleti ilkesini doğal bir görünümü olarak kamu görevlilerinin görevleri nedeniyle verdikleri zararlardan ve görevleriyle ilgili olmasa da kişisel kusurları nedeniyle meydana gelen fiillerinden doğan zararlardan sorumlulukları söz konusudur. Yine belirtilmelidir ki noter, avukat, katip, mübaşir gibi yargısal faaliyet yürüten diğer kişilerin kişisel kusurları sebebiyle hukuki sorumlulukları kabul edilirken hâkimlerin bundan muaf tutulması eşitlik ilkesine de aykırılık doğuracaktır⁹¹. Hâkimler de hukuki statüleri yukarıda ilgili bölümde açıklandığı üzere kamu görevlisi konumunda yer almaları nedeniyle yargısal bir faaliyet yerine getirirken verdikleri zararlardan hukuki olarak sorumlu tutulmalıdırlar.

Ayrıca yine yukarıda izah edildiği üzere hâkimlerin gerek ceza hukuku hükümleri uyarınca cezai gerekse idare hukuku prensipleri doğrultusunda disiplin sorumlulukları özel olarak

---

⁸⁸ Özdeş, Orhan (1971), “Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu ve Devlet”, Danıştay Dergisi, Ankara Açık Cezaevi Matbaası, S.2, s.9.

⁸⁹ Postacıoğlu, Altay (2020), s.51.

⁹⁰ Hâkimlerin hukuki sorumlulukları özel düzenlemelerinin gerekli olduğu yönündeki görüşleri açıklayan kaynaklar için bkzn. Aydınalp (1997), s.83-84; Karafakih, İsmail Hakkı (Eylül 1956); “Hâkimlerin Verdikleri Kararlardan Dolayı Şahsen ve Devletin Dolayısıyla Hukuki Mesuliyeti”, AÜSBFD, Cilt 11, s.46; Belgesay (1955), s.251; Kılıçoğlu (2019), s.231; Özen, Muharrem (2004); *Hâkimin Cezai Sorumluluğu*, (1. Basım), Ankara: Seçkin Yayınları, s.19; Akıncı, Müslüm; “Yargı Erki ve Sorumluluğu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Cilt 1, Yıl 1, S.3, s.107; Akcan, Recep (2014); *Hâkimin Vasıfları*, (1. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi, s.142.

⁹¹ Belgesay, M. R., Şerh (1939), s. 553; Leloir, Georges; Fransız 7 Şubat 1933 Kanunun altındaki notu, Dalloz 1933 IV, s. 76, Aktaran: Belgesay E. (1955), s. 250.

düzenlenmiştir. Bu kapsamda yalnızca hukuki sorumluluklarının ayrıca ve özel olarak mevcut olmayacağı yönünde varılacak sonuç hukuki açıdan hatalı olacaktır. Hâkimlerin birtakım teminatlarla diğer kamu görevlilerinden ayrı olarak korunmuş olmaları doğrudan onların her fiil ve eylemlerinden sorumsuzlukları sonucunu doğurmayacak olup böyle bir sonuç sosyal adalet anlayışı ile de ters düşecektir⁹². Her nasıl ki yargı faaliyeti yerine getiren hâkimlerin teminatla korunması hukuk devletinin bir ayağı ise hâkimlerin fiil ve eylemleri nedeniyle davanın taraflarının uğrayacağı zararların tazmini de hukuk devleti ilkesinin diğer ayağını oluşturmaktadır⁹³.

Hâkimin hukuki sorumluluğu özel düzenlemelerinin gerekli olmadığı yönündeki görüşlerin temel dayanaklarından biri olan sorumluluğun kabulü halinde kararın kesin hüküm niteliğinin zarara uğradığı yönündeki savunmaya cevap olarak bu görüşü savunan yazarlar, hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle açılacak tazminat davasının her zaman esas davada verilen kararın esası hakkında bir değişiklik yaratmadığını ifade etmektedirler. Özellikle hâkimin davaya bakmaktan kaçındığı haller veya koşulları oluşmaksızın haksız olarak hükmedilen tedbirlerden olan ihtiyati haciz veya tutuklama gibi tedbirleri almasından doğan zararlardan sorumluluk nedeniyle tazminat davası açılmasının esas hakkında verilen kararın kesin hüküm niteliği ile tezat bir hal doğurmayacaktır. Yine benzer şekilde kesin hüküm niteliği taşımayan ara kararın hukuki sorumluluk doğurabileceği de gözden kaçmamalıdır.

Hâkimin dava tehdidi altında verimsiz çalışacağı görüşünün aksine bu görüşü savunan yazarlara göre hâkimin yargısal faaliyetlerini yerine getirirken kusurlu her davranışı dolayısıyla sorumlu tutulacağı bilinci ile hareket etmesi onu daha temkinli davranmaya sevk edecek ve böylelikle adalete ulaşmak da kolaylaşacaktır. Ayrıca yasal düzenlemeler de dikkate alındığında hâkimlerin her davranışları nedeniyle değil ancak kanunda sınırlı sayıda sayılmış sorumluluk sebeplerinden birinin meydana gelmesi halinde sorumlu tutulacakları açık düzenlemesi ve tazminat talep eden davacının haksız çıkması halinde aleyhine para cezasına hükmedileceği hükümleri nazara alındığında hâkimlerin yargılamayı dava tehdidi ile yürüteceklerini söylemek hukuki açıdan gerçekçi olmayacaktır⁹⁴.

Yapılan tüm açıklamalar ışığında kanaatimize göre bir yandan hâkimlik teminatı ile tarafsız ve bağımsızlıkları güvence altına alınan hâkimlerin bu teminat ile dışarıdan gelecek tehditlere kapalı olarak yalnızca vicdanlarının sesi ile hukuk ve adalete uygun olarak kararlar verebilmeleri sağlanmaktadır. Diğer yandan ise yargı faaliyetini yerine getiren hâkimlerin keyfi tavırlarının önüne geçmek ve adalet arayışı içinde yer alan davanın taraflarının haklarına kavuşmalarını sağlamak

---

⁹² Demir (2003), s.821.

⁹³ Özen (2004), s. 19; Kılıçoğlu (2019), s. 231.

⁹⁴ Kılıçoğlu (2019), s. 235.

amacıyla hukuk devleti ilkesinin doğal bir sonucu olarak hâkimin hukuki sorumluluğunun kabul edilmesi gerekmektedir. Bu nedenlerle hâkimin hukuki sorumluluğunun özel düzenlemelerinin gerekli olduğu yönündeki ikinci görüşe katılmaktayız.

1.4.3. Güncel Hukuk Sistemimizdeki Durum

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümlerinin temel anlam ve gayesi bir yandan hâkimlerin tarafsız ve bağımsızlıklarını güvence altına alarak hukukun üstünlüğü ile vicdan ve kanaatleri doğrultusunda adil kararlar verebilmelerini sağlamak diğer yandan ise toplumun her bir ferdinin yargı faaliyetlerine olan güvenini sağlamaktır. Bu kapsamda yargısal faaliyet nedeniyle zarara uğrayan tarafın hakkını arayacağı hukuki bir yol olarak devlet aleyhine tazminat müessesesi düzenlenirken bir yandan da kötü niyetli başvuruların önüne geçmek amaçlanmıştır. İlerleyen ilgili bölümlerde detaylı olarak açıklamamız nedeniyle burada kısaca güncel hukuk sistemimizin hâkimin hukuki sorumluluğuna ne şekilde yaklaştığını belirtmekle yetineceğiz⁹⁵.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğu hususunu düzenleyen devletin sorumluluğu ve rücu kenar başlıklı 46. maddesinde de belirtildiği üzere, hâkimlerin yargılama faaliyetlerinden dolayı devlet aleyhine tazminat davası açılabilmesi madde metninde sınırlı olarak sayılmış sebeplerden birinin gerçekleşmiş olmasına bağlanmıştır. Yani bir yandan Anayasal temellerle teminat altına alınan hâkimlerin yargı faaliyetlerini yerine getirirken hukuk devletinin gereği olarak sorumluluktan tamamen uzak hareket etmeleri kabul edilmemiş, belirli sebeplerle sınırlı olmak şartıyla sorumlulukları düzenlenmiştir.

Yine Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin aksine hâkimlerin bizzat sorumlulukları yerine devletin sorumluluğunun söz konusu olacağı ancak devletin ödemek zorunda kaldığı tazminat için hâkime rücu hakkının saklı olduğu düzenlemesi ile de hâkimin tazminat davasının tarafı olmasının önüne geçilerek kararlarında tarafsız ve bağımsız kalmasının güvencesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Dava dilekçesi ve davanın ihbarı kenar başlıklı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 48. maddesi dikkate alındığında ise dilekçede hangi sorumluluk sebebine dayanıldığına açıkça gösterilmesi gerekliliğine ve delil ve belgelerin dilekçeye eklenmesi gerektiğine ayrıca vurgu yapılarak açıkça dayanaktan yoksun başvuruların önüne geçilmeye çalışıldığı ve bir noktada hâkimlerin sorumluluğu gerekçesiyle açılacak tazminat davalarının sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca yine aynı maddede ilgili hâkime davanın ihbar edileceği düzenlemesi ile hâkim bakımından hukuki dinlenilme hakkını da sağlanmaya çalışıldığı sonucu çıkarılabilecektir.

---

⁹⁵ bknz. bu çalışmanın 1.3.1. numaralı 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenlemeler başlıklı bölümü

Nihayetinde davanın reddi halinde verilecek ceza kenar başlıklı 49. madde düzenlemesi ile de haksız ve açıkça dayanaktan yoksun başvuruların esastan reddi halinde davacı aleyhine hükmedilecek para cezası düzenlenmiş ve böylelikle hâkimlerin her yargılama faaliyetleri nedeniyle sürekli dava tehdidi altında çalışmamaları için davacı bakımından caydırıcılık getirecek bir hüküm düzenlenmiştir. Kanuni düzenlemeler bir bütün olarak ele alındığında anlaşılacağı üzere bir yandan hâkimlerin keyfilüğünün önüne geçmek amacıyla belirli sorumluluk sebeplerinin getirildiği ancak sorumluluğun genel haksız fiil sorumluluğu sebeplerinden daha sınırlı olacak şekilde sayılarak ve para cezası öngörülerek sınırlandırıldığı anlaşılmaktadır. Öngörülen para cezasının hak arama hürriyeti ile olan ilişkisi ilerleyen bölümlerde detaylı olarak yeniden ele alacağız.

II. BÖLÜM

HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU

2.1. HÂKİMİN SORUMLULUĞUNUN ESASLARI

2.1.1. Hâkimlik Mesleği

Yargı görevini yerine getiren hâkim kavramı açıklanırken öncelikle Anayasa'nın 138. maddesi hükmü dikkate alındığında; *"Hâkimler görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler."* düzenlemesine yer verildiği görülmektedir. Buna göre yargı erkinin temsilcisi olan hâkimlerin Türk milleti adına kararlarını verirken tarafsız ve bağımsız olmaları, kanuna ve hukuka uygun hareket etmeleri gerekmektedir. Hâkimlik mesleğinin genel esaslarını içeren en temel düzenlemelerden bir diğeri ise Anayasa'nın 140. maddesi hükmüdür. Buna göre; *"Hâkimler ve savcılar adli ve idari yargı hâkim ve savcılar olarak görev yaparlar. Bu görevler meslekten hâkim ve savcılar eliyle yürütülür. Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler."* hükmü ile mahkemelerin ve dolayısı ile hâkimlerin bağımsızlıklarına bir kere daha vurgu yapılmaktadır.

Hâkim ve Savcılar Kanunu 4. maddesi düzenlemesi de Anayasa'nın ilgili hükümlerine paralellik oluşturacak şekilde; *"Hâkimler mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev yaparlar. Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Hâkimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler."* biçiminde düzenlenmiştir.

Hâkimlik mesleğinin vasıflarına ilişkin Hâkimler ve Savcılar Kurulu, Türk Yargı Etiği Bildirgesini⁹⁶ benimsemiştir. Bununla birlikte Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun⁹⁷ 27.06.2006 tarih ve 315 sayılı kararı ile hâkimler için etik kuralları içeren BM Bangalor Yargı Etiği İlkeleri⁹⁸; savcılar için etik ilkeleri belirleyen Budapeşte İlkeleri⁹⁹ ise yine Hâkimler ve Savcılar Yüksek

⁹⁶ <https://www.hsk.gov.tr/yargi-etigi>

⁹⁷ 21.11.2017 tarih ve 6771 sayılı Kanun'un 16. maddesi kapsamında "Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu"nda yer alan yüksek ibaresi kaldırılarak "Hâkimler ve Savcılar Kurulu" adını almıştır. Çalışmamız kapsamında yer alan ve bu tarihten önce alınan kararlar için Hâkimler Savcılar Yüksek Kurulu ibaresi kullanılmış değişiklik tarihinden sonraki kararlara atıf yapılırken ise yüksek ibaresi kullanılmamıştır.

⁹⁸ <https://www.yargitay.gov.tr/documents/ek1-1612425208.pdf>

⁹⁹ <https://www.hsk.gov.tr/Eklentiler/Dosyalar/d28e036f-72e3-4db7-a602-b86c198eb73c.pdf>

Kurulunun 10.10.2006 tarih ve 424 sayılı kararı ile benimsenmiştir. İlgili uluslararası belgeler değerlendirildiğinde hâkimin taşınması gereken vasıflar, yargı görevini yürütürken takınması gereken tavır ve izlemesi gereken yol açıkça düzenlenmiş ve bu hususta dikkat edilmesi gereken sınırlar çizilmiştir.

Yukarıda da atıfta bulunulan hukuki düzenlemlerde ve kabul edilen çeşitli uluslararası belgelerde ortak olarak hâkimlerin tarafsızlıklarına ve bağımsızlıklarına yapılan vurgu esasında tesadüf olmayıp bilinçli birer hamledir. Bir yandan yargı organının en önemli kademesinde yer alan hâkimlerin imtiyazlı olarak Anayasal temelde korunmaya çalışıldığını ancak bir diğer yandan da getirilen düzenlemelerle hukuki, cezai ve disiplin sorumluluklarının diğer kamu görevlilerinden ayrılan birtakım kurallara bağlandığı görülmektedir. Hâkimler hakkında yaptıkları tüm yargısal faaliyetler ve verdikleri her karardan kaynaklanacak tazminat davası açılması tehdidinin bulunması yargılama faaliyetlerinin adil ve hukuki işleyişinin önüne geçebilecektir. İşte açıklanan tüm bu gerekçelerle yürütülen faaliyetin önemi nedeniyle hâkimlerin hukuki sorumluluklarından kaynaklanan tazminat sorumluluğunu öngören kurallarda diğer kamu görevlilerinden ayrılan özel bazı düzenlemeler ile sorumluluğun kapsamı, içeriği ve yargılama usulü bakımından farklılıklar getirilmiştir¹⁰⁰.

2.1.2. Hâkimin Sorumluluğunun Türleri

2.1.2.1. Disiplin Sorumluluğu

Hukuki anlamda disiplin, bir kurum veya kuruluşta yahut hukuki bir oluşumda yasaklanan eylemlerle bu eylemlere uyma zorunluluğu bulunan kural ve yükümlülüklerin tamamını kapsayan bir kavramdır¹⁰¹. Disiplin sorumluluğu kural olarak ilgili kurum veya kuruluş ya da oluşumun iç düzenine ilişkin olup mesleği icra eden kişilerin bu yürütülen faaliyet çerçevesinde uyması gereken kuralların dışında gerçekleştirdikleri davranışların yaptırımıdır. Bununla birlikte disiplin suçları ve bunlara bağlanan yaptırımlar yalnızca iç işleyişe ilişkin olmayıp, hizmetten yararlananlara karşı yapılan davranışları da kapsamaktadır¹⁰².

Devlet memurları hakkında disiplin hükümleri 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'nun 125. maddesinde düzenlenmiştir. İlgili hükme göre, devlet memurlarına verilecek disiplin cezaları; uyarma, kınama, aylıktan kesme, kademe ilerlemesinin durdurulması ve devlet memurluğundan çıkarma olarak sayılmıştır.

---

¹⁰⁰ Aşık, (2015); s.612; Alangoya, Yıldırım, Deren-Yıldırım (2011); s. 46.

¹⁰¹ Çiftçiöğlü, Cengiz Topel (2012); "2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununa Göre Hâkim ve Savcıların Disiplin Soruşturmaları", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 13, Sayı: 1, s.127-157.

¹⁰² Ercan, İsmail (2008); Hâkim ve Savcıların Disiplin Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Hâkim ve savcılar için disiplin hükümleri ise 2802 sayılı Kanununun 62. maddesinde yer almaktadır. Buna göre; hâkim ve savcılara, sıfat ve görevlerinin gereklerine uymayan hal ve hareketlerinin tespit edilmesi üzerine durumun niteliğine ve ağırlık derecesine göre, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca aşağıdaki disiplin cezalarından biri verilir:

- a) Uyarma,
- b) Aylıktan kesme,
- c) Kınama,
- d) Kademe ilerlemesini durdurma,
- e) Derece yükselmesini durdurma,
- f) Yer değiştirme,
- g) Meslekten çıkarma.

Yapılan açıklamalar dikkate alındığında disiplin sorumluluğuna ilişkin memurlar ile hâkim ve savcılar hakkındaki düzenlemeler birtakım farklılıklar içermektedir. Buna göre, 2802 sayılı Kanun'da kınama cezası aylıktan kesme cezasından daha ağır bir yaptırım olarak öngörülmüşken 657 sayılı Kanun'da derece yükselmesini durdurma ve yer değiştirme cezaları disiplin cezaları arasında yer almamıştır. Anlaşılabacağı üzere hâkimlerin hukuki sorumluluğunun özel olarak düzenlenmiş olmasına paralel olarak hâkim ve savcılarının disiplin sorumlulukları da ayrı bir düzenleme alanı bulmuştur.

2.1.2.2. Cezai Sorumluluk

Hâkimlerin sorumlulukları bakımından irdelenmesi gereken bir diğer başlık ise cezai sorumluluklarıdır. Buna göre öncelikle yapılan değişiklik ile 01/06/2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile ilga edilen 765 sayılı Ceza Kanunu'nda yer alan hükümler ele alınacak olursa, Memuriyet ve mevki nüfuzunu suistimal edenler ve memuriyet vazifelerini yapmayanlara ait cezalar başlıklı dördüncü fasıl kapsamında 230. madde ile memurların görevlerini ihmalleri halinde verilecek cezalar, 231. madde ile bu ihmalin hâkimler tarafından gerçekleştirilmesi halinde verilecek cezanın özel olarak düzenlendiği görülmektedir. İki düzenleme arasındaki esas fark ise hâkimlerin cezai sorumluluklarının doğabilmesi için ayrıca bir zararın da meydana gelmiş olması şartının aranmasıdır¹⁰³. Aynı Kanununun 232 ve 233. madde hükümleri de benzer şekilde hâkimlerin cezai sorumlulukları bakımından özel düzenlemeler içermekte olup

---

¹⁰³ Taş, Meryem (2017); Hâkimin Hukuki Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. s. 14.

hâkimlerin nüfuz ve etki altında kalarak karar vermelerine ve hâkimlerin kayırma veya düşmanlık duygusu ile hareket ederek kanuna aykırı işlem yapmalarına ilişkin hükümlerdir¹⁰⁴.

Benimsenen yeni ceza hukuku sistemi ile hâkimin cezai sorumluluğunun ceza kanununda özel olarak düzenlenmiş olması ilkesinden vazgeçilmiştir. Buna göre Türk Ceza Kanunu'nun 3. maddesinin 2. fıkrası dikkate alındığında; *“Ceza Kanununun uygulamasında kişiler arasında ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, siyasal veya diğer fikir yahut düşünceleri, felsefi inanç, milli veya sosyal köken, doğum, ekonomik ve diğer toplumsal konumları yönünden ayırım yapılamaz ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınamaz.”* düzenlemesini içerdiği anlaşılmaktadır. Buna göre, eylemi gerçekleştiren kişinin hâkim olması nedeniyle özel ceza sorumluluğuna tabi olması ceza hukukunun benimsediği genel prensiplere aykırılık teşkil edecektir. Ancak her halde 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında bazı suçlar bakımından failin yargı mensubu olması daha ağır cezayı gerektiren hal olarak düzenlemiştir. Buna örnek olarak, Türk Ceza Kanunu'nun 252. maddesi kapsamında düzenlenen rüşvet suçu verilebilir.

Devlet memurları ve bu çalışma kapsamında ele alındığı üzere özel olarak yargı mensuplarının yargılanması Anayasa'nın109/son maddesi gereğince alınacak izne bağlanmıştır. Buna göre; *“Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.”* hükmü ile genel bir kural olarak devlet memurlarının dayanaksız soruşturma tehdidi ile işlerini yapmalarının engellenmesi kanun koyucu tarafından önlenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda özel düzenlemelerden biri olan 5614 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 82/1. hükmü dikkate alınacak olursa, *“Hâkim ve savcıların görevden doğan veya görev sırasında işlenen suçları, sıfat ve görevleri gereğine uymayan tutum ve davranışları nedeniyle, haklarında inceleme ve soruşturma yapılması Adalet Bakanlığının iznine bağlıdır.”* Anayasa'nın ilgili hükmüne paralel olarak hâkim ve savcılarının soruşturulması izne tabi şekliyle düzenlenmiştir. Aynı Kanunun 82 ila 98. maddeleri arasında soruşturma ve kovuşturma bakımından çeşitli düzenlemeler getirilerek hâkimler ve savcılarının cezai sorumluluk alanları belirlenmiştir.

Hemen belirtilmelidir ki kanunda düzenlenen ve hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuran sebeplerin farklı bir anlam yüklenemeyecek kadar açık ve kesin bir kanun hükmüne aykırı karar veya hüküm verilmiş olması hali hariç olmak üzere tamamı esasında hâkimin cezai sorumluluğunu da doğurabilecek niteliktedir. Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46/2. maddesi uyarınca hâkimin hukuki sorumluluğunun ileri sürülmesi için ceza soruşturması yahut ceza mahkemelerinde mahkumiyet şartı aranmamaktadır¹⁰⁵. Yargıtay, Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemeleri öncesi istikrar kazanmış uygulamaları ile Yargıtay üyelerinin hukuki sorumluluğu bakımından Anayasa

¹⁰⁴ Detaylı bilgi için bkz: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turk-ceza-kanunu-765#>

¹⁰⁵ Atalı, Murat; Ermenek, İbrahim; Erdoğan, Ersin (2022); *Medeni Usul Hukuku*, (5. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s.82; Budak, Karaaslan (2021), s.82.

Mahkemesi önünde mahkumiyet şartı aramaktaydı¹⁰⁶. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesi ile birlikte içtihatlarla geliştirilen bu görüş ortadan kalkmış ve Yargıtay tarafından hâkimlerin hukuki sorumluluğuna dayalı tazminat davalarında artık ceza soruşturması veya kovuşturması şartı aranmamaktadır. Ayrıca mevcut ceza mahkemesi davası tazminat davası bakımından bekletici sorun da yapılamayacaktır¹⁰⁷.

2.1.2.3. Hukuki Sorumluluk

Çalışmanın gerek giriş bölümünde gerekse ilgili diğer yerlerinde belirttiğimiz üzere hâkimlerin görevlerini yerine getirirken tarafsız ve bağımsız olmaları gerekmektedir. Buna ilişkin hem Anayasa'nın 138. maddesi hükmü hem de ilgili uluslararası metinler ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu gibi diğer kanuni düzenlemeler dikkate alınmaktadır. Bu kapsamda hukuk devleti ilkesinin bir gereği olarak devletin, hâkimin tarafsızlık ve bağımsızlığını sağlayacak verimli ve elverişli ortamı sağlamakla mükellef olduğu, bu ortamın sağlanamaması halinde doğacak hak kayıplarını da tazmin etmesi gerektiği fikri ortaya çıkmaktadır.

Hâkimin hukuki sorumluluğunu bu açıdan ele aldığımızda kavramın hem adil yargılanma hakkı ile hem de hukuki dinlenilme hakkı ile doğrudan bağlantısını kurmak mümkün olacaktır. Bir yandan hâkimlik teminatı ile diğer kamu görevlilerinden farklı ve ayrıcalıklı bir koruma altında olan hâkimlerin diğer yandan da eylem ve işlemleri dolayısıyla hukuki sorumluluklarının doğması hukuk devleti ilkesi ve hukuk güvenliği kavramı ile de doğrudan bağlantılıdır.

Bu bağlamda çalışmamızın devamında hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuran nedenler, ve kanuni düzenlemeleri ilgili yargısal içtihatlarla da değinerek geniş bir çerçevede açıklanmaya çalışacağız. Bu nedenle bu başlık altında yalnızca hukuki sorumluluğa ilişkin tanımlama yapmakla yetineceğiz.

2.2. HAKİMİN YARGISAL FAALİYET DIŞINDA KALAN HUKUKİ SORUMLULUK NEDENLERİ

2.2.1. Haksız Fiil Nedeniyle Hâkimin Hukuki Sorumluluğu

Hâkimin hukuki sorumluluğu, yargı görevi sırasında hâkimin kusurlu bir davranışla taraflardan birinin zarara uğramasına sebebiyet vermesi halinde gündeme gelecek bir sorumluluk biçimi olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Bir yandan bahsedilen kanuni düzenlemelere dikkat edildiğinde Türk hukukunda hâkimin hukuki

¹⁰⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 14.01.1976, 5/4; Aktaran: Atalı, Ermenek, Erdoğan (2022), s. 82.

¹⁰⁷ Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu (2018); s.117.

sorumluluğu kavramının, haksız fiil sorumluluğundan ayrılmış, özel düzenlemelerle sınırlandırıldığı anlaşılacaktır. Diğer bir yandan ise Türk Borçlar Kanunu'nun haksız fiil sorumluluğu kapsamında aradığı haksız fiil, kusur, zarar ve illiyet bağı kavramlarının hâkimin hukuki sorumluluğu kapsamında da arandığı anlaşılmaktadır¹⁰⁸. Ancak hemen belirtilmelidir ki, bu sorumluluğun doğrudan Türk Borçlar Kanunu'nun 49. maddesinde yer alan haksız fiil sorumluluğu kapsamında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği hususu öğretide tartışmalıdır.

Doktrinde ileri sürülen görüşlerden ilki Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesi kapsamında yer alan hâkimin hukuki sorumluluğundan doğan tazminat davalarının esasında hâkimin kanunda sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayılan haksız fiil niteliğindeki davranışları nedeniyle karşı tarafı zarara uğratması sonucu açılan bir tazminat davası türü olduğunu ifade etmektedir¹⁰⁹. Bu görüşe göre hâkimin hukuki sorumluluğu esasında haksız fiil sorumluluğu olup yalnızca kanunda sorumluluğu meydana getirecek nedenler sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde tahdidi olarak sayılmıştır. Ancak yine de belirtilmelidir ki bu görüşü savunan yazarlar da esasında hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemelerinin haksız fiil sorumluluğu olmakla birlikte kanun koyucu tarafından özel bir rejim çerçevesinde düzenlendiğini kabul etmektedir¹¹⁰.

İleri sürülen ve hâkimin hukuki sorumluluğunun Türk Borçlar Kanunu ile düzenlenen haksız fiil sorumluluğunda ayrı olduğu aksi görüşünü savunan yazarların ise dayanak oluşturdukları kavramlar öncelikle yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı kavramları olmuştur. Şöyle ki, hâkimin yargısal faaliyetleri nedeniyle meydana gelecek sorumluluğunun genel düzenlemeler olan haksız fiil sorumluluğu kuralları ile değerlendirilmesinin yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı ilkesi ile bağdaşmayacak nitelikte sonuçlar doğuracağı ifade edilmiştir¹¹¹. Bu görüşü savunan yazarlar aynı zamanda söz konusu ayırımın yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığı yanında zarar görenin korunması açısından bir denge unsuru olduğunu da vurgulamaktadır. Hâkimin hukuki sorumluluğu kavramının Türk Borçlar Kanunu 49. maddesinde ayrılmasının önemli nedenlerinin birinin de “yargısal faaliyetin özellikleri” gereği olduğunu ve bu tür zararların özel bir rejim ile devletin sorumluluğuna yönlendirilmesi gerektiği şeklinde ifade edilmiştir¹¹².

Kanaatimizce de ilgili kanuni düzenlemeler incelendiğinde haksız fiilden kaynaklanan sorumluluk için kanun koyucu tarafından aranan şartlar olan; haksız fiil, kusur, zarar ve illiyet bağının hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle açılacak tazminat davalarında da arandığı ancak bunun yanında hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu 46 ve devamı

---

¹⁰⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2022/10-757 Esas, 2022/1927 Karar ve 28/12/2022 tarihli kararı; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2022/9-898 Esas, 2022/1843 Karar ve 27/12/2022 tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 11.02.2025

¹⁰⁹ Üstündağ, Saim (2000) ; *Medeni Yargılama Hukuku*, (7. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi, s. 455; Hatemi, Hüseyin; Gökyayla, Emre (2017); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (4. Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık, s.253.

¹¹⁰ Üstündağ (2000), s. 456.

¹¹¹ Eren, Fikret(2022); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (27. Baskı), Ankara: Legem Yayınevi, s. 547.

¹¹² Oğuzman, Öz (2020); s. 507.

maddeleri hükümlerinin ayrı ve özel olarak genel hükümlerden bağımsız düzenlenmiş olduğu anlaşılacaktır. Yapılan bu düzenlemeler bir yandan yargı bağımsızlığı ve tarafsızlığının birer teminatı olmakta diğer yandan ise özel bir rejim çerçevesinde devletin ilk derece sorumluluğunun kabulü ile yargılama faaliyeti neticesinde zarara uğradığı iddiasında olan tarafın uğradığı zararın denge unsuru gözetilerek tazmin edilmesini sağlamaktadır. Bu nedenlerle kanaatimizce de hâkimin hukuki sorumluluğu bir haksız fiil sorumluluğu olmakla birlikte bazı yönleri ile genel hükümlerden ayrılan özel düzenlemeler içermektedir.

Hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 46 ile sayılan sorumluluk nedenleri dışında kalan ancak hali hazırda haksız fiil niteliğindeki bir davranışın hâkim tarafından gerçekleştirilmesi halinde hangi yolun izleneceği sorusu akla gelecek bir başka soru olacaktır. Böyle bir ihtimalin meydana gelmesi halinde hâkimin haksız fiilden kaynaklanan sorumluluğunun kaynağının tespiti için öncelikle fiilin yargısal faaliyetten kaynaklanıp kaynaklanmadığı irdelenmelidir. Hâkimin Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında sayılan yargısal faaliyetlerinden kaynaklanan haksız fiilleri haricinde kalan ancak yine de haksız fiil niteliğindeki davranışları için artık genel hükümler olan Türk Borçlar Kanunu'nun 49 ve devamı maddelerinde yer alan düzenleme uygulama alanı bulacaktır¹¹³.

2.2.2. İdari Faaliyet Nedeniyle Hâkimin Hukuki Sorumluluğu

Hâkimlik mesleğinin tanımı ve kamu görevlisi kavramı ile farklılıklarını yukarıdaki bölümlerde detaylı olarak izah etmiştik. Bu açıklamalardan da anlaşıldığı üzere hâkimin kamu görevlilerinden farklı birtakım haklarla donatıldığı ortadadır. Kendisine geniş haklar tanınan hâkimlerin yargısal faaliyetlerinin yanında idari faaliyetleri de söz konusudur. Hâkimlerin idari faaliyetleri nedeniyle meydana getirdikleri zararlar ise kişisel kusurlarından kaynaklanabileceği gibi hizmet kusurundan da kaynaklanabilir. Zararın hizmet kusurundan doğması ihtimalinde Anayasa'nın 140. maddesinin 3. fıkrası düzenlemesi uyarınca husumet Adalet Bakanlığına yöneltilerek idari yargıda tam yargı davası açılacaktır¹¹⁴.

2.3. SORUMLULUK KAPSAMINDA YER ALAN HÂKİM KAVRAMI

2.3.1. Yerel Mahkeme Hâkimleri Bakımından

Hâkim kavramının tanımı ve kapsamı yukarıda detaylı olarak ifade ettiğimiz üzere hâkimlerin görev yaptıkları mahkemeler bakımından çeşitli ayrımlara tabi oldukları ortadadır. Bu farklılıkların hâkimin hukuki sorumluluğu bakımından ne şekilde etki doğuracağına da ayrıca irdelenmesi faydalı

---

¹¹³ Kılıçoğlu (2019), s.242; Taş (2017), s.18; Dedeoğlu, Enver; Sanal, Elçin (2015); "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Değişikliği", Ankara Barosu Dergisi 2015/3

¹¹⁴ Demir (2003), s.822; Kılıçoğlu (2019), s.241.

olacaktır. Açıklanan tüm bu nedenlerle takip eden bölüm boyunca adli yargı hâkimleri ile idari yargı mensubu hâkimler bakımından, adli yargı içinde de hukuk hâkimleri ile ceza hâkimleri arasındaki hukuki sorumluluk açısından benzerlik ve farklılıkları ele aldıktan sonra yüksek yargı mensubu hâkimler bakımından doğacak sorumluluk değerlendirmesi yapmaya çalışacağız.

2.3.1.1. Adli Yargı

2.3.1.1.1. Hukuk Mahkemeleri Hâkimleri

Hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemesi kapsamında yer alan hâkimlerin kimler olduğu yönündeki değerlendirmede adli yargı içerisinde yer alan hukuk hâkimlerinin kapsam dahilinde olduğu yönünde tereddüt bulunmamaktadır. Bu sonuca gerek kanunun lafzından gerekse de sorumluluk hükümlerinin hukuk mahkemelerinin usulünü düzenleyen kanun kapsamında yer almasından çıkarmaktayız.

2.3.1.1.2. Ceza Mahkemeleri Hâkimleri

Hâkimin hukuki sorumluluğu meselesi hukuk usulüne ilişkin kuralları düzenleyen kanun olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile düzenlendiğinden sorumluluğu gündeme gelecek hâkimlerin yalnızca hukuk hâkimleri olacağı yönündeki düşünce bizi hatalı bir sonuca ulaştıracaktır. İlgili diğer yasal düzenlemeler birlikte değerlendirildiğinde anlaşılacağı üzere Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46 ve devamı maddelerinde düzenlenen hâkim kavramı madde gerekçesinde de belirtildiği üzere hem ceza hem de hukuk hâkimlerini kapsar nitelikte geniş bir kavramdır¹¹⁵. Yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girdiği dönem öncesinde yürürlükte bulunun Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri ile bu hususta açık bir düzenlemeye yer verilmemiş olmakla birlikte benzer yönde bir görüş ortaya çıkmış, hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemelerinin hem hukuk hem ceza hâkimlerini kapsar nitelikte geniş yorumlanması gerekliliği kabul edilmiş ve 25/3/1931 tarihli ve 1931/19 Esas, 1931/35 Karar sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararıyla bu durumun hukuki zemini oluşturulmuştur¹¹⁶.

---

¹¹⁵ Tanrıver (2021), s.316.

¹¹⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2011/4-650 Esas, 2011/788 Karar; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2010/4-551 Esas, 2010/598 Karar ve 24/11/2010 tarihli ilamları; "...Tüm bu açıklamalar karşısında, hâkimlerin genel olarak hukuki sorumluluğunu düzenleyen mevzuat ile koruma tedbirlerinden kaynaklanan tazminata ilişkin mevzuat arasında, genel-özel kanun ilişkisi ya da önceki-sonraki kanun ilişkisinin varlığından söz edilemeyeceği açıktır. O halde, hâkimin verdiği karar nedeniyle zarara uğradığı iddiasıyla dava açacak olan kişinin, baştan beri anlatılan hâkimin genel sorumluluk sebeplerine dayalı olarak Devlet aleyhine dava açma yolunu tercih edebileceği gibi; böyle bir dava yerine, koşullarının varlığı halinde koruma tedbirleri nedeniyle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ve devamı maddelerine dayanarak Devlet'ten tazminat isteyebileceği de açıktır. Her iki düzenlemenin amacı, kaynağı, koşulları ve sonuçlarının birbirinden farklı olduğu ve birinin diğeri yerine geçmediği belirgin olmakla; davacının her iki başvuru yolundan birine ya da ikisine başvurmasına yasal bir engel bulunmamaktadır. Aksinin kabulü hak arama özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelir ki, bunun kabulü de olanaklı değildir..." Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:15.09.2024

Yargıtay'ın o dönemde verdiği bir karar bu görüşe paralel olacak şekilde ilgili İçtihadı Birleştirme Kararına da atıf yaparak Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 573 ila 576. maddeleri arasında yer alan düzenlemelerin hukuk hâkimlerinin tazminat sorumluluğuna ilişkin özel düzenlemeler içerdiğini buna karşılık, Ceza Muhakemesi Kanununun 141 ilâ 144. maddeleri dışında ceza hâkimleri ve savcılarının tazminat sorumluluğuna ilişkin açık bir düzenlemenin bulunmadığını ancak 25/3/1931 tarihli ve 1931/19 Esas, 1931/35 Karar sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararıyla ceza hâkimlerinin de Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 573 ve devamı maddeleri kapsamında düşünülmesi gerektiğini belirtmiştir¹¹⁷.

Yukarıda bahsi geçen içtihadı birleştirme kararının ceza hâkimlerinin hukuki sorumluluğu hakkında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanmasına olanak sağladığı dönemin, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun kabul edilmesinden önce olduğuna ilişkin karşıt görüş ileri sürülmesi halinde belirtilmelidir ki tüm hâkimler 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46 ve devamı (mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 573 ve devamı) maddeleri hükmüne göre sorumlu tutulabileceklerinden; 25.03.1931 ve 19/35 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı'ndan sonra yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ile 144. madde hükümlerinin, anılan İçtihadı Birleştirme Kararına etkisinin olacağından ve bunu yürürlükten kaldıracığından söz edilmesi olanaklı değildir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca verilen bu yöndeki kararların oy çokluğu ile verildiği ve birçok üyenin karşı oy yazarak ceza hâkimleri bakımından öncelikli olarak Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerinin, bunların somut olaya uymaması halinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanması gerektiğini belirtmişlerdir¹¹⁸.

Bu yönde verilmiş bir Yargıtay kararı incelendiğinde de anlaşılacağı üzere, hâkimin bir yargılama faaliyeti nedeniyle zarara uğradığı iddiasıyla dava açacak olan kişinin genel sorumluluk sebeplerine dayalı olarak Devlet aleyhine dava açma yolunu tercih edebileceği, koşullarının varlığı halinde koruma tedbirleri nedeniyle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ve devamı maddelerine dayanarak Devlet aleyhine tazminat davası açabileceği, iki düzenlemenin amacının, kaynağının, koşulları ve sonuçlarının birbirinden farklı olduğu ve birinin diğeri yerine geçmediği; davacının her iki başvuru yolundan birine ya da ikisine başvurmasına yasal bir engel bulunmadığı, aksinin kabulü halinde ise hak arama özgürlüğünün kısıtlanması sonucunun meydana gelebileceği

---

¹¹⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2011/4-671 Esas, 2011/809 Karar ve 16/12/2011 tarihli kararı; "...anılan maddenin gerekçesinde ise; 'Mevzuatımızda (Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 573-576) sadece hukuk hâkimlerinin tazminat sorumluluğuna ilişkin olarak özel düzenleme yer almakta, buna karşılık, koruma tedbirleri nedeniyle tazminat istemini düzenleyen Ceza Muhakemesi Kanununun 141 ilâ 144 üncü maddelerindeki hükümler dışında ceza hâkimlerinin ve savcılarının tazminat sorumluluğuna ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak, 25/3/1931 tarihli ve 1931/19 E., 1931/35 K. sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararıyla, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 573 üncü maddesinde sayılmayan ceza hâkimlerinin de bu madde kapsamında düşünülmesi gerektiği kabul edilmiş ve uygulama bu şekilde gelişmiştir..."", Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:15.06.2023

¹¹⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2010/4-553 Esas, 2010/537 Karar ve 27.10.2010 Tarihli kararına 17. Hukuk Dairesi Üyesi Sadi Güven ve 3. Hukuk Dairesi Üyesi Mehmet Gökdemir tarafından yazılan karşı oy yazıları

gerekçeleri ile somut olayda davacının seçimlerlik bir hakkının var olduğunun Yargıtay tarafından da kabul edildiği anlaşılmaktadır¹¹⁹. Tazminat düzenlemeleri bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu düzenlemeleri çeşitli yönlerden birbirinden ayrılmakta olup esasında davacı yana başvuracağı yol bakımından seçimlerlik bir hak tanımaktadır¹²⁰.

Anayasa Mahkemesi'nin de benzer yönde ifadeler içeren kararları bulunmakla birlikte açıklanan tüm bilgiler ışığında anlaşıldığı üzere ceza ve hukuk hâkimleri arasında bir ayırım yapılmaksızın Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin olayın şartları da değerlendirilerek hâkimlerin tamamını kapsayacak şekilde uygulanabileceği sonucuna ulaşılmaktadır¹²¹.

Ceza hâkimlerinin hukuki sorumlulukları iddiası ile açılan tazminat davalarında görev hususunu irdeleyen bir başka kararda ise; davacının 13/04/2009 tarihinde gözaltına alınarak 17/04/2009 tarihinde tutuklandığı, kamu davasının tensip zaptında tahliye taleplerinin reddi ile davacının tutukluluk halinin devamına karar verildiği, karara karşı itiraz edilmesi üzerine İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi'nce tutukluluğa itirazın da reddedildiği somut olayda; başvurucunun tutuklandığı gün kalp spazmı geçirdiği ve hayati tehlikesinin varlığının doktor raporları ile sabit olduğu; davacının, dünya çapında tanınmış bir bilim insanı olduğu; kaçma veya delilleri karartma şüphesinin bulunmadığı, sağlık sorunlarının ciddi düzeyde olduğunun resmi raporlar ile belirlendiği gerekçeleri ile ilgili hâkimler hakkında HUMK'nun 573. maddesinin 2. bendi uyarınca sorumluluklarını gerektirdiği iddiası ile tazminat davası açıldığı, ilk derece sıfatıyla davayı gören Yargıtay 4. Hukuk Dairesi; Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 573 ve devamı maddeleri ile düzenlenen hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri yanında Ceza Muhakemesi Kanunu 141 ile 144 maddeleri arasında düzenlenen koruma tedbirleri nedeniyle tazminat hükümlerinin de mevzuatımızda yerini aldığını belirtmiştir. Yapılan yargılama neticesinde ise kendisini Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu kapsamında görevli kabul ederek, dava konusu tutukluğunun devamına ilişkin karar ile davacının yaşam hakkının tehlikeye düşürüldüğü, koruma tedbiri ile öngörülen amaç dışında sonuçlar meydana geldiği, eşitlik ilkesine aykırı davranıldığı ve yeterli gerekçe gösterilmediği,

---

¹¹⁹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2010/4-551 Esas, 2010/598 Karar ve 24.11.2010 tarihli kararı; "...O halde, hâkimin verdiği karar nedeniyle zarara uğradığı iddiasıyla dava açacak olan kişinin, baştan beri anlatılan hâkimin genel sorumluluk sebeplerine dayalı olarak Devlet aleyhine dava açma yolunu tercih edebileceği gibi; böyle bir dava yerine, koşullarının varlığı halinde koruma tedbirleri nedeniyle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ve devamı maddelerine dayanarak Devlet'ten tazminat isteyebileceği de açıktır. Her iki düzenlemenin amacı, kaynağı, koşulları ve sonuçlarının birbirinden farklı olduğu ve birinin diğeri yerine geçmediği belirgin olmakla; davacının her iki başvuru yolundan birine ya da ikisine başvurmasına yasal bir engel bulunmamaktadır. Aksinin kabulü hak arama özgürlüğünün kısıtlanması anlamına gelir ki, bunun kabulü de olanaklı değildir..." Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:15.06.2023

¹²⁰ Hakeri (2024), s.104.

¹²¹ Anayasa Mahkemesi Kararı, Başvuru Numarası: 2018/17776 Karar Tarihi: 3/11/2022 "...Yukarıda ayrıntılı olarak ifade edildiği üzere, genel olarak hâkimin sorumluluğu **hukuk- ceza ayırımı yapılmaksızın** 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 93/A maddesi ile 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46 ve devamı (mülga 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 573 ve devamı) maddelerinde düzenlenmiştir..." , Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.: 25.04.2023

masumiyet karinesinin göz ardı edildiği, bu durumun açık ve kesin kanun hükmüne aykırı olduğu ve ağır kusur oluşturduğu gerekçeleri ile davalıların sorumluluklarını gerektirdiği kanaatine varılarak davalılar aleyhine tazminata hükmedilmiştir¹²².

Söz konusu kararın oy çokluğu ile verildiği, karara karşı üye hâkim Sadık Demircioğlu tarafından karşı oy yazısı yazıldığı ve bahsi geçen karşı oy yazısında; tutuklamaya, tutukluluğun devamına ve bunlara itirazlara ilişkin davaların CMK'nun 141 ve devamı maddelerindeki özel düzenleme nedeniyle görevli ağır ceza mahkemelerinde ve Devlet aleyhine açılabilceği, tazminat koşullarının bulunup bulunmadığı araştırmasının da ancak görevli mahkemelerce yapılabileceği, bir an için somut olayda Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanabileceği kabul edilse dahi somut olayda açık ve kesin olan bir kanun hükmüne aykırı karar verilmiş olması koşulunun gerçekleşmediği bu nedenlerle de davanın esastan reddine karar verilmesi gerektiği gerekçeleri ile somut olayda öncelikle görevli mahkemenin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu uyarınca belirlenmesi gerektiği gerekçeleri ile çoğunluğun kararına katılmadığını belirtmiştir¹²³.

Yukarıda bahsedilen Yargıtay 4. Hukuk Dairesinin ilgili kararının temyizi üzerine Yargıtay Hukuk Genel Kurulu yaptığı inceleme neticesinde; hukuk yargılamasında sorumluluğun belirlenmesi ilkeleri ile ceza yargılamasındaki ilkelerin birbirinden farklı olduğunu, ceza hâkiminin ancak somut olaya uygun normu uygulamakla yükümlü olduğunu ve kanunda açıkça suç sayılmayan bir eylemi yorum yoluyla suç olarak kabul edemeyeceğini, hukuk hâkiminin ise Türk Medeni Kanunu'nun 1 ilâ 7. maddeleri uyarınca gerektiği takdirde hukuk yaratarak uyuşmazlığı çözüme imkanına sahip olduğunu, açıklanan bu nedenlerle sorumluluğa ilişkin düzenlemelerde de bu amaç farklılığının göz önüne alınması gerektiğini belirtmiştir. Mahkeme tarafından yapılan değerlendirmede, somut olay kapsamında davacının tutukluluk halinin devamına itirazı üzerine hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası

---

¹²² Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 2009/12 Esas, 2010/7 Karar ve 08/06/2010 tarihli kararı; "...Dosya kapsamından, davacı ile benzer isnadlarla suçlanan başka bazı sanıkların; gerek sağlık ve gerekse farklı nedenler gerekçe gösterilmek suretiyle, halen tutuksuz yargılandıkları anlaşılmalıdır. Bu da, eşitlik ilkesinin gözardı edildiği anlamına gelmektedir.Yine, davacının dosyaya yansıyan öz geçmişi, bilim adamı kimliği; gerek ülke çapında ve gerekse uluslararası düzeyde başarılı çalışmalar yapmış olması; kaçma ve delillerin karartılmasına ilişkin değerlendirmelerde göz önünde bulundurulmak gerekir. İddianamede yer alan iletişimin tesbiti kayıtlarından; davacının, şüpheli sıfatı ile tüm yaşam ve faaliyetlerinin çok yakından izlendiği anlaşılmalıdır. Bu denli teknik imkanlara rağmen; kaçma veya delillerin karartılması ihtimalinden söz edilmesi, inandırıcı bulunmamaktadır. Yukarıda da vurgulandığı üzere, ceza yargılamasının tutuksuz yapılması asıldır. Koruma tedbiri anlamında tutuklama ise, istisnai bir nitelik taşımaktadır. İstisnanın, kural haline dönüştürülmesi; masumiyet karinesi ve adil yargılanma hakkının ihlali sonucunu doğurmaktadır..." Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:12/06/2024

¹²³ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 2009/12 Esas, 2010/7 Karar ve 08/06/2010 tarihli kararına karşı oy veren üye Sadık Demircioğlu'nun karşı oy yazısı; "...Tutuklamaya, tutukluluğun devamına ve bunlara itirazlara ilişkin, HUMK'nun 573. maddesine dayanarak açılan ve bu gerekçe ile kabul edilen ilk tazminat davası olarak Türk yargı tarihine geçecek olan bu dava, CMK'nun 141 ve devamı maddelerindeki özel düzenleme karşısında görevli ağır ceza mahkemelerinde ve Devlet aleyhine açılabilceğinden, husumet hususu da bu mahkemelerce gözetileceğinden ayrıca, tazminat koşullarının bulunup bulunmadığı araştırmasının da ancak görevli mahkemelerce yapılabileceğinden, öncelikle dava dilekçesinin görev yönünden reddi gerektiği; Bir an için Ceza Muhakemesi Kanunu'ndaki özel düzenlemenin bulunmadığı varsayılsa dahi, HUMK'nun 573/2. maddesi; hâkimlerin sorumluluğu için, duraksamaya yer vermeyecek şekilde, açık ve kesin olan bir kanun hükmüne aykırı karar verilmiş olması koşulunu aramaktadır. Dava konusu olayda HUMK'nun 573 ve devamı maddelerindeki koşullardan hiçbirinin mevcut olmaması nedeniyle, davanın esastan da reddine karar verilmesi gerektiği kanaat ve düşüncesinde olduğundan sayın çoğunluğun kararına katılmıyorum." Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:12/06/2024

ile açtığı tazminat davasının dayanağının hâkimin kararındaki tutukluluğa veya devamına ilişkin takdirin yani esasın yerindeliği değil; bu takdirin gerekçelerinin yasanın aradığı şekilde gösterilmemesi yani usul olduğu, bu haliyle görevli mahkemenin de ilk derece mahkemesi sıfatıyla Yargıtay 4. Hukuk Dairesi olacağı çünkü ortada haksız tutuklama nedeniyle tazminat istemi değil hâkimin sorumluluğuna dayalı bir tazminat istemi söz konusu olduğu şeklinde karar verilmiştir¹²⁴.

Bahsi geçen Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararının da oy çokluğu ile verildiği, söz konusu karara hem esas yönünden hem de görev yönünden karşı oylar yazan üyelerin bulunduğu anlaşılmaktadır. Karşı oy yazan üye ve başkanların genel olarak dayandıkları gerekçelerin, somut olayda haksız koruma tedbiri nedeniyle açılmış bir tazminat davasının söz konusu olduğu, bu haliyle davacının Ceza Mahkemesi Kanunu 141 ve devamı hükümlerine dayalı olarak görevli ağır ceza mahkemesinde dava açması gerektiği hususlarına dayandığı anlaşılmaktadır.

Yargıtay tarafından verilen bir başka karar incelendiğinde ise tutuklama kararı veren hâkimin kişisel kusuru bulunduğu iddiasıyla hâkim aleyhine açılan tazminat davasında aleyhe vekâlet ücretine hükmedilmesi nedeniyle mahkemeye erişim hakkının, davanın hakkaniyete aykırı şekilde reddedilmesi nedeniyle hakkaniyete uygun yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuruda bulunan başvurucunun Adana'da İstihbarat Şube Müdürlüğünde şube müdür yardımcısı olarak görev yaparken hakkında resmî belgede sahtecilik, iftira ve suç uydurma suçlarından soruşturma başlatıldığı ve 09/04/2014 tarihinde tutuklandığı, başvuru tutuklama kararı veren hâkimin karar öncesi ve sonrası bazı haksız ifade ve eylemlerde bulunduğu iddiasıyla tutuklama kararını veren ilgili hâkim aleyhine Asliye Hukuk Mahkemesinde manevi tazminat davası açtığı, yapılan yargılama neticesinde görev ve husumete ilişkin dava şartı noksanlığı nedeniyle davanın usulden reddine karar verdiği, kararın temyizi üzerine Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. maddelerine işaret ederek anılan hüküm uyarınca somut olayda tazminat davasına bakma görevinin Ağır Ceza Mahkemesi olduğu gerekçesi ile hükmün bozulmasına karar verdiği ve yargılamanın ceza hâkiminin hükmettiği koruma tedbirleri nedeniyle tazminat davası

---

¹²⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2010/4-551 Esas, 2010/598 Karar ve 24.11.2010 tarihli kararı; "...Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında uğranılan zarara neden olan işlemlerin bir bölümü, yargısal faaliyetlere ilişkin olup, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141 ilâ 144 maddelerinde sayılan sınırlı hallerde devletin sorumluluğu da kabul edilmiştir. Burada düzenlenen tazminat nedenleri sayılan koruma tedbirlerine dair kararın yerindeliğine ilişkin değerlendirilme yapılmasını ve sonradan haksızlığın anlaşılmasını gerektiren hükümlerdir. Oysa, eldeki davada **hâkimin kararındaki tutukluluğa veya devamına ilişkin takdirin (yani esasın) yerindeliği değil; bu takdirin gerekçelerinin yasanın aradığı şekilde gösterilmemesi (yani usul) zararın kaynağıdır** ve davacı hâkimin gerekçesiz olarak verdiği kararla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 573/2 maddesini ihlal ettiği ileri sürülmüştür. Öyle ise, bu davada tutukluluğun devamı kararının haksızlığından ziyade açık ve kesin kanun hükmüne aykırı biçimde gerekçelendirilmemiş olması tazminatın kaynağını teşkil etmektedir. Bu nedenle **ortada haksız tutuklama nedeniyle tazminat istemi değil; hâkimin sorumluluğuna dayalı bir tazminat istemi söz konusudur**...", Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 25.05.2023.

olarak Ağır Ceza Mahkemesinde görülmesi gerektiği sonucuna vardığı anlaşılmıştır¹²⁵. Diğer bir anlatımla ceza hâkiminin uygulanan tedbirler nedeniyle Ceza Muhakemesi Kanunu'ndan kaynaklanan bir hukuki sorumluluğu söz konusu ise görev hususunun Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile değil, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 142. maddesinin 2. fıkrası¹²⁶ hükmü uyarınca belirlenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Kanaatimizce de Yargıtay 4. Hukuk Dairesi ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun ceza hâkimlerinin hukuki sorumlulukları bakımından şartlarının sağlanması halinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun uygulanacağı yönünde yaptığı değerlendirmeleri yerindedir. Somut olayda şartlarının mevcut olması halinde ceza hâkiminin sorumluluğunun da Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46 ve devamı maddeleri kapsamında doğabileceği, ceza hâkiminin koruma tedbirleri nedeniyle sorumluluğu kapsamında hukuki sorumluluğu iddiası ile hakkında tazminat davası açılması halinde tazminat davasının dayanağı gerekçelerin esas ya da usul yönünden değerlendirilerek varılacak sonuca göre görevli mahkememinin tespit edilmesi gerektiği kanaatimizce de daha isabetli olacaktır.

Sonuç olarak ceza yargısı alanında görev yapan hâkimlerin suç soruşturması veya kovuşturması sırasında uyguladıkları haksız koruma tedbirleri nedeniyle meydana getirdikleri zararların tazmini devlet tarafından Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili hükümleri kapsamında sağlanacak olup doğrudan hukuki sorumluluğunu doğuracak durumlar meydana geldiğinde ise yine devlet tarafından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili hükümleri uyarınca zararın tazmini sağlanacaktır¹²⁷. Ceza hâkiminin hukuki sorumluluğunu doğuracak nedenlerin tamamı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. maddesinde tahdidi olarak sayılmış olup aynı maddenin 3. fıkrası kapsamında kalan haksız fiilin varlığının tespitinde ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 46 hükmü esas alınacaktır¹²⁸.

---

¹²⁵AYM Bireysel Başvuru Kararı, E.Y., B. No: 2018/37807, 2/11/2022, § 9, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.: 25.05.2024; Yargıtay 4. Hukuk Dairesi, 2014/12929 Esas ve 2015/10089 Karar ve 17/09/2025 tarihli ilamı; "5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 141. maddesine 3. fıkraya eklenen madde hükmü uyarınca 'Birinci fıkrada yazan haller dışında suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk halleri de dahil olmak üzere hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları ancak Devlet aleyhine açılabilir.' Aynı Kanun'un 142. maddesinde ise tazminat isteminin zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesinde ve eğer o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise aynı yerde başka ağır ceza dairesi yoksa, en yakın yer ağır ceza mahkemesinde karara bağlanacağı hükmü bulunmaktadır. Şu halde, anılan yasal düzenlemeler uyarınca davaya bakma görevinin Ağır Ceza Mahkemesine ait olduğu gözetilmeden ilk derece mahkemesi olarak Yargıtay ilgili hukuk dairesinin görevli olduğu gerekçesiyle yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiş, bu nedenle kararın bozulması gerekmektedir.", Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 25/05/2024

¹²⁶ Ceza Muhakemesi Kanunu 142. Madde: "...(2)İstem, zarara uğrayanın oturduğu yer ağır ceza mahkemesinde ve eğer o yer ağır ceza mahkemesi tazminat konusu işlemle ilişkili ise ve aynı yerde başka bir ağır ceza dairesi yoksa en yakın yer ağır ceza mahkemesinde karara bağlanır..." <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5271&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

¹²⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2012/1822 Esas, 2013/462 Karar ve 10.03.2013 Tarih; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2014/387 Esas, 2015/813 Karar 18.02.2015 Tarih; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2012/4-48 Esas, 2012/133 Karar, 14.03.2012 Tarih, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:15.06.2023

¹²⁸ Tanrıver (2021), s.317.

Yukarıda da detaylı olarak açıkladığımız Yargıtay kararları dikkate alındığında anlaşılacağı üzere somut olayda davacının tazminat istemine dayanak oluşturduğu hâkimin yargısal faaliyetinin hangi kanun kapsamında kaldığının tespiti neticesinde görevli mahkemenin ağır ceza mahkemesi mi ilk derece sıfatıyla Yargıtay ilgili hukuk dairesi mi olduğu tespit edilecektir. Bununla birlikte Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından yapılan değerlendirme ve tespitten de anlaşılacağı üzere ceza hâkimlerinin şartlarını sağlaması halinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında sorumluluklarının doğacağı kabulü gerekmektedir. Kanaatimizce de yapılan tüm bu açıklamalar gereğince Yargıtay'ın belirtilen yaklaşımı yerinde olacaktır.

2.3.1.2. İdari Yargı

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin yürürlükte bulunduğu dönemde kanunda bir açıklık bulunmaması sebebiyle hâkimin hukuki sorumluluğu hükümlerinin idari yargı mensubu hâkimleri de kapsayıp kapsamayacağı yönünde çeşitli tartışmalar söz konusu olmuş ve bu konu hakkında bir görüş birliği oluşmamıştır. O dönemde verilen Yargıtay kararları ile idari yargı mensubu bir hâkimin verdiği karar nedeniyle zarara uğrayan tarafın uğradığı zararı tazmin ettirme imkanının Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümleri kapsamında kaldığı kabul edilerek tartışmalara çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin ardından ise bu tartışmalar sona erdirilmiş ve hâkimin hukuki sorumluluğu hükümlerinde yer alan hâkim kavramının geniş yorumlanması gerekliliği ile idari yargı hâkimlerini de kapsayacak şekilde olduğu anlaşılmıştır.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun verdiği yakın tarihli bir kararında da hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile Eskişehir 2. İdare Mahkemesi tarafından verilen arsa tahsis sözleşmesi uyarınca iptal isteminin reddine ilişkin kararın Danıştay tarafından bozulduğu, kazanılmış hakların söz konusu olduğu ve yürütmenin durdurulması taleplerinin haksız olarak reddedildiği iddiasına dayanarak tazminat talebi ile Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'ne başvurulmuş olup ilgili daire hâkimin hukuki sorumluluğu bakımından yapılan genel değerlendirmeleri bu dava hakkında da yaparak davanın Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili şartlarını taşımadığı gerekçesi ile esastan reddine karar vermiş¹²⁹ ve karar Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından da onanmıştır. Belirtilen karardan da anlaşılacağı üzere Yargıtay 4. Hukuk Dairesi önüne gelen idari hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin davada adli-idari hâkim ayrımı yapmaksızın kendini görevli kabul ederek davayı esas yönünden

---

¹²⁹ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 2018/75 esas, 2019/75 karar ve 05/11/2019 tarihli kararı; "...Somut olayda, sorumluluğa dayanak yapılan olgular; kazanılmış hakların yok sayılması; mevzuatta meydana gelen değişikliklerin önceki olaylara uygulanamayacağına gözetilmemesi ve taraflar arasındaki sözleşme hükümleri esas alınarak karar verilmesidir. Tazminat istemi, yasa yolları düzenlenmiş bulunan yargısal işlem ve kararlara ilişkindir. Davacının iddiası ve gelişim biçimi itibarıyla, hukuki süreç işlemiş, yasa yolları da tüketilmiştir. Davacı, HMK 46. maddede sayılan sınırlı hukuki sorumluluk nedenlerinin eldeki davada gerçekleştiğini kanıtlamamıştır. Hal böyle olunca davanın reddine karar vermek gerekmiştir...", Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:15.07.2023

değerlendirmiştir. Bu haliyle idari hâkimlerin hukuki sorumluluklarından kaynaklanan tazminat davalarında da Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulandığının kabulü gerekmektedir¹³⁰.

2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu'nun 2. maddesi ile bahsi geçen kanunun kapsamı belirlenmiş ve kanunun sınırları içinde kalan kişilerin adli ve idari yargı hâkimleri ile savcılar olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Kanunun ekinde yer alan cetvellerde de; adli ve idari yargı hâkimlerinin sınıf ve dereceleri ile buna karşılık gelen görev unvan türleri belirlenmiştir. Bahsi geçen bu düzenlemeler dikkate alındığında adli ve idari hâkimler dahil olmak üzere tüm yerel mahkeme hâkimlerinin bu kapsamda kaldığı yasal düzenlemelerden de anlaşılmaktadır. Kanun koyucunun Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirdiği sorumluluk düzenlemelerinde hâkim kavramını kullanması kanaatimizce bilinçli bir hamle olup adli ve idari yargıda görev yapan mahkeme başkan ve üyelerini, hâkimleri, Yargıtay ve Danıştay başkan ve üyeleri ile tetkik hâkimlerini ve Adalet Bakanlığı'nda idari görevlerde çalışan tetkik hâkimlerini kapsayan geniş bir düzenleme ihtiva etmektedir.

Hemen belirtmelidir ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu 46. maddesi hükümet gerekçesi; *“Hükümde geçen “hâkim” kavramı genel anlamda kullanılmıştır. Buna, yargı yetkisini kullanan tüm hâkimler dâhildir. Örneğin, ilk derece mahkemesi hâkimleri, bölge adliye mahkemesi hâkimleri, Yargıtay, Danıştay başkan ve üyeleri, keza ceza mahkemesi hâkimleri de buraya dâhildir.”* şeklinde ifadelerle hâkim kavramını idari yargı hâkimlerini de içine alacak şekilde geniş yorumlamış olduklarını ifade etmiştir. Belirtilen hükümet gerekçesi ile esasında Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerinin yürürlükte bulunduğu dönemde gündemde olan tartışmalara son verecek nitelikte bir düzenleme getirildiği ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinde bahsi geçen hâkimden anlaşılacak olanın idari hâkimleri de kapsar nitelikte geniş bir düzenleme olduğu anlaşılmaktadır. Yargıtay da bahsedildiği üzere önüne gelen davalarda idari yargı mensubu hâkimlerin yargısal faaliyetleri nedeniyle açılan tazminat davalarında adli-idari hâkim ayrımı yapmaksızın kendisini görevli sayarak davaları esas yönünden incelemektedir.

Kanaatimizce de bahsi geçen yasal düzenlemeler dikkate alındığında düzenlemenin hükümet gerekçesi, hem Hukuk Muhakemeleri Kanunu hem de Hâkimler ve Savcılar Kanunu sistematığı ne uygun düşecek niteliktedir. Hâkim kavramından anlaşılması gereken, kanun koyucunun bahsi geçen Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesi ve devamı düzenlemeleri ile getirmeyi amaçladığı tazminat sorumluluğu hususları birlikte değerlendirildiğinde, idari yargı hâkimlerinin de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesi kapsamında kalan hâkimlerden olduğunun kabulü yerinde olacaktır.

---

¹³⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2020/180 Esas, 2022/496 Karar sayılı kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:15.07.2023

2.3.2. Yüksek Yargı Mensubu Hâkimler Bakımından

2.3.2.1. Anayasaya Mahkemesi Başkan ve Üyeleri

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda Anayasa Mahkemesi başkan ve üyelerinin hukuki sorumluluklarından kaynaklanan tazminat davalarına ilişkin açık bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte davaların açılacağı mahkeme kenar başlıklı 47. madde hükmü dikkate alındığında, Yargıtay başkan ve üyeleri ile kanunen onlarla aynı konumda yer alan hâkimlerin de tazminat davalarına bakacak görevli mahkeme düzenlemesi yapılmış ve Yargıtay'a kanunen denk makamlar sayılmamıştır. Yine benzer şekilde 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un ilgili hükümleri incelendiğinde madde 17 ile Anayasa Mahkemesi üyeleri ve başkanı hakkında yürütülecek adli soruşturma ve kovuşturma usulü ve madde 18'de haklarındaki disiplin soruşturması işlemlerine ilişkin yürütülecek usul detaylı olarak açıklanmıştır. Ancak kanun metninde Anayasa Mahkemesi üyeleri ve başkanı hakkında hukuki sorumluluklarına ilişkin özel bir hüküm benimsenmemiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğunu düzenleyen ilgili hükümlerinin madde gerekçelerinden ve mevcut kanuni düzenlemelerden de anlaşılacağı üzere Anayasa Mahkemesi başkan ve üyelerinin de hukuki sorumlulukları söz konusu olduğu takdirde başkaca özel bir düzenleme bulunmadığından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili hükümlerine dayanılarak tazminat davasının yürütülmesi mümkün olacaktır.

2.3.2.2. Yargıtay Başkan ve Üyeleri

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kabulü öncesi dönemde Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 573 ve devamı maddeleri ile düzenlenen hâkimin hukuki sorumluluğu hükümleri dikkate alındığında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndan daha dar anlamıyla bir hâkim kavramının kanunda yer aldığı anlaşılmaktadır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile yapılan değişikliklerden biri de işte bu noktada ortaya çıkarak hâkimin hukuki sorumluluğu kapsamında kalan hâkimlerin kimler olacağı yönündeki çelişkileri ortadan kaldırmış ve bu kapsamda geniş bir çerçeve çizmiştir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin yürürlükte olduğu dönemde Yargıtay başkan ve üyelerinin sorumlulukları hakkında açık bir düzenleme bulunmamasıyla birlikte Yargıtay'ın da konuya ilişkin içtihatları zamanla farklılaşmıştır.

İlk dönemde Yargıtay da daha geniş bir yorum yaparak Yargıtay başkan ve üyelerinin sorumluluklarının varlığını Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 573 ve devamı hükümleri uyarınca kabul etmişti. Sonraki dönemlerde ise içtihat değişikliğine giderek hâkim kavramının dar yorumunu katı bir şekilde uygulamaya başlamış ve Yargıtay başkan ve üyelerinin hukuki sorumluluklarının tazminat davasına konu edilemeyeceğini belirten kararlar vermiştir. Yargıtay üyelerini, görevleri ile ilgili suçlardan dolayı Anayasa Mahkemesi'nin "Yüce Divan" sıfatıyla yargılayacağını, Yargıtay

üyeleri hakkında hangi hallerde görevlerinden dolayı tazminat davası açılacağına yasa ile belirlenmediği ve açıklanan tüm bu nedenlerle cezai sorumluluk yönünde bir karar verilmeden Yargıtay üyeleri hakkında tazminat davasının görülmesinin mümkün olmadığı gerekçeleri ile açılan tazminat davalarının reddine karar vermektedir¹³¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kabul edilmesi ile belirtilen tartışmalar anlamını yitirmiş ve 47. madde düzenlemesi ile getirilen; "...Yargıtay Başkan ve üyeleri ile kanunen onlarla aynı konumda olanların fiil ve kararlarından dolayı Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla görülür..." hükmü uyarınca Yargıtay başkan ve üyelerinin de Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri kapsamında yer alan hâkim kavramı içerisine dahil edildiği anlaşılmaktadır. 11.04.2015 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren Yargıtay Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanunun'da Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 47. maddesinde değişiklik yapılarak Yargıtay başkan ve üyeleri hakkında açılacak tazminat davasında görevli mahkeme belirlenmiştir.

2.3.2.3. Danıştay Başkan ve Üyeleri

Danıştay başkan ve üyelerinin hukuki sorumluluklarına Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin uygulanıp uygulanmayacağı o dönemde tartışma alanı bulmuş ve tartışmalarda kesin bir sonuca ulaşılamamıştır. Dönemin Yargıtay kararları da dikkate alındığında Danıştay başkan ve üyelerinin tıpkı Yargıtay başkan ve üyelerinde olduğu gibi sorumluluklarının kabul edilmesinin mümkün olmadığı yönünde kararlar verilmiştir¹³². Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile benzer şekilde bu tartışmalar son bulmuş olup; "...Yargıtay Başkan ve üyeleri ile kanunen onlarla aynı konumda olanların fiil ve kararlarından dolayı..." düzenlemesi ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 47. maddesinin gerekçesinde özetle belirtildiği üzere, hükümde yer alan 'hâkim' kavramının genel ve geniş anlamda kullanıldığı, buna yargı yetkisini kullanan tüm hâkimlerin dahil edildiği, ilk derece mahkemesi hâkimleri ile Bölge Adliye Mahkemesi, Yargıtay ve Danıştay başkan ve üyeleri ile birlikte ceza mahkemesi hâkimlerinin de bu bahsi geçen geniş hâkim kavramının içinde yer aldığı ifadeleri de dikkate alındığında, Danıştay başkan ve üyelerinin güncel uygulama bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında hâkimin hukuki sorumluluğu hükümlerine tabi olduğu anlaşılmaktadır. Yargıtay'ın Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kabulü sonrasında verdiği çeşitli kararlardan da bu sonuca ulaşılmaktadır¹³³.

¹³¹ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1997/9 Esas, 1997/40 Karar ve 10.12.1997 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:15.07.2023

¹³² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1997/9 Esas, 1997/40 Karar ve 17.12.1997 Tarihli kararı; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 1996/1 Esas, 1987/1 Karar ve 14.01.1987 Tarihli kararı; Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:15.07.2023

¹³³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2018/520 Esas, 2021/666 Karar ve 03.06.2021 Tarihli kararı; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2019/375 Esas, 2020/115 Karar ve 11.02.2020 tarihli kararı; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2021/958 Esas, 2022/449 Karar ve 05.04.2022 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:15.07.2023

2.3.2.4. Bölge Adliye Mahkemesi Başkan ve Üyeleri

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğu hususunu düzenlediği ilgili bölüm kapsamında yer alan “Davaların Açılacağı Mahkeme” kenar başlıklı 47. madde hükmü; “...ilk derece ve bölge adliye mahkemesi hâkimlerinin fiil ve kararlarından dolayı, Yargıtay ilgili hukuk dairesinde...” şeklinde bir düzenleme içerdiğinden bölge adliye mahkemesi dairelerinin başkan ve üyeleri hakkında da Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümlerinin uygulanacağı yönünde bir tereddüt bulunmamaktadır.

2.3.2.5. Bölge İdare Mahkemesi Başkan ve Üyeleri

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğundan doğan tazminat davalarında göreve ilişkin özel düzenleme getirdiği 47. maddesinin lafzı dikkate alındığında ilk derece mahkemesi hâkimleri ile Bölge Adliye Mahkemesi hâkimlerinin kapsam dahilinde olduğu açıkça düzenlenmiştir. Bölge İdare Mahkemesi hâkimlerinin hukuki sorumlulukları hakkında ise açık bir düzenlemeye yer verilmemiş olmakla birlikte doktrinde bölge idare mahkemelerinin de kapsam dahilinde olduğu bazı yazarlarca kabul edilmiştir¹³⁴. Bu görüşün aksini savunan bazı yazarlarca ise görev hususu kamu düzenine ilişkin olduğundan bu konu hakkında kıyas yolu ile geniş yorum yapılamayacağı ve Bölge İdare Mahkemesi hâkimleri ve diğer yüksek mahkemeler: Askeri Yargıtay, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi ve Anayasa Mahkemesi başkan ve üyelerinin sorumluluklarının bu kapsamda değerlendirilemeyeceği savunulmuştur¹³⁵. Ancak bu görüşün benimsenmesi halinde bahsi geçen hâkimlerin sorumlulukları hakkında hangi yasal dayanak ile yargılama yapılacağı ve bahsedilen hâkimlerin sorumsuzluklarının mı kabul edileceği sorunu ortaya çıkacaktır¹³⁶.

Kanaatimizce Hukuk Muhakemeleri Kanunu tarafından benimsenen hâkim kavramının geniş yorumlanması gerektiği kabul edildiğinden ilgili hükümlerin hem adli hem de idari tüm hâkimleri kapsar nitelikte düzenlemeler içerdiği ortadadır. İlk derece idare mahkemeleri hâkimlerinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri uyarınca sorumluluklarının gündeme geleceğinin yukarıda detaylı olarak izah edildiği üzere kabul edilmiş olması karşısında Bölge İdare Mahkemesi başkan ve üyelerinin salt kanunun gerekçesinde belirtilmemiş olması ve görev hususunun kamu düzeninden olduğu gerekçeleri ile kanun kapsamına dahil edilmemesi bizi kanaatimizce eşitlik ve hukuki belirlilik ilkelerinin de ihlalini gündeme getirecek nitelikte bir sonuca ulaştıracaktır. Açıklanan tüm bu

¹³⁴ Kuru, Baki; (2001), *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, (1. Baskı), İstanbul: Demir Yayıncılık, s.5868.

¹³⁵ Yılmaz, Ejder (2021- Şerh); *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt II*, (Genişletilmiş 4. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s.496.

¹³⁶ Kandemir, Dilek (2015); “Son Kanun Değişiklikleri Işığında Hâkimin Hukuki Sorumluluğu”, TBB Dergisi (119), <https://tbbergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1495>

nedenlerle Bölge İdare Mahkemesi başkan ve üyelerinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri kapsamında sorumluluklarının gündeme gelebileceği sonucuna ulaştırması daha isabetli olacaktır.

2.3.2.6. Diğer Yüksek Mahkeme Mensupları

Hâkimlerin hukuki sorumluluklarına ilişkin tazminat davalarında görevli mahkemenin neresi olduğuna ilişkin düzenlemeyi içeren Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 47. maddesi dikkate alındığında, Yargıtay başkan ve üyeleri hakkındaki davalara bakmakla görevli mahkemelerin aynı zamanda kanunen onlarla aynı konumda olan hâkimlerin fiil ve kararlarından dolayı açılacak tazminat davalarına da bakmakla görevli olduğu düzenlenmiştir. Burada irdelenmesi gereken husus Yargıtay başkan ve üyeleri ile aynı konumda olan hâkimlerin kimler olduğu meselesi olacaktır.

Buna göre Anayasa Mahkemesi, Uyuşmazlık Mahkemesi, Yüksek Seçim Kurulu, Hâkimler ve Savcılar Kurulu gibi kurumlarda başkan veya üye sıfatı ile görev alan hâkimlerin Yargıtay başkan ve üyeleri ile kanunen aynı konumda bulunan hâkimler olarak sayılmaları mümkündür. Bahsi geçen hâkimlerin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesi kapsamında hukuki sorumluluklarının mevcut olup olmadığı noktasında bir değerlendirme yapılacak olursa, Bölge İdare Mahkemesi başkan ve üyeleri bakımından yapılan tüm değerlendirmeler burada da geçerli olacak ve söz konusu hâkimler bakımından haklarında görülecek sorumluluk davalarının Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri uyarınca yürütüleceği kabul edilmelidir. Kanaatimizce de eşitlik ilkesi de dikkate alındığında bahsi geçen hâkimlerin de bu kapsamda ele alınması yerinde bir uygulama olacaktır.

2.4. HUKUKİ SORUMLULUĞUN KOŞULLARI

2.4.1. Genel Sorumluluk Koşulları

Türk hukuk sisteminin en temel kavramlarından biri olan sorumluluk geniş bir kavram olup hukuki sorumluluğu doğurabilecek birden fazla kaynak mevcuttur. Bunlardan bizim konumuzu da kapsar nitelikte olanı ise haksız fiilden kaynaklanan sorumluluk olup bu kaynak bakımından aranan şartlar kural olarak hâkimin hukuki sorumluluğu için de aranmaktadır. Hâkimin yargısal faaliyetleri dışında kalan sorumluluk nedenleri başlığında detaylı olarak izah edildiği üzere hâkimin hukuki sorumluluğu özel düzenlemelerinin haksız fiil sorumluluğunun özel bir görünüş biçimi olduğu doktrinde kabul edilen baskın görüş olup biz de bu görüşe iştirak etmekteyiz. Yargıtay'ın verdiği bir kararda da kural olarak hâkimlerin kararlarından sorumlu tutulamayacaklarını ancak tarafsızlık ve bağımsızlıklarını temin amacıyla sınırlı da olsa sorumluluk hallerinin kanun tarafından kabul edildiği

ifade edilmiştir¹³⁷. Bahsi geçen kararda hâkimin hukuki sorumluluğundan bahsedebilmek için öncelikle kanunda açıkça sayılan sebeplerden birinin somut olayda meydana gelmiş olması, hâkimin söz konusu eylemini kasıt ya da ağır ihmalle meydana getirmiş olması, karardan dolayı bir zarar meydana gelmiş olması ve nihayetinde zarar ile fiil arasında illiyet bağının mevcut olması şartları aranmıştır.

Takip eden bölümlerde hukuk sistemimizde hem haksız fiilden kaynaklanan sorumluluğun meydana gelmesi için aranan hem de özel olarak hâkimin hukuki sorumluluğunun meydana gelmesi için aranan şartlara kısaca değinilerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu tarafından sınırlı sayıda ve özel olarak düzenlenen hâkimin hukuki sorumluluk nedenleri detaylı olarak incelenecektir.

2.4.1.1. Hukuka Aykırı Fiil

Dar anlamıyla haksız fiil sorumluluğundan söz edebilmenin ilk koşulu kusura bağlı bir haksız fiilin varlığıdır. Haksız fiil ise en genel tanımıyla “insanın bir şey yapmaya veya yapmamaya ilişkin bilinçli irade ürünü bir hareket tarzı¹³⁸ ile meydana getirdiği tüm davranışlarıyla” ortaya çıkmaktadır¹³⁹. Yapma veya yapmama şeklinde ortaya çıkabilen bu fiilin aynı zamanda hukuka aykırılık unsurunu da sağlıyor yani temel koruma normlarından bir ya da bir kaçını ihlal ediyor olmakla birlikte somut olayda hukuka aykırılığı ortadan kaldıran hallerden birinin de mevcut olmaması gerekmektedir¹⁴⁰.

2.4.1.2. Kusur

İstisnai düzenlemeler hariç tutulacak olursa haksız fiil sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için aranan bir diğer koşul da haksız fiili meydana getiren tarafa kusur atfedilebiliyor olmasıdır. Hukuk normlarını ihlal niteliğinde olup hukuk düzeni tarafından meşru kabul edilmeyen davranışlar kusur ve bunu iradesi ile meydana getiren yahut önlemeyen kişiler ise kusurlu olarak kabul edilmektedir¹⁴¹.

---

¹³⁷ Yargıtay 12. Hukuk Dairesi, 06.12.2017 Tarih ve 2016/2 Esas, 2017/4 Karar sayılı kararı; “...Hâkimlerin verdikleri kararlarından dolayı ilke olarak sorumlu tutulmayacakları esas olmakla beraber, Hukuk Muhakemeleri Kanunu hâkimin bağımsızlığı kadar tarafsızlığını da güvence altına almak amacıyla, onun hukuki sorumluluğunu sınırlı olarak kabul etmiş ve aynı zamanda sorumluluğun tespitini özel bir usule tâbi tutmuştur. Hâkimin yargılama faaliyetinden dolayı Devlet aleyhine tazminat davası açılabilmesi için; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinde tahdidi olarak yazılı bulunan sebeplerin bir ya da bir kaçının gerçekleşmesi, hâkimin görevini yaparken davacıya karşı düşmanlığı veya karşı tarafla dostluğu nedeniyle, davacı aleyhine, **kasıtlı veya ağır ihmalle kanuna açıkça aykırı karar** vermiş olması, kasten adalete ve yasalara aykırı karar verdiğinin, tevil ve tefsire ihtiyaç göstermeyecek derecede açık ve kesin olması, davacının karardan dolayı **zarar** görmesi ve hâkimin davranışı ile zarar arasında **illiyet bağının** olması ve bu hususların davacı tarafından kanıtlanması gerekir...”, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 28.04.2024

¹³⁸ Eren, Fikret (2020); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (25. Baskı) Ankara: Yetkin Yayınları, s.584.

¹³⁹ Ayan, Mehmet (2020); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Gözden Geçirilmiş 12. Baskı), Ankara: Adalet Yayınları, s.250.

¹⁴⁰ Hukuka aykırılığı kaldıran hallerle ilişkin detaylı bilgi için bkz: Reisoğlu, Safa (2014); *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (25. Bası), İstanbul: Beta Yayınları, s.165; Eren (2020), s.623 vd.; Nomer, Haluk N. (2021); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 18. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları, s.170 vd.

¹⁴¹ Reisoğlu (2014), s.171; Oğuzman, Öz (2020); s. 54.

Kusurun tanımı kanunda açıkça yapılmamış olmakla birlikte doktrinde objektif ve sübjektif olmak üzere iki tür kusur tanımı yapılmıştır. Sübjektif kusur teorisi ve bunu savunan yazarlara göre kusur, zarar verende bulunan bir irade zayıflığı veya bir irade eksikliği olup zararın doğmasına sebep olan kişi, davranışın sonuçlarını öngörüp bundan kaçınma veya başka türlü davranma imkânına sahipken göstermesi gereken çabayı göstermediği için kusurlu kabul edilmektedir¹⁴². Objektif kusur teorisi ve bunu savunan yazarlara göre ise kusur kavramının tanımı yapılırken kriter olarak alınabilecek objektif bir tip belirlenmelidir. Belirlenecek bu tip ise benzer durum ve şartlar altında bulunan, makul ve dürüst bir insan modeli olacaktır. Makul ve dürüst, objektif kriterleri taşıyan bu kişiden beklenen ortalama davranış biçimine uymayan, ondan sapan davranış biçimleri ise artık kusurlu davranış olarak kabul edilecektir¹⁴³.

Kusuru meydana getiren fiilin ağırlığına göre ise kast veya ihmal şeklinde ayrımlar yapılmıştır. Esasında bu ayrım kural olarak sorumluluğun doğması açısından bir şart olmayıp belirlenecek tazminatın miktarının tespitinde dikkate alınacak bir kıstas olacaktır. Kast, kusurun en ağır hali olup kişinin bilerek ve isteyerek hukuka aykırı sonucu meydana getirecek eylemleri gerçekleştirmesi durumudur¹⁴⁴. İhmal ise hukuka aykırılığı istememekle birlikte hukuka aykırı sonucun meydana gelmemesi için kişiden beklenen davranışları, hukuk sisteminin kişiye yüklediği ödevleri yerine getirmemiş olması neticesinde zarara sebebiyet verme hali olarak tanımlanabilecektir¹⁴⁵. İhmal bir şey yapma yahut yapmama şeklinde meydana gelebilir. Somut olayda kişinin objektif kusur teorisi kriterleri dikkate alındığında orta seviyede, makul bir şekilde hareket edebilen bir kişinin göstermesi beklenen özen ve çabayı göstermemiş olması ihmal halini meydana getirmektedir.

İhmal, hukuk sistemimizde ağır ihmal ve hafif ihmal olmak üzere ikili bir ayrıma tabi tutularak incelenip değerlendirilmektedir. Ağır ihmal somut olayla benzer şekilde aynı şartlar altında bulunan makul, orta derecede zekaya sahip, dürüst ve ahlaklı bir insanın alması gereken en basit düzeydeki tedbirlerin alınmamış olması nedeniyle bir zarar meydana gelmesi halinde gündeme gelecek ihmal türüdür¹⁴⁶. Hafif ihmal ise kişinin orta düzeyde değil ancak daha dikkatli bir kişinin göstermesi beklenen dikkat ve özeni somut olayda göstermeyerek zararın meydana gelmesine sebebiyet vermesi hali olarak tanımlanabilecektir¹⁴⁷.

---

¹⁴² Eren (2020), s. 595-642; Antalya, O. Gökhan (2019), *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. V/ 1, 2*, (2. Basım), Ankara: Seçkin Yayıncılık, s. 72; Ayan (2020), s. 313; Uyumaz, Alper (2023); "Sorumluluk Hukukunda Kusur Kavramı ve Kusurun Tespitine İlişkin Bir Öneri", *SDÜHFD*, Cilt: 13, Sayı: 1, Yıl: 2023, s.510.

¹⁴³ Eren (2020), s. 643; Antalya (2019), s. 72; Ayan (2020), s. 314.

¹⁴⁴ Oğuzman, Öz (2020), s. 56; Eren (2020), s. 647; Nomer (2021), s. 178; Kılıçoğlu (2019), s. 409.

¹⁴⁵ Eren (2020), s. 649; İnan, Ali Naim (1984); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (3. Bası), Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 270.

¹⁴⁶ Antalya (2020), s. 83-84; Nomer (2021) Hukuku, s. 178; Oğuzman, Öz (2020), s. 58; Reisoğlu (2014), s. 173.

¹⁴⁷ Kılıçoğlu (2020), s. 410, Uyumaz (2023), s.512.

Sonuç olarak kanunda ayrıca ve özel olarak düzenlenmiş ve konumuz kapsamında kalmadığı için incelenmeyecek olan kusursuz sorumluluk halleri dışında bir haksız fiil nedeniyle failin tazmin borcundan söz edebilmek için kural olarak onun kusurlu olması şartı aranmaktadır. Kusur kavramının kanun koyucu tarafından tanımı yapılmadığı için doktrinde ve uygulamada kusur farklı teorilerle açıklanmaya çalışılmıştır. Yukarıda da izah etmeye çalıştığımız gibi kusur kast ve ihmalden kaynaklanabilecek ve ihmal de kendi içinde ağır ve hafif ihmal olarak ikili bir ayrıma tabi olacaktır.

Hâkimin hukuki sorumluluğu kapsamında kusur kavramı değerlendirilecek olursa, hâkimin hukuki sorumluluğunu doğurabilecek nedenler kanun koyucu tarafından sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde ilgili hüküm olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinde ayrıca ve açıkça düzenlenmiştir. Bu sorumluluk nedenlerini ve bu nedenlere ilişkin kusur kavramını ılerleyen bölümlerde tek tek ele alıp değerlendireceğiz ancak yine de belirtilmelidir ki hâkimin hukuki sorumluluğunu meydana getiren bu nedenlerin her biri ya hâkimin kastı ya da kusuru ile meydana getireceği nitelikteki iş ve işlemlerden oluşmaktadır. Hâkimin kusurunun derecesi ise artık hükmedilecek tazminatın miktarının tespitinde dikkate alınacak bir kriter olacaktır.

Kusur kavramı yapılan tüm bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere esasında haksız fiil sorumluluğu bakımından bir kurucu unsurdur. Yani diğer bir anlatımla kusursuz sorumluluk doğuran haller gibi istisnai durumlar saklı kalmak kaydı ile kişiye isnat edilebilecek kusurlu bir davranış mevcut değil ise artık o kişinin meydana gelen zarardan sorumluluğundan da söz edilemeyecektir. Kusur kavramının sorumluluk bakımından kurucu unsur olması yanında diğer bir görünüş biçimi ise kusur oranına göre somut olayda hâkimin tazminatın miktarını tespit etmesi halidir. Yani somut olayda hâkim yargılama faaliyetleri çerçevesinde meydana getirdiği iş ve işlemler neticesinde karşı tarafın zarara uğramasına neden olmuş ise hâkimin eylemini kast ya da ihmal ile meydana getirip getirmediği; ihmal söz konusu ise ihmalin derecesinin ne olduğu hususları tespit edilerek tazminat miktarı belirlenecektir¹⁴⁸.

2.4.1.3. Zarar

Kusur ile meydana getirilen haksız fiil neticesinde zarara uğrayan tarafın tazminat talep edebilmesinin diğer bir şartı ise zarara uğramış olmasıdır. Türk Borçlar Kanunu'nun 49. maddesi ile düzenlenen zarar kavramı maddi zarar kalemi olarak ele alınmış olup mal varlığının haksız fiil sonrası durumu ile hukuka aykırı fiilin hiç gerçekleşmemiş olması ihtimalinde bulunacağı durum arasındaki farktan ibarettir. Kişilik haklarına saldırı halinde talep edilecek Türk Borçlar Kanunu'nun 58. maddesi ile düzenlenen manevi tazminat ise bu bağlamda 49. madde kapsamında değerlendirilmemektedir.

Hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı olarak manevi tazminat talep edilip edilemeyeceği hususuna ilişkin bir değerlendirme yapmak gerekirse hukuk sistemimizde manevi tazminatın amacı ve

---

¹⁴⁸ TBK m. 51 “Hâkim, tazminatın kapsamını ve ödenme biçimini, durumun gereğini ve özellikle kusurun ağırlığını göz önüne alarak belirler. Tazminatın irat biçiminde ödenmesine hükmedilirse, borçlu güvence göstermekle yükümlüdür.” <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6098.pdf>

işlevinin ne olduğu hususunda birden fazla görüş bulunmakla birlikte, genel olarak maddi bir zararın giderilmesi değil zarar görenin haksız fiilden dolayı duyduğu elem ve üzüntüsünün elden geldiği ölçüde denkleştirilerek tatmin edilmesi manevi tazminatın amacı olarak kabul edilmektedir¹⁴⁹. Başka hukuk sistemlerinden farklı olarak Türk Borçlar Kanunu madde 58 hükmü ile düzenlenen manevi tazminat kurumunun 'ikincil' olmadığı ve 'başka türlü giderilemiyorsa' benzeri şartlara bağlanmadığı da dikkate alındığında hâkimin hukuki sorumluluğundan kaynaklanan zarar sebebiyle manevi tazminat talebinde bulunulamayacağı yönünde de bir görüş ileri sürülemeyecektir. Uygulamada da zarara uğrayan tarafların maddi zarar ile birlikte manevi zarar sebebiyle tazminat talep ettikleri anlaşılmaktadır¹⁵⁰.

Zararın belirlenmesi noktasında özel olarak ele alınması gerektiğini düşündüğümüz bir diğer husus ise zarara uğrayan tarafın somut olayda kusurlu hareketleri ile zararın doğması yahut artmasına neden olacak davranışlarda bulunması halidir. Türk Borçlar Kanunu'nun indirilmesi kenar başlıklı 52. maddesi; *"Zarar gören, zararı doğuran fiile razı olmuş veya zararın doğmasında ya da artmasında etkili olmuş yahut tazminat yükümlüsünün durumunu ağırlaştırmış ise hâkim, tazminatı indirebilir veya tamamen kaldırabilir. Zarara hafif kusuruyla sebep olan tazminat yükümlüsü, tazminatı ödediğinde yoksulluğa düşecek olur ve hakkaniyet de gerektirirse hâkim, tazminatı indirebilir."* düzenlemesi uyarınca zarar görenin çeşitli davranışları sonucu zarara fail ile birlikte sebebiyet vermiş olması halinde bu durumun tazminatın belirlenmesinde hâkim tarafından dikkate alınacağı hususunu açıkça hüküm altına almaktadır.

Hâkimin hukuki sorumluluğu nedenine dayalı tazminat davaları bakımından bir değerlendirme yapmak gerekirse öncelikle belirtilmelidir ki verilen karar hakkında öngörülen kanun yollarına başvurmamış davacının da hâkimin yargılama faaliyeti yürütürken meydana getirdiği haksız fiili nedeniyle zarara uğradığı iddiası ile tazminat davası açmasında herhangi bir yasak veya sakınca bulunmamaktadır. Bu husus doktrinde tartışılmış ve bazı yazarlarca davacının kanun yoluna başvurmamış olması nedeniyle kesinleşen kararlar hakkında artık hâkimin hukuki sorumluluğu iddiasında da bulunamayacağı savunulmuştur¹⁵¹. Aksi yöndeki görüşler ise özetle, kanun koyucunun kanun yolları olan istinaf, temyiz veya itiraz yollarını taraflara seçimlik birer hak mahiyetinde getirdiğini, aksi yöndeki görüşün savları benimsenecek olursa bunun seçimlik bir hak olan kanun yoluna başvurma hakkını zorunlu bir yol haline getireceğini, bu yorumun da bizi hukuksal olarak

---

¹⁴⁹ Antalya, Gökhan (2017); *Manevi Zararın Belirlenmesi ve Manevi Tazminatın Hesaplanması -Türk Hukukuna Manevi Zararın İki Aşamalı Olarak Belirlenmesine İlişkin Bir Model Önerisi* (1. Baskı), Cevdet Yavuz'a Armağan, Ankara: Legal Yayıncılık s.233.

¹⁵⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2009/13-467 Esas, 2009/488 Karar ve 11.11.2009 Tarih; (Aktaran: Aşık (2015), s.618).

¹⁵¹ Postacıoğlu, Altay (2020); s.56.

hatalı bir sonuca ulaştıracağını ifade etmektedir¹⁵². Kanaatimizce de kişinin salt kanun yoluna başvurmamış olması bizi hâkimin yürüttüğü yargılama faaliyeti nedeniyle hukuki sorumluluğunu ileri süremeyeceği sonucuna ulaştırmayacaktır. Ancak bu durum zararın ve tazminat miktarının tespitinde bir kriter olarak değerlendirilmelidir¹⁵³.

2.4.1.4. İlliyet Bağı

Nihayetinde failin kusuru ile hukuka aykırı bir fiil meydana getirerek karşı tarafın zarara uğramasına sebep olması ihtimalinde meydana gelen zarardan sorumlu olabilmesinin son şartı ise meydana gelen zarar ile hukuka aykırı fiil arasında uygun illiyet bağının var olmasıdır. Uygun illiyet bağını tanımlamak gerekirse; bir haksız fiilin hayatın olağan akışı ile genel hayat tecrübelerine göre ve objektif kriterler uyarınca mevcut zararı doğuracağı hayat denemelerine göre beklenen bir netice ise artık somut olayda zarar ile fiil arasında uygun illiyet bağının varlığı kabul edilir¹⁵⁴. Hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle açılan tazminat davalarında da davacının meydana geldiğini iddia ettiği zarar ile hâkimin yargısal faaliyeti kapsamındaki haksız fiili arasında illiyet bağının bulunması gerekmektedir.

2.4.2.6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamındaki Sorumluluk Sebepleri

2.4.2.1. Kayırma veya Taraf Tutma Yahut Taraflardan Birine Olan Kin veya Düşmanlık Sebebiyle Hukuka Aykırı Bir Hüküm veya Karar Verilmiş Olması

Türk hukuk sistemimizdeki yasal düzenlemeler dikkate alındığında, hâkimlik mesleğinin tanımı ve unsurlarını içeren tüm hükümlerin ortak özelliğinin hâkimlerin tarafsızlık ve bağımsızlığına vurgu yapıyor olduğu anlaşılmaktadır. Bu tarafsızlık ve bağımsızlık kavramlarından anlamamız gereken ise hem yargılama faaliyetinin yürütüldüğü süreç yani dava aşamasında hem de yargılama sonunda vereceği hüküm ile hâkimin davanın taraflarından biri yanında yer almadığını, yalnızca hukuku uygulayarak ve takdir yetkisi çerçevesinde bir sonuca ulaştığını ortaya koyması gerekliliğidir. Bu bağlamda ele alındığında hâkim ve hâkimlik kavramlarını açıklayan diğer yasal düzenlemelerin temel mantığı ile hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuran ilk neden olarak düzenlenen bu hüküm arasında bir bağ olduğu kabul edilmelidir.

---

¹⁵² Kılıçoğlu (2019), s.250.

¹⁵³ Yılmaz, Arslan, Taşpınar Ayvaz, Hanağası (2022), s. 130.

¹⁵⁴ Eren, Fikret (1975); *Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi*, Ankara, Sevinç Matbaası, s.10 vd., (<https://hiperkitap.com/viewer/index?pageNumber=1&b=4d98911c-a28f-11eb-a474-000c296fffd8> adresinden erişim sağlanmıştır.) Reisoğlu (2014), s.176; Nomer (2021), s.182.

Hâkimlerin tarafsız ve bağımsız şekilde yargılama faaliyetini yürütmeleri gerektiği hususunda yukarıdaki bölümlerde de detaylı olarak izah edildiği üzere Hâkimler ve Savcılar Kurulu'nun 2007 yılında benimsediği Bangalor Yargı Etiği İlkeleri ile hâkimler için birtakım yükümlülükler öngörülmüştür. Buna göre hâkimler için öngörülen en temel yükümlülüklerin başında tarafsız ve önyargısız olacak şekilde karar vermeleri gerektiği gelmektedir. Ancak bazı hallerde kişisel, ahlaki, felsefi veya ideolojik tercihler, cinsel yönelimler ve de çevresel faktörler karar verme sürecinde aktif rol alan hâkimler üzerinde etkili olabilmektedir¹⁵⁵. Bu da esasında insan olmanın en temel sonucu olarak karşımıza çıkacaktır. Hâkimin ise bu gibi durumlardaki ödevi, eşitlik ilkesine uygun düşecek şekilde dava dosyası kapsamında yer alan bilgi ve belgeler dışında herhangi bir gerekçeye dayanmadan; çevresel, siyasi, ideolojik tüm etkenleri bir kenara bırakarak vicdani kanaatine göre ve hukuka uygun şekilde karar vermek olacaktır.

Esasında hâkimlerin bağımsız şekilde karar vermelerini sağlayacak tüm araçları temin etmek, elverişli ortamı sağlamak hukuk devleti ilkesinin de doğal bir görünümü olarak Devlet'in pozitif bir yükümlülüğü şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Hâkimin tarafsızlığı kavramı ise bağımsızlığının da ötesinde bizzat kendi kişiliği ile ilgili bir kavram olarak ele alınmalıdır. Devlet tarafından yerine getirilmesi gereken ve bağımsızlığın temini açısından önem arz eden tüm şartlar sağlandıktan sonra hâkim hukuk kuralları ve vicdanıyla baş başa kalmakta ve bu noktada artık tarafsızlık kavramı devreye girmektedir. Bu bağlamda tarafsızlık kavramı, hâkimin yargılama faaliyeti kapsamında her aşamada kendi zihnindeki, vicdanındaki önyargılardan; kişisel, ahlaki, felsefi veya ideolojik tercihler, cinsel yönelimler ve çevresel faktörlerden kurtulup mevcut yasal düzenlemeler neyi gerektiriyor ise ona göre hareket ederek somut olayı değerlendirmesi ile ilgilidir¹⁵⁶.

Hâkimlerin tarafsızlığını zedeleyici ve bizzat onların kişilikleri yahut bakış açıları ile ilgili olduğu düşünülebilecek davranış biçimlerine örnek vermek gerekirse: davanın taraflarına küçük düşürücü, aşağılayıcı söz ve lakaplar ile hitap etmek, yargılamaya ilişkin dava konusu suçun milliyet yahut ırk, din, mezhep gibi kavramlarla bağlantılı olduğu iddiası içeren söz ve davranışlarda bulunmak, cinsel yönelim, kültür veya ırka yönelik mizahi söz veya davranışlarda bulunmak, dava konusu ile ilgisiz ancak davanın taraflarının kişilik özellikleri ile ilgili olan durumlara atıf yapmak şeklinde sayılabilecektir¹⁵⁷. Bahsedilen bu durumlardan birinin somut olayda mevcut olması halinde kişinin bu gerekçeye dayalı olarak hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile tazminat davası açıp açamayacağı sorusu ise akla gelecek sorulardan biri olacaktır. Buna göre kanaatimizce mevcut yasal

---

¹⁵⁵ Salbu, Steven R.(1992); "Law and Conformity, Ethics and Conflict: The Trouble with Law-Based Conceptions of Ethics," Indiana Law Journal, Vol. 68: Iss. 1, Article 3; Aktaran; Şen, Mahmut (2014); "Hâkimin Tarafsızlığının Sosyal Medya Ortamında Korunması Sorunu", Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVIII, Y. 2014, S. 3-4, s.646.

¹⁵⁶ Gönenç, Levent (2011); *Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı, Anayasa Çalışma Metinleri*, İstanbul: Seçkin Yayınları, s.8.

¹⁵⁷ İnceoğlu, Sibel (2007), *Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği*, Ankara: Şen Matbaa, s.138.

düzenlemeler ve Yargıtay kararları bir bütün olarak ele alındığında bunun gibi bir halin mevcut olması durumunda artık hâkimin tarafsızlığının zedelendiği ve taraflardan birine duyulan kin ve düşmanlık ile hukuka aykırı bir karar veya hüküm verildiğinin ve zarara uğrayan tarafın tazminat talep hakkının gündeme geleceğinin kabulü gerekmektedir.

Hâkimlerin tarafsızlığı ve bağımsızlığı hususunda ele alınması gerektiğini düşündüğümüz ve hâkimlerin hukuki sorumlulukları konusu ile de bağlantısı olduğunu değerlendirdiğimiz bir diğer nokta ise hâkimlerin sosyal medya kullanımları ve ifade özgürlüklerinin boyutu olacaktır. Hâkimlerin duruşma salonu dışında davanın tarafları ile görüşmesi, siyasi veya ideolojik konularda yorum yapması, demeç vermesi, bakmakta olduğu davanın konusu veya tarafları hakkında beyanlarda bulunması ve açıklama yapması gibi durumlarda artık hâkimin tarafsızlığı hususunda taraflar ve kamuoyunda oluşan algının zedeleneceği ve yargıya olan güvenin sarsılacağı sonucuna varmak mümkün hale gelecektir. Ancak yine de hemen belirtilmelidir ki hâkimlerin tarafsızlıklarını zedeleyecek nitelikteki bu ve benzeri davranışlardan sakınmaları gerektiğinin kabulü karşısında yurttaş olmaları sebebi ile ifade özgürlüklerinin de sınırlanmasının bir sınırının bulunması gerekecektir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılan bir başvuruda, hâkim olan başvurusunun günlük yayın yapan ulusal bir gazetede kendisiyle yapılan bir röportajın yayımlanmasının ardından Hâkimler ve Savcılar Kurulu tarafından hâkim aleyhine hükmedilen disiplin para cezasının, ifade özgürlüğünü ihlal ettiği iddiasına dayanmaktadır. Mahkeme ise yaptığı inceleme neticesinde verdiği kararda, başvurusunun aynı zamanda Yargıçlar Sendikası Genel Sekreteri görevini yürüttüğünü, somut olay kapsamında yaptığı açıklamaların yargı tarafsızlığı ve bağımsızlığını zedeleyecek boyutta açıklamalar olmadığı gerekçeleri ile başvuruda yapılan ayıktan kesme idari yaptırımının ifade özgürlüğünü ihlal eder nitelikte olduğu sonucuna varmıştır¹⁵⁸. Buna göre hâkimlerin bir yandan sosyal medya kullanımlarının tarafsızlık ve bağımsızlıklarını zedelemeyecek boyutta, toplumun bir kesimine olan tutum ve davranışlarını etkilemeyecek şekilde olması gerektiği ancak diğer yandan da ifade özgürlüğü kapsamında mesleklerini ilgilendiren boyutta çeşitli açıklamalar yapabileceklerinin kabulü gerekecektir. Her halükârda hâkimlerin çeşitli saiklerle kin veya düşmanlık beslemek suretiyle bir kişi

---

¹⁵⁸ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Sarısı Pehlivan/ Türkiye kararı, Başvuru No:63029/19; “...Mahkemenin görüşüne göre, söylemlerin tamamı, belirli kişi veya kurumlara yönelik eleştirilerden ziyade, yargının yürütme karşısındaki bağımsızlığını sorgulamakta ve bu bağımsızlığın korunmasının önemini vurgulamaktadır. Nitekim başvuran esas olarak, söz konusu röportajda, öncelikle Anayasa reformunun gerçekleştirildiği bağlama ve gerçekleştirilme şekline, ardından başkanlık sistemine atfettiği ve kendi görüşüne göre bu reformdan kaynaklanan ve otoriter bir rejime yol açma riski taşıyan aşırılıklara ve son olarak, Anayasa değişikliğinin yargı organlarının teşkilatlanması ve işleyişi ile yargının bağımsızlığı üzerindeki etkilerine ilişkin endişelerini açıklamıştır. Mahkeme, başvuranın ayrıca bu hususların Venedik Komisyonu tarafından söz konusu Anayasal değişikliğine ilişkin görüşünde de belirtildiğini ileri sürdüğünü tespit etmektedir (yukarıdaki 16 ve 25. paragraflar). Yargıyı ilgilendiren Anayasal değişiklikleri eleştiren bu tür açıklamalar, şüphesiz, demokratik bir toplumda özgür tartışmaya açık olması gereken büyük kamu yararına olan bir konudur (bk. yukarıda anılan Eminağaoğlu, § 140). Somut olayda, başvuranın söz konusu değişikliklere ilişkin görüşlerinin kuvvetler ayrılığı ve yargının bağımsızlığı gibi yargı sistemini ilgilendiren konularla ilgili olması bu durumu daha da güçlendirmektedir. Mahkeme, dolayısıyla, söz konusu açıklamaların açıkça kamu yararını ilgilendiren konulara ilişkin bir tartışma kapsamına girdiğini ve yüksek düzeyde koruma gerektirdiğini değerlendirmektedir...” <https://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-226210>

hakkında hukuka aykırı olacak şekilde karar veya hüküm vermesi halinde bahsi geçen hâkimin hukuki sorumluluğunun gündeme geleceğinin kabulü gerekmektedir.

Hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracak ilk neden Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 46 kapsamında düzenlenen ve hâkimin tarafsızlığını zedeleyecek davranışlardan ilki; taraf tutarak, taraflardan birini kayırarak veya taraflardan birine duyduğu kin ve düşmanlık sebebiyle hukuka uygun olmayacak şekilde karar verilmiş bulunması hali şeklinde hüküm altına alınmıştır. Ancak belirtmelidir ki tek başına bu hukuka aykırı fiilin varlığı yeterli kabul edilmeyecek aynı zamanda hâkimin taraflardan birini kayırma kastı ile hareket etmiş olması ve bununla birlikte verilen kararın bu sebeple hukuka aykırı olması gerekecektir¹⁵⁹.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte bulunduğu dönem boyunca hâkimin hukuki sorumluluk nedenlerini düzenleyen hükmü olan 573. maddesinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46/1-a maddesine denk gelen düzenlemesi¹⁶⁰ dikkate alındığında ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile bazı farklılıklar içerdiği anlaşılmaktadır. Öncelikle Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile düzenlenen “kanuna ve adalete” ibaresinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile “hukuka aykırı” şeklinde değiştirildiği anlaşılmaktadır. Düzenlemenin belirtilen kısmında ‘ve’ bağlacının kullanılıyor olması o dönemde çeşitli tartışmalara neden olmuş ve verilen kararın tek başına kanuna aykırılığının hâkimin sorumluluğunu doğurmaya yetmeyeceğinin aynı zamanda adalete aykırılık şartının da gerçekleşmiş olması gerektiğinin ifade edildiği Yargıtay kararları verilmiştir¹⁶¹. Adalete aykırılık kavramı ise hukuka aykırılıktan daha soyut bir düzenleme olup her somut olayın şartına göre değişiklik gösterebilir niteliktedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kabulü ardından ise belirtilen tartışmalar anlamını yitirmiş ve getirilen hukuka aykırılık ibaresi ayakları yere daha sağlam basan objektif bir kriter olmuştur.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kabulü ile getirilen bir diğer değişiklik de yine başka bir karışıklığı ortadan kaldırmıştır. Şöyle ki, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemesinde yer alan “hüküm ve karar” ibaresi yerine Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile “hüküm veya karar” şeklinde yapılan düzenleme hukuk mantığı ile paralel ve kapsayıcı bir nitelik kazanmış olup hem verilen nihai

---

¹⁵⁹ Yılmaz, Arslan, Taşpınar Ayvaz, Hanağası (2022), s.132.

¹⁶⁰ Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu m. 573/1: “...İki taraftan birini tesahüp ve iltizam veya garez ve nefsanîyet dolayısıyla diğeri aleyhine kanuna ve adalete muğayir bir hükiim ve karar verilmiş olması...” <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/hukuk-usul-muhakemeleri-kanunu-1086>

¹⁶¹ Bir çok karar arasından bknz. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2008/9-497 Esas, 2008/481 Karar ve 09.07.2008 Tarihli Kararı; “...İlk bent, mücerret kanuna aykırı bir kararın varlığı veya hataen usulsüzlük sonucu verilen kararları kapsamaz. Yargıcın kastını somutlaştıramaz. Sorumluluğu gerektiren karar iki öğeyi bir arada taşımalıdır. Karar kanuna ve adalete aykırı olmalıdır. **Yalnız kararın kanuna aykırılığı yetmez. Aynı zamanda da adalete aykırı olmalıdır.** Çünkü kanuna aykırı olan bir karar adalete aykırı düşmeyebilir. Yasa koyucu bu düzenlemeyle hukukun salt biçimsel yanında adalet sorununu geride bırakmamıştır. Böyle durumda yargıcın kastından söz edilemez. Bir üst kavram olan hakkaniyetin adalet üzerinde yer aldığı gözden uzak tutulmamalıdır...” Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:25.07.2023

karar niteliğinde olmayan tedbir kararları ve ara kararları hem de nihai kararları bünyesine alan bir düzenleme olmuştur¹⁶².

Yargıtay 1. Hukuk Dairesi ilk derece sıfatıyla yaptığı yargılamasına konu olayda, muris muvazaasına dayalı tedbir talepli açılan tapu iptal ve tescil davasında mahkemece 27/03/2019 tarihinde %10 teminat yatırılması halinde taşınmaz üzerine tedbir konulmasına karar verildiği ancak teminatın yatırılmaması üzerine tedbirin konulmadığı, davacı şirket tarafından söz konusu taşınmaz üzerinde yapılan inşaat neticesinde binanın kat irtifakının kurularak sekiz bağımsız bölümün şirket adına tescil edildiği ve taşınmazların şirket tarafından devrinin yapıldığı, 19/11/2019 tarihinde davalı tarafından yeniden tedbir talep edildiği ve %20 teminat yatırılması ile tedbir kararı verildiği, davacı şirketin talepleri neticesinde tedbir kararının kaldırılmadığı somut olay kapsamında hâkimin hukuki sorumluluğunun doğduğu iddiası ile tazminat davası açılmıştır. Daire yaptığı inceleme neticesinde ilk derece mahkemesi hâkimi tarafından somut olayda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 398. maddesi uyarınca taşınmaza tedbir konulmasına karar verildiği, tedbirin kaldırılması taleplerinin kanun yolu açık olarak reddedilmesine rağmen ilgili tarafça kanun yoluna başvurulmadığı ve davanın feragat ile sonuçlandığı anlaşılmakla somut olayda hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracak bir fiilin bulunmadığı gerekçeleri ile davanın reddine karar verilmiştir¹⁶³. Temyiz incelemesini yapan Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ise ilk derece sıfatı ile davaya bakan ilgili dairenin gerekçelerini yerinde görerek kararın onanmasına karar vermiştir¹⁶⁴. Buradan da anlaşılacağı üzere yalnızca nihai kararlar hakkında değil aynı zamanda tedbir taleplerine ilişkin kararlar hakkında da hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile tazminat davası açılabileceği ve Yargıtay'ın da somut olayda sorumluluk şartlarının mevcut olup olmadığını incelediği anlaşılmaktadır.

2.4.2. Sağlanan veya Vaat Edilen Bir Menfaat Sebebiyle Kanuna Aykırı Bir Hüküm veya Karar Verilmiş Olması

Hâkimlerin tarafsız ve bağımsız hareket etmeleri gerekliliğini yukarıda ve diğer ilgili bölümlerde detaylı olarak ifade etmiştik. Hâkimin tarafsızlığını zedeleyecek durumlar doğrudan hâkimden kaynaklanabilecekken taraflardan biri eliyle de bu yönde teşvik edici beyan, söz veya

---

¹⁶² Hukuk Hukuk Genel Kurulu 06.07.2005, 4-342/433, Aktaran; Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu (2018); s. 115.

¹⁶³ Yargıtay 1. Hukuk Dairesi, 29.03.2022 tarih, 2021/1 Esas, 2022/2 Karar sayılı kararı; "...Dava konusu olayda; mirasbırakan ...'in bir kısım mirasçıları tarafından tapu iptali ve tescili istemli davaların açıldığı, davacılar tarafından dava konusu taşınmaza tedbir konulması istenilmesi üzerine Mahkeme hâkimince HMK'nin 398. maddesi uyarınca taşınmaza tedbir konulmasına karar verildiği, tedbirin kaldırılması taleplerinin kanun yolu açık olarak reddedilmesine rağmen kanun yoluna başvurulmadığı ve davanın feragat ile sonuçlandığı anlaşıldığına göre, işleyen bir hukuki süreç ve sonuçlarıyla ilgili olmak üzere, Mahkeme hâkiminin eyleminin HMK'nin 46. maddesinde sayılan sınırlı hallerden birisini ihlal edici nitelikte olduğu hususu davacı tarafından ispat edilebilmiş değildir. Bu gerekçeyle, davanın reddine ilişkin aşağıdaki karar verilmiştir..." Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:25.06.2024

¹⁶⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2022/1041 Esas, 2022/1877 Karar ve 27/12/2022 tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:25.06.2024

hareketlerde bulunulabilir. İşte bu noktada artık hukuka aykırılık taraflardan birinin sağladığı veya sağlamayı vaat ettiği bir menfaat sebebiyle hâkimin tarafsızlığını kaybetmesi sonucu meydana gelecektir. Ayrıca belirtmelidir ki bu durumun tespiti halinde hukuki sorumluluk yanında şartların varlığı halinde tarafların cezai sorumlulukları da gündeme gelecektir.

Maddenin kapsamı ve içeriğinin iyi anlaşılması için öncelikle menfaat kavramının tanımı ve kapsamının belirlenmesi önem arz etmektedir. Sağlanan veya sağlanması vaat edilen menfaat maddi bir menfaat; para, taşınmaz, eşya vb. olabileceği gibi maddi olmayan; bir işi yapma, yapmama, bir şeyi kullandırma şeklinde de karşımıza çıkabilecektir. Menfaatin ne olduğu sorumluluğun doğması bakımından önem arz etmeyecektir. Hâkime menfaat sağlanması veya menfaatin vaat edilmesi tek başına hukuki sorumluluk için yeterli olmayacak aynı zamanda hâkimin kanuna aykırı bir hüküm veya karar da vermiş olması şartı aranacaktır. Yine belirtmelidir ki menfaat temin ettikten sonra hukuka uygun karar veren hâkim bakımından her ne kadar hukuki sorumluluktan söz edemeyecek olsak da cezai sorumluluk hali saklı olacaktır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinin b bendi ile düzenlenen hâkimin hukuki sorumluluk nedeninin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'ndaki karşılığı düzenleme; *“İta veya temin veya vadolunan menfaat dolayısıyla mugayiri kanun hüküm verilmiş olması”* şeklinde idi. İki düzenleme arasındaki en temel fark ise Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ile yalnızca hüküm bakımından kabul edilen sorumluluk sebebinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemesi ile birlikte daha geniş tutularak hem nihai kararlar hem de diğer tüm kararlar için kabul edilmiş olmasıdır.

Güncel Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemesi dikkate alınacak olursa a bendi ile b bendi arasında göze çarpan ilk farkın hukuka aykırılık şartının b bendinde kanuna aykırılık olarak kabul edilmiş olmasıdır. Yine ilk bentte olduğu gibi hâkimin kastının varlığı da sorumluluğun doğması için aranan şartlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Hâkimin temin edilen yahut vaat edilmiş menfaati elde etme ve kanuna aykırı şekilde hüküm kurma yönünde bir kastının var olması gerekecektir. Hükümün lafzından da anlaşılacağı üzere menfaatin karar anında temin edilmiş olması şartı aranmayacak sırf vaat edilmiş bir menfaati elde edeceğine inanarak hâkimin kanuna aykırı karar vermiş olması da tek başına sorumluluğunun doğması için yeterli olacaktır. Menfaatin elde edilmiş yahut edilmesi vaat edilmiş olduğu her türlü delille ispatlanabilecektir¹⁶⁵.

2.4.3. Farklı Bir Anlam Yüklenemeyecek Kadar Açık ve Kesin Bir Kanun Hükümüne Aykırı Karar veya Hüküm Verilmiş Olması

Hâkimlerin kararlarını verirken mevcut yasal düzenlemelerle bağlı olduğu ancak somut olaya uygulanacak bir kanun hükmünün bulunmadığı hallerde örf ve adet kurallarının ve bunun da

¹⁶⁵ Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu (2018), s.115.

bulunmaması ihtimalinde artık hâkimin kendi yarattığı hukuku uygulama imkanının bulunduğu kabul edilmiştir. Bu husus yasal dayanağını Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinden almakta olup ilgili hüküm kısıtlı yorumlanmalı yani hâkimin hukuk yaratacağı durum son çare olarak değerlendirilmelidir. Somut olaya uygun yasal düzenlemenin varlığı halinde yapılacak şey hukuka uygun bir yorumla mevcut yasal düzenlemenin somut olaya uygulanması olacaktır. Aksi bir durumun varlığı halinde ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemesinin de belirttiği üzere açık ve kesin bir kanun hükmüne aykırı hüküm verilmiş olacak ve bu durum da hâkimin hukuki sorumluluğunu gündeme getirecektir.

İlk iki bentten farklı olarak bu bent düzenlemesi kapsamında hâkimin açık ve kesin kanun hükmüne aykırı karar vermesinde kastının var olup olmadığı incelenmeyecek tek başına açık ve kesin kanun hükmüne aykırı bir karar verilmiş olması yeterli olacaktır. Ayrıca belirtilmelidir ki hâkim tarafından verilen her kanuna aykırı hüküm veya karar farklı bir anlam yüklenemeyecek kadar açık ve kesin bir kanun hükmüne aykırı hüküm veya karar vasfı da taşımayacaktır. Bu noktada hâkimin takdir yetkisi çerçevesinde bir değerlendirme yaparak sonuca ulaşılmalıdır. Yargıtay da verdiği çeşitli kararlarda farklı bir anlam yüklenemeyecek kadar açık ve kesin bir kanun hükmüne aykırı hüküm veya karar verilmiş olması gerekçesine dayanılarak açılmış tazminat davalarında hâkimin takdir yetkisi vurgusu yapmıştır.

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi verdiği bir kararında kat karşılığı inşaat sözleşmesinde tarafına bırakılan taşınmazlar üzerine açılan davada taraf ehliyeti ve dava yetkisi bulunmayan davacı şirket lehine koşulları oluşmadığı hâlde ihtiyati tedbir konulması sebebiyle mahkeme hâkiminin usul ve yasaya aykırı karar vererek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinin 1. fıkrasının c bendini ihlal ettiği gerekçesiyle açılan tazminat davasında dairece yapılan inceleme neticesinde özellikle somut dosya kapsamındaki deliller, bilgi ve belgeler ile hâkimin delilleri serbestçe değerlendireceği, ihtiyati tedbir kararları bakımından takdir yetkisinin bulunduğu gerekçeleri ile¹⁶⁶ talebin reddine karar verilmiş, Hukuk Genel Kurulunun temyiz üzerine yaptığı inceleme ile de daire kararı onanmıştır¹⁶⁷.

Hâkimlerin hukuki sorumluluklarını gündeme getirecek bir neden olarak kanunda açıkça belirtilen, farklı bir anlam yüklenemeyecek kadar açık ve kesin bir kanun hükmüne aykırı karar veya hüküm verilmiş olması hali bakımından ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini düşündüğümüz bir diğer nokta ise kanun metninde belirtilen 'açık ve kesin bir kanun hükmü' kavramının usul ve esas

---

¹⁶⁶ Yargıtay 15. Hukuk Dairesi 2019/2 Esas, 2020/1 Karar ve 15.09.2020 Tarihli kararı; "...hukuka aykırı tedbir kararı verildiği belirtilen dosya içeriği, davanın mahiyeti ve **karara karşı öngörülen itiraz ve yasa yolları, tedbire ilişkin yasal hükümler ve hâkimin delilleri değerlendirme ve takdir yetkisi dikkate alındığında, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesi a, b ve c bentlerinin ihlalinin söz konusu olmadığı ve bu madde gereğince tazminat isteminin koşullarının gerçekleşmediği anlaşıldığından...**", Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 01.08.2023

¹⁶⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2021/363 Esas, 2022/519 Karar ve 12.04.2022 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 01.08.2023

hükümleri bakımından ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekliliğidir. Kanunun lafzından da anlaşılacağı üzere kanun koyucunun usul veya esas hükümleri bakımından bir ayırım yapmaksızın tüm kanuni düzenlemeleri bu kapsama dahil etme amacı güttüğü ortadadır. Bu nedenle de somut olay kapsamında yürütülen yargılama faaliyeti neticesinde usul yahut esas hükümlerine ilişkin bir hükme aykırı karar verilmiş olması halinde hâkimin hukuki sorumluluğunun gündeme geleceği hususunda bir tartışma söz konusu olmayacaktır.

Verilen kararın hâkimin salt hukuku yanlış uygulaması nedeniyle verilmiş olması da tek başına hukuki sorumluluğu gündeme getirmeyecektir¹⁶⁸. Belirtilmelidir ki hukukun yanlış yahut eksik uygulandığı bir hüküm veya kararın varlığı söz konusu ise kanun tarafından öngörülen çeşitli hukuki çarelere başvurarak hukuka aykırılığın giderilmesi mümkün olacaktır. Hâkimlerin de diğer insanlar gibi hata yapabileceği, yasayı takdir yetkileri çerçevesinde yorumlarken yanlıya düşebilecekleri gözden kaçırılmamalıdır. Bu haliyle istinaf veya temyiz kanun yollarında düzeltilmesi mümkün olan bir hükmün hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracağından da söz edilemeyecektir.

Yargıtay 5. Hukuk Dairesi tarafından verilen bir kararda, kamulaştırma bedelinin tespiti davası neticesinde ilk derece mahkemesi tarafından verilen karar ile gayrimenkul üzerindeki vergi dairesince konulan haczin dikkate alınmayarak taşınmaz malikine kamulaştırma bedelinin ödendiği ve bu durumun Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinin c bendi gereğince hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracağı iddiası ile açılan tazminat davasında yapılan inceleme neticesinde somut olayda hâkimin kasıtlı hareketinden bahsedilemeyeceği, vergi dairesi haczinin 2010 yılında konulduğu halde takibinin yapılmadığı, kamulaştırma dosyasının temyiz edilmeksizin kesinleştiği de gözetildiğinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinin 1. fıkrasının c bendi kapsamında hâkimin hukuki sorumluluğunun doğmadığı anlaşılmıştır¹⁶⁹. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da yaptığı temyiz incelemesi neticesinde daire kararını onamıştır¹⁷⁰.

Yine Yargıtay 4. Hukuk Dairesi verdiği bir kararında 13.04.2009 tarihinde gözümlüne alınan ve 17.04.2009 tarihinde tutuklanan davacının aynı gün kalp spazmı geçirdiği ve durumunun sağlık raporuyla da sabit olduğu, davacının dünya çapında tanınan bir bilim insanı olduğu bu nedenle kaçma şüphesinin bulunmadığı yapılan tüm itirazlara rağmen davacının tutuklandığı ve karara karşı yapılan itirazın da sonuçsuz kaldığı belirtilerek davacı hakkında tedbir kararı veren hâkimler aleyhine açılan tazminat davasında daire tarafından yapılan inceleme neticesinde tutuklama ve tutukluğun devamına

---

¹⁶⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2010/4-551 Esas, 2010/598 Karar ve 05.11.2010 Tarihli kararı; "...hâkimin sorumluluk nedeni kararın redle sonuçlanması değil, bu red kararının yasal gerekçe taşımamakla açık ve kesin olan kanun hükmüne aykırı olmasıdır...", Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 01.08.2023

¹⁶⁹ Yargıtay 5. Hukuk Dairesi 2019/1 Esas, 2019/3 Karar ve 05.11.2019 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 01.08.2023

¹⁷⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2020/76 Esas, 2022/467 Karar ve 05.04.2022 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 01.08.2023

ilişkin kararların özellikle kişi hürriyetine doğrudan etkili bir koruma tedbirine ilişkin olması sebebiyle tıpkı diğer kararlar gibi gerekçeli olması gerektiği, gerekçenin içeriğinin ve kapsamının kanunla belirlendiği, hâkimin gerekçeli karar veriyor olmasının ihsas-ı rey niteliğinde olmayıp adil yargılanma hakkının bir yansıması olduğu ve keyfiliğin önüne geçmeyi amaçladığı, AİHM tarafından verilen birçok karardan¹⁷¹ da anlaşılacağı üzere sürekli kendini tekrar eden tutukluluk devam gerekçelerinin yeterli ve tatmin edici olmadığı, bu durumun kişilerin özgürlük ve güvenlik haklarını ihlal ettiği, somut olayda da verilen tutukluluk ve tutukluluğa itirazın reddi kararlarının yukarıda belirtilen hususları taşımadığı gerekçeleri ile hâkimler aleyhine kesin ve açık kanun hükmüne aykırı şekilde tedbir kararı vermeleri sebebiyle tazminata hükmetmiş¹⁷², Yargıtay Hukuk Genel Kurulu ise temyiz üzerine yaptığı inceleme ile daire kararını onamıştır¹⁷³.

2.4.4. Duruşma Tutanağında Mevcut Olmayan Bir Sebebe Dayanılarak Hüküm Verilmiş Olması

Yargılama dava dilekçesinin verilmesi ve davanın açılmasından başlayarak hükmün kurulması ve davadan el çekilmesine kadar geçen süreç olup bu faaliyet bir bütün olarak ele alınarak yapılan her işlem tutanak altına alınmaktadır. Duruşma tutanağı bir nevi duruşma boyunca yapılan tüm iş ve işlemlerin kanıtı niteliğindedir. Taraflarca getirilmiş tüm deliller de bu nedenle tutanağa geçirilmekte ve meşruiyet kazanmaktadır. İşte açıklanan tüm bu nedenlerle tutanakla varlığı sabit olmayan hiçbir gerekçeye dayanılarak hüküm kurulamayacağı gibi böyle bir durumun varlığı halinde hâkimin hukuki sorumluluğu söz konusu olacaktır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 154. maddesi; "*Hâkim, tahkikat ve yargılama işlemlerinin icrasıyla, iki tarafın ve diğer ilgililerin sözlü açıklamalarını, gerekirse özet olarak zabıt kâtabi aracılığıyla tutanağa kaydettirir. Taraflar veya diğer ilgililer sözlü açıklamalarını hâkimin izniyle doğrudan da tutanağa yazdırabilir. Aşağıdaki hususlar mutlak olarak tutanağa yazılır:* a) Mahkemenin adı, duruşmanın açıldığı yer, gün ve saat. b) Hâkim, zabıt kâtabi, hazır bulunan taraflar ve varsa vekilleri, kanuni temsilcileri, fer'i müdahil ve tercümanın ad ve soyadları. c) Yargılamanın aleni ya da gizli yapıldığı. ç) Beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrar, yeminin edası, davanın geri alınmasına muvafakat, davadan feragat, davayı kabule ilişkin beyanlar ve sulh müzakereleri ile sonucu. d) Beyanda bulunana okunmak kaydıyla taraf, tanık, bilirkişi veya uzman kişi beyanı. e) Duruşma dışında yapılan işlemlerin özeti. f) Tarafların sundukları belgelerin neler olduğu. g) Tarafların soruşturmaya ilişkin istekleri ile diğer kanunların tutanağa

¹⁷¹ AİHM, Kitap Müftüoğlu/ Türkiye kararı; Dereci/ Türkiye; Solmaz/ Akyol Türkiye; Cahit Demirel/ Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.: 01.08.2023

¹⁷² Yargıtay 4. Hukuk Dairesi 2009/12 Esas, 2010/7 Karar ve 08.06.2020 tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 01.08.2023

¹⁷³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2010/4-551 Esas, 2010/598 Karar ve 05.11.2010 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 01.08.2023

yazılmasını emrettiği konular: ğ) Ara kararları ve hükmün sonucu. h) Karar veya hükmün açıklanma biçimi. (4) **Tutanakta sözü edilen veya dosyaya konduğu belirtilen belgeler de tutanağın eki sayılır.** (5) Tahkikat ve yargılama sırasında yapılan işlemler teknik araçlarla kayda alınır, bu durum bir tutanakla tespit olunur.” düzenlemesi ile tutanağın tanımını yapmış ve hangi belgelerin tutanak niteliğinde olduğunu açıklamıştır¹⁷⁴. Buna göre tutanakta belirtilen veya dosyaya konduğu ifade edilen belgelerin de tutanağın eki sayıldığı açıkça düzenlenmiştir.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri ile bu sorumluluk nedeni, “...Muhakeme zabıtnamesinde mevcut olmayan sebebe binayi hükmedilmiş olması...” şeklinde düzenlenmekteyken Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile “...Duruşma tutanağında mevcut olmayan bir sebebe dayanılarak hüküm verilmiş olması...” biçiminde düzenlenmesi tercih edilmiştir. Diğer hukuki sorumluluk sebeplerinde olduğu gibi burada da hâkimin kasten veya ağır kusuru ile hareket etmiş olması gerekmekte olup ihmali nedeniyle meydana gelecek zararlardan sorumlu olduğu iddia edilemeyecektir.

2.4.5. Duruşma Tutanakları İle Hüküm veya Kararların Değiştirilmiş Yahut Tahrif Edilmiş veya Söylenmeyen Bir Sözün Hüküm ya da Karara Etkili Olacak Şekilde Söylenmiş Gibi Gösterilmiş ve Buna Dayanılarak Hüküm Verilmiş Olması

Daha önce de açıklandığı üzere yargılama faaliyeti boyunca yapılan tüm iş ve işlemlerin tutanağa geçirilmesi bunlara meşruiyet kazandırmaktadır. Davanın taraflarınca getirilmiş yahut doğrudan hâkim tarafından yapılmış tüm işlemler tutanakla yazılı hale getirilir. Tutanağın oluşturulması ve taraflarca imzalanması sonrasında tutanak resmi belge niteliği kazanmakta olup artık üzerinde değişiklik yapılamayacaktır. Resmi makamlarca hazırlanan ve resmi belge niteliği kazanan tutanakların sonradan değiştirilmesi, tahrif edilmesi yahut tutanak ile söylenmemiş bir sözün hükme etkisi olacak şekilde söyleniş gibi gösterilmesi halinde, cezai sorumluluk saklı kalmak üzere hâkimin hukuki sorumluluğu gündeme gelecektir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 46. maddesinin e bendi ile düzenlenen sorumluluk sebebi Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nun 573. maddesinin 5. bendinde “Muhakeme zabıtnameleriyle kararların tağyir ve tahrif edilmiş ve söylenmeyen bir sözün hüküm ve karara müessir olacak surette söylenmiş gibi gösterilmiş olması,” şeklinde düzenlenmekteydi. İki hüküm birlikte değerlendirildiğinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile getirilen en büyük değişikliğin ‘ve’ bağlacının ‘veya’ olarak değiştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Şöyle ki, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin geçerli olduğu aşamada tek başına tutanakların değiştirilmiş veya tahrif edilmiş olması yeterli olmayacak aynı zamanda söylenmemiş bir sözün söylenmiş gibi gösterilmesi ve bunların

¹⁷⁴ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6100.pdf>

hükme etki etmesi de gerekmektedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile bunlardan yalnızca birinin somut olayda varlığı hâkimin sorumluluğu için yeterli olarak görülmüştür.

Bu sorumluluk sebebinden anlamamız gereken esasında hâkimin beyanları birebir tutanağa geçirmesi zorunluluğunun bulunmadığı; hâkimin sözler, beyanlar veya raporları tutanağa geçirirken asıl anlamını yitirmeyecek şekilde geçirmesi gerektiğidir. Ayrıca hâkimin söylenmemiş bir sözü veya raporda olmayan bir ifadeyi kasten değişik şekilde tutanağa geçirmesi de gerekecektir¹⁷⁵. Yine belirtmelidir ki 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 204/2.maddesinde, yetkili memurların görevleri içinde usulüne uygun olarak düzenledikleri belgelerin, aksi ispatlanıncaya kadar kesin delil sayılacağı açıklanmıştır. Bu bağlamda hâkim ve zabıt katibi tarafından imzalanarak resmi belge niteliği kazanan tutanakların aksi ispat edilinceye kadar sabit olduğu, sahteliklerinin iddia edilmesinin ancak dava yoluyla olacağı ve bu nedenlerle dava sonucunda sahteliği kanıtlanmadıkça hâkimin hukuki sorumluluğundan da söz edilemeyeceği anlaşılmaktadır¹⁷⁶.

Yargıtay 15. Hukuk Dairesi verdiği bir kararında¹⁷⁷ dava dışı arsa maliki ile davacı arasında imzalanan arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi uyarınca davacının binayı teslim etmesine rağmen arsa sahibinin sözleşmede yükleniciye düşen bölümlerin tapusunu davacıya devretmemesi nedeniyle bölümlerin tapu kayıtlarının iptaliyle davacı adına tesciline karar verilmesi istemiyle açtığı davaya bakan hâkimin, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinde düzenlenmiş bulunan ve hâkimin hukuki sorumluluğunu gerektiren hükümlere aykırı davranarak dosyada tanık olarak dinlenmiş kişilerin söylemediği sözleri söylenmiş gibi hükme esas aldığı ve özellikle 46. maddenin 1. fıkrasının ç ve d bentlerinin ihlal ettiği iddiaları ile tazminat talep edilen davada daire tarafından yapılan inceleme neticesinde yasal şartların oluşmadığı gerekçesi ile davanın reddine karar vermiştir. Daire verdiği red kararının gerekçesinde, davacının yalnızca hâkimin delil takdirindeki yargısal kanaatinin isabetsizliği iddiasıyla tazminat istediğini, hâkimin delillerin takdirini tarafsız ve bağımsız şekilde yapacağı da dikkate alındığında tanığın iki kez dinlenmesi hususunu kanaat edinme ve eksikliği giderme amacına yönelik olarak değerlendirerek usule aykırı görmemiştir¹⁷⁸.

2.4.6. Hakkın Yerine Getirilmesinden Kaçınılmış Olması

Hâkimlerin diğer kamu görevlileri yanında özel bazı düzenlemelere tabi olsalar da özlerinde kamu görevlisi kavramına dahil oldukları ve bir kamusal hizmet yerine getirdiklerini geçmiş

¹⁷⁵ Aydınalp (1997), s.133.

¹⁷⁶ Yargıtay 3. Hukuk Dairesi 2018/5061 Esas, 2018/9950 Karar ve 11.10.2018 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 25.01.2024

¹⁷⁷ Yargıtay 15. Hukuk Dairesi 2018/1 Esas, 2019/1 Karar ve 21.02.2019 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 25.01.2024

¹⁷⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2019/635 Esas, 2022/541 Karar ve 14.04.2022, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 25.01.2024

bölümlerde izah etmiştik. Devletin yargı organının hâkimler eliyle yürüttüğü yargılama faaliyetinin işlerliğini sağlamak amacıyla hukuk devleti ilkesinin de bir gereği olarak pozitif yükümlülüğü kapsamında, tarafların haklarına ulaşmalarını sağlayacak işlevsel tüm araçları sağlaması gerekmektedir. Sağlanan bu araçların aynı zamanda denetiminin de gerçekleştirilmesi gerekli olup somut hukuk sistemimizde bu hâkimin hukuki sorumluluğu müessesesi ile sağlanmaya çalışılmaktadır.

Hâkimin önüne gelen davada bir karar verme yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu yükümlülük ise kaynağını Anayasa'nın hak arama hürriyeti kenar başlıklı 36. maddesinden almaktadır. Buna göre, "... *Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınmaz...*" düzenlemesi ile yargı erkini elinde bulunduran devletin bunu hâkimler aracılığıyla kullanmasının bir zorunluluk olduğu aksi halde doğrudan kişilerin anayasal hakları olan hak arama hürriyetlerinin ihlal edileceği ortadadır. Bu nedenlerle de davanın sürüncemede kalarak taraflardan birinin hakkının yerine getirilmesinden kaçınılması hali hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracak nedenlerden biri olarak düzenlenmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 46/1-e hükmü ile düzenlenen bu sorumluluk sebebinin Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerindeki karşılığı ise 573. maddenin 6. bendinde¹⁷⁹ yer almaktaydı ve ihkakı haktan istinkaf hallerinin neler olacağına dair örnekler yine Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 574. maddesinde sınırlı sayıda olmayacak şekilde sayılmıştı¹⁸⁰. Bu düzenlemenin aksine yine hakkın yerine getirilmesinden kaçınılmış olması bir sorumluluk sebebi olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda da düzenlenmiş olmakla birlikte örnekleme yoluyla nelerin bu kapsama gireceği kanun tarafından sayılmamıştır. Bu noktada artık her somut olayın şartlarına göre bir inceleme yaparak sonuca ulaşmak gerekecektir¹⁸¹.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun 574. maddesinin 2. fıkrasında ise özel bir dava şartı olarak hâkimin hakkı yerine getirmekten imtina ettiği hallerde noter aracılığıyla kendisini göreve davet etme yükümlülüğü düzenlenmişti¹⁸². Düzenleme hâkimlerin görevlerini yaparken tereddüde düşmelerine neden olduğu ve hâkimin tarafsız ve bağımsızlığını zedeleyecek nitelikte olduğu gerekçeleri ile çokça eleştirilmekteydi¹⁸³. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun kabulü ile artık bu özel dava şartı ortadan kaldırılmış ve hâkimin görevini yerine getirmemesi halinde doğrudan dava açma

---

¹⁷⁹ HUMK m. 573/6: "...İhkakı haktan istinkaf olunması..." <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/hukuk-usul-muhakemeleri-kanunu-1086>

¹⁸⁰ Madde metninde kanuna uygun bir dilekçeyi reddetmek, bir davanın bakılacak hal ve sırası gelmişken bir takım özürler beyan ederek kasıtlı olarak davaya başlamamak ya da sürdürmemek halleri ihkakı haktan istinkaf olarak örneklendirilmiştir.

¹⁸¹ Taş (2017), s.61.

¹⁸² HUMK m. 574/2: "...ihkakı haktan istinkafta katibiadil marifetiyle hâkimin zatına bir ihtarname tebliğ olunmak lazımdır..." <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/hukuk-usul-muhakemeleri-kanunu-1086>

¹⁸³ Aydınalp (1997), s.139; Belgesay (1955), s. 297.

hakkı iddia eden tarafa tanınmıştır. Bununla birlikte diğer hukuki sorumluluk sebeplerinde olduğu gibi hâkimin kast ile hareket etmiş olması da aranan şartlardan biridir.

Yukarıda da belirttiğimiz üzere hâkimin önüne gelen dosyada bir karar vermesi zorunlu olup hâkimin sırf görevsizlik veya yetkisizlik kararı vermesi tek başına hakkı yerine getirmekten kaçındığı anlamına gelmeyecek ancak görev veya yetki hususuna ilişkin hükümlerin yerinde olmadığı kanaati ile hareket ederek kanuna aykırı yetkisizlik veya görevsizlik kararı vermesi halinde sorumluluğu gündeme gelecektir¹⁸⁴. Yani görevsizlik veya yetkisizlik kararının hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracağı iddiasında olan tarafın bu kararın yasaya aykırı bir şekilde verildiğini de ispatlaması gerekecektir.

Yargıtay 8. Hukuk Dairesi'nin ilk derece sıfatıyla baktığı bir davada davacı vekili, dosya kapsamında daha önce alınmış dört bilirkişi raporunun da kendileri lehine olmasına rağmen kötü niyetli davalının talebi kabul edilerek beşinci kez bilirkişi incelemesine karar verilmesi yönünde hâkim tarafından verilen ara kararın açık kanun hükümlerine aykırı olduğunu ileri sürerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46/1-e maddesi uyarınca hâkimin hukuki sorumluluğunun bulunduğunu iddia etmiştir. Daire yaptığı inceleme neticesinde hâkimin önüne gelen davadaki tüm delilleri özgürce değerlendirerek takdir etme yetkisine sahip olduğundan ve somut olayda da alınan birden fazla bilirkişi raporunun hâkimin takdir yetkisi çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği ve tüm bu nedenlerle Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinde sayılan sorumluluk sebeplerinin somut olayda gerçekleşmediğinden bahisle talebin reddine karar vermiş, Hukuk Genel Kurulu da yaptığı temyiz incelemesi neticesinde daire kararını onamıştır¹⁸⁵.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun verdiği bir başka kararda ise davacının, hâkimin dava boyunca dilekçeleri kasten sürüncemede bıraktığı ve görülmeye hazır ve sırası geçmişken usule aykırı beyanlarla ve kötü niyetle davaya devam etmemesi sebepleriyle hakkının ihlal edildiği iddiası ile maddi manevi tazminat talepli davası üzerine daire kararında belirtildiği üzere hâkimin bu nedene bağlı olarak sorumluluğundan söz edebilmek için kastının varlığı gerekmektedir. Yapılacak objektif bir değerlendirme ile hâkimin makul sürede usul ve yasaya uygun şekilde işlemleri tamamlamış olması yeterli kabul edilmiş ve sorumluluğunu doğuracak nitelikte gecikme olarak kabul edilmemiştir. Bu nedenlerle Yargıtay 10. Hukuk Dairesi tarafından verilen red kararı Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından da onanmıştır¹⁸⁶.

---

¹⁸⁴ Aydınalp (1997), s.138.

¹⁸⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2019/120 Esas, 2022/517 Karar ve 12.04.2022 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 23.02.2024

¹⁸⁶ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2022/10-757 Esas, 2020/1927 Karar ve 28.12.2022 Tarihli Kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 23.02.2024

Hakkın yerine getirilmesinden kaçınılmış olması haline dayalı hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle tazminat davaları bakımından değinilmesi gereken bir diğer husus ise somut olayda şartları oluşmasına rağmen hakkında geçici hukuki koruma tedbirine hükmedilmeyen tarafın hak kaybına uğramasına neden olunması hali olarak karşımıza çıkacaktır. Yargıtay 15. Hukuk Dairesi konuya ilişkin bir kararında, davacı şirket hakkında iflasın ertelenmesi davası yürütülürken ihtiyati tedbir talepleri bulunmasına rağmen mahkemece tedbir kararı verilmediği bu nedenle de iflasın ertelenmesi amacına ulaşacakları tedbirlere hükmedilmemesi nedeniyle şirketin zarara uğradığı ve bahsi geçen zararların hâkimlerin taraflı ve yanlı tutumları neticesinde meydana geldiği iddiası ile açılan tazminat davasında ilgili daire yaptığı değerlendirme neticesinde, şartları oluşmadığından davanın reddine karar vermiş, temyiz incelemesi neticesinde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından daire kararının onanmasına karar verilmiştir¹⁸⁷. Ancak hemen belirtilmelidir ki bahsi geçen kararlarda yapılan değerlendirme hakkın yerine getirilmesinden kaçınılmış olması gerekçesine dayalı olmayıp Hukuk Muhakemeleri Kanunu 46/1-a maddesine dayanmaktadır.

Şartlarının varlığı halinde geçici hukuki koruma tedbirlerinden bir ya da bir kaçının uygulanmasına hükmedilmemesi nedeniyle tarafların zarara uğraması halinde kanaatimizce her ne kadar tedbire hükmetmeme halinin hâkimin güttüğü kin veya düşmanlık sebebi ile meydana geldiğinin ispatı somut olayda çok kolay olmasa da şartları mevcutken hükmedilmeyen koruma tedbiri neticesinde hak kaybına uğrayan tarafın hâkimin hakkın yerine getirilmesinden kasten kaçındığı iddiasını ileri sürmesi de mümkün olacak ve bu durumun ispatı diğer nedenlere göre daha makul ve kolay olabilecektir.

2.5. TAZMİNAT DAVASI

2.5.1. Davanın Tarafları

2.5.1.1. Davacı

Hâkimin hukuki sorumluluğuna dayanan tazminat davasında kimlerin davacı sıfatına sahip olduğu konusunda doktrinde farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bazı yazarlara göre, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesi kapsamında tahdidi olarak sayılan ve hâkimin hukuki sorumluluğunu gündeme getiren hallerden birinin mevcut olması halinde bu durumdan zarar gören

---

¹⁸⁷ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2021/(15)6-809 Esas, 2022/538 Karar ve 14.04.2022 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 23.02.2024

herkesin ilgili yargılamada taraf olması şartı aranmaksızın davacı olma hakkı vardır¹⁸⁸. Karşıt görüşteki yazarlara göre ise hâkimin yargılama neticesinde meydana getirdiği haksız fiil nedeniyle zarar gören kişinin tazminat talep edebilmesi mutlaka görülen davada taraf olmasına bağlı olup davacı yahut davalı sıfatı taşımayan kimselerin hâkimin haksız fiili nedeniyle Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46 ve devamı maddelerine dayanarak tazminat talep etmesi mümkün olmayacaktır¹⁸⁹. Yargıtay da vermiş olduğu bir kararında açıkça tazminat talep hakkı bulunması için davada zarara uğradığını iddia eden kişinin asıl davanın davalısı veya davacısı olması gerektiğini ifade etmiştir¹⁹⁰.

Kanaatimizce hâkimin yargısal faaliyeti nedeniyle bir zarar meydana gelmesi halinde tazminat talep hakkının kanunda belirtilmemiş bir kriter ile sınırlandırılması hak arama hürriyetinin engellenmesi sonucunu doğuracak olup ilgili haksız fiil nedeniyle zarara uğrayan herkesin davanın tarafı olması şartına bakılmaksızın tazminat davası açma hakkına sahip olduğunun kabulü yerinde olacaktır. Açıklanan tüm bu nedenlerle yargılama sırasında hâkimin haksız fiiline bağlı olarak tazminat talep edebilmek için bu davanın tarafı olması şartına bağlı olmadan ilgili haksız fiil ile zarara uğramış herkesin hak arama hürriyeti kapsamında tazminat talep etme hakkının varlığı kabul edilmelidir.

2.5.1.2. Davalı

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemesi ile getirilen önemli değişikliklerden biri daha önce de belirtildiği üzere hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle açılacak tazminat davalarında birinci dereceden sorumluluğun devlete yükletilmiş olmasıdır. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin geçerli olduğu dönem boyunca hâkimin hukuki sorumluluğuna dayanılarak açılan tazminat davalarının davalısı ilgili haksız fiili meydana getiren hâkimin kendisi iken Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin yürürlüğe girmesi ile artık bu davalarda davalı sıfatı devleti temsilen hazineye ait olacaktır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun devletin ilk derece sorumluluğunu kabul eden hükmünün mevcut dosyalara da uygulanmasını sağlamak amacıyla 6100 sayılı kanuna eklenen geçici 2. madde ile doğrudan ilgili hâkim aleyhine açılıp 6100 sayılı kanunun kabulünden sonra hala derdest olan davaların da Devlet aleyhine davaya dönüşmesi sağlanmıştır. Davanın kabulü halinde Devlet'in ödemek zorunda kaldığı tazminatı sorumlu hâkime rücu edeceği hükmü düzenlenerek hâkimlerin

¹⁸⁸ Karşı, Abdurrahim (2013); *Medeni Muhakeme Hukuku*, (6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Yargıtay Kararları İşlenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı), İstanbul: Alternatif Yayınları, s.201; Hallaç, Ali (Mart- Nisan 1981); "Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu", *Adalet Dergisi*, S.2, s.44; Aydınalp (1997), s.166; Kılıçoğlu (2019), s.231-267; Kuru (2001), C.II, s. 5842. Pekcanitez, Hakan; Atalay Oğuz; Özkes Muhammet (2023); *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, (Gözden Geçirilmiş 11. Baskı), İstanbul: Vedat kitapçılık, s.98.

¹⁸⁹ Demir (2003), s.843; Kuru (2001), C.II, s. 5842; Tercan, Erdal (Mayıs 1995); "Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerin (Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 573-576) 'Hâkim' Kavramı Açısından Uygulama Alanı", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt: 44, Sayı:1, s.69.

¹⁹⁰ Yargıtay Büyük Genel Kurulu, 2013/4 Esas, 2013/4 Karar, 21/01/2013 Tarih, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 05.06.2023

sorumlulukları tamamen ortadan kaldırılmamış ancak ikinci derece sorumluluk olarak düzenlenmiştir. Yukarıda ilgili bölümlerde detaylı olarak açıklandığı için burada yalnızca kanuni düzenlemelere değinilmekle yetinilmiştir.

2.5.2. Vekâletnamede Özel Yetki Şartı

Dava şartları Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114 ve devamı maddelerinde düzenlenmekte olup bir davanın ilgili mahkemede görülebilmesi için taşıması gereken koşulları içermektedir. Buna göre hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin davalarda da genel şartlar olan ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 114. maddesinde sayılan: Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması, yargı yolunun caiz olması, mahkemenin görevli olması, tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması, dava takip yetkisine sahip olunması, vekil aracılığıyla takip edilen davalarda, vekilin davaya vekâlet ehliyetine sahip olması ve usulüne uygun düzenlenmiş bir vekaletnamesinin bulunması, davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması, aynı davanın, daha önceden açılmış ve halen görülmekte olmaması, aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olması şartlarının bir arada bulunması gerekmektedir. Ayrıca aynı hükmün son fıkrası uyarınca diğer kanunlarda sayılan dava şartlarına ilişkin hükümler saklıdır.

Belirtilen dava şartlarının eksikliği halinde nasıl bir yol izleneceği hususu da yine aynı kanunun 115. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre kural olarak dava şartı eksikliğinin tespiti halinde davanın usulden reddedilmesi gerekmekte ancak eksikliğin sonradan tamamlanma ihtimalinin bulunması halinde hâkim tarafından eksik hususların giderilmesi için taraflara kesin süre verilmesi gerekmekte olup verilen bu süre içinde eksiklik tamamlanmazsa davanın dava şartı yokluğu nedeniyle usulden reddi gerekecektir¹⁹¹.

Dava şartlarından biri olan davanın vekil aracılığı ile takip edilmesi halinde vekilin davayı takip etmeye yetkili olması ve usulüne uygun düzenlenmiş ve sunulmuş bir vekâletnamesinin bulunması şartı yanında hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin davalar bakımından 04.02.1959 gün ve 14/6 sayılı Yargıtay İçtihadı Birleştirme Kararı ile getirilen özel bir şartla ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun davaya vekâlet halinde özel yetki gerektiren haller kenar başlıklı 74. maddesi uyarınca hâkimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açmak için vekile vekâletnamede özel yetki verilmiş olması şartı da aranmaktadır. Belirtilen bu durum genel dava şartları yanında düzenlenen özel bir şart olup eksikliği halinde davanın esas hakkında inceleme yapılmasına gerek olmaksızın usulden reddi gerekecektir¹⁹².

---

¹⁹¹ Yılmaz (2021- Şerh), s.2646 vd.

¹⁹² Atalı, Ermenek, Erdoğan (2022); s.83.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında vekâletnamede özel yetki şartı aranması hususuna değinerek Hukuk Muhakemeleri Kanunu öncesi düzenlemeler ile günümüz uygulamasını karşılaştırmıştır. Karara konu somut olayda, davacı vekili tarafından ibraz edilen dava dilekçe ekinde bulunan vekâletnamede “*hâkimleri redde ve yakınmaya*” yetkisinin bulunduğu ancak vekâletin Hukuk Muhakemeleri Kanunu 74. maddesine uygun olmadığı tespit edilmesi karşısında, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 115. maddesi uyarınca davacıya kesin süre verilmeden dava dilekçesinin ilgili Yargıtay dairesinde reddine karar verilmiştir. 1086 sayılı Kanun’un yürürlükte bulunduğu dönemde vekâletnamede özel yetki şartına ilişkin açık bir düzenleme bulunmaması sebebiyle içtihadı birleştirme kararı ile çözümlenen bu sorunun 6100 sayılı Kanun’un yürürlüğe girmesi ile ortadan kalktığı ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 74. maddesi uyarınca vekâletnamede özel yetki bulunmaması halinde, hâkimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açılmayacağı kabul edildiği açıkça ifade edilmiştir. Genel Kurulda dosya tartışılırken bazı üyelerce söz konusu özel yetki şartının sonradan eksikliği tamalanamayacak bir şart olduğu bu nedenle davacıya Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 115. maddesi uyarınca kesin süre verilmesi gerekmediği ve dilekçenin reddi yönündeki daire kararının onanması gerektiği görüşleri ileri sürülmüş ise de kararın kesin süre verilmemiş olması nedeniyle bozulmasına dair Yargıtay Hukuk Genel Kurul kararı oy çokluğuyla verilmiştir¹⁹³.

Kararda da belirtildiği üzere 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemesinin yürürlüğe girmesinden önce hukuk usulünü düzenleyen kanun olan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’nda hâkimin hukuki sorumluluğu hakkında açılacak tazminat davasının vekil tarafından açılması halinde vekâletnamede özel yetki şartının aranmadığı görülmektedir. Bu hususun 04.02.1959 gün ve 14/6 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı çerçevesinde çözümlendiği ve kanunda ilgili şart yer almasa dahi İçtihadı Birleştirme Kararı kapsamında vekâletnamede özel yetkinin arandığı anlaşılmaktadır.

---

¹⁹³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun 2013/609 Esas ve 2013/870 Karar sayılı kararı; “...Somut olayda; davacı vekili tarafından ibraz edilen 18.03.2009 harç tarihli dava dilekçe ekinde bulunan vekaletnamede, “*hâkimleri redde ve yakınmaya*” yetkisinin bulunduğu, vekâletin Hukuk Muhakemeleri Kanunu 74. maddesine uygun olmadığı mahkemece (Dairece) tespit edilmiş ancak, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 115.maddesi uyarınca kesin süre verilmeden yukarıda başlık bölümünde belirtilen gerekçe ile dava dilekçesinin reddine karar verilmiştir. 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu’da düzenleme olmaması nedeniyle, çözümlenen hâkimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine açılan tazminat davalarında vekaletname sorunu, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu 74. maddesinde somut bir norma bağlanmış, söz konusu norm ile vekaletnamede özel yetki bulunmaması halinde, hâkimlerin fiilleri sebebiyle Devlet aleyhine tazminat davası açılmayacağı kabul edilmiş ve bu husus aynı Kanun’un 114.maddesi (f) bendi uyarınca dava şartı haline getirilmiştir. Görüşmeler sırasında, yargısal faaliyetten dolayı açılan tazminat davalarında özel yetkili vekaletnamenin dava dilekçesi ile birlikte ibrazının zorunlu olduğu, sonradan bu eksikliğin giderilmesinin mümkün olmadığı, bu nedenle daire kararının onanması gerektiği bir kısım üyelerce savunulmuş ise de, bu görüş söz konusu zorunluluğun somut düzenleme bulunmayan 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu yürürlükte bulunduğu dönem için geçerli olduğu, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun getirdiği somut düzenlemeler karşısında eski uygulamanın devam ettirilmesinin mümkün bulunmadığı, kaldı ki davacının temyiz dilekçesi ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu 74.maddesine uygun vekaletnamede ibraz etmiş bulunması gerekçesi ile kurul çoğunluğunca kabul edilmemiştir...”, Benzer kararlar için bknz.; Hukuk Genel Kurulu 2022/844 Esas, 2022/1311 Karar, Hukuk Genel Kurulu 2020/51 Esas, 2020/160 Karar, Hukuk Genel Kurulu 2020/49 Esas, 2020/158 Karar, Hukuk Genel Kurulu 2013/1152 Esas, 2013/1472 Karar; Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 26.03.2023

Vekâletnamede özel yetki bulunması gerektiği şartının hâkim tarafından özel bir şart olarak ve ancak kesin süre verilip tamamlanabilir bir şart olarak kabul edilerek öncelikle davacıya kesin süre verildikten sonra eksikliğin tarafça giderilmemesi halinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 115. maddesi uyarınca davanın reddine karar verilmesi gerekmektedir. Yukarıda belirtilen Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararında da belirtildiği üzere her ne kadar eski uygulama kapsamında özel yetki içermeyen vekâletname tamamlanamaz bir eksiklik olarak kabul edilse dahi Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında değerlendirildiğinde davacıya öncelikle süre verilmesi gerekecektir. Yargıtay'ın benzer yönde verdiği bir kararında özel yetkili vekâletname eksikliğinin tamamlanabilir bir şart olarak kabul edildiği ve davacı tarafa söz konusu eksikliği tamamlaması için kesin süre verildiği anlaşılmaktadır¹⁹⁴.

Tüm bu açıklamalar ışığında belirtildiği üzere, hâkimin hukuki sorumluluğu hakkında Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 46 kapsamında devlet aleyhine açılacak tazminat davalarının vekil tarafından takip edilmesi için mutlaka vekâletnamede Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 74. maddesi uyarınca özel yetki verilmiş olması gerekmektedir. Bu husus şekil şartı olup hâkim tarafından verilecek kesin süre içinde tamamlanabilir bir eksikliklerdir. Kesin süre verilmeden davanın doğrudan usulden reddi Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararlarında da istikrarlı olarak belirtildiği üzere yerinde olmayacak öncelikle davacıya süre verilip eksikliğin tamamlanması beklenmelidir.

2.5.3. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Görev ve yetki hususu hukuk muhakemesinin ana konularından olup hâkimin hukuki sorumluluğu konusu değerlendirilirken de ayrıca irdelenmesi gereken başlıklardır. Öncelikle görev, açılacak davaya hangi mahkemenin bakacağı yetki ise hangi yer mahkemesinin bakacağı meselesidir¹⁹⁵. Görev kamu düzeninden olup taraflarca ileri sürülmemiş olsa dahi hâkimin resen ve davanın her aşamasında göz önünde bulunduracağı bir müessesedir¹⁹⁶. Yetki ise kesin ve kesin olmayan yetki olarak ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Kesin olmayan yetki kurallarının geçerli olduğu bir davada taraflarca ileri sürülmemiş olması halinde hâkim tarafından resen dikkate alınarak yetkisizlik kararı verilemeyecektir. Kesin olmayan yetki bir ilk itiraz olup süresi içinde yapılmaması halinde davayı gören mahkemeyi yetkili hale getirecektir. İstisnai olarak düzenlenen kesin yetki

---

¹⁹⁴ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2022/897 Esas, 2022/1313 Karar, 19.10.2022 Tarihli kararı; “...Uyuşmazlık konusu olan dava şartı eksikliği tamamlanabilir bir eksiklik olduğuna göre Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 115/2. maddesi uyarınca davacıya Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 74. maddesine uygun vekaletname ibraz etmesi için kesin süre verilmesi, verilen kesin süre beklenildikten sonra Yargıtay Hukuk Genel Kuruluna gönderilmek üzere dosyanın mahalline geri çevrilmesine...” Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 26.03.2023

¹⁹⁵ Pekcanitez, Atalay, Özkes (2023), s. 59.

¹⁹⁶ Postacıoğlu, Altay (2020), s.94.

kurallarının varlığı halinde ise yine görev gibi davanın her aşamasında hem taraflarca ileri sürülebilecek hem de hâkim tarafından kendiliğinden dikkate alınacaktır.

Anayasa'nın 142. maddesi düzenlemesi dikkate alındığında mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyişi ve yargılama usullerinin kanunla düzenleneceği hususu açıkça ifade edilmiş ve bu kapsamda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilk maddesinde de tıpkı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerinde olduğu gibi mahkemelerin görevinin ancak kanunla düzenleneceği belirtilmiştir¹⁹⁷. Hâkimin hukuki sorumluluğu bakımından özel düzenlemeler içeren Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46 ila 49. maddeleri arasında yer alan hükümler dikkate alındığında yukarıda da belirtmiş olduğumuz üzere bu tür davalarda görevli mahkemenin hangisi olduğuna açıkça yer verilmiştir. Kural olarak ilk derece ve bölge adliye mahkemesi hâkimlerinin sorumluluğuna ilişkin davalar ilgili Yargıtay ilgili hukuk dairesinde, Yargıtay başkan ve üyelerinin sorumluluğuna ilişkin davalar Yargıtay 4. Hukuk Dairesinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla, bu daire başkan ve üyelerinin sorumluluklarına ilişkin davalar ise 3. Hukuk Dairesinde ilk derece sıfatıyla görülecektir. Aynı davada hem ilk derece hem Yargıtay incelemesi yapılmış bir hüküm söz konusuysa ve davacı ilk derece hâkimi ile birlikte temyiz incelemesi yapan başkan ve üyelerin sorumluluğu hususuna da değiniyorsa ortak görevli mahkeme artık Yargıtay 4. Hukuk Dairesi olacaktır.

İlk derece mahkemeleri ve Bölge Adliye Mahkemeleri kararlarına karşı hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı tazminat davalarında görevli mahkemenin Yargıtay'ın ilgili hukuk dairesi olduğu Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 47. maddesinde açıkça ifade edilmiştir. Söz konusu düzenlemede yer alan ilgili daire kavramından anlamamız gerekenin ne olduğu hususunun ayrıca açıklanması gerekirse, ilk derece mahkemesi yahut Bölge Adliye Mahkemesi tarafından verilen kararların esasına ilişkin temyiz incelemesi yapma görevine sahip Yargıtay dairesi söz konusu yargılama faaliyeti kapsamında ilgili hâkimin hukuki sorumluluğu iddiasına dayalı tazminat davalarına da bakmakla görevli olacaktır. Kanun koyucunun bu düzenlemeleri yaparken güttüğü amaç kanaatimizce de işin esasına ilişkin en doğru ve güncel bilgilere sahip Yargıtay ilgili dairesinin hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin yargılamayı da yürütmesinin yerinde olacağı yönündedir.

Görev hususunun irdelendiği Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun bir kararında¹⁹⁸ hâkimin hukuki sorumluluğu iddiasında bulunulan davada davaya konu olmayan taşınmazlar üzerine ihtiyati tedbir konulduğu, tedbir kararının açıkça hukuka aykırı olduğu, bu nedenle hâkim hakkında hem savcılığa başvurulduğu hem de hukuki sorumluluk sebebiyle devlet aleyhine bu davanın açıldığı

---

¹⁹⁷ Tahiroğlu, Fatih; Medeni Usul Hukukunda Görevli Mahkemelerin Belirlenmesi, İstanbul Üniversitesi Özel Hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013, s.10.

¹⁹⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2018/1055 Esas, 2021/574 Karar sayılı kararı; "...dairemizde açılan tazminat davası ile haksız ihtiyati tedbir kararı nedeniyle davalı Hazine dışındaki diğer davalılar aleyhine açılan davanın müşterek ve müteselsil sorumluluk esasına dayanılarak ve davalar arasında bağlantı olduğu kabul edilerek birlikte görülmesine yasal imkan bulunmamaktadır...", Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 01.08.2023

belirtmiştir. Yargıtay ilgili dairesi ise kararında ihtiyati tedbir müessesesinin Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 389 ve devamı maddelerinde düzenlendiğini, haksız ihtiyati tedbir nedeniyle açılacak tazminat davasının esas hakkında karar vermeye yetkili mahkeme tarafından karara bağlanması gerektiğini belirterek davanın Hazine dışındaki davalıları bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 399. maddesi kapsamında kaldığını ve yine aynı maddenin 2. fıkrasında bu davalara bakmakla görevli mahkemenin esas hakkında karar vermeye yetkili mahkemeler olduğunu belirterek açıklanan tüm bu nedenlerle Hazine harici davalılar hakkında görevsizliğine dair karar verilmiş.

Yine belirtmelidir ki hâkim kavramını ceza ve hukuk hâkimi olarak ikili bir ayrıma tabi tutarak değerlendirmek gerekecektir. Yukarıda belirtilen Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri ile düzenlenen hâkim kavramının hukuk hâkimlerini kapsayıp kapsamadığı noktasında bir tartışma bulunmamakla birlikte ceza hâkimlerini de kapsar nitelikte olduğu Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinde açıkça yer almasa da madde gerekçesinde belirtilmiştir¹⁹⁹. Ceza hâkimleri bakımından tazminata ilişkin geçerli olan bir diğer düzenleme ise tazminat istemi kenar başlıklı Ceza Muhakemesi Kanunu 141. maddesi ile düzenlenen; "...*(3) (Ek:18/6/2014-6545/70 md.) Birinci fıkrada yazan hâller dışında, suç soruşturması veya kovuşturması sırasında kişisel kusur, haksız fiil veya diğer sorumluluk hâlleri de dâhil olmak üzere hâkimler ve Cumhuriyet savcılarının verdikleri kararlar veya yaptıkları işlemler nedeniyle tazminat davaları ancak Devlet aleyhine açılabilir. (4) (Ek:18/6/2014-6545/70 md.) Devlet, ödediği tazminattan dolayı görevinin gereklerine aykırı hareket etmek suretiyle görevini kötüye kullanan hâkimler ve Cumhuriyet savcılarını bir yıl içinde rücu eder.*²⁰⁰" hükmüdür. Ceza hâkiminin hukuki sorumluluğu söz konusu olduğu durumda somut olayın şartlarına göre bir değerlendirme yapılması gerektiği ve varılan sonuca göre hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı açılacak tazminat davası bakımından görevli mahkemenin tespit edileceği Yargıtay kararlarından da anlaşılmaktadır. Ceza hâkimleri bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu yahut Ceza Muhakemesi Kanunu'nda yer alan hukuki sorumluluğa dayalı tazminat düzenlemelerinden hangisinin somut olayda uygulanacağı hususunu yukarıda ceza hâkimleri başlığında detaylı olarak ele alınıp incelediğimiz için burada yalnızca ilgili bölüme atıf yapılmakla yetineceğiz²⁰¹.

Açıklanan tüm bu gerekçeler ve Yargıtay kararlarından da anlaşılacağı üzere ceza hâkimlerinin verdiği kararlar bakımından sorumlulukları iddiası ile açılan bir tazminat davasına bakmaya görevli mahkemenin hangisi olduğu sorununa somut olayda hukuka aykırılığı iddia edilen kararın niteliği, kapsamı, usul ya da esastan hangisi bakımından hukuka aykırılık doğurduğu incelendikten sonra bir sonuca varılması gerekmektedir.

---

¹⁹⁹ Yılmaz, (2021, Şerh), s. 1642 vd.

²⁰⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5271&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

²⁰¹ bknz. bu çalışmanın 2.3.1.1.2. numaralı Ceza Mahkemeleri Hâkimleri başlıklı bölümü

Görevli mahkemenin ilk derece sıfatıyla Yargıtay'ın ilgili daireleri olduğu açık düzenlemesi dikkate alındığında hâkimin hukuki sorumluluğu bakımından kesin veya kesin olmayan yetki kuralının değerlendirilmeyeceği sonucuna varılmaktadır.

2.5.4. Davanın Sonuçları ve Kanun Yolları

Mahkemenin önüne gelen bir davada hâkim tarafından verilebilecek kararlar sınırlıdır. Davanın esası hakkında kabul, red, kısmen kabul kısmen red kararları verilebilmektedir. Ancak esas hakkında bir karar verilebilmesi için öncelikle davanın genel ve varsa özel dava şartlarını taşıyor olması gerekmektedir. Bu şartların bulunmaması halinde de davanın usulden reddine karar verilecektir. Bölümün ilerleyen kısmında hâkimin hukuki sorumluluğu hakkında ilk derece sıfatıyla ilgili Yargıtay Dairelerinin ne şekilde hareket ederek karar verebilecekleri ayrı başlıklar halinde incelenecektir.

2.5.4.1. Davanın Usulden Reddi Halinde

Hâkimin hukuki sorumluluğundan doğan tazminat davaları için kanunda özel bir muhakeme usulü benimsenmediğinden genel kural olan yazılı yargılama usulü bu tür davalara da uygulanacaktır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun dava şartlarını düzenleyen 114. maddesi; *“(1) Dava şartları şunlardır: a) Türk mahkemelerinin yargı hakkının bulunması,*

b) Yargı yolunun caiz olması,

c) Mahkemenin görevli olması,

ç) Yetkinin kesin olduğu hâllerde, mahkemenin yetkili bulunması,

d) Tarafların, taraf ve dava ehliyetine sahip olmaları; kanuni temsilin söz konusu olduğu hâllerde, temsilcinin gerekli niteliğe sahip bulunması,

e) Dava takip yetkisine sahip olunması,

f) Vekil aracılığıyla takip edilen davalarda, vekilin davaya vekâlet ehliyetine sahip olması ve usulüne uygun düzenlenmiş bir vekâletnamesinin bulunması,

g) Davacının yatırması gereken gider avansının yatırılmış olması,

ğ) Teminat gösterilmesine ilişkin kararın gereğinin yerine getirilmesi.

h) Davacının, dava açmakta hukuki yararının bulunması,

ı) Aynı davanın, daha önceden açılmış ve hâlen görülmekte olmaması,

i) Aynı davanın, daha önceden kesin hükme bağlanmamış olması.

(2) Diğer kanunlarda yer alan dava şartlarına ilişkin hükümler saklıdır.” ve bu dava şartlarında eksiklik bulunması halinde ne şekilde hareket edilmesi gerektiğini düzenleyen dava şartlarının

incelenmesi kenar başlıklı 115. maddesi; “(1) Mahkeme, dava şartlarının mevcut olup olmadığını, davanın her aşamasında kendiliğinden araştırır. Taraflar da dava şartı noksanlığını her zaman ileri sürebilirler. (2) Mahkeme, dava şartı noksanlığını tespit ederse davanın usulden reddine karar verir. Ancak, dava şartı noksanlığının giderilmesi mümkün ise bunun tamamlanması için kesin süre verir. Bu süre içinde dava şartı noksanlığı giderilmemişse davayı dava şartı yokluğu sebebiyle usulden reddeder. (3) Dava şartı noksanlığı, mahkemece, davanın esasına girilmesinden önce fark edilmemiş, taraflarca ileri sürülmemiş ve fakat hüküm anında bu noksanlık giderilmişse, başlangıçtaki dava şartı noksanlığından ötürü, dava usulden reddedilemez.” düzenlemeleri dikkate alındığında sonradan tamamlanması mümkün kabul edilmeyen bir şartın eksikliği yahut tamamlanması mümkün olmakla birlikte verilen süre içinde tamamlanmayan şartın eksikliği halinde dosyanın esasına girilmeksizin usul yönünden reddi kararı verilecektir²⁰².

Hâkimin hukuki sorumluluğu hakkında da kanun koyucunun katı şekil şartları öngördüğü yasa metninden de açıkça anlaşılmaktadır. Bu şekil şartlarından biri davanın doğrudan kararı veren hâkim değil Devlet aleyhine açılması gerekliliğidir. Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinde köklü değişiklikler yapan Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun kabul edilmesi ile davanın doğrudan hâkim aleyhine açılması kuralı da ortadan kaldırılmış olup ilgili düzenlemeleri yukarıdaki bölümlerde detaylı olarak açıklamıştık. Bu bölümde tekrara düşmemek için yalnızca ilgili hususun bir dava şartı niteliğinde olduğunu belirtmekle yetineceğiz. Ayrıca yakın tarihli Yargıtay kararlarında da bu hususa vurgu yapılmaktadır²⁰³. Bir diğer önemli şekil şartı ise vekil ile takip edilen dosyalarda gündeme gelmektedir. Buna göre hâkimin hukuki sorumluluğu gerekçesine dayalı tazminat davasının vekil ile açılabilmesi ancak vekaletnamede özel yetki verilmiş olması şartına bağlanmıştır. Bu yetkinin bulunmaması halinde de usul yönünden taşınması gereken şartlardan birini taşıyor kabul edilecek ve dava usulden reddedilecektir.

Davanın usulden reddi halinde kanunda davacı aleyhine öngörülen para cezasına hükmedilmesi mümkün olmayacaktır. Şöyle ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 49. maddesi gereğince davanın ancak esastan reddi halinde davacı aleyhine disiplin para cezasına hükmedileceği düzenlenmiştir. Bu nedenle herhangi bir tartışmaya mahal vermeyecek şekilde usul yönünden red kararlarında disiplin para cezasına hükmedilemeyeceği açıktır. Ancak belirtmekte fayda var ki, 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu yürürlüğe girmeden önce uygulama alanı bulan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri uyarınca hâkimin hukuki sorumluluğu gerekçesine dayanılarak açılan tazminat davasının haksız çıkması halinde para cezasına hükmedileceği düzenlemesini içermekteydi. Bazı yazarlarca geniş yorum yapılarak hem usulden hem esastan red halinde para

---

²⁰² Pekcanitez, (Usul Cilt II), s.953.

²⁰³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2020/195 Esas, 2022/490 Karar, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 26.03.2023

cezasına hükmedileceği yorumu yapılmıştır²⁰⁴. Ancak kanaatimizce o dönemde cezalar hakkında geniş yorum yapılmak suretiyle usulden red halinde de para cezasına hükmedilmesi gerektiği yönündeki yorum hukuki olarak bizi hatalı bir sonuca götürmekteydi. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu görece yakın tarihli bir kararında da eda davası açılması gerekirken tespit davası açılmasında hukuki yarar bulunmadığı gerekçeleri ile usulden reddettiği hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı tazminat davası neticesinde davacı aleyhine disiplin para cezasına hükmetmemiştir²⁰⁵.

Davanın usulden reddi halinde hukuki sorumluluğu ileri sürülen hâkim lehine maddi-manevi tazminata da hükmedilmeyecektir. Zira dava mevcut düzenlemeler dikkate alındığında doğrudan hâkim aleyhine değil Devlet aleyhine açılmakta olup bu halde davanın tarafı sıfatına sahip olmayan hâkim adına tazminata hükmedilmesi de mümkün olmayacaktır. Ancak hâkim hakkında ileri sürülen haksız hukuki sorumluluğa ilişkin dava nedeniyle uğradığı maddi manevi zararları bulunduğu iddiası söz konusu ise bu zararın tazmini amacıyla genel hükümler çerçevesinde tazminat davası açma hakkı saklı olacaktır²⁰⁶.

2.5.4.2. Davanın Esastan Reddi Halinde

Dava şartlarını ve aranan özel şekil şartlarını taşıyan bir davanın söz konusu olduğu anlaşıldıktan sonra yani dosyanın usul yönünden eksikliğinin bulunmadığı anlaşılması üzerine görevli mahkeme tarafından artık esas incelemesi yapılacaktır. Kanun koyucunun bilinçli bir hamle ile hâkimin hukuki sorumluluğundan kaynaklanan tazminat davalarını genel haksız fiil sorumluluğu hükümlerinden ayırarak ayrıca düzenlediği, bir yandan haksız fiil sorumluluğu için hukuk sistemimizde aranan tüm şartları taşıması gerektiği ancak diğer yandan da ayrı ve özel olarak düzenlenmek suretiyle de genel haksız fiil sorumluluğu hükümlerinden ayrıldığına da kabulü gerektiği hususunu geçtiğimiz bölümlerde detaylı olarak izah etmiştik. Hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle tazminat hakkının doğması Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinde sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayılan nedenlerden en az birinin gerçekleşmiş olması şartına bağlanmıştır. Şartları taşımayan dava bu sefer de esas yönünden reddedilmeye mahkum olacaktır.

Davanın ilgili hâkime ihbar edileceği açık düzenlemesine ve bunun gerekliliğine, bu durumun Yargıtay kararlarında da belirtildiğine geçtiğimiz bölümlerde ayrıca ve açıkça değinmiştik. Hukuk

---

²⁰⁴ Aydınalp (1997), s.218 ; “...öyle dilekçeler olabilir ki içeriği itibarıyla davalı hâkim salt o dilekçenin hâkime ve mahkeme kalemine kayıt için verilmesi ile dilekçede ileri sürülen bazı isnatlarla itibarı aşırı surette zedelenmiş, maddi manevi zarara uğramış olabilir. O halde dilekçenin sırf usulden reddedilmiş olması davadaki hâkimin şayet vaka gelen bir zararı varsa bu zararın tazminine engel olmamalıdır...” ifadelerini kullanarak davacı için haksız çıkması halinde hükmedileceği öngörülen idari para cezasını geniş yorum yaparak usulden red halinde de uygulanabileceğini söylese de usul yönünden red kararı verilen dosyalar bakımından idari para cezasına hükmedilemeyeceği kanundan açıkça anlaşılmaktadır.

²⁰⁵ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 14.06.2017, 16- 1752/1111, Aktaran; Yılmaz (2021, Şerh), s.1642.

²⁰⁶ Görgün, Börü, Toraman, Kodakoğlu (2018), s.120.

Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerine göre hukuki sorumluluğuna dayanılarak bizzat kendisine tazminat davası yöneltilen hâkim, karşı dava açmış olmasa yahut davaya hiç beyanda bulunmamış olsa dahi davacının haksız çıkması halinde hâkim lehine tazminata hükmedilmekteydi²⁰⁷. Yargıtay da Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümlerinin yürürlükte bulunduğu bu dönem boyunca hâkim lehine talep olmasa dahi tazminata hükmedileceğini kabul etmekteydi²⁰⁸. Bu durumun tek istisnası hâkimin açıkça tazminat istemediğini belirtmiş olmasıydı²⁰⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemeleri dikkate alındığında ise artık davacının haksız çıkması halinde hâkim lehine tazminata hükmedilemeyeceği bu durumun temel sebebinin ise davanın doğrudan Devlet aleyhine açılıyor olduğu anlaşılmaktadır²¹⁰.

Davanın reddi halinde ele alınması gereken bir diğer mesele de davacı aleyhine vekâlet ücretine hükmedilmesi durumudur. Hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin yasal düzenlemelerin çalışmamızın ilgili bölümlerinde de belirtildiği üzere zaman içerisinde çeşitli değişikliklere uğradığı anlaşılmaktadır. Buna göre, 18/6/1927 tarihli ve 1086 sayılı mülga Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden sonra hâkimler 83 yıl boyunca yargısal görevlerinin ifası ile ilgili olarak verdikleri iddia edilen zararlardan ilgili hükümde 9/2/2011 tarihli ve 6110 sayılı Kanun'un 14. maddesiyle yapılan değişikliğe kadar bizzat sorumlu tutulmuşlardı. 6110 sayılı Kanun'un 14. maddesinin 1 numaralı fıkrası ile "*Hâkimlerin yargılama faaliyetlerinden dolayı aşağıdaki sebeplere dayanarak Devlet aleyhine tazminat davası açılabilir*" hükmü 1086 sayılı Kanun'un 573. maddesine eklenmiştir. 6110 sayılı Kanun'un geçici 2. maddesi uyarınca değişikliklerden önce bizzat hâkim aleyhine açılmış ve anılan Kanun yürürlüğe girdiğinde derdest olan davalara da Devlet aleyhine devam olunacağı düzenlenmiştir.

Anayasa Mahkemesine bireysel başvuru konusu yapılan davada hâkim aleyhine tazminat davası devam ederken mevzuatta yukarıda atıfta bulunulan değişiklikler gerçekleşmiş ve davaya devlet aleyhine devam edilmiştir. Ancak devlet yanında davaya ilgili hâkim de davalı sıfatı ile dahil edilerek verilen kararda hem devlet hem de hâkim lehine olmak üzere iki vekalet ücretine hükmedilmiş olup bu konuya ilişkin kanuni bir dayanak da bulunmamaktadır. Açıklanan tüm bu nedenlerle kanuni bir dayanağı olmaksızın davacı hakkında haksız birden fazla vekalet ücretine

---

²⁰⁷ Kılıçoğlu (2019), s.260; Demir (2003), s.854; Aydınalp (1997), s.227.

²⁰⁸ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2008/9-947 Esas, 2008/481 Karar ve 09/07/2008 Tarihli kararı; 2006/4-685 Esas, 2006/635 Karar ve 11.10.2006 Tarihli kararı; 2010/4-553 Esas, 2010/537 Karar ve 27.10.2010 Tarihli kararı; 2006/4-732 Esas, 2006/732 Karar ve 22.11.2006 Tarihli kararı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:12.07.2023

²⁰⁹ Kuru, Aydın (2020), § 86.

²¹⁰ Ermumcu, Osman (2011); Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 189.

hükmedilmesi hak arama özgürlüğü ve mahkemeye erişim hakkının ihlali niteliğinde olacağı anlaşılmaktadır²¹¹.

2.5.4.3. Davanın Kabulü Halinde

Kanunda hâkimin hukuki sorumluluğuna dayanılarak açılacak tazminat davaları bakımından aranan tüm usul ve esasa ilişkin şartların somut dosyada mevcut olması halinde davanın kabulü yönünde hüküm kurularak talep edilen tazminata hükmedilecektir. 6100 sayılı Kanun ile getirilen önemli değişiklik ile davanın devlet aleyhine açılıyor olmasının bir diğer sonucu ise devletin ödemek zorunda kaldığı tazminatı sorumlu hâkime rücu etme hakkı olup rücu davasının 1 yıl içinde açılacağı kanunda açıkça düzenlenmiştir.

Davanın kabulü halinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 46 ile sınırlı olarak sayılan hallerden birinin somut olayda gerçekleştiği tespit edilmiş sayılacak ve hâkimin verdiği kararın hatalı olduğu sonucuna varılabilecektir. Bu durum akla mevcut kararın hukuki mahiyetinin ne olacağı sorusunu getirmektedir. Buna göre bu soruyu cevaplamak için öncelikle kesin hüküm kavramının açıklanması gerekecektir. Mahkeme tarafından görülen bir davayı sona erdirmek üzere kurulan hüküm nihai kararı oluşturmaktadır. Ancak her nihai karar verildiği anda kesin olmayıp bazı aşamaların tamamlanması ile ancak kesin hüküm niteliğine kavuşmaktadır. Yine de belirtilmelidir ki bazı nihai kararlar verildikleri anda kesin olup yasa yolu denetimine kapalıdır. Böyle kararlar verildikleri anda kesin hüküm niteliğine haiz olmaktadır. Kanun yolu açık olan kararlar ise iki şekilde kesinleşmektedirler. İlk olarak kanun yoluna başvurmaksızın bu sürenin geçmesi ile veya öngörülen tüm kanun yolları denetiminden geçerek kesin hüküm vasfına kavuşabilir²¹².

Verilen bir mahkeme kararının kesin hüküm niteliği kazanmasının en önemli sonucu artık tarafı ve konusu aynı olan bir uyuşmazlığın yeniden dava konusu edilmesinin önüne geçmesidir. Bu

---

²¹¹ Anayasa Mahkemesi Kararı, E.Y., B. No: 2018/37807, 2/11/2022, § 51; “...hâkim aleyhine açılan tazminat davası henüz karara bağlanmamışken ilgili mevzuatta değişiklik yapılarak netice itibarıyla bu davaların devlet aleyhine yürütülmesi gerekliliği noktasında herhangi bir şüphe bulunmamaktadır. Bununla beraber bireysel başvuruya konu edilen somut yargılamada, nihayetinde davalı olarak devletin belirlenmesinin yanında, ayrıca ilgili hâkimin de davalı gösterilip davaya devam edilmesinin ve davanın da reddilmesi üzerine başvuru aleyhine ayrıca bir vekâlet ücretine hükmedilmesinin kanuni temelini bulunmadığı böylece müdahalenin kanuni temelden yoksun olduğu anlaşılmıştır. Açıklanan gerekçelerle başvuru Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı kapsamındaki mahkemeye erişim hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir...” Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.: 18/05/2024

²¹² Yargıtay 3. Hukuk Dairesi 2019/5919 Esas, 2020/3580 Karar sayılı ilamı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:12.01.2024

hususun tek istisnası ise yargılamanın yenilenmesi müessesesidir²¹³. Hâkimin hukuki sorumluluğu sebebiyle devlet aleyhine açılan tazminat davasının esastan kabulü tek başına tazminat davasına sebebiyet verdiği iddia edilen kararın kesin hüküm niteliğini etkileyecek düzeyde değildir. Çünkü hâkimin hukuki sorumluluğunun somut olayda mevcut olup olmadığının irdelendiği Yargıtay'ın ilgili dairesince ilk derece sıfatıyla görülen tazminat davasında söz konusu kararın esası hakkında bir değerlendirme yapılmamaktadır.

2.5.4.4. Kanun Yolları

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hâkimin hukuki sorumluluğu hakkında açılacak davaların hangi mahkemede görüleceğine ilişkin 575. madde ile düzenleme getirirken verilen kararların temyiz incelemesinin hangi mahkeme tarafından yapılacağına yönelik açık bir düzenleme içermemekteydi. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ise Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'dan farklı olarak hâkimin hukuki sorumluluğundan kaynaklanan tazminat davalarında temyiz hususunu açıkça düzenlemiş olup 11 Nisan 2015 Tarih ve 29323 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanarak Yürürlüğe Giren 6644 Sayılı Yargıtay Kanunu ile Hukuk Muhakemeleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile yapılan değişiklik öncesinde temyiz incelemesini yapacak mahkeme hakkındaki düzenlemesine göre, Yargıtay'ın ilgili hukuk dairesince yapılan inceleme sonucunda hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin tazminat davası hakkında verilen nihai kararlara karşı kanun yolu olarak Yargıtay Hukuk Genel Kurulunda temyiz incelemesi öngörülmüş ve bu Kurulun ilk derece sıfatıyla baktığı dosyalarda verdiği nihai kararlara karşı temyiz incelemesi yapmak üzere Yargıtay Büyük Genel

---

²¹³ Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 375; "(1) Aşağıdaki sebeplere dayanılarak yargılamanın iadesi talep edilebilir: a) Mahkemenin kanuna uygun olarak teşekkül etmemiş olması. b) Davaya bakması yasak olan yahut hakkındaki ret talebi, merciince kesin olarak kabul edilen hâkimin karar vermiş veya karara katılmış bulunması. c) Vekil veya temsilci olmayan kimselerin huzuruyla davanın görülmüş ve karara bağlanmış olması. ç) Yargılama sırasında, aleyhine hüküm verilen tarafın elinde olmayan nedenlerle elde edilemeyen bir belgenin, kararın verilmesinden sonra ele geçirilmiş olması. d) Karara esas alınan senedin sahteliğine karar verilmiş veya senedin sahte olduğunun mahkeme veya resmî makam önünde ikrar edilmiş olması. e) İfadesi karara esas alınan tanığın, karardan sonra yalan tanıklık yaptığının sabit olması. f) Bilirkişi veya tercümanın, hükme esas alınan husus hakkında kasten gerçeğe aykırı beyanda bulunduğu sabit olması. g) Lehine karar verilen tarafın, karara esas alınan yemini yalan yere ettiğinin, ikrar veya yazılı delille sabit olması. ğ) Karara esas alınan bir hükmün, kesinleşmiş başka bir hükümle ortadan kalkmış olması. h) Lehine karar verilen tarafın, karara tesir eden hileli bir davranışta bulunmuş olması. ı) Bir dava sonunda verilen hükmün kesinleşmesinden sonra tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davada, öncekine aykırı bir hüküm verilmiş ve bu hükmün de kesinleşmiş olması. i) Kararın, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlali suretiyle verildiğinin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmiş olması veya karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi. (2) Birinci fıkranın (e), (f) ve (g) bentlerindeki hâllerde yargılamanın iadesinin istenebilmesi, bu sebeplerin kesinleşmiş bir ceza mahkûmiyet kararı ile belirlenmiş olması şartına bağlıdır. Delil yokluğundan başka bir sebeple ceza kovuşturmasına başlanamamış veya mahkûmiyet kararı verilememiş ise ceza mahkemesi kararı aranmaz. Bu takdirde dayanılan yargılamanın iadesi sebebinin, yargılamanın iadesi davasında öncelikle ispat edilmesi gerekir." <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6100.pdf>

Kurulu'nun görevli olduğu belirtilmişti. Yukarıda belirtilen 2015 tarihli değişiklik²¹⁴ sonrasında ise doğrudan Yargıtay başkan ve üyeleri ve kanunen onlarla aynı konumda bulunan kişiler hakkında açılacak sorumluluk davalarına Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nin ilk derece sıfatıyla bakmaya görevli olduğu, bu daire başkan ve üyeleri hakkındaki davaların ise Yargıtay 3. Hukuk Dairesi'nde görüleceği düzenlenmiş ve nihayetinde verilen kararların temyiz incelemesinin Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca ilgili başkan ve üyelerin katılımı olmaksızın yapılacağı düzenlenmiştir.

Yine Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun belirtilen değişikliğine paralel olacak şekilde 02.01.2017 tarihli ve 680 Sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile değiştirilen 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun "*Hukuk ve Ceza Genel Kurullarının Görevleri*" kenar başlıklı 15. maddesinin 3. fıkrası hükmü uyarınca ilgili dairelerin ilk derece sıfatı ile baktığı davalarda verilen hükümlerin temyiz incelemesini yapmakla görevli mahkeme Yargıtay Genel Kurulları olacaktır²¹⁵.

Yapılan değişiklik ile hem ilk derece ve bölge adliye mahkemesi hâkimlerinin hem de Yargıtay başkan ve üyelerinin hukuki sorumluluklarına ilişkin davaların Yargıtay'ın ilgili dairesinde ilk derece sıfatıyla görüleceği ve bunların hepsi hakkında temyiz incelemesinin de ortak görevli mahkeme olan Yargıtay Hukuk Genel Kurulunda görüleceği açıkça düzenlenmiştir. Kanunun lafzından da anlaşılacağı üzere doğrudan Yargıtay'ın ilk derece olarak gördüğü davalar olmaları sebebiyle kanun yolu olarak istinaf yolu öngörülmemiştir.

Kural olarak Bölge Adliye Mahkemesi ilgili dairelerinin verdiği temyizi kabil nihaî kararlara karşı temyiz kanun yoluna başvurulabileceği hususu Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 361. maddesi düzenlemesi ile hukuk sistemimizce kabul edilmiştir. Bununla birlikte ilk derece mahkemelerinin kararlarına karşı doğrudan temyiz yoluna başvurulabilecek iki durum yine 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemeleri ile karşımıza çıkmaktadır. Şöyle ki, istinaf mahkemesince ilk derece mahkemesi kararı hakkında bir karar verilmek suretiyle dosya Yargıtay'ın ilgili dairesine gönderildikten sonra Yargıtay'ın verdiği bozma kararı üzerine dosyanın kararı veren ilk derece mahkemesine gönderildiği durumlarda ilk derece mahkemesi bozma ilamına uymak suretiyle bir karar vermesi halinde bu karara karşı taraflar artık doğrudan temyiz yoluna başvuracaklardır²¹⁶. İlk derece

---

²¹⁴ 6644 sayılı Kanun madde 3 – 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 47 nci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "(1) Devlet aleyhine açılan tazminat davası, ilk derece ve bölge adliye mahkemesi hâkimlerinin fiil ve kararlarından dolayı, Yargıtay ilgili hukuk dairesinde; Yargıtay Başkan ve üyeleri ile kanunen onlarla aynı konumda olanların fiil ve kararlarından dolayı Yargıtay Dördüncü Hukuk Dairesinde ilk derece mahkemesi sıfatıyla görülür. Dava, bu dairenin Başkan ve üyelerinin fiil ve kararlarından dolayı ise yargılama Yargıtay Üçüncü Hukuk Dairesinde yapılır. Verilen kararların temyiz incelemesi Hukuk Genel Kurulunca yapılır. Temyiz incelemesine, kararı veren başkan ile üyeler katılamaz." <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150411-2.htm>

²¹⁵ Kuru, Aydın (2020); s.673.

²¹⁶ 6100 sayılı HMK m. 372/4; "...Yargıtayın bozma kararı üzerine ilk derece mahkemesince bozmaya uygun olarak karar verildiği takdirde, bu karara karşı temyiz yoluna başvurulabilir..." <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6100.pdf>

mahkemesi kararına karşı doğrudan temyiz yoluna başvurulacak bir diğer ihtimal ise ilk derece mahkemesi kararı hakkında verilen Yargıtay bozma kararına karşı ilk derece mahkemesi tarafından direnme kararı verilmesi halinde bu direnme kararı Yargıtay'ın ilgili dairesi tarafından incelenerek karara bağlanacaktır²¹⁷. Bu durumlarda artık ilk derece mahkemesi kararı istinaf incelemesini atlayarak doğrudan temyiz incelemesine tabi olacaktır. Uygulamada bu temyiz incelemesine sıçramalı temyiz ya da sıçrama yoluyla temyiz de denilmektedir²¹⁸.

Yukarıda da detaylı olarak izah edildiği üzere hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı tazminat davalarında ilk derece mahkemesi sıfatı ile yargılamayı Yargıtay ilgili hukuk dairesinin yapacağı kanunda açıkça düzenlenmiş ve söz konusu kararların temyiz incelemesini yapmakla görevli mahkemenin de Yargıtay Hukuk Genel Kurulu olduğu yine kanunda açıkça ifade edilmiştir. Sıçrama yolu ile temyize ilişkin yapılan yukarıdaki açıklamalarla birlikte değerlendirildiğinde akla gelecek ilk soru kanunun bu durumda da sıçrama yoluyla temyiz kanun yolu öngörmüş olup olmadığı meselesi olacaktır. Ancak hemen belirtmelidir ki kanaatimizce kanun koyucu istinaf kanun yolu öngörülmuş ilk derece mahkemesi kararları bakımından istisnai olarak doğrudan temyiz kanun yoluna tabi olacağı durumları sınırlı bir şekilde ve açıkça düzenlemiştir. Hâkimin hukuki sorumluluğu hususunda ise hali hazırda Yargıtay'ın ilk derece sıfatı ile yargılama yürüttüğü hallerde kanun yolunun temyiz mercii sıfatıyla Yargıtay Hukuk Genel Kurulunda olduğu belirlenmiştir. Bu durumda artık istinaf kanun yolunun sıçrama yolu ile ortadan kaldırılmış olduğunu söylemek anlamlı olmayacaktır çünkü Bölge Adliye Mahkemesi kararlarına karşı öngörülen kanun yolu konumundaki Yargıtay ilgili dairelerince verilen kararların istinaf incelemesine tabi olacağı sonucuna varmak hukuk mantığımızı uygun düşmeyecektir. Bu nedenlerle burada kanaatimizce sıçrama yoluyla temyiz değil doğrudan temyiz kanun yolu öngörülmüştür.

Kanun'un temyiz hususunda aradığı kriterlerin bu davalar bakımından da aranıp aranmayacağı hususu irdelenecek olursa, öncelikle bu konu hakkındaki Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemeleri ele alındığında tazminat davaları bakımından kanun yoluna ancak kanunda aranan kesinlik sınırını geçmesi halinde başvurulabileceği açıkça düzenlenmişti. Ancak 6110 sayılı kanunla Hâkimler Savcılar Kanunu'nda yapılan değişiklik uyarınca bu kanuna eklenen 93/A maddesi gereğince hâkim ve savcılar hakkında açılan tazminat davalarına kesinlik sınırlarının uygulanmayacağı

---

²¹⁷ 6100 sayılı HMK m. 372/5; "...İlk derece mahkemesi veya bölge adliye mahkemesi kararında direnirse, bu kararın temyiz edilmesi durumunda inceleme, kararına direnilen dairece yapılır. Direnme kararı öncelikle incelenir. Daire, direnme kararını yerinde görürse kararını düzeltir; görmezse dosyayı Yargıtay Hukuk Genel Kuruluna gönderir..." <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6100.pdf>

²¹⁸ Acar, Ayşe Ece (2021); İcra Mahkemesi Kararlarına Karşı İstinaf Kanun Yolu, Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.91.

hükmü düzenlenmişti²¹⁹. Yine benzer şekilde adı geçen kanun ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'na eklenen geçici madde 2 ile de Hâkimler Savcılar Kanunu 93/A maddesi ile benzer düzenlemeler öngörülmüş ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na geçiş aşamasında ve mevcut dosyalara uygulanacak hükümlerde bir tereddüt olmaması amacıyla benzer nitelikte düzenleme yapılarak bu hususta hukuki istikrar sağlanmaya çalışılmıştı. Ayrıca geçici 2. maddenin 3. fıkrası uyarınca bu kanun yürürlüğe girmeden önce verilen, miktar ve niteliği gereği kanun yoluna başvurulamayan kararlar hakkında da kanunun yürürlük tarihinden itibaren 2 haftalık süre öngörülerek temyiz yolu açılmıştı. Yargıtay da belirtilen süre içinde yapılan temyiz başvurularını incelemiştir²²⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun temyize ilişkin hükümleri ise ikinci bölümde 361 ve devamı maddeleri ile düzenlenmiştir. Buna göre kural olarak 361. madde ile temyizi kabil kararlar sayılmış ve bu şartları taşıması halinde kararların temyizinin mümkün olduğu düzenlenmiş olmakla birlikte 362. madde ile de temyizi kabil olmayan kararlar sayılmıştır. 362. maddenin 1. fıkrasının a bendi uyarınca miktar ve değeri kırk bin Türk Lirasını (bu tutar dahil) geçmeyen davalara ilişkin kararlara karşı temyiz yolu kapalıdır²²¹. HSK'na eklenen 93/A maddesi yürürlükten kaldırdığı ve bu husus hakkında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili hükümlerinde açık düzenleme de bulunmadığı dikkate alındığında temyiz için Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun aradığı genel kurallar bu davalar bakımından da uygulanacaktır.

Hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin tazminat davaları hakkında verilen nihai kararların temyizi bakımından Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 362. maddesi ile aranan temyizde kesinlik sınırının uygulama alanı bulup bulmayacağı sorunu Yargıtay kararlarında da tartışılmıştır. Pek çok kararda belirtildiği üzere temyizde kesinlik sınırının hâkimin hukuki sorumluluğundan kaynaklı tazminat davalarına uygulanmayacağı kabulü halinde kanunun bölge adliye mahkemeleri ve ilk derece mahkemeleri için tanıdığı kırk bin Türk liralık parasal sınır ile kesin karar verme yetkisini Yargıtay hukuk dairelerine tanımadığı hatalı sonucuna ulaşılacaktır.

Yargıtay yukarıda belirtilen gerekçelerle temyizde kesinlik sınırının hâkimin hukuki sorumluluğundan kaynaklanan davalar için de geçerli olacağına ilişkin kararlarını oy çokluğu ile vermekte olup kararlara karşı oy yazan üyelerin gerekçeleri ise şu şekildedir: Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun sistematığı temyizi asıl temyiz edilememeyi ise istisna olarak düzenlemiş olup istisnayı

---

²¹⁹ 6110 sayılı kanun ile HSK'na eklenen 93/A maddesi; "...Kanun yoluna başvurulması için miktar veya değere ilişkin olarak öngörülen sınırlamalar, hâkim ve savcılarının işlem, faaliyet veya kararlarına dayanılarak açılan her türlü tazminat ve rücu davalarında uygulanmaz..." <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/02/20100214-1-3.htm>

²²⁰ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2011/4-222 Esas, 2011/460 Karar, 29.06.2011 Tarih; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2011/4-220 Esas, 2011/459 Karar 29.06.2011 Tarih, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 26.05.2023

²²¹ Madde metninde yer alan parasal sınır Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ek madde 1 hükmüne göre her takvim yılı başından geçerli olmak üzere Maliye Bakanlığınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında güncellenmekte olup bu sınır 2024 yılı için 378.290,00 TL olarak belirlenmiştir.

genişletir düzeyde yorum yapılmaması gerektiği, bölge adliye mahkemesi için öngörülen kuralların kıyas yoluyla Yargıtay dairelerinin ilk derece sıfatıyla baktığı davalara uygulanamayacağı, kanun yoluna başvuru için bu tür davalarda Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 341/2 maddesinin uygulanması gerektiği ve buna bağlı olarak da manevi tazminat isteminin herhangi bir sınıra tabi olmaksızın incelenmesi gerektiği noktalarında toplanmaktadır.

Kanaatimizce kanun koyucu her ne kadar temyizi kural temyiz edilememeyi istisna olarak düzenlemiş ise de söz konusu düzenlemeler ile her halükârda ilk derece mahkemeleri ve Bölge Adliye Mahkemeleri için kesin karar verme alanı yaratmaktadır. Bu imkanın istinaf ve ilk derece mahkeme kararlarını temyiz yolunda inceleme görevi yürüten Yargıtay'da olmayacağı sonucuna ulaşacak nitelikte bir yorum bizi hatalı bir sonuca ulaştıracaktır. Ayrıca Hâkimler Savcılar Kanunu'nun mülga 93/A maddesi bu hususta açık bir düzenleme içerirken yani hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı tazminat davalarında temyizde kesinlik sınırının geçerli olmayacağı hususunu açıkça düzenlerken söz konusu hükmün yürürlükten kaldırıldığı, bu hamlenin kanun koyucu tarafından yapılan bilinçli bir hamle olduğu sonucuna ulaşmak da mümkün olacaktır. Sonuç olarak Yargıtay'ın bu yönde verdiği kararlardan da anlaşılacağı üzere kesinlik sınırı altında kalan kararlar hakkında temyiz incelemesi yapılması mümkün görülmemektedir ve kanaatimizce de Yargıtay'ın bu yaklaşımı yerinde bir değerlendirme olmuştur²²².

2.6. RÜCU DAVASI

Devlet aleyhine tazminata hükmedilmesi halinde Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinin 3. fıkrası düzenlemesi uyarınca devlete rücu hakkı tanınmış olup devlet ödemek zorunda kaldığı tazminatı ödeme tarihinden itibaren bir yıl içinde kusuru bulunan hâkimden rücu edebilecektir²²³. Madde metninden ve düzenleniş biçiminden de anlaşılacağı üzere rücu davası açma devletin takdirine bırakılmamış ve zorunlu olarak düzenlenmiştir²²⁴.

Devlet tarafından ilgili hâkime karşı açılacak rücu davasını öncelikle süre yönünden incelemek gerekirse, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinin kabul gerekçesinde de belirtildiği üzere rücu davası için öngörülen bir yıllık süre, kanun koyucu tarafından hak düşürücü süre olarak öngörülmüş ve mahkeme tarafından resen dikkate alınacağı kabul edilmiştir²²⁵.

---

²²² Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2023/3-314 Esas, 2023/346 Karar, 26.04.2023 Tarih; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2023/9-195 Esas, 2023/344 Karar, 12.04.2023 Tarih; Yargıtay Hukuk Genel Kurulu 2023/4-108 Esas, 2023/324 Karar, 12.04.2023 Tarih, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.: 20.06.2023

²²³ Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 46/3: "...Devlet, ödediği tazminat nedeniyle, sorumlu hâkime ödeme tarihinden itibaren bir yıl içinde rücu eder..." <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6100.pdf> adresinden alınmıştır.

²²⁴ Yılmaz (2011), s. 491.

²²⁵ Yılmaz, (2021, Şerh); s.1530 vd.

Dava açmanın bir süreye bağlanmasının meşru amacının ne olduğu hususu irdelendiğinde, Anayasa Mahkemesi tarafından da defalarca bu konunun çeşitli başvurular nedeniyle incelenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Anayasa Mahkemesi bu incelemelerinde süre koşulu öngörülmesinin en genel ifadeyle hukuki belirlilik ve istikrarın sağlanması şeklinde bir meşru amacı bulunduğu işaret etmiş olmakla birlikte dava açmayı imkansız kılacak ölçüde kısa olmadığı sürece dava açma ya da kanun yollarına başvuru için belli sürelerin öngörülmesinin, hukuki belirlilik ilkesinin bir gereği olduğu ve tek başına bu durum mahkemeye erişim hakkına aykırılık oluşturmayacağı ifade etmiştir²²⁶. Belirtilen tüm bu gerekçelerden de anlaşılacağı üzere rücu davası açılması için öngörülen hak düşürücü süre hukuki belirliliğin sağlanmasının bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır.

Devlet tarafından açılacak rücu davasının incelenmesi gereken bir diğer noktası ise davanın açılacağı mahkemedir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 47. maddesinin 2. fıkrası uyarınca; “... *Devletin sorumlu hâkime karşı açacağı rücu davası, tazminat davasını karara bağlamış olan mahkemede görülür...*” rücu davasının hangi mahkemede görüleceği açıkça düzenlenmiştir. Buna göre hâkimin hukuki sorumluluğu hususunun görüldüğü mahkeme konuya dair esas incelemeyi yapan mahkeme olduğundan ve en etkili, güncel bilgiye o mahkeme sahip olacağından rücu davasının da esas hakkında karar veren mahkemece görülmesi kuralı yerinde olarak düzenlenmiştir. Daha önce ilgili bölümde detaylı olarak açıkladığımız üzere²²⁷ hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin görev meselesi Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 47. maddesi ile özel olarak düzenleme alanı bulmuştur.

Madde metni dikkate alındığında, kural olarak ilk derece ve bölge adliye mahkemesi hâkimlerinin sorumluluğuna ilişkin davalar ilgili Yargıtay hukuk dairelerinde, Yargıtay başkan ve üyelerinin sorumluluğuna ilişkin davalar Yargıtay 4. Hukuk Dairesi'nde ilk derece mahkemesi sıfatıyla, bu daire başkan ve üyelerinin sorumluluklarına ilişkin davalar ise 3. Hukuk Dairesi'nde ilk derece sıfatıyla görülecektir. Aynı davada hem ilk derece hem Yargıtay incelemesi yapılmış bir hüküm söz konusuysa ve davacı ilk derece hâkimi ile birlikte temyiz incelemesi yapan başkan ve üyelerin sorumluluğu hususuna da değiniyorsa ortak görevli mahkeme artık Yargıtay 4. Hukuk Dairesi olacaktır. Aynı kurallar hâkimin hukuki sorumluluğundan kaynaklanan ve devlet aleyhine açılan tazminat davasında olduğu gibi devlet tarafından kusurlu hâkime karşı açılacak rücu davasında da uygulama alanı bulacaktır.

---

²²⁶ Birçok karar arasından bkz. Anayasa Mahkemesi Kararı, *Remzi Durmaz*, B. No: 2013/1718, 2/10/2013, § 27, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:15.07.2023

²²⁷ bkz. bu çalışmanın 1.3.1. numaralı 6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki Düzenlemeler başlıklı bölümü

III. BÖLÜM

HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU KAVRAMININ TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. HÂKİMİN HUKUKİ SORUMLULUĞU DÜZENLEMELERİNİN TEMEL HAK VE HÜRRİYETLER KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1.1. ANAYASA 13. MADDE KAPSAMINDA SINIRLAMANIN SINIRI

Hâkimin hukuki sorumluluğu ile doğrudan ilgili olduğunu düşündüğümüz temel hak ve hürriyetleri tek tek ele almadan önce Anayasa'nın 'hak ve hürriyetlerin sınırlanması' kenar başlığı ile düzenlenen 13. Maddesini açıldıktan sonra hak ve hürriyetler tek tek ele alıp değerlendireceğiz. Öncelikle belirtmeliyiz ki 1961 Anayasası'nda 'hakkın özü' kriteri ağır basarken 1982 Anayasası ile bu kriter yerini 'demokratik toplum düzeninin gerekleri' kavramına bırakmıştır.

1961 Anayasası'nın 10. maddesine paralel olarak 1982 Anayasası'nın 12. maddesinde düzenlenen, *"herkes kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez temel hak ve hürriyetlere sahiptir."* hükmü ve aynı maddenin devamında temel hak ve hürriyetlerin, kişinin topluma, ailesine ve diğer kişilere karşı ödev ve sorumluluklarını da içerdiğini ifade etmektedir. Anayasa metnine dahil olduğu kabul edilen 'Başlangıç' bölümü içeriğinin; *"Her Türk vatandaşının bu Anayasadaki temel hak ve hürriyetlerden... yararlanarak... maddi ve manevi varlığını bu yönde geliştirme hak ve yetkisine doğuştan sahip olduğunu"* ifade ederek ilk bakışta bizi Anayasamızın "doğal hak" doktrinini benimsemiş olduğu kanısına ulaştırabilecek nitelikte görünüyorsa karşısında *"bu Anayasa'daki temel hak ve hürriyetler"* kavramının açıkça ifade ettiği üzere Anayasamızın temel haklar konusunda bu yaklaşımı benimsemeyip pozitivist hak bakış açısı ile hareket ettiği ortadadır²²⁸. İşte 1982 Anayasası kapsamında getirilen temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının sınırı düzenlemeleri de bu görüş çerçevesinde şekillenmiştir.

Temel hak ve hürriyetlerin doğal hak öğretisini kabul eden sistemlerde bile en geniş tanımlaması ile ele alındığında sınırının "başkalarının hak ve özgürlüğü" ile çizilen bir koruma alanı içinde kaldığı anlaşılacaktır²²⁹. İşte pozitif hukuk sistemimizde yer alan anayasal düzenleme de hak ve

²²⁸ Özbudun, Ergun (2021); *Türk Anayasa Hukuku*, (21. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları, s.81.

²²⁹ Dikmen Caniklioğlu, Meltem (2001); "Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mahmut Tefik Bırsel Armağanı, s.485, Erişim Adresi: <https://hukuk.deu.edu.tr/wp-content/uploads/2020/01/M.-Caniklioglu4.pdf>

hürriyetlerin kullanımına kanun koyucu tarafından belirli sınırlar çerçevesinde olmak koşuluyla yasal birtakım sınırlar getirilebileceğini öngören bir bağlamda kaleme alınmışlardır.

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına ilişkin kurallar 1961 Anayasası'nın 11. maddesi ile düzenleniyorken mevcut hukuk sistemimizde yer alan 1982 Anayasası'nda ise 13. madde ile kendisine düzenleme alanı bulmaktadır. Buna göre anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olması kriteri ve sınırlamanın yalnızca kanunla yapılması gerektiği kuralları bakımından bahsi geçen düzenlemeler benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte iki Anayasa arasındaki en temel farklılık 1961 Anayasası'nın her temel hak ve hürriyetin hangi sebeplerle sınırlandırabileceğini o hürriyetin düzenlendiği maddede özel sınırlama sebebi olarak düzenliyor olması yanında 11. maddesinin ikinci fıkrasında *"kanun, kamu yararı, genel ahlak, kamu düzeni, sosyal adalet ve milli güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hak ve hürriyetin özüne dokunamaz"* hükmüne yer vererek genel sınırlama sebebi olarak değerlendirilecek nitelikte düzenleme getirildiği doktrinde bazı yazarlarca kabul edilmiştir. Belirtilen düzenlemenin genel sınırlama sebepleri düzenleyen bir hüküm mü yoksa özel sınırlama sebepleri yanına getirilen hakkın özü koruması içerir bir düzenleme mi olduğu doktrinde tartışılmış ve ilgili hüküm 1971 tarihinde 1488 sayılı Kanunla değiştirilerek; *"Temel hak ve hürriyetler devletin ülkesi ve milletiyle bütünlüğünün, Cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, kamu yararının, genel ahlakın, genel sağlığın korunması amacıyla veya Anayasa'nın diğer maddelerinde gösterilen özel sebeplerle Anayasa'nın sözüne ve ruhuna uygun olarak ancak kanunla sınırlandırılabilir. Kanun temel hak ve hürriyetlerin özüne dokunamaz."* şeklini almıştır. Ancak yapılan bu değişiklik de tartışmaları sona erdirmemiş ilgili hükmün genel sınırlama sebebi olarak kullanılmasının hâlâ mümkün olmadığını savunan görüşler doktrinde ortaya çıkmıştır²³⁰

1982 Anayasa'sının temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına dair hükümleri belirtilen tartışmalara son verecek bir düzenleme içerecek şekilde düzenlenmiş²³¹ olup son halini 2001 yılında yapılan değişiklik ile almış ve; *"Temel hak ve hürriyetler, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün, milli egemenliğinin, Cumhuriyetin, milli güvenliğinin, kamu düzeninin, genel asayişin, kamu yararının, genel ahlakın ve genel sağlığın korunması amacı ile ve ayrıca Anayasanın ilgili maddelerinde öngörülen özel sebeplerle, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olarak kanunla sınırlandırılabilir"* şeklindeyken, *"Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca*

²³⁰ Doktrindeki ilgili görüşler için bkz.: Sağlam, Fazıl (1982); "Temel Hakların Sınırlanması ve Özü", Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, s.84-110, Tanör, Bülent (1977); "Anayasamızın Yeni 11. Maddesi Genel Bir Sınırlama Kuralı Getirmiş midir?", Onar Armağanı, İstanbul: İÜHF Yayını, s.873-881.

²³¹ Özbudun (2021), s.83; 1982 Anayasası 13. madde gerekçesi; *"Hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasını hüküm altına alan bu genel maddenin birinci fıkrasında önce, bütün hak ve hürriyetler için geçerli yani 'genel nitelikte' olan sınırlama nedenleri gösterilmiştir... Bu nedenlerden herhangi birisi tek başına yahut birkaçı bir arada, belli bir hak ve hürriyetin sınırlandırılmasına meşru gerekçe teşkil eder. Genel nitelikteki bu sınırlama nedenlerinin belli bir hak ve hürriyet konusunda uygulanabilmesi için o hak ve hürriyete ait özel maddede ayrıca öngörülmüş olması yani açıkça kendisinden söz edilmiş bulunması gerekmez... Temel hak ve hürriyetler genel sınırlama nedenleri yanında ve bunlara ilaveten herbir hak ve hürriyete mahsus özel maddede açıkça öngörülen özel sebeplerle de sınırlandırılabilir."* https://www.anayasa.gov.tr/media/7465/gerekecli_anayasa_2021.pdf

Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağılı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.” şekline dönüştürülmüştür. Değişiklik irdelendiğinde dikkat çeken ilk husus daha özgürlükçü bir bakış açısı sağlayan ve kanun koyucunun sınırlama yetkisini kısıtlayan bir düzenlemenin kabul edildiği olacaktır²³².

Hemen belirtmelidir ki, Anayasa her bir hakkın düzenlendiği madde metninde de hakkın tanımlamasını yaparak esasen ilgili hakka ilişkin sınırlar çizmektedir. Bu da hak ve hürriyetlerin Anayasa ile sınırlandırılması olarak tabir edilebilir. Örnek vermek gerekirse; madde 36 ile düzenlenen “hak arama hürriyeti” ancak meşru sayılabilecek yöntemlerle kullanılması halinde korunacaktır. Yine madde 27 ile düzenlenen “bilim ve sanatı yayma hakkı” Anayasanın 4. maddesi ile korunan ilk üç maddesini değiştirmek amacını taşımamalı veya toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak yapılacak toplantı ve gösterinin silahsız olması halinde koruma altında olacaktır. Takip eden başlıklarla madde metninde açıkça düzenlenen sınırlamanın sınırı niteliğindeki kriterler tek tek ele alınarak irdelenecektir.

3.1.1.1. Sınırlamanın Ancak Kanunla Yapılması

Temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması bakımından ele alınacak ilk kriter kanunilik ilkesidir. 1924 Anayasası’ndan itibaren düzenlenen tüm Anayasa metinlerinde yer alan kanunilik ilkesine göre temel hak ve hürriyetlerin sınırlaması ancak kanunla yapılabilecektir. Kanunları yapma yetkisi kanun koyucu olarak yasama organına ait olup yasama organı da demokratik toplumların en önemli kriteri olarak seçilmiş kimselerden oluşmaktadır. Bu bağlamda değerlendirecek olursak kanun koyucu tarafından koyulan bir sınırlandırma dolaylı olarak halk tarafından yapılmış sayılacaktır. Yine benzer şekilde kanunların mecliste yapılması onlara aleniyet ilkesi kazandırmakla birlikte herkes için genel kurallar getiren kanunların toplumun bazı kesimlerinin kayırılması neticesinin de önüne geçtiği söylenebilecektir. Ayrıca yönetmelik, tüzük, kanun hükmünde kararname gibi mevzuatta yeri olan düzenlemeler ile anayasal temelle korunan temel hak ve hürriyetlere kısıtlama veya bir sınırlama getirme yolunun kapalı olması diğer açıdan belirliliği de sağlamaktadır. Bu da demokratik toplumun bir gereği ve hukuk devleti anlayışının bir sonucudur²³³.

---

²³² Tülen, Hikmet (2001); “03.10.2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanunla Yapılan Anayasa Değişiklikleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1-4, s.191-244; Demirkol, Mustafa (2017); “Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme Ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi”, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, (ICOMEF 2017/ Özel Sayı), s.25.

²³³ Fendoğlu, H. Tahsin (2002); “2001 Anayasa Değişikliği Bağlamında Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması (AY. Md. 13.)”, Anayasa Mahkemesi’nin 40. Yıl Dönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyum, 25-26 Nisan 2002, Antalya: Anayasa Yargısı Dergisi, S. 19, s. 178-214.

3.1.1.2. Anayasanın Sözüne ve Ruhuna Uygun Olması

Açıklanması gereken bir diğer kriter ise sınırlamanın “Anayasa’nın sözüne ve ruhuna” aykırılık teşkil edemeyeceği hususudur. Bu ifadeye yer alan “sözü” kelimesi ile anlatılmak istenilenin Anayasa metninin lafzı, yani doğrudan kendisi, okunduğunda akla gelen ilk anlamı olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca hemen belirtilmelidir ki temel hak ve hürriyetler için getirilen ‘ek güvenceler’ de söz ve ruhundan anlaşılması gereken noktalardan biridir. Anayasa’nın düzenleniş biçimi dikkate alındığında yalnızca temel hak ve hürriyetleri tanımlamakla yetinmeyerek aynı zamanda o hak ve hürriyetlerin kanun koyucu tarafından ne şekilde kısıtlanabileceğini ve bu sınırlamaların uygulayıcı tarafından ne şekilde kullanılması gerektiğini de düzenlemektedir. Buna örnek olarak; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı; dernek, sendika ve siyasal parti kurma haklarının ve süreli veya süresiz yayımların önceden alınacak izin şartına bağlanamayacağı kuralının getirilmiş olması gösterilebilir. Ayrıca uygulayıcı bakımından getirilen sınırlamalara örnek olarak ise; tutuklamanın ve özel hayatın gizliliği, haberleşme hürriyeti ve konut dokunulmazlığı haklarına Anayasada belirtilen istisnalar dışında hâkim kararı bulunmaksızın sınırlama uygulanamayacağı açıkça ifade edilmiştir²³⁴.

Bu düzenlemede yer alan ‘ruhundan’ kelimesi ile anlatılmak istenenin ne olduğu hususu doktrinde ve uygulamada tartışmalara neden olmaktadır. Objektif bir kavram olmayan Anayasa’nın ruhu kavramı ile ne anlatılmak istendiğinin ayrı bir maddede yine Anayasa tarafından tanımlanmadıkça anlaşılamayacağı görüşü²³⁵ karşısında Anayasa’nın ruhu kavramından anlaşılması gerekenin onun bütünü ve ondan çıkarılacak temel anlam olduğu görüşü de bulunmaktadır²³⁶.

Yapılacak sınırlamaların Anayasanın sözü ve ruhuna aykırı olamayacağı düzenlemesi diğer sınırlama sebeplerinden daha kapsayıcı bir düzenleme olarak karşımıza çıkmakta olup Anayasa Mahkemesi de çeşitli kararlarında bu kritere değinerek sınırlamanın sınırlarını ifade etmiştir. Mahkeme bir kararında Anayasanın sözüne ve ruhuna uygunluk kriteri ile öze dokunmama kriteri arasındaki bağlantıyı vurgulayarak, Anayasanın sözüne ve ruhuna aykırı bulunduğu sınırlamanın, mülkiyet hakkının özüne dokunduğunu belirtmiştir²³⁷.

²³⁴ Sağlam (1982), s:156; Özbudun (2021), s: 80.

²³⁵ Gözler (2021), s. 234.

²³⁶ Tanör, Bülent; Yüzbaşıoğlu, Necmi (2023); *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku*, (21. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları, s. 147.

²³⁷ Aktaran; Topal, Abdullah (2009); 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Ve Sınırlamanın Sınırlarını Oluşturan Anayasal Ölçütlerle, Yüksek Lisans Tezi, Bolu, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.119: Anayasa Mahkemesi Kararı, 22.9.1993 tarih, 1993/3 Esas v 1993/31 Karar; “...Kamulaştırılan malın kamu yararının gerektirdiği amaçla kullanılmaması durumunda malike geri verileceği yolunda bir kural Anayasa’da yer almamakla beraber, Anayasa’nın 13. maddesinden de anlaşılacağı üzere Anayasa’nın yalnız sözü ile değil özü ile de birtakım kurallar koyması karşısında, gerek Anayasa’nın 46. madde hükmünden ve kabul edilmesindeki zorunluluktan gerekse 35. maddede düzenlenen mülkiyet hakkının niteliği itibarıyla kamulaştırılan malın kamu yararına uygun biçimde kullanılmaması durumunda eski mal sahibine geri verilmesinin anayasal bir gerek olduğu ortaya çıkmaktadır...”

3.1.1.3. Hakkın Özü ve Demokratik Toplum Düzeninin Gereklere Aykırı Olmama

Hakkın özü kavramının tüm hak ve hürriyetleri kapsayacak genel bir tanımını yapmak zor olmakla birlikte genel bir ifadeyle; “Bir hak ve hürriyetin özü, onun vazgeçilmez unsuru, dokunulduğunda söz konusu hürriyeti anlamsız kılacak olan asli çekirdeğidir.” şeklinde tanımlamak mümkün olabilecektir²³⁸. 1961 Anayasası ile düzenlenen ve sınırlamalar bakımında temel alınan bu kavram 1982 Anayasası’nda açıkça düzenlenmemiş olup onun yerine “demokratik toplum düzeninin gerekleri” kavramı yer almıştır²³⁹.

O dönemde verilmiş ve hakkın özü kavramını yorumlayan Anayasa Mahkemesi kararları incelendiğinde; “...sözü edilen ‘demokratik toplum düzeniyle’ hiç kuşkusuz Anayasamızda gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenen hukuk düzeni kastedildiğinde duraksamaya yer yoktur...²⁴⁰” şeklinde görece daha dar bir yorumlama getiren karar verdiği yine benzer şekilde 38 sayılı yasanın iptalini konu alan başka bir kararında²⁴¹ ise; “27 Mayıs Devrimini söz, yazı, haber, havadis, resim, karikatür veya sair vasıta ve suretle, yersiz, haksız veya gayrimeşru gösterenler veya üstü kapalı da olsa matufiyeti belli olacak şekilde böyle göstermeye çalışanlar” hakkında cezai yaptırım öngören kanun düzenlemesinin ifade özgürlüğünün ihlali niteliğinde olmadığını benimseyen karar uyarınca Mahkeme ilgili düzenlemenin vatandaşların 27 Mayıs Devrimi hakkında herhangi bir kanaat besleme haklarını ihlal edici nitelikte olmadığı, düşünce, kanaat ve basın hürriyetlerinin özüne dokunacak nitelikte olmayıp yalnızca toplumsal yaşamı muhtemel zararlardan korumayı hedeflediği gerekçelerine dayanmaktadır²⁴².

Belirtilen kararlar karşısında başka bir kararda ise; “...getirilen sınırlamaların Anayasa’nın 2. maddesinde ifadesini bulan Cumhuriyetin temel niteliklerine de uygun olması gerekir. Bu anlayış içinde özgürlüklerin yalnızca ne ölçüde kısıtlandığı değil, kısıtlamanın koşulları, nedeni, yöntemi, kısıtlamaya karşı öngörülen yasa yolları, hep ‘demokratik toplum düzeni’ kavramı içerisinde değerlendirilmelidir. Özgürlükler, ancak istisnai olarak ve demokratik toplum düzeninin sürekliliği için zorunlu olduğu ölçüde sınırlanabilir. Demokratik hukuk devletinde güdülen amaç ne olursa olsun,

²³⁸ Dikmen-Caniklioğlu (2001), s.492.

²³⁹ Danışma Meclisi Anayasa Komisyonu’nun gerekçesine göre de; “hak ve hürriyetlere getirilecek sınırlamalar yahut bunlar konusunda öngörülecek sınırlayıcı tedbirler demokratik rejim anlayışına aykırı olmamalı; genellikle kabul gören demokratik rejim anlayışı ile uzlaşabilir olmalıdır.” Getirilen bu yeni sınırlama biçimi esasen 1961 Anayasası’nın kabul ettiği “öze dokunmama” kıstasından daha belirgin, uygulanması daha mümkün, uluslararası metinlerle uyumlu ve çağdaş, özgürlükçü bir şart olarak karşımıza çıkmaktadır.

²⁴⁰ Anayasa Mahkemesi 06.10.1986 Tarih, 1985/21 Esas, 1986/23 Karar sayılı kararı; Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:21.05.2024

²⁴¹ Anayasa Mahkemesi 08.04.1963 Tarih, 1963/17 Esas, 1963/84 Karar sayılı kararı; Anayasa Mahkemesi 08.04.1963 Tarih, 1963/25 Esas, 1963/8 Karar sayılı kararı; Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:21.05.2024

²⁴² Arslan, Zühtü (2002); “Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması: Anayasa’nın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler”, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt 19, s.147.

özgürlük kısıtlamaları bu rejimlere özgü olmayan yöntemlerle yapılmamalı ve belli bir özgürlüğün kullanılmasını ortadan kaldıracak düzeye vardiirilmamalıdır...²⁴³” şeklinde ifadelerle daha özgürlükçü bir bakış açısı benimsendiği ve yine benzer şekilde başka bir kararında²⁴⁴ mülkiye amirinin emriyle toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının 10 günü aşmamak ve bir defaya mahsus olmak üzere ertelenmesine ilişkin düzenlemeyi ise toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının özüne dokunduğu gerekçeleri ile Anayasa’ya aykırı bulduğu anlaşılmıştır.

1982 Anayasası ile 1961 Anayasası’nın hakkın sınırlandırılması hususundaki düzenlemelerinin en önemli farkı hakkın özü kavramının yerini demokratik toplum düzeninin gerekleri kavramının almış olmasıdır. Hakkın özü kavramı yerine demokratik toplum düzeni kavramının tercih edilmesinin nedeni ilgili madde gerekçesinde; “Hak ve hürriyetlere getirilecek sınırlamalar yahut bunlar konusunda öngörülecek sınırlayıcı tedbirler demokratik rejim anlayışına aykırı olmamalı; genellikle kabul gören demokratik rejim anlayışı ile uzlaşabilir olmalıdır. Getirilen bu kıstas, 1961 Anayasası’nın kabul ettiği ‘öze dokunmama’ kıstasından daha belirgin uygulaması daha kolay olan kıstastır. Esasen uluslararası sözleşme veya bildirimler de bu kıstası kabul etmişlerdir.” şeklinde izah edilmiştir.

Demokratik toplum düzeninin gerekleri kavramının hangi demokratik toplumu baz alarak ortaya koyulacağı ise kavramsal olarak ele alınması gereken bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre Anayasa Mahkemesi verdiği bir kararında; “...burada sözü edilen demokratik toplum düzeni ile hiç kuşkusuz Anayasamızda gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenen hukuk düzeninin kastedildiğinde duraksamaya yer yoktur...²⁴⁵” ifadelerini kullanarak esasında demokratik toplum kavramından anlaşılması gerekenin Anayasa’nın başlangıç kısmında yer alan ‘bu anayasada gösterilen hürriyetçi demokrasi’ kavramı olduğuna işaret etmiştir. Bunun karşısında bu konu hakkında doktrinde de yer alan ve baskın olan görüşe göre ise, bu kavramdan anlaşılması gereken asıl şey genellikle kabul gören batılı anlamda standart demokrasi kavramı olmalıdır²⁴⁶. Anayasa Mahkemesi de daha sonraki tarihlerde verdiği kararlarında ilk içtihadından vazgeçerek klasik demokrasi anlayışını benimsemiştir.

---

²⁴³ Anayasa Mahkemesi 1985/8 Esas, 1986/27 Karar, 26/11/1986 Tarih sayılı ilamı, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:06.04.2024

²⁴⁴ Anayasa Mahkemesi 1976/27 Esas, 1976/51 Karar, 18/11/1976 Tarih sayılı ilamı, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:06.04.2024

²⁴⁵ Anayasa Mahkemesi 1985/21 Esas, 1986/23 Karar, 06/10/1986 Tarih sayılı ilamı, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:06.04.2024

²⁴⁶ Özbudun (2021), s.83.

3.1.1.4. Laik Cumhuriyetin Gereklerine Aykırı Olmama

1961 Anayasası'nda ya da Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde değinilmeyen ve düzenleme alanı bulmayan bir kavram olarak 'laiklik ilkesi' anayasal temelle korunan ayrıcalıklı bir ilke olup 1982 Anayasası'na 2001 değişiklikleri ile eklenmiş ve demokratik toplumun temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmiştir²⁴⁷. Doktrinde ise getirilen bu yeni sınırlamanın sınırı sebebi bazı yazarlarca eleştiri konusu edilmiştir. Eleştirilerin temel dayanağı ise devletin resmi bir dini olmaması ve devlet işleri ile din işlerinin birbirinden ayrı yürütülmesi gerekliliği hususlarında düzenleme getiren laiklik ilkesinin temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılması ile ilişkisinin hukuki bağlamda bulunmadığı, laik bir devlet ile temel hak ve hürriyetlere saygılı devletin birbiri ile bağlantısının bulunmadığı, laiklik kavramının esasında hakların daha fazla sınırlanmasının önünü açabilecek nitelikte bir kavram olduğu gerekçelerine dayandırılmıştır²⁴⁸.

Laiklik ilkesinin temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının sınırı olarak düzenlenişinin yersiz olduğu görüşü karşısında geliştirilen diğer bir görüşe göre ise laiklik ilkesinin Türkiye Cumhuriyeti bakımından özel bir anlamının olduğu, bu özel anlamı sebebiyle laiklik ilkesinin Türkiye demokrasisinin olmazsa olmaz bir kriteri halini aldığını ve bu nedenlerle de laik Cumhuriyetin gereklerine aykırı her sınırlamanın aslında demokratik toplum düzeninin gereklerine de aykırılık teşkil edeceği ve laiklik ilkesi çerçevesinde yapılacak her sınırlamanın demokratik toplum düzeninin gereklerine de uygun düşeceği ileri sürülmüştür²⁴⁹.

Laiklik ilkesi Anayasa metninde ayrıca ve açıkça düzenlenmemiş ve tanımlanmamış olmakla birlikte çeşitli hükümlerde yer aldığı haliyle anlamı ve yorumunun yapılması gerekmektedir. Buna göre; başlangıç bölümünde: kutsal din duygularının devlet işlerine ve politikaya karıştırılmaması, temel hak ve hürriyetler arasında herkesin vicdan, dinsel inanç ve kanaat özgürlüğüne sahip olmasının açıkça düzenlenmiş olması, ibadet, dini ayin ve törenlerin Anayasanın 14. maddesindeki hükümlere aykırı olmamak koşulu ile serbest olması ve kimsenin bu törenlere katılmaya zorlanamayacağı, kişilerin dini kanı, inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı hususunun düzenlenmiş olması, dini eğitimin devlet denetimi ile yapılabileceği düzenlemeleri ile laiklik kavramının temellerini anlamak mümkün olacaktır.

3.1.1.5. Ölçülülük İlkesine Aykırı Olmama

Ölçülülük ilkesi genel olarak bir temel hak ve hürriyetin sınırlandırılmasında başvuru yöntem ile sınırlama ile elde edilmek istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli, gerekli ve araçla

²⁴⁷ Arslan, (2002), s.154.

²⁴⁸ Gözler, Kemal (2001/4); "Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri(Anayasanın Yeni 13.maddesi Hakkında Bir İnceleme)", Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 59, s. 53-67.

²⁴⁹ Gören, Zafer (2020); *Anayasa Hukuku*, (5. Baskı), İstanbul: Yetkin Yayınları, s. 56.

amacın orantılı olması gerekliliğini kapsayan geniş bir kavramdır. Buna göre ölçülülük ilkesi hak ve hürriyetleri yasama organının kendisine karşı dahi koruyan, yasama organının takdir yetkisini sınırlayan bir ilke olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümün takip eden başlıklarında ölçülülük ilkesi detaylı olarak izah edilerek konumuz kapsamında kalan hâkimin hukuki sorumluluğu bağlamında yeniden ele alındığında burada yalnızca tanımlama yapmakla yetinilmiştir.

3.1.2. HAK ARAMA HÜRRIYETİ

Hak arama hürriyeti öncelikle hukuk sistemimizde en temel şekli ile Anayasa'nın 36. maddesi ile; *“Herkes meşru vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hakkına sahiptir. Hiçbir mahkeme, görev ve yetkisi içindeki davaya bakmaktan kaçınamaz.”*²⁵⁰ şeklinde yapılan düzenlemeyle karşımıza çıkmakta olup bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6. maddesinde; *“Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyuşmazlıklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir.”* ve yine Sözleşme'nin 13. maddesinde; *“Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.”*²⁵¹ şeklinde yapılan düzenlemeler ile uluslararası hukuk sisteminde de yer bulmuştur.

Anayasa Mahkemesi bir kararında, hak arama hürriyetini düzenleyen Anayasa'nın 36. maddesi hükmünü geniş bir bakış açısıyla şöyle yorumlamıştır; *“...Sav ve savunma hakkı birbirini tümleyen ve birbirinden ayrılması olanaksız bir kurum niteliğiyle hak arama özgürlüğünün temelidir. Yaşam hakkının karşı ögesi olmaktan ötede, bu hakka işlerlik ve anlam kazandıran önemiyle insanlık yaşamında yadsınmaz bir yeri olan hak arama özgürlüğü, toplumsal barışı güçlendiren dayanaklardan biri olmakla birlikte bireyin adaleti bulma, hakkı olanı elde etme ve haksızlığı giderme uğraşının uygar yöntemidir. ... İnsan varlığını soyut ve somut değerleriyle koruyup geliştirmek amacıyla hukuksal olanakları kapsamlı biçimde sağlama, bu konuda tüm yollardan yararlanma hakkını içeren hak arama özgürlüğü, hukuk devletinin başlıca ölçütlerinden, demokrasinin en çağdaş gereklerinden ve vazgeçilmez koşullarından biridir”*²⁵².

²⁵⁰ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

²⁵¹ https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/convention_tur

²⁵² Anayasa Mahkemesi 1991/2 Esas, 1991/30 Karar, 19/09/1991 Tarih sayılı ilamı, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:06.04.2024; Aydın, Mesut (2015); “Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Özgürlüğü”. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 61, S. 3, s.5.

Hâkimin hukuki sorumluluğunu düzenleyen ilgili düzenlemeler incelendiğinde çeşitli temel hak ve hürriyetlerin sınırlanması niteliği taşıyan bu düzenlemelerin hukuk normları tarafından aranan sınırlama sebeplerini taşıyor olması gerekmektedir. Ancak bu durumda yapılan sınırlama hukuka uygun olarak kabul edilebilecektir. Sınırlamanın kanunla yapılıyor oluşu, yalnızca Anayasa tarafından kabul edilen sebeplerle, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine uygun sınırlama içermesi sınırlamayı şekli anlamda meşru hale getirmektedir. Ancak Anayasa madde 13 ile sınırlamanın sınırları olarak somut düzenlemelerde aranan diğer kriterlerden olan yapılan sınırlamaların ilgili hakkın özüne dokunmaksızın ve ölçülülük ilkesi çerçevesinde yapılması gerektiği hususları dikkate alındığında hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle tazminat davası düzenlemelerinin kanaatimizce hak arama hürriyetinin özüne dokunur nitelikte ve ölçülülük ilkesi başlığında detaylı olarak izah edileceği üzere ölçülülük ilkesinin ihlali niteliğinde olup Anayasa'ya aykırılık teşkil etmektedir.

Hak arama hürriyeti hukuk devletinin bir yansıması olup devlete hem pozitif hem de negatif yükümlülükler yüklemektedir. Şöyle ki; kişilerin haklarını aramalarının önünde engel oluşturmamak şeklinde devletin bir negatif yükümlülüğü bulunmakla birlikte yine tarafların haklarına ulaşmalarında gerekli icra yollarının tesisini sağlamak şeklinde pozitif yükümlülüğü de mevcuttur. Hâkimin hukuki sorumluluğu bağlamında değerlendirildiğinde ise devletin hâkimler vasıtasıyla yürüttüğü yargılama faaliyetlerinden kaynaklanan ve tarafların zarara uğraması ile sonuçlanan fiilleri nedeniyle hâkimler aleyhine tazminat davasının öngörülmüş ve düzenlenmiş bulunması, davanın doğrudan faaliyeti tekeline yürüten devlet aleyhine açılıyor olması, pozitif yükümlülüklerden olan icra yollarının devlet tarafından temini bağlamında değerlendirilebilecektir. Ancak diğer bir açıdan devletin hak arama hürriyeti kapsamında tarafların hakka ulaşmalarını zorlaştıracak yahut tamamen ortadan kaldıracak düzenlemelerden de kaçınması gerekecektir. İşte bu bağlamda ele alındığında hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri ile davanın doğrudan devlet aleyhine açılıyor oluşu ve aşağıda da detaylı olarak izah edeceğimiz üzere haksız çıkan davacının ödemek zorunda kaldığı disiplin para cezasının öngörülüyor oluşu tarafların adalete ulaşmasını engelleyen hususlar olarak değerlendirilebilecektir.

Bu bağlamda ele alınması gereken bir diğer husus ise hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri içinde yer alarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 49 ile düzenlenen ve davanın reddi halinde verilecek ceza kenar başlığını taşıyan hükümdür. İlgili düzenleme davanın esastan reddedilmesi halinde haksız çıkan davacı aleyhine disiplin para cezasına hükmedileceğini öngörmektedir. Davacının haksız çıkması halinde aleyhine bir para cezası öngörülmesi hak arama özgürlüğünü sınırlayan düzeyde bir düzenleme olup bunun yukarıda da bahsi geçen sınırlama kriterlerine uyup uymadığı değerlendirilmesi yapılmalıdır.

Hak arama hürriyetinin kapsamı, hakların sınırlandırılması hakkında Anayasa tarafından aranan genel şartlar, doktrin ve yargı kararları birlikte ele alındığında davanın reddi halinde haksız

çıkan davacı aleyhine disiplin para cezası düzenlemesinin bir yandan hâkimlerin dava tehdidi altında çalışmasını önleyerek daha sıhhatli kararlar vermelerini sağlamak diğer bir yandan ise hâkimler hakkında dayanaksız iddiaların önüne geçerek yargının işleyişini kuvvetlendirmeyi amaçlamak olduğu anlaşılmaktadır. Bu amaçlarının yanında öngörülen para cezasının, hâkimin hukuka aykırı fiili ile yargılama faaliyeti kapsamında zarara uğradığı iddiasında olan davacının para cezası korkusu ile hakkını aramasının önünde engel teşkil edebilecek nitelikte olduğu da gözden kaçırılmamalıdır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu kapsamında idari para cezası olarak hukuk sistemimizde yer alan düzenlemelerin Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında da disiplin para cezası olarak varlığını koruduğu mevcut yasal düzenlemelerden anlaşılmalı birlikte Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerinin geçerli olduğu süreçte davaların doğrudan hâkim aleyhine açıldığı, bu nedenle de kanun koyucu tarafından hâkimin doğrudan maruz kalacağı davalardan korunmaya çalışıldığı sonucuna ulaşılmaktaydı. Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerinin kabulü ardından hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile açılan tazminat davaları bakımından artık devletin ilk derece sorumluluğu kabul edilerek hukuki sorumluluğu iddia edilen hâkimin dava tehdidi altında bulunması söz konusu olmaktan çıkarılmış ve böylelikle devletin ancak tazminat ödemek zorunda kaldığı ihtimalde hâkime rücu davası açacağı, hâkimin ikinci derece sorumlu olduğu bir sistemin benimsendiği anlaşılmıştır.

Tek başına yargılama faaliyetlerinin istikrarı öngörülerek tarafların devlet aleyhine açacakları davalarda bir de haksız çıkmaları halinde para cezasına çarptırılacağı sonucu kanaatimizce hak arama hürriyetinin ihlali neticesini doğuracaktır. Çünkü davayı üstün haklarla donatılmış olduğu anlaşılan Devlet aleyhine açan davacı hali hazırda kendinden üstün konumda bulunan Devlet'e karşı hak aramak zorunda kalmakla birlikte ayrıca davasında haksız çıkması halinde disiplin para cezasına çaptırılacağı tehdidi altında kalarak hakkını aramaktan imtina edebilecektir. Bu husus ise yukarıda da detayları ile izah edilen hak arama hürriyetinin kanaatimizce açık bir ihlali niteliğinde olacaktır. Diğer bir açıdan ise Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu'nun yürürlükte olduğu dönemde aleyhine tazminat davası açılan hâkim lehine tazminata hükmedileceğine ilişkin yasal düzenlemenin Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış olması karşısında haksız çıkan taraf aleyhine hükmedilen disiplin para cezasının varlığını koruyor olması da bir açıdan hak arama hürriyeti ile bağdaşmayacak bir düzenleme içermektedir. Doğrudan hâkim aleyhinde davanın yürütüldüğü dönemde bahsi geçen düzenlemeler hâkimleri sürekli ve doğrudan dava tehdidinden korumayı amaçlamaktaydı. Oysa güncel hukuk sistemimizde artık Devlet'in ilk derece sorumluluğunu kabul eden bir sistem benimsenmekle kanun koyucunun bu saikle hareket etmesini gerektirecek her türlü durum da ortadan kaldırılmıştır. Artık hâkimlerin dava tehdidi ile hareket etmesi endişesi ortadan kalmışken davacını haksız çıkması halinde hakkında disiplin para cezasına hükmedilmesi hususu bu gerekçelerle de hak arama hürriyetinin ihlali niteliğinde olacaktır.

Hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri kapsamında hak arama hürriyeti ile doğrudan bağlantılı olduğunu düşündüğümüz bir diğer husus ise hâkimin sorumlu olduğu iddia edilen kararın nihai karar olmasının gerekmediği hâkimin ara kararları ya da hukuk veya ceza yargılamasına ilişkin tedbir kararları ile bunlara itirazlara ilişkin kararların da dava konusu olabilmesidir. Asıl davada yargılamanın sürüyor olması tedbirlere yahut ara kararlara ilişkin sorumluluk davasının çözümlenmesine tek başına engel teşkil etmemektedir. Açıklanan tüm bu nedenlerle salt asıl davada nihai karar verilmediği gerekçesi ile tazminat davasında asıl davanın bekletici mesele yapılması hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde olacaktır. Yargıtay'ın da bu yönde verdiği kararlar dikkate alındığında ara kararlar nedeniyle hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası söz konusu olan davalarda asıl davada nihai karar verilmesinin bekletici mesele yapılması gerekliliği aranmamış aksine bu durumun söz konusu olması halinde yani tazminat davası bakımından asıl davanın bekletici mesele yapıldığı hallerde hak arama hürriyetinin ihlal edileceği açıkça vurgulanmıştır²⁵³.

Son olarak yine hâkimin hukuki sorumluluğu ile doğrudan bağlantılı olduğunu düşündüğümüz ve hak arama hürriyetinin ihlali niteliğinde bir sınırlama içerdiği kanaatinde olduğumuz diğer bir husus ise hakkı ihlal edilen davacının yalnızca kanunda sayılan sebeplerden birinin varlığı halinde hâkimin hukuki sorumluluğu sebebiyle tazminat davası açabileceği düzenlemesidir. Yani diğer bir anlatımla hâkimin hukuki sorumluluğu gerekçesine dayalı olarak Devlet aleyhine açılacak tazminat davalarında dava sebeplerinin kanun koyucu tarafından tahdidi olarak sayılmış olması ve davanın kanunda sayılan sebeplerden birine dayandırılmamış olmasının tek başına davanın reddine karar verilmesini gerektirmesi hususudur. Yargı erkini tekelinde bulunduran ve davacıdan daha üstün haklarla donatılmış devletin bir de yasama yolu ile getirdiği düzenlemelerle davacının dayanak oluşturacağı sebepleri keyfiyetle sayıp düzenlemiş bulunması kanaatimizce hem doğrudan ileride yer alan bölümlerde de değineceğimiz üzere eşitlik ilkesinin hem de hak arama hürriyetinin açık ihlali niteliğinde olup hukuka aykırı, Anayasa'nın izin verdiği sınırlamanın sınırları kurallarına aykırılık teşkil etmektedir.

3.1.3. ADİL YARGILANMA HAKKI

Yine Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkı ise temel olarak yargılama sürecinin ve usulünün hakkaniyete uygun olarak yürütülmesini teminat altına alan, maddi adaleti değil şekli adaleti temin etmeye yönelik güvenceler içeren ve davanın doğrudan taraflardan biri

---

²⁵³ Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, 2010/4-553 Esas, 2010/537 Karar ve 27.10.2010 Tarihli karar, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:07.07.2023

lehine sonuçlanmasını garanti etmeyen bir hak olarak ifade edilebilecektir²⁵⁴. Anayasada yapılan değişiklik ile adil yargılanma hakkına ilişkin açık düzenleme Anayasamıza eklenmiş olup değişiklik gerekçesinde Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde de güvence altına alınan adil yargılanma hakkının madde metnine dahil edildiği vurgulanmıştır. Anayasa'nın 36. maddesinin birinci fıkrasında, herkesin yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddiada bulunma ve savunma hakkına sahip olduğu belirtilmiş olup adil yargılanma hakkı, Anayasa'nın 36. maddesinde güvence altına alınan hak arama özgürlüğünün de bir unsurunu oluşturmaktadır²⁵⁵.

Adil yargılanma hakkının ihlal edildiği iddiası ile Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bireysel başvurularda öne sürülen en yaygın gerekçe yargılamanın makul sürede sonuçlandırılmaması noktasında toplanmaktadır. Anayasa Mahkemesi kararlarında belirtilen makul sürenin tespiti hususunda dikkate alınacak kriterler; davanın karmaşıklığı, yargılamanın kaç dereceli olduğu, tarafların ve ilgili makamların yargılama sürecindeki tutumu ve başvurucunun davanın hızla sonuçlandırılmasındaki menfaatinin niteliği gibi hususlardır²⁵⁶.

Hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile Devlet aleyhine açılacak tazminat davaları bakımından irdelenmesi gereken bir diğer husus ise ilgili yasal düzenlemelerin adil yargılanma hakkının sınırlandırılması niteliği taşıdığından Anayasa madde 13 kapsamında yerinde ve hukuka uygun bir sınırlama olup olmadığıdır. Yine kriterler tek tek ele alındığında sınırlamanın kanun ile ve ilgili hakkın düzenlendiği maddede belirtilen sebeplerle yapılıyor oluşu, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine aykırılık taşıyor olması sınırlamayı şekli anlamda hukuka uygun hale getirmektedir. Ancak hakkın özüne dokunmadan ve ölçülülük ilkesine uygun sınırlama içermesi gerektiği hususları da dikkate alındığında hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle tazminat davasına ilişkin yasal düzenlemelerin sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde düzenleniyor oluşu belirli gerekçelerle devam eden paragraflarda açıklayacağımız üzere adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde olduğunu düşündüğümüz düzenlemeler ihtiva etmektedir.

Makul sürede yargılamanın tamamlanmaması nedeni ile hâkimin hukuki sorumluluğunun doğup doğmayacağı ise akla gelecek sorulardan biridir. Hâkimin hukuki sorumluluğu hususu Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili bölümünde düzenlenmiş ve hâkimin sorumlu olacağı durumlar sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde madde metninde açıkça ifade edilmiştir. Buradan anlaşıldığı üzere kanunda yer almayan bir nedene dayanarak hâkimin hukuki sorumluluğunun meydana geldiği iddiasında

---

²⁵⁴ Anayasa Mahkemesi Kararı, M.B. [GK], B. No: 2018/37392, 23/7/2020, § 80, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:20.06.2023

²⁵⁵ Anayasa Mahkemesi Kararı, Özbakım Özel Sağlık Hiz. İnş. Tur. San. ve Tic. Ltd. Şti., B. No: 2014/13156, 20/4/2017, § 34, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:20.06.2023

²⁵⁶ AYM Kararı, Güher Ergün ve diğerleri, B. No: 2012/13, 2/7/2013, § 38-45, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:20.06.2023

bulunulamayacaktır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46. maddesinin lafzı dikkate alındığında kanun koyucu tarafından makul sürede yargılamanın tamamlanmamış olması tek başına hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracak nedenler arasında sayılmamış, bu nedenle de makul sürede yargılaması tamamlanmayan tarafın adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olsa dahi devlet aleyhine bu gerekçe ile hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile tazminat davası açamayacağı anlaşılmaktadır. Yargılamasının makul sürede tamamlanmaması nedeniyle adil yargılanma hakkı ihlal edildiğini iddia eden tarafın Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru yoluna gitmesi gerekecektir.

Hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin ilgili yasal düzenlemeler açılacak tazminat davalarında davacının dayanak oluşturabileceği sebepleri sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde saymıştır. Buradan anlaşılacağı üzere davacı madde metninde yer almayan bir sebebe dayanarak hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile Devlet aleyhine tazminat davası açamayacaktır. Bu düzenleme ile kanun koyucu bir yandan hukuki belirlilik ve kanunilik sağlamayı hedeflerken diğer yandan da kanaatimizce makul süre içinde yargılanma hakkı elinden alınarak adil yargılanma hakkı ihlal edilen tarafın söz konusu gecikmenin hâkimin kusurlu davranışları sebebiyle meydana gelmiş olması ihtimalinde doğrudan bu yola başvurarak hakkını aramasının önünde engel oluşturmaktadır.

Bir yandan sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde dava sebeplerinin açıkça düzenlemesi ile hâkimlerin tazminat davası tehdidi altında yargı faaliyetlerini yürütmelerinin önüne geçmeye çalışarak yargının sekteye uğramaması amaçlanmakta diğer yandan belirttiğimiz üzere hukuki belirlilik ve kanunilik ilkelerinin genel bağlamda ise hukuk devleti ilkesinin bir yansıması olarak kanun koyucu tarafından böyle bir yol izlenmekte olsa da makul süre içinde yargılaması tamamlanmayan tarafın mağdur edildiği, böylece adil yargılanma hakkının açıkça ihlal edildiği kabul edilerek hali hazırda yargı erkini elinde bulunduran ve diğer kamu görevlilerinden daha üstün haklarla korunan hâkimlerin makul süre içinde yargılamayı kusurları ile tamamlamamış olmaları nedeniyle devlet aleyhine tazminat davası açılmayacağı hususu kanaatimizce adil yargılanma hakkının da ihlali niteliğinde düzenlemeler içermektedir.

Anayasa mahkemesinin çalışmamızın yapıldığı tarih itibari ile Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 49. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı iddiası ile soyut veya somut norm denetimi kapsamında değerlendirme yaptığı bir kararı bulunmamakla birlikte söz konusu düzenlemenin mahkemeye erişim hakkını ihlal ettiği iddiasıyla ise Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan

başvuru ile 16 Haziran 2020 tarihinde Turan Şat ve Mehmet Horuş/Türkiye²⁵⁷ kararında mahkeme avukat olan başvuruçuların yargılama faaliyeti nedeniyle açtıkları tazminat davasının reddedilmesi üzerine ilgili yasal düzenlemenin mahkemeye ve adalete erişim hakkını ihlal edip etmediği hususunda bir değerlendirme yapmıştır. Söz konusu tazminat davası hâkimin başvuran avukatlara hitap ederken saygısızca bir dil kullandığı ve hâkimin duruşma sırasındaki olayları duruşma tutanaklarında doğru yansıtmadığı iddiasına dayanmaktadır²⁵⁸. Başvuruya konu olay, Ankara Ağır Ceza Mahkemesinde görülmekte olan bir hakaret davasında avukat olan sanığı temsil eden avukatların mahkeme başkanının duruşma sırasında duruşma savcısı ile kısık sesle konuşması üzerine hâkimi bu hususta uyarmaları nedeniyle mahkeme başkanının avukatlara hitaben “*edepsizlik etmeyin*” şeklinde beyanda bulunduğu ve duruşma sırasında yaşanan bu olayları avukatların taleplerine rağmen duruşma tutanağına doğru bir şekilde geçirmediği iddiasına dayanmaktadır.

Mahkeme, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma hakkı kenar başlıklı 6. maddesinin 1. fıkrası²⁵⁹ kapsamında yaptığı değerlendirmede sözleşmeye taraf bazı üye ülkelerin aksine Türkiye’de hâkimlerin yargısal faaliyetleri nedeniyle açılacak tazminat davaları bakımından herhangi bir ayrıcalıklı konuma sahip olmadıklarını, aksine 2011 yılı öncesi düzenlemeler uyarınca doğrudan davanın tarafı olduklarına işaret ederek öngörülen para cezasının keyfilik içermedikçe veya mahkemeye erişimi kısıtlayacak düzeyde yüksek olmadıkça adil yargılanma hakkı kapsamında mahkemeye erişim hakkına aykırılık teşkil etmeyeceğini ifade etmiştir. Bu gerekçelerle yapılan

---

²⁵⁷ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, Turan Şat ve Mehmet Horuş/Türkiye (no. 30504/10 ve 33134/10); “...*Mahkeme bu nedenle, para cezası uygulanmasını ve hâkim lehine tazminata hükmedilmesini ayrı ayrı inceleyecektir. Ancak bu incelemeyi gerçekleştirirken, söz konusu yargılamaların mahiyetini dikkate alacaktır. Mahkeme bu bağlamda, hâkimin iddia konusu görevi suiistimalinden dolayı söz konusu yargılamaların özel mahiyetinin, hâkimin görevlerine ilişkin önemsiz, üzücü ve açıkça dayanaktan yoksun iddialardan korunması ve kişilere haklarını korumaları amacıyla uygun yöntemler sunulması arasında sağlanması gereken denge açısından değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Mahkeme, daha önce, hâkimlerin tazminat talepli hukuk davalarından muaf tutulmasının, mahkemeye erişim hakkına yönelik izin verilebilir bir kısıtlama olduğunu tespit etmiştir (bk. Ernst ve Diğerleri / Belçika no. 33400/96, § 50, 15 Temmuz 2003 ve yukarıda anılan Gryaznov, § 76). Mahkeme ayrıca, ilgili uluslararası metinlerde ve standartlarda vurgulandığı üzere, yargı bağımsızlığının güvence altına alınması ve hâkimlerin kişisel olarak ve doğrudan hukuk davalarına hedef olmaktan korunması hususlarına büyük önem vermektedir (bk. yukarıda §§ 20 - 24). Bu nedenle, Mahkeme başvuranların taleplerinin Yargıtay tarafından esas bakımından incelenmesinin ardından başvuranlara para cezası uygulandığını kaydeder. Söz konusu para cezalarının yargılamaların ilk aşamasında uygulanması, başvuranların mahkemeye erişim haklarını etkilememiştir. Mahkeme bu bağlamda, davalı hâkime karşı boş yere dava açılması nedeniyle para cezası verilmesi yönündeki uygulamanın, iç hukuk kapsamında açıkça belirtildiğini ve bu nedenle başvuranlar bakımından öngörülebilir olduğunu kaydeder. Söz konusu yargılamaların özel nitelikleri dikkate alındığında, bu kısıtlama ve hâkimlerin kanuni dayanağı olmayan davalardan korunması hususundaki gereklilik, başvuranların mahkemeye erişim haklarının kısıtlanmasına neden olmamıştır...”, <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-204730%22%5D%7D>”*

²⁵⁸ Arslan, Emre(2020); "Hâkimin Duruşma Düzenini Sağlama Yetkisi ve Hukuki Sorumluluğu: Şat ve Horuş/Türkiye Kararı" İnsan Hakları Dergisi, Ankara: S. 6, s.15, <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/28042023154257emre.pdf>

²⁵⁹ AİHS 6/1. Maddesi: “Herkes davasının, medeni hak ve yükümlülükleriyle ilgili uyumsuzluklar ya da cezai alanda kendisine yöneltilen suçlamaların esası konusunda karar verecek olan, yasayla kurulmuş, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, adil ve kamuya açık olarak ve makul bir süre içinde görülmesini isteme hakkına sahiptir. Karar aleni olarak verilir. Ancak, demokratik bir toplum içinde ahlak, kamu düzeni veya ulusal güvenlik yararına, küçüklerin çıkarları veya bir davaya taraf olanların özel hayatlarının gizliliği gerektirdiğinde veyahut, aleniyetin adil yargılamaya zarar verebileceği kimi özel durumlarda ve mahkemeye bunun kaçınılmaz olarak değerlendirildiği ölçüde, duruşma salonu tüm dava süresince veya kısmen basına ve dinleyicilere kapatılabilir...” https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_TUR

başvurunun adaletin doğru şekilde idaresi konusundaki meşru amaca hizmet ettiği, para cezası miktarlarının orantılı olması ve iddialarının esas bakımından değerlendirilmiş olması dikkate alındığında, başvuranların aşırı bir yüke maruz kaldığına ikna olmadığı belirtilerek başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olması nedeniyle reddine karar verilmiştir²⁶⁰.

Avrupa İnsan Haklar Mahkemesi, hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile açılacak tazminat davalarında haksız çıkan davacı aleyhine hükmedilen para cezası ile Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerinin geçerli olduğu dönemde yürürlükte bulunan davalı hâkim lehine hükmedilen tazminat hükümlerinin yalnızca adil yargılanma hakkı çerçevesinde hak ihlali niteliğinde olup olmadığı hususunda bir değerlendirme yapmış ve söz konusu yasal düzenlemelerin ölçülülük ilkesi çerçevesinde makul olduğu bu nedenle başvurunun reddine karar verilmesi gerektiği yönünde karar vermiştir. Her ne kadar yukarıda bahsi geçen karar hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri kapsamında bir değerlendirme yapıyor olsa da AİHM tarafından yapılan yargılama yalnızca hükmedilen para cezası ve tazminatın mahkemeye erişim hakkı kapsamında bir değerlendirmesini içermektedir. Bununla birlikte çalışmamız kapsamında esasında biz bu yasal düzenlemelerin hak arama hürriyeti ve eşitlik ilkelerinin açık ihlali niteliğinde olduğu iddiasındayız ancak bu haklar bakımından Anayasa Mahkemesi yahut Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin değerlendirme yaptığı bir kararı bulunmamaktadır.

3.1.4. ÖLÇÜLÜLÜK İLKESİ

Temel hak ve özgürlüklerin belirli şartlarla sınırlandırılabilmesi ve bu şartların neler olduğu Anayasa'nın 13. maddesi ile; “*Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve lâik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.*” şeklinde düzenlenmiştir²⁶¹. Sınırlamanın sınırlarından biri olarak düzenlenmiş olan ölçülülük kavramı ise, öngörülen müdahalenin ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli olmasını, ulaşılmak istenen amaç bakımından müdahalenin zorunlu olmasını ve bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin

---

²⁶⁰ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararı, Turan Şat ve Mehmet Horuş/Türkiye (no. 30504/10 ve 33134/10); “...*Mahkeme, Yargıtay'ın inisiyatifıyla ve takdire bağlı bir şekilde, davalı hâkim lehine tazminata hükmedilmesinin, tek başına Sözleşme'nin 6 § 1. maddesinin ihlal edilmesine neden olup olmadığı hususunda; ilk olarak davanın yersiz bir şekilde açılmış olması halinde hâkime uygun bir tazminat verileceği hususunun, uygulanan kanunda açıkça düzenlendiğini belirtir (bk. yukarıda § 17). Bu nedenle, hâkim lehine tazminata hükmedilmesi, öngörülemez veya keyfi bir uygulama değildir. Mahkeme ikinci olarak, Yargıtay'ın davalı hâkime başvuranların talep ettikleri manevi tazminatla aynı miktarda ödeme yapılmasına hükmettiğini belirtir. Bu sebeple, Yargıtay'ın takdir yetkisini makul olmayan veya keyfi bir biçimde kullandığı söylenemez. Bu hususta Mahkeme, Yargıtay tarafından para cezası verilmesinin ve hâkim lehine tazminata hükmedilmesinin, adaletin doğru şekilde idaresi konusundaki meşru amaca hizmet ettiği kanısındadır. Başvuranlara uygulanan miktarların orantılı olması ve iddialarının esas bakımından değerlendirilmiş olması dikkate alındığında; Mahkeme, başvuranların aşırı bir yüke maruz kaldığına ikna olmamıştır.*” <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-204730%22%5D%7D>

²⁶¹ <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

gözetilmesi gerekliliğini ifade eden kavram olarak tanımlanabilir. Temel hak ve hürriyetlere yapılacak müdahalenin olağan dışı olması ve muhatabını aşırı bir yük altına sokması durumunda müdahalenin ölçülü olduğundan söz edilemez²⁶².

Yukarıda yer alan bölümlerde detayları ile izah edildiği üzere temel hak ve hürriyetlerin özü ve demokratik toplum düzeninin gerekleri kavramları temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında sınır ölçütleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte bu ilkelerle doğrudan bağlantılı olduğu kabul edilen ölçülülük ilkesi de bu kavramlarla beraber ele alınıp incelenmelidir. Anayasa Mahkemesi de çeşitli kararlarında temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılma ölçütlerini değerlendirirken bu üç kavramı birlikte ele almıştır;“Aralarında sıkı bir ilişki bulunan, ‘temel hak ve hürriyetlerin özü’, ‘demokratik toplum düzeninin gerekleri’ ve ‘ölçülülük ilkesi’ kavramları, bir bütünün parçaları olup, demokratik bir hukuk devletinin özgürlükler rejiminde gözetilmesi gereken temel ölçütleri oluşturmaktadır²⁶³.” ve benzer şekilde başka bir kararda ise; “Anayasa’nın 13. maddesinde yer alan ve aralarında sıkı bir ilişki bulunan temel hak ve hürriyetlerin özü, demokratik toplum düzeninin gerekleri ve ölçülülük ilkesi kavramları, bir bütünün parçaları olup demokratik bir hukuk devletinin özgürlükler rejiminde gözetilmesi gereken temel ölçütleri oluşturmaktadır²⁶⁴.”

Bu üç ölçütün ortak özelliği ise temel hak ve hürriyetlerin ancak kamu yararının zorunlu kıldığı hallerde sınırlandırılması gerektiğini ifade etmesidir²⁶⁵. Belirtilen bu üç ilkenin karşılaştırılmasından anlaşılacağı üzere, ölçülülük ilkesi temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasındaki amaca ulaşmak için gereken ölçünün aşılmasını engelleyerek özgürlüklerin keyfiliğe kayacak düzeyde kısıtlanmasının önüne geçmektedir. Bu bağlamda ölçülülük ilkesi, hakkın özü veya demokratik toplum düzeni kavramlarından önceki sınırlama alanının denetlenmesini sağlar.

Anayasa Mahkemesi kararlarında da belirtildiği üzere ölçülülük değerlendirilmesi yapılırken yalnızca somut olaydaki müdahale değil aynı zamanda ilgili yasal düzenlemelerle birlikte somut olayın koşulları ve başvuruçunun tutumu da göz önünde bulundurulmalıdır²⁶⁶. Kişinin haksız bir fiile maruz kalması halinde uğradığı zararı failden tazmin ettirme hakkına sahip olmasının hak ve hürriyetler bağlamında en temel dayanağı hak arama hürriyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda

---

²⁶² Anayasa Mahkemesi Kararı, Mehmet Akdoğan ve diğerleri, B. No: 2013/817, 19/12/2013, § 38, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:20.06.2023

²⁶³ Anayasa Mahkemesi Kararı, 2016/165 Esas, 2017/76 Karar, 15/3/2017 Tarih sayılı ilamı, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:06/04/2024

²⁶⁴ Anayasa Mahkemesi, 2017/162 Esas, 2018/100 Karar, 17/10/2018 Tarih sayılı ilamı, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:06/04/2024

²⁶⁵ Metin, Yüksel (2023); “Anayasa Mahkemesinin Norm Denetimi Kararlarında Hukuk Devletinin Unsuru Olarak Ölçülülük İlkesi”, Anayasa Yargısı Dergisi, Cilt: 40, Sayı: 1, s. 337.

²⁶⁶ Anayasa Mahkemesi Kararı, Ahmet Ersoy ve diğerleri, B. No: 2014/4212, 5/4/2017, § 50, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:20.06.2023

belirtildiği üzere temel hak ve hürriyetlerden olan hak arama hürriyetinin sınırlandırılması Anayasa'nın 13. maddesi kapsamında mümkün olacak ve ancak yukarıda da belirtilen şartlar çerçevesinde bu sınırlamanın yapılması gerekecektir.

Temel hak ve hürriyetlere kamu gücü tarafından getirilen müdahalelerde bu müdahalenin sınırını çizmek bakımından önemli bir kriter olarak karşımıza çıkan ölçülülük ilkesi, vatandaşlara yükümlülükler getiren düzenlemelerin yalnızca yasal bir temele dayanmasının yani kanunla düzenlenmesinin tek başına yeterli olmadığını, aynı zamanda bireysel hakların mümkün olduğu kadar korunarak kalması gerektiğini, getirilen yasak ya da kuralın temel hak ve hürriyetin kullanılmasını imkansız hale getirmemiş olmasını da ifade etmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere ve Anayasa Mahkemesinin benzer kararları da dikkate alındığında ölçülülük ilkesi en temel düzeyde hak ve hürriyetlerin gereğinden fazla sınırlandırılmasının önüne geçerek yasama organının keyfi tutum ve davranışlarına bir engel oluşturmaktadır²⁶⁷.

Hâkimin hukuki sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilecek olursa tüm yargılama faaliyeti kapsamında değil ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili hükümleri ile sayılan sebepler nedeniyle hâkimin hukuki sorumluluğuna başvurulabilmesi tek başına ele alındığında hak arama hürriyetini sınırlandıran, kanaatimizce hakkın özüne dokunan bir düzenleme olmakla birlikte sınırlama niteliği taşıyan bu düzenlemenin hukuk normları tarafından aranan diğer sınırlama sebeplerini ihtiva ediyor olması yani; sınırlamanın kanunla düzenlenmiş olması, ilgili maddede sayılan sebeplere bağlı olarak, Anayasa'nın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve nihayetinde ölçülülük ilkesine uygun sınırlama içermesi sınırlamayı bu yönlerden şekli anlamda meşru hale getirmektedir.

Hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracak nedenlerin kanunla sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sınırlandırılmış olması yukarıda hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkı başlıklarında da detaylı olarak izah edildiği üzere bir yandan hukukun belirliliğini sağlamayı ve hâkimin dava tehdidi altında çalışmasının engellenmesini amaçlayarak diğer bir noktadan hukuk devleti ilkesini gerçekleştirmeyi hedeflemekle birlikte diğer yandan tazminat davasında davalı konumunda bulunan ve davacıdan daha üstün haklarla donatıldığı anlaşılan Devlet aleyhine açılacak tazminat davasından örneğin makul sürede yargılanma hakkı ihlal edilen tarafın bu hak ihlalinin hâkimin kusuru nedeniyle doğduğuna ilişkin iddiasını ileri süremeyişi hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde kabul edilmekte esasında bu ihlal söz konusu haklar bakımından sınırlamanın ölçülülük ilkesinin ihlali niteliğinde olması gerekçeleri ile hukuka uygun düzenlemeler değildir.

---

²⁶⁷ Anayasa Mahkemesi Kararı, 2012/100 Esas, 2013/84 Karar, 04/07/213 Tarih sayılı ilamı, Anayasa Mahkemesi Karar Arama Motoru, E.T.:06/04/2024

Ölçülülük ilkesi bakımından hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle tazminat davasının davacısının haksız çıkması halinde ödemek zorunda kaldığı disiplin para cezaları değerlendirildiğinde ise, düzenlemelerin yukarıda da belirtildiği üzere Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan tüm kriterleri taşıması ilgili düzenlemeye şekli anlamda bir hukuka uygunluk zemini oluşturuyor olsa da belirtildiği üzere sınırlamanın yalnızca kanunla yapılmış olması onu ölçülülük ilkesi bağlamında Anayasal denetime tabi olmaktan çıkarmayacaktır. Ölçülülük ilkesine uygunluk için değerlendirilecek kriterler olan; ulaşılmak istenen amacı gerçekleştirmeye elverişli, amaç bakımından müdahalenin zorunluluğu ve bireyin hakkına yapılan müdahale ile ulaşılmak istenen amaç arasında makul bir dengenin gözetilmesi gerekliliği hususları tek tek değerlendirilmelidir.

Bu noktada özellikle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin çeşitli kararlarında vurgulanan ölçülülük ve öz ilkeleri bakımında bir değerlendirme yapılmalıdır. Mahkemeye erişim hakkı açısından genel olarak yargılama giderleri ve hüküm sonucuna bağlanan davacının haksız çıkması halinde hükmedilecek para cezaları ile amaçlanan kamusal menfaat ile davacının yargı yolu ile iddiasını ispat etme menfaati arasında makul bir denge sağlanması gerekmekte olup, çok yüksek yargılama giderleri ve yine çok yüksek para cezaları mahkemeye erişim hakkının özünü zedeleyerek, bu hakka ölçüsüz bir sınırlama getirebilecek nitelikte olabilecektir²⁶⁸.

Hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile tazminat davası açan davacının haksız çıkması halinde hakkında disiplin para cezasına hükmedileceği düzenlemesi hakkında da ölçülülük ilkesi kapsamında bir değerlendirilme yapılması gerekirse; ilk olarak kanun koyucunun ulaşmak istediği amaç bakımından elverişli bir düzenleme içerip içermediği incelendiğinde, haksız çıkan davacı aleyhine para cezası öngören kanun koyucunun yargılama faaliyetini yürüten hâkimlerin sürekli dava tehditi altında ve sağlıklı bir ortamda çalışmalarını önlemeyi amaçladığı anlaşılacakla Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerini yürürlükte bulunduğu dönemde davaların doğrudan hâkim aleyhine açıldığı ihtimalde söz konusu düzenlemenin bir yönden amacı gerçekleştirmeye elverişli olduğunu ileri sürmek mümkün olabilecekti. Ancak güncel Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemeleri ile artık davanın doğrudan ilgili hâkime değil Devlet aleyhine açıldığı ihtimalde kanaatimizce ilgili düzenlemeler tek başına amacı gerçekleştirmeye elverişli olmaktan çıkmıştır. Yine benzer şekilde müdahalenin zorunluluğu ve hak ile müdahale arasındaki makul dengenin de yine belirtilen bu sebeplerle somut düzenlemelerde mevcut olmadığı kanaatindeyiz.

Buna göre hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle devlete karşı açılacak tazminat davasında davacının haksız çıkması halinde ödemek zorunda kaldığı disiplin para cezası düzenlemesi sınırladığı hak arama hürriyeti bakımından kanaatimizce açıklanan tüm bu nedenlerle ölçülülük ilkesi ile bağdaşmayan bir düzenlemedir.

---

²⁶⁸ Anayasa Mahkemesi kararı, E. 2012/54, K. 2011/42, K.T. 20/10/2011; Benzer yöndeki AİHM kararları için bkz. *Kreuz/Polonya*, B. No. 28249/95, 19/6/2001, §§ 62–67; *Toyaksi ve Diğerleri/Türkiye*, B. No. 43569/08, 20/10/2010, § 1).

3.1.5. EŞİTLİK İLKESİ

Eşitlik ilkesi kişileri keyfi muameleye maruz kalmaktan koruyan demokrasi ve hukuk devletinin en önemli ilkelerinden birisidir. Anayasa Mahkemesi de eşitlik ilkesine aykırılığın aynı zamanda hukuk devleti ilkesine de aykırılık oluşturduğunu kabul etmektedir. Eşitlik ilkesi bir yandan şekli anlamda eşitlik sağlayarak hukuk kurallarının genel olmasını, bir yandan da maddi eşitlik sağlayarak kişilere eşit davranılmasını gerektirir²⁶⁹. 1982 Anayasa'sında eşitlik ilkesi 10. madde ile düzenlenmiş olup hüküm şu şekildedir; “Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınmaz. Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadır.”

Anayasa Mahkemesi'nin eşitlik ilkesinin anlamına ilişkin vermiş olduğu çeşitli kararlardan, mahkemenin yerleşik içtihadı haline gelmiş bir eşitlik ilkesi tanımı çıkarmak mümkündür. Ortaya çıkan bu tanım eşitlik ilkesinin anlamını şu şekilde belirtmektedir: “Kanun karşısında eşitlik demek, bütün yurttaşların hepsinin, her yönden aynı hükümlere bağlı tutulmaları demek değildir. Birtakım yurttaşların başka hükümlere bağlı tutulmaları haklı bir nedene dayanmakta ise, böyle bir durumda kanun karşısında eşitlik ilkesinin çiğnenmiş olmasından söz edilemez²⁷⁰.”

Anayasa, herkesin kanun önünde eşit olduğunu belirttiğine ve bu herkes kavramına hem özel hem de tüzel kişiler dahil olduğuna göre, devlet tüzel kişiliğinin de bu kapsamda değerlendirilebileceğini söylemek mümkün olacaktır. Eşitlik ilkesi kişilerin sadece gerçek kişiler ve özel hukuk tüzel kişileri arasındaki iş ve işlemlerdeki eşitlik değil, aynı zamanda kamu hukuku kapsamında yer alan tüzel kişilerle de olan iş ve işlemler bakımından eşit işlem görme hakkını kapsar. Temelini Anayasa'nın 10. maddesinden alan bu ilkesinin esas muhatabı devlettir. Yani devletin kişilere eşit davranma gibi bir pozitif yükümlülüğü söz konusudur ve bu kapsamda yasama, yürütme ve yargı organları ile idare makamları herkese karşı eşitlik ilkesine uygun hareket etmek zorundadır.

Bu açıklamalardan ve eşitlik kavramının kabul edilen tanımından da anlaşılacağı üzere hak iddia eden tarafın devlet eliyle ve tekel olarak yürütülen yargılama faaliyeti kapsamında kendisinden daha üstün yetkilerle donatılmış devlet organı olan yargı makamının temsilcisi hâkim karşısında özel

---

²⁶⁹ İnceoğlu, Sibel (2001); “Türk Anayasa Mahkemesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı Çerçevesinde Af, Şartla Salıverme, Dava ve Cezaların Ertelenmesi”, Anayasa Yargısı Dergisi, C. 18, s.41-70.

²⁷⁰ Anayasa Mahkemesi Kararı, 1988/4 Esas, 1989/3 Karar, 12/1/1989 Tarih, Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi S. 25. s. 6-8; 1986/16 Esas, 1986/25 Karar, 21/10/1986 Tarih, Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi S. 22. s. 291-293; 1986/11 Esas, 1986/26 Karar, 4/11/1986 Tarih, Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi S. 22. s. 314-316; 1986/11 Esas, 1986/26 Karar, 4/11/1986 Tarih, Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi S. 22. s. 314-316; 1988/16 Esas, 1988/8 Karar, 19/4/1988 Tarih, Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi S. 24. s. 97-98; 1989/14 Esas, 1989/49 Karar, 19/12/1989 Tarih, Anayasa Mahkemesi Karar Dergisi S. 25, s. 450, Erişim Tarihi:25.05.2023

ve ayrıcalıklı olarak korunmaya çalışılmış ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 49 ve devamı hükümleri kapsamına yer alan hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı tazminat davası açma hakkı düzenlenmiştir. Belirtildiği üzere eşitlik ilkesi kapsamında devletin pozitif ve negatif yükümlülükleri bulunmakta olup yargılama faaliyetleri kapsamında uğradıkları zararları devletten tazmin edebiliyor olan taraflar bakımından eşitlik ilkesinin tezahür ettiği anlaşılmaktadır.

Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğu hususunda en belirgin farklılıklarından biri olan davanın kime karşı açılacağı meselesi de esasında eşitlik ilkesi çerçevesinde ele alınabilecektir. Şöyle ki, Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemesi öncesi yürürlükte olan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu hükümleri kapsamında daha önce geçmiş bölümlerde de detaylı olarak açıklandığı üzere tazminat davası doğrudan kararı veren hâkim aleyhine açılmaktaydı. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile bu hususta yapılan en büyük değişiklik ise davanın artık doğrudan Devlet aleyhine açılacağı devletin ise tazminat ödemek zorunda kaldığı hallerde sorumlu hâkime karşı rücu hakkının olduğu yönündedir. Yine belirtilmelidir ki davacının haksız çıkması halinde her iki kanun döneminde de para cezasına hükmedildiği bilinmektedir. Bu kapsamda değerlendirilecek olursa özellikle Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri ile birlikte davanın tarafı Devlet olmuş ve doğrudan hâkimin şahsına bir kin ve düşmanlık beslemek gibi saiklerle dava açılması tehdidi ortadan kalkmıştır.

Güncel Hukuk Muhakemeleri Kanunu hükümleri çerçevesinde davacıdan daha üstün haklara sahip olan Devletin davalı konumunda yer aldığı bu ihtimalde dahi haksız çıkan davacı aleyhine disiplin para cezası öngörülüyor oluşu hak arama hürriyeti yanında eşitlik ilkesinin de ihlali sonucunu doğuracaktır. Şöyle ki, davanın doğrudan hâkime yöneldiği düzenlemeden öncelikle devlet aleyhine yürütülen yargılama neticesinde hâkimin haksız çıkması ihtimalinde devletin ödemek zorunda kaldığı tazminatı hâkime rücu ettiği düzenlemeye geçiş ile birlikte hâkimin hukuki sorumluluğu nedenine dayalı tazminat davalarının muhatabı tüm üstün haklarla donatılmış olan devlet olmuştur. Bu haliyle hak arama hürriyeti hali hazırda yara almış olan tarafın bunun üstüne tazminat davasında haksız olduğunun tespit edilmesi halinde para cezası tehdidi altında bulunması eşitlik ilkesinin de ihlaline yol açacaktır. Çünkü belirtildiği üzere hâkimin hukuki sorumluluğu sebebine dayalı olarak açılan tazminat davalarında davalı konumunda bulunan Devlet ile hak iddiasında bulunan davacı taraf sahip oldukları hak ve yetkiler bakımından eşit konumlarda yer almamaktadırlar. Davacının zaten zedelenme tehdidi ile karşı karşıya kalmış adil yargılanma hakkı yanında açılan tazminat davası neticesinde haksız çıkması ihtimalinde ödemek zorunda kalacağı disiplin para cezası düzenlemesinin eşitlik ilkesinin de ihlalini doğurma potansiyeline sahip düzenlemeler içerdiği kanaatindeyiz.

Eşitlik ilkesinin hâkimin hukuki sorumluluğu kapsamında diğer bir bağlamda ele alınışı ise somut olayda hâkimin hukuki sorumluluğu sebebiyle tazminat davası açmaya sebep bir durum bulunduğu iddiasında olan taraf için Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 46 hükümleri ile

düzenlenen dava açma sebeplerinin sınırlı sayıda sayılmış olması hususudur. Buna göre davacı taraf kanunda sayılan haller dışında bir hukuka aykırılık iddiasında bulunsa dahi hâkimin hukuki sorumluluğu sebebine bağlı olarak tazminat davası açamayacaktır. Tazminat davasının konusunu oluşturacak ve hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuracak sebeplerin kanun koyucunun insiyatifi ile sayılmış olması, davacı tarafın bu konuda herhangi bir hak ileri sürmesinin mümkün olmayışı hususları birlikte değerlendirildiğinde yukarıda da detaylı olarak izah edildiği üzere üstün haklarla donatılmış Devlet'e yöneltilecek tazminat davasında para cezası tehditi altında bulunan davacı yanın ayrıca yalnızca kanun koyucunun izin verdiği sebeplere dayanarak tazminat davası açabilecek olması ihtimali kanaatimizce hak arama hürriyeti ve adil yargılanma haklarının ihlali yanında eşitlik ilkesinin de ihlali sonucunu doğurabilecek niteliktedir.

Her ne kadar ilgili düzenlemelerin sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde kanun metninde yer alıyor oluşunun ve davacı yanın iddiasında haksız çıkması halinde disiplin para cezasına mahkum ediliyor oluşunun asıl sebebinin hâkimlerin dava tehditi ile yargılama faaliyeti yürütmek zorunda kalmalarının önüne geçmeyi ve yargının daha özgür ve bağımsız hareket etmesini sağlamayı amaçlasa da bir yandan yargı erkinin işlerliğini korumaya çalışan kanun koyucu diğer yandan Anayasal temelde korunan birtakım temel hak ve hürriyetlerin ihlaline sebebiyet verecek düzenlemelerden kaçınmakla yükümlü olacaktır. Detaylı olarak yukarıdaki bölümlerde açıklandığı üzere Anaya madde 13 temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasının sınırını çizerek esasında kanun koyucuya temel hak ve hürriyetleri sınırlayacak düzeyde düzenlemeler yapması halinde bazı sınırlamalar getirmektedir. Söz konusu sınırlamanın sınırlarından biri ise yapılacak sınırlamaların hakkın özüne dokunmayacak düzeyde yapılmış olması şartının aranıyor oluşudur. Hâkimin hukuki sorumluluğu hususundaki somut düzenlemeler dikkate alındığında davacının dayanak yapabileceği sebeplerin kanun koyucu tarafından sınırlandırılmış olması kanaatimizce eşitlik ilkesinin özüne dokunacak nitelikte ve söz konusu ilkenin açık ihlali niteliğinde olacaktır.

3.1.6. HUKUK DEVLETİ İLKESİ

Hukuk devleti ilkesi ise, demokratik ve anayasal düzenler bakımından en önemli ilkelerden biri olarak ifade edilmektedir. Nitekim 1982 Anayasası'nda hukuk devleti ilkesini 2. maddede "Cumhuriyetin Nitelikleri" arasında saymıştır. Bu kavram en kısa tanımıyla, devlet iktidarının işlem ve eylemlerinin hukuka uygunluğunu ifade etmekte olup devletin keyfilğine karşı bireyin temel hak ve hürriyetlerini korumaya almaktadır²⁷¹.

Hukuk devleti ilkesi diğer bir anlatımla devletin eylem ve işlemlerinin hukuka bağlı olmasını bu kapsamda birey lehine devlet otoritesini sınırlayan, bireyin temel hak ve hürriyetlerini güvence

---

²⁷¹ Özbudun (2021), s. 126.

altına alan bir sistemi ortaya koymaya çalışır. Bu bağlamda vatandaşların temel hak ve hürriyetlerini korumada da önemli bir güvence teşkil etmektedir²⁷². Hukuk devleti, bireyin varlığını, onurunu ve haklarını devlete karşı koruma amacı taşır. Bu amaç olmadıkça, salt hukuka uygunluğu denetleyecek bir devlet, hukuk devleti değil, “kanun devleti” olarak nitelendirilir. Hukuk devleti ilkesi, bireyin temel hak ve hürriyetlerini korumaya alırken kanun devleti ise devletin otoritesini korumaya almaktadır. Bu ilkenin asıl amacı esasında, güvenliği, eşitliği ve özgürlüğü birey ve toplum nezdinde temin etmektir.

Anayasa Mahkemesinin yerleşik hukuk devleti tanımına göre ise; “Hukuk devleti, eylem ve işlemleri hukuka uygun, insan haklarına saygılı, bu hak ve özgürlükleri koruyup güçlendiren, her alanda adaletli bir hukuk düzeni kurup bunu geliştirerek sürdüren, Anayasa’ya aykırı durum ve tutumlardan kaçınan, Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla kendini bağlı sayan, yargı denetimine açık olan devlettir²⁷³.”

Bu ilkenin düzenleniş biçimi ve AYM kararlarında yapılan tanımlamalarından da anlaşılacağı üzere hukuk devleti ilkesi, bireylerin hak ve özgürlüklerini koruyan, hukukun üstünlüğünü tesis eden bir devlet profili oluşturmakta olup tarafların devlet eliyle yürütülen yargılama faaliyetleri neticesinde hak kaybına uğramamalarının tesisinin de devlet tarafından gerçekleştirilmesi mecburiyeti yine bu ilke kapsamında güvence altına alınmalıdır. İşte uygulamada gerek yargılama sırasında gerekse yargılama neticesinde tarafların hukukun üstünlüğüne olan güvenleri ve yargılamayı yürüten devlet organının tarafların temel hak ve özgürlükleri bakımından gerekli önlemleri alacaklarına inançları bireylerin hukukun üstünlüğünün mevcut olduğu bir hukuk devletinde yaşadıklarına olan inançlarını da arttıracaktır. Hal böyle olunca yargılama faaliyeti neticesinde elde edilen ilamın çeşitli nedenlerle hukuka aykırı olduğu iddiasında olan tarafın bu iddiasını yetkili ve görevli yargı makamları önünde dile getirebiliyor olması ve bunun için gerekli tüm imkanların bizzat devlet tarafından tesisi hukuk devleti ilkesinin en önemli görünüş biçimlerinden biri olarak karşımıza çıkacaktır.

Hâkimin hukuki sorumluluğu kapsamında zarara uğradığı iddiası ile yargı yoluna başvurabileceği bilincinde olan vatandaşın hukuk devleti ilkesinin işlerliğine olan inancı sağlam olacaktır. Bu bakımdan hâkimin hukuki sorumluluğu sebebiyle tazminat davasına ilişkin ilgili düzenlemeler doğrudan hukuk devleti ilkesinin bir tezahürü olup özel ve ayrı olarak düzenleniyor olması davacı yanın uğradığı zararın tazmini amacıyla devlet aleyhine dahi olsa dava açabileceği bilinci içinde olmasını sağlaması sebebiyle yerinde bir düzenleme olup hukuk devleti ilkesinin yasal mevzuatımızdaki bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır. Hâkimin hukuki sorumluluğu sebebiyle hak ihlali ile karşı karşıya kalan ve zarara uğrayan tarafın söz konusu zararını tazmin amacıyla açacağı

---

²⁷² Arslan, Zühtü (2008); *Anayasa Teorisi*, (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları, s. 46.

²⁷³ Anayasa Mahkemesi, 2013/44 Esas, 2013/59 Karar, 2.5.2013 Tarih, Erişim Tarihi:02.06.2024 <https://www.anayasa.gov.tr/tr/kararlar-bilgi-bankasi/>

davada üstün haklarla donatılmış ve esasında yargı erkini de içinde barındıran Devlet aleyhine yürütülecek yargılamada temel hak ve hürriyetlerinin korunacağı hususuna olan inancı ile hukuk devleti ilkesinin gerçekleştiği kabul edilecektir. İşte devlet taraflara bu inanç ve güven ortamını sağlayarak kanun devleti olmaktan çıkıp hukuk devleti olma yoluna girmiş sayılacaktır.

Yine benzer şekilde hâkimin sorumluluğunu meydana getiren sebeplerin kanunla ve sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayılmış olması da esasında bir yandan hukuki belirlilik ve hukuk güvenliğinin yansımaları olarak karşımıza çıkmakta olup bu hususlar da daha geniş bir kavram olan ve hukuki belirlilik ve hukuk güvenliği ilkelerini de içine alan hukuk devleti kavramının tezahürü niteliğinde kabul edilecektir. Hemen belirtmelidir ki düzenlemeler hukuk devleti ilkesi, hukuki belirlilik ve hukuk güvenliği ilkeleri çerçevesinde ele alındığında hak ihlali doğuracak nitelikte düzenlemeler olarak değerlendirilmeyecektir. Ancak diğer yandan eşitlik ilkesi, hak arama hürriyeti, ölçülülük ilkesi ve adil yargılanma hakkına ilişkin ilgili bölümlerde detaylı olarak açıklanmış olduğu üzere hâkimin hukuki sorumluluğu iddiası ile açılacak tazminat davalarında davacının dayanak olarak ileri süreceği sebeplerin ilgili yasal düzenleme ile sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayılmış olması kanun koyucunun çizdiği çerçeveden dışarı çıkamayan davacı yan bakımından eşitlik ilkesinin açık ihlalini meydana getirecek, yine hâkimin kusuru nedeniyle hakkı ihlal edilen ancak kanun koyucu tarafından ilgili yasal düzenlemede sayılmayan bir sebebe dayandığı için davacı yan yine hâkimin hukuki sorumluluğunu ileri süremeyecektir.

Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında yargılama esnasında savunma yaparken ayağa kalkmayan avukatların oturacakları koltukları duruşma salonundan kaldıran hâkim hakkında açılan hâkimin hukuki sorumluluğu gerekçesine dayalı tazminat davasında Yargıtay 9. Hukuk Dairesinin ilk derece sıfatı ile verdiği red kararını onamıştır²⁷⁴. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulu gerekçeleri birbiri ile benzer nitelikte olup esasında davacının dayandığı sebeplerin Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında tahdidi olarak sayılan ve hâkimin hukuki sorumluluğunu doğuran sebeplerden herhangi birinin somut olayda meydana gelmediği noktasında toplanmaktadır. Ancak hemen belirtmelidir ki, davacı tarafın başvurabileceği yolların sınırlı olarak sayılması hususu yukarıdaki başlıklarda da detaylı olarak izah edildiği üzere hak arama hürriyeti başta olmak üzere eşitlik, ölçülülük ilkeleri ile adil yargılanma hakkının ihlali niteliğinde sonuçlar doğurabilecektir. Her ne kadar bahsi geçen Yargıtay kararına konu somut olayın Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 46/1-c maddesi kapsamında "farklı bir anlam yüklenemeyecek kadar açık ve kesin bir kanun hükmüne aykırı karar veya hüküm verilmiş olması" gerekçesine dayandırılabilir olsa da esasında somut olayda hâkimin bir karar veya hükmü değil fiili bir davranışı söz konusu olduğundan Yargıtay'ın yaklaşımı yerinde olmakla birlikte kanaatimizce davanın dayandırılması gereken

---

²⁷⁴ Yargıtay 9. Hukuk Dairesi 2015/1 Esas, 2015/2 Karar, 23.10.2015 Tarihli İlamı ve Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 2016/9-257 Esas, 2017/926 Karar Ve 10.05.2017 Tarihli İlamı, Yargıtay Karar Arama Motoru, E.T.:10.05.2024

sebeplerin kanun koyucu tarafından sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayılıyor oluşu hak ihlalleri yanında hukuki bir boşluk da meydana getirmektedir²⁷⁵.

Hukuk devleti ilkesinin bu başlığın giriş bölümünde detaylı olarak tanımlanırken genel bir kavram olduğundan ve içinde diğer ilke ve kavramları da barındırdığından bahsedilmişti. Hukuk güvenliği ve hukuki belirlilik ilkeleri de bu alt kavramlardan bazıları olup hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemeleri de doğrudan bu ilkelerle bağlantılı kabul edilecektir. Belirtildiği üzere davacının dayanak oluşturacağı sebepler Hukuk Muhakemeleri Kanunu madde 46 ile sınırlandırılmış ve bundan başkaca sebeplere dayanılarak hâkimin hukuki sorumluluğu iddiasında bulunulamayacağı hususu açıkça ifade edilmiştir. Yine belirtmelidir ki ilgili yasal mevzuatın bazı yönleri ile hukuki belirlilik ve hukuk güvenliği ilkeleri bakımından yerinde olduğu değerlendirilebilse de eşitlik ilkesi bakımından kanaatimizce açık hak ihlali doğurabilecek nitelikte düzenlemeler içermektedir.

---

²⁷⁵ Hakeri (2024), s.96.

SONUÇ

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğu başlıklı üçüncü bölümünün ikinci ayırımında yer alan 46 ile 49. maddeler arasındaki hükümleri hâkimin hukuki sorumluluğu hususunda güncel düzenlemeleri içermektedir. Buna göre hâkimlerin hangi hallerde sorumluluklarının doğacağına ilişkin en temel düzenleme olan ve 46. madde ile hüküm altına alınan devletin sorumluluğu ve rücu kenar başlıklı bu husustaki ilk yasal düzenleme, yine 47. madde ile düzenlenen davaların açılacağı mahkeme kenar başlıklı hüküm, 48. madde ile yasal zemin bulan dava dilekçesi ve davanın ihbarı kenar başlıklı hüküm ve nihayet bu konudaki son yasal düzenleme olan 49. madde metni ile düzenlenen davanın reddi halinde verilecek ceza kenar başlıklı hüküm olarak hâkimin hukuki sorumluluğu hususunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu kapsamında düzenlemeler yapılmıştır.

Yaptığımız çalışma kapsamında güncel hukuk sistemimizde geçerli olan Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğu hususunda getirdiği yasal düzenlemeler yanında önceki dönemde yürürlükte bulunan Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu kapsamındaki düzenlemeler ve bu iki kanun arasında farklara değinilerek uygulamada Yargıtay kararları başta olmak üzere Anayasa Mahkemesi kararları ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları birlikte değerlendirilerek hâkimin hukuki sorumluluğu konusunun yasal mevzuatımızdaki yeri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda;

Öncelikle çalışmamızın ilk bölümünde sorumluluk kavramının Türk Hukuk sistemindeki tanımı, unsurları, kamu görevlisi kavramı ve kamu görevlilerinin hukuki sorumluluğunun boyutu, yargı organı mensubu kişilerin kimler olduğu ve bu kişilerin hukuki sorumluluğunun hangi çerçevede değerlendirilmesi gerektiği hususları irdelenerek yasal mevzuat ve içtihatlar etrafında ele alınmıştır. Yargı organı mensubu kamu görevlileri başlığı altında hâkimler ve savcıların hukuki sorumlulukları ayrı ayrı ele alınarak savcıların yargılama faaliyeti içindeki mevcut pozisyonu özel olarak değerlendirilmiş ve Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin yasal düzenlemelerinin savcılar hakkında da uygulanıp uygulanmayacağı sorunu üzerinde durulmuştur. Buna göre Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili düzenlemeleri ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun haksız koruma tedbirleri nedeniyle tazminat hususuna ilişkin düzenlemeleri karşılaştırılarak ele alındığında savcıların sorumlulukları bakımından yalnızca Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerinin uygulanabilir olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca aynı başlık altında icra müdür ve memurlarının da hukuki sorumlulukları hâkimlerin hukuki sorumlulukları ile karşılaştırılmak suretiyle el alınmıştır. Hâkimlerin hukuki sorumluluklarını düzenleyen Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerinin aksine İcra İflas Kanunu'nda yer alan icra memurlarının hukuki sorumlulukları düzenlemeleri sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sorumluluk sebeplerini tek tek belirlememiştir. İcra İflas Kanunu, hak arama hürriyeti ve adil yargılanma hakkı başta olmak üzere çeşitli temel hak ve hürriyetlerin ihlali

niteliğindeki hâkimin hukuki sorumluluğunun doğacağı halleri kanunda sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayan Hukuk Muhakemeleri Kanunu düzenlemelerinin aksine kanaatimizce daha kapsayıcı ve hak ve hürriyetlere uygun düzenlemeler içermektedir.

İlk bölümün ilerleyen başlıklarında ise esas konumuzu oluşturan hâkimlerin hukuki sorumluluklarının Türk Hukuk sistemimizdeki gelişim süreci de dikkate alınarak öncelikle Hukuk Muhakemeleri Kanunu daha sonra Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Hâkimler Savcılar Kanunu ve nihayetinde Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamındaki yasal düzenlemeler çerçevesinde ele alınmış ve açıklanmıştır. Yine bu konular açıklanırken Yargıtay'ın konu hakkındaki çeşitli içtihatları ile Anayasa Mahkemesi'nin konuya ilişkin kararları da ele alınarak bütünsellik oluşturacak şekilde konu açıklanmaya çalışılmıştır. Bölümün takip eden başlıklarında ise hâkimin hukuki sorumluluğu özel düzenlemelerinin gerekli olup olmadığı hususunda doktrinde yer alan tartışmalar açıklanarak konu hakkındaki görüşümüze yer verilmiş; hâkimlik teminatı ile tarafsız ve bağımsızlıkları güvence altına alınan hâkimlerin yalnızca vicdanlarının sesi ile hukuk ve adalete uygun olarak kararlar verebilmeleri sağlanmakla birlikte hâkimlerin keyfi tavırlarının önüne geçmek ve adaletin doğru şekilde yerine getirilmesini sağlamak amacıyla hukuk devleti ilkesinin doğal bir sonucu olarak hâkimin hukuki sorumluluğunun kabul edilmesi gerektiğinden hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin özel düzenlemelerin gerekli olduğu yönündeki görüşe katıldığımız hususu açıklanmıştır.

Takip eden ikinci bölümde ise genel hatlarıyla hâkimlik mesleğinin tanımı, hâkimlerin hukuki sorumlulukları yanında yer alan disiplin ve cezai sorumluluklarının yasal unsurları ve tanımları yapılarak hâkimin yargısal faaliyetleri dışında kalan ancak hukuki sorumluluğunu doğuracak nitelikteki faaliyetlerinin neler olduğu, hâkim kavramından anlamamız gereken kişilerin kimler ve hangi makamlar olduğu tek tek ele alınıp değerlendirilmiştir. Buna göre özellikle hâkim kavramına giren kişilerin kimler olduğu üzerinde durulmuştur. Adli yargı hâkimlerinin bu kapsamda kaldığı yönünde herhangi bir tartışma bulunmamakla birlikte ceza hâkimlerinin sorumlulukları gündeme geldiğinde uygulamada Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili hükümleri ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nun ilgili hükümlerinden hangilerinin uygulanacağı sorununun ortaya çıktığı açıklanarak ilgili Yargıtay kararlarına da atıf yapılmıştır. Kanaatimizce ceza mahkemesi hâkimlerinin suç soruşturması veya kovuşturması sırasında uyguladıkları haksız koruma tedbirleri nedeniyle meydana getirdikleri zararların tazmini bakımından Ceza Muhakemesi Kanunu'nun, doğrudan hukuki sorumluluklarını doğuracak durumlar söz konusu ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ilgili hükümlerinin uygulanması gerektiği hususu açıklanmıştır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimlerin hukuki sorumluluğu düzenlemesinde "hâkim" kavramı ile geniş bir kavramı ifade ettiği doktrinde ve yargı kararlarında da kabul görmektedir. Buna göre idari yargı hâkimleri ve diğer yüksek yargı mensubu hâkimlerin de bu hükümler kapsamında sorumlu olduklarının kabulü gerektiğine dair görüşlerimiz ile konu detaylı olarak ele alınmıştır.

Çalışmamızın ikinci bölümünün ilerleyen başlıklarında ise Türk Hukuk sisteminde genel anlamda hukuki sorumluluğun koşullarının neler olduğu ve bu koşulların kısaca tanımlamalarına yer verilerek hâkimin hukuki sorumluluğu düzenlemelerinin de esasında özel görünümlü bir haksız fiil sorumluluğu olduğu kanaatine vardığımız açıklanmaya çalışılmıştır. Asıl konumuzu oluşturan hâkimin hukuki sorumluluğunun somut olayda meydana geldiğinin kabulü için genel sorumluluk şartları yanında kanun tarafından tahdidi olarak sayılan ve gerçekleşmiş olması aranan şartların tek tek ele alınarak yine yargısal içtihatlar çerçevesinde değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Tüm yasal şartlarını taşıyan hâkimin hukuki sorumluluğu doğuran bir durumun varlığı halinde ise artık açılacak tazminat davasının tarafları, özel şart olarak değerlendirilebilecek vekâlette özel yetki aranması, davaya bakmakta görevli ve yetkili mahkemenin tespitinin ne şekilde yapılacağı hususları açıklanmıştır. Hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle açılacak tazminat davaları bakımından görev ve yetkili mahkeme açıklanırken özellikle hukuk hâkimleri ile ceza hâkimlerinin sorumluluklarına ilişkin önceki bölümlerdeki açıklamalar da dikkate alınarak ikili bir ayrıma gidilmesi gerektiği, ceza hâkimlerinin haksız koruma tedbiri kararları nedeniyle verdikleri zararların tazmini bakımından açılacak davalarda Ceza Muhakemesi Kanunu hükümleri uygulanması gerektiği, yetkili ve görevli mahkemelerin de bu kanun kapsamında tespitinin gerektiği, ceza hâkimlerinin diğer sorumlulukları bakımından ise artık Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun hâkimin hukuki sorumluluğuna ilişkin hükümlerinin uygulama alanı bulacağı yargı kararları ile birlikte detaylı olarak belirtilmiş ve bizim de bu görüşe iştirak ettiğimiz hususları açıklanmıştır.

Bahsi geçen bölümün izleyen başlıklarında ise açılan bir tazminat davası neticesinde verilebilecek kararlar ve kararlara karşı başvurulabilecek kanun yolunun neresi olduğu hususları izah edilmeye çalışılmıştır. Buna göre kanun yolu başlığı altında özellikle Bölge Adliye Mahkemesi kararları bakımından kanun tarafından uygulanması öngörülen temyizde kesinlik sınırının hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı tazminat davalarında uygulanıp uygulanmayacağı, ilk derece mahkemesi sıfatı ile yargılama yapan Yargıtay'ın bu davalar bakımından kesin karar verme hak ve yetkisinin bulunup bulunmadığı hususu ele alınmıştır. Bu konu hakkında Yargıtay'ın verdiği kararları oy çokluğu ile verdiği, bahsi geçen tartışmada oybirliği sağlanamadığı hususları da belirtilerek bizim de iştirak ettiğimiz görüş doğrultusunda, Yargıtay'ın ilgili dairelerinin ilk derece sıfatıyla baktığı hâkimin hukuki sorumluluğuna dayalı tazminat davalarında temyizde kesinlik sınırı düzenlemeleri kapsamında temyiz yolu kapalı, kesin kararlar verebileceği sonucuna varan kararlar verdiği hususlarını izah etmeye çalıştık. Ve ilgili bölümde son olarak hâkimin haksız çıktığı ihtimalde davacı tarafa tazminat ödemek zorunda kalan Devlet'in sorumlu hâkime yönelteceği rücu davasının ne şekilde yürütüleceği açıklanmıştır.

Nihayetinde hâkimin hukuki sorumluluğu kavramının mevzuatımızdaki düzenleniş biçimi de dikkate alındığında temel hak ve hürriyetler bağlamında değerlendirildiği üçüncü ve son bölüm altında

ise öncelikle temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasında sınırı çizen Anayasa'nın 13. maddesi ve şartlarını ele alarak doktrindeki görüşler ile birlikte değerlendirmeye çalıştık. Bu kapsamda özellikle temel hak ve hürriyetler bakımından yapılacak bir sınırlamanın hakkın özüne dokunmaksızın, yalnızca Anayasamın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir olduğu belirtilmekle yapılacak sınırlamaların ayrıca Anayasamın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik Cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı da olamayacağı açıkça vurgulanmaktadır. Biz de bu çerçevede 1961 ve 1982 Anayasalarının ilgili düzenlemelerini karşılaştırmalı olarak ele alarak yapılan son değişiklikler neticesinde aldığı halin güncel hukuk sistemimize, yargı kararlarına ve doktrine yansımaları açıklamaya çalıştık.

İlerleyen başlıklarda ise hâkimin hukuki sorumluluğu kavramı ile doğrudan bağlantılı olduğunu değerlendirdiğimiz; hak arama hürriyeti, adil yargılanma hakkı, ölçülülük ilkesi, eşitlik ilkesi ve hukuk devleti ilkesi kavramlarının öncelikle tanımlarını yaparak açıkladıktan sonra bahsi geçen haklar ve ilkeleri hâkimin hukuki sorumluluğu ile olan ilişkileri çerçevesinde değerlendirmiş, söz konusu hâkimin hukuki sorumluluğu için mevcut yasal düzenlemelerimizin hak ihlali neticesini doğurduğu kanaatine vardığımız noktaları detaylandırılarak açıklanmaya çalıştık. Buna göre; hak arama hürriyeti başta olmak üzere adil yargılanma hakkı, ölçülülük, eşitlik ve hukuk devleti ilkeleri bakımından, Anayasamızın ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin bahsi geçen haklar ve ilkeleri tanımlama biçimi ile Anayasa Mahkemesi'nin bahsi geçen hak ve ilkelere olan bakış açısını çeşitli yargı kararlarına ve ilgili mevzuata atıflar yaparak açıkladıktan sonra Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan hâkimin hukuki sorumluluğu nedeniyle tazminat davası düzenlemeleri kapsamında dava sebeplerinin kanun koyucu tarafından sınırlı sayı ilkesi çerçevesinde sayılmış olması ve davacının haksız çıkması halinde hakkında disiplin para cezasına hükmedileceğinin öngörülmüş olması hususlarını, her bir hak ve ilkenin düzenleniş yahut yargı organlarınca ele alınış biçimleri de dikkate alınarak tek tek değerlendirerek incelemeye çalıştık. Bu kapsamda söz konusu yasal düzenlemelerin bahsi geçen hak arama hürriyeti başta olmak üzere adil yargılanma hakkı, ölçülülük, eşitlik ve hukuk devleti ilkeleri bakımından hak ihlali doğurduğu iddiasında olduğumuz belirtildikten sonra ne ölçüde hak ihlali doğurduğu hususlarını tek tek açıklamaya çalıştık.

KAYNAKÇA

Acar, Ayşe Ece (2021); İcra Mahkemesi Kararlarına Karşı İstinaf Kanun Yolu, İstanbul, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akcan, Recep (2014); *Hâkimin Vasıfları*, (1. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.

Akıncı, Müslüm (2010); “Yargı Erki ve Sorumluluğu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Cilt 1, Yıl 1, S.3.

Akıntürk, Turgut; Ateş, Derya (2018); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri*, (27. Baskı), İstanbul: Beta Yayınevi.

Akkan, Mine (2017); *Pekcanitez Usûl Medeni Usul Hukuku, Cilt I*, (15. Bası), İstanbul: Onikilevha Yayıncılık.

Akyılmaz, Bahtiyar; Sezginer Murat; Kaya Cemil (2021); *Türk İdare Hukuku*, 14. Baskı, Ankara: Savaş Yayınevi.

Alangoya, H. Yavuz/Yıldırım, Kamil/Deren-Yıldırım, Nevhis (2011); *Medeni Usul Hukuku Esasları*, (Tıpkı 8. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

Albayrak, Mustafa; Özer, Fatma; İlhan, Fikret; Erdoğan, Mustafa (2014); “Yargı Kararları Işığında Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat Davaları”, (1. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.

Aldemir, Hüsnü (2012), “Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat”, (1. Basım), Ankara: Bilge Yayınevi.

Antalya, Gökhan (2019), *Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, C. VI/ 1, 2*, (2. Basım), Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Antalya, Gökhan (2017); *Manevi Zararın Belirlenmesi ve Manevi Tazminatın Hesaplanması -Türk Hukukuna Manevi Zararın İki Aşamalı Olarak Belirlenmesine İlişkin Bir Model Önerisi* (1. Baskı), Cevdet Yavuz’a Armağan, Ankara: Legal Yayıncılık.

Arslan, Emre(2020); "Hâkimin Duruşma Düzenini Sağlama Yetkisi ve Hukuki Sorumluluğu: Şat ve Horuş/Türkiye Kararı" İnsan Hakları Dergisi, Ankara: S. 6, s.15, doi: <https://inhak.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/28042023154257emre.pdf>

Arslan, Zühtü (2008); *Anayasa Teorisi*, (2. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.

Arslan, Zühtü; (2002), “Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması: Anayasanın 13. Maddesi Üzerine Bazı Düşünceler”, Anayasa Yargısı Dergisi, 18(1), 139-154.

Aşık, İbrahim (2015); “Hâkimin Yargılama Faaliyeti Sebebiyle Devlete Karşı Açılan Tazminat Davasına İlişkin Yargıtay Büyük Genel Kurulunun Bir Kararı Üzerine Düşünceler”, Dokuz Eylül

Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Prof. Dr. Hakan Pekcanitez'e Armağan Özel Sayı, s. 611-630.

Aşkın, Uğur (2018); "Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminatta Rücu Sorunu", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, (İNÜHFD), Cilt:9 Sayı:2, s.32, doi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/518736>.

Atalı, Murat; Ermenek İbrahim; Erdoğan Ersin (2022); *Medeni Usul Hukuku*, (5. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.

Atalı, Murat; Ermenek, İbrahim; Erdoğan, Ersin (2023); *İcra ve İflas Hukuku (Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Bası)*, Yetkin Yayınları, İstanbul, s. 40;

Atay, Ender Ethem (2022), *İdare Hukuku*, (Gözden Geçirilmiş Ve Güncellenmiş 3. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.

Ayan, Mehmet (2020); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Gözden Geçirilmiş 12. Baskı), Ankara: Adalet Yayınları.

Aydın, Mesut (2015); "Anayasa Mahkemesi Kararlarında Hak Arama Özgürlüğü", Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, C. 61, S. 3, s.1-37

Aydınalp, Sezai (1997); *Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu*, (1. Baskı), Ankara: Dayınlarlı Yayıncılık.

Balkan, Ali (2009); *İdarenin Yargı Dışı Yollardan Denetlenmesi*, Erzurum, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Belgesay, Emcet (1955); "Türk Hukukunda Hâkimin Hukuki Mesuliyeti", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 12, s. 247-320: https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001267

Belgesay, Mustafa Reşit (1939); *Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu Şerhi, C. II*, (2. Bası), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Berki, M. Nedim (2012); "Yakalama ve Tutuklama Nedeniyle Tazminat Düzenlemesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Açısından Değerlendirilmesi", *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*(1), 37-58, doi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/159947>.

Berkin, N. (2011), *Cebri İcra Faaliyetinden Sorumluluk*, Journal of Istanbul University Law Faculty, 37(1-4), 217

Budak, Ali Cem; Karaaslan, Varol (2021); *Medeni Usul Hukuku*, (5. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.

Budak, Canan (2022); "Modern Bir Hukuk Devletinin Gereği Olarak İdarenin Sorumluluğu", *Antalya Bilim Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3 (2), ss.136-150. doi: 10.54969/abuijss.1108904.

Centel, Nur (2004); “Adil Yargılanma Hakkı ve Savcının Tarafsızlığı”, Prof. Dr. Çetin Özek’e Armağan, İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Centel, Nur (Ed.), (2015); “Ceza Muhakemesi Hukukunda Güncel Konular“, İstanbul: Koç Üniversitesi Hukuk Fakültesi Araştırma Konferansları Serisi 1, Onikilevha Yayıncılık.

Çiftçioğlu, Cengiz Topel (2012); “2802 Sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanununa Göre Hâkim ve Savcıların Disiplin Soruşturmaları”, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt: 13, Sayı: 1, s.127-157.

Dedeğaç, Enver; Sanal, Elçin (2015); “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Değişikliği”, Ankara: Ankara Barosu Dergisi 2015/3, doi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398598>

Demir, Mehmet (2003); “Hâkime Hukuksal Sorumluluğu Nedeniyle Açılan Tazminat Davası”, AÜEHFD,C.VIL, s.3-4.

Demirkol, Mustafa (2017); “Kişi Hak ve Hürriyetlerinin Korunması Karşısında Anayasa Madde.13, Bu Hükme Aykırı Yasal Düzenleme Ve Faaliyetlerin Anayasa Madde.11 Açısından Değerlendirilmesi”, Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, ICOMEP 2017/ Özel Sayı, s.17-27.

Dikmen Caniklioğlu, Meltem(2001); “Anlamı, Kapsamı ve Sınırlarıyla Temel Haklar ve Anayasalarımız”, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mahmut Tefvik Birsal Armağanı, s. 461-493.

Ercan, İsmail (2008); Hâkim ve Savcıların Disiplin Sorumluluğu, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Eren, Fikret (2020); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (25. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.

Eren, Fikret (1975); Sorumluluk Hukuku Açısından Uygun İlliyet Bağı Teorisi, Ankara, Sevinç Matbaası, s.10 vd., doi: <https://hiperkitap.com/viewer/index?pageNumber=1&b=4d98911c-a28f-11eb-a474-000c296fffd8>

Ermumcu, Osman (2011); Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu, Yüksek Lisans Tezi, Konya, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Fendoğlu, H. Tahsin (2002); “2001 Anayasa Değişikliği Bağlamında Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlanması”, Anayasa Mahkemesi’nin 40. Yıl Dönümü Nedeniyle Düzenlenen Sempozyum, 25-26, Antalya: Anayasa Yargısı Dergisi, S. 19, s. 178-214.

Gönenç, Levent (2011), Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı, Anayasa Çalışma Metinleri, İstanbul: Seçkin Yayınları.

Gören, Zafer (2020); *Anayasa Hukuku*, (5. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.

Görgün, Şanal; Börü, Levent; Toraman, Barış; Kodakoğlu, Mehmet (2018); *Medeni Usul Hukuku*, (7. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.

Gözler, Kemal (2001/4); “Anayasa Değişikliğinin Temel Hak ve Hürriyetlerin Sınırlandırılması Bakımından Getirdikleri ve Götürdükleri (Anayasanın Yeni 13.maddesi Hakkında Bir İnceleme)”, Ankara: Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 59, s. 53-67.

Gözler, Kemal (2021); *Anayasa Hukukunun Genel Esasları Ders Kitabı*, (13. Baskı), Bursa: Ekin Yayınları.

Gözler, Kemal; Kaplan, Gürsel (2023); *İdare Hukukuna Giriş*, (Güncellenmiş 29. Baskı), Bursa: Ekin Yayınevi.

Gözübüyük, A. Şeref; Tan, Turgut (2019); *İdare Hukuku: Genel Esaslar Cilt I*, (Güncelleştirilmiş 13. Baskı), Ankara: Turhan Yayınları.

Gözübüyük, A. Şeref; Tan, Turgut (2017); *İdare Hukuku- İdari Yargılama Hukuku Cilt II* (Güncelleştirilmiş 9. Bası), Ankara, Turhan Kitabevi, s.4

Günday, Metin (2015); *İdare Hukuku*, (Güncellenmiş ve Gözden Geçirilmiş 10. Baskı), Ankara: İmaj Yayınevi.

Hakeri, Hakan (2024); *Genel Hükümler ve Ceza Muhakemesi Hükümlerine Göre Koruma Tedbirleri Nedeniyle Tazminat*, (7499 sayılı Kanun Değişiklikleri İşlenmiş, Güncellenmiş ve Genişletilmiş 3. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.

Hallaç, Ali (Mart- Nisan 1981); “Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu”, *Adalet Dergisi*, S.2

İnan, Ali Naim (1984), *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (3. Bası), Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

İnceoğlu, Sibel (2007), *Adil Yargılanma Hakkı ve Yargı Etiği*, Ankara: Şen Matbaa.

İnceoğlu, Sibel (2001); “Türk Anayasa Mahkemesi ve İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Eşitlik ve Ayrımcılık Yasağı Çerçevesinde Af, Şartla Salıverme, Dava ve Cezaların Ertelenmesi”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 18, s.41-70.

Kandemir, Dilek (2015); *Son Kanun Değişiklikleri Işığında Hâkimin Hukuki Sorumluluğu*, *TBB Dergisi* (119), doi: <https://tbbergisi.barobirlik.org.tr/m2015-119-1495>

Karafakih, İsmail Hakkı (1956); “Hâkimlerin Verdikleri Kararlardan Dolayı Şahsen ve Devletin Dolayısıyla Hukuki Mesuliyeti”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 11(03). https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000250

Karakehya, Hakan; Arabacı, Murat (2016); “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 65, Sayı 4, 2059-81, https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001855

Karslı, Abdurrahim (2013); *Medeni Muhakeme Hukuku*, (6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerine Göre Yargıtay Kararları İşlenmiş ve Gözden Geçirilmiş 3. Baskı), İstanbul: Alternatif Yayınları.

Keyman, Selahattin; Kartal, Melik (2015); *Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Kamu Davasının Açılmasında Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi*, (1. Baskı), İstanbul: Onikilevha Yayıncılık.

Kılıçoğlu, Ahmet M. (2019); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Genişletilmiş 23. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.

Kunter, Nurullah; Yenisey, Feridun, Nuhuğlu, Ayşe (2010); *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, (18. Bası), İstanbul: Beta Yayınevi.

Kuru, Baki; (2001); *Hukuk Muhakemeleri Usulü*, (1. Baskı), İstanbul: Demir Yayıncılık.

Kuru, Baki; *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı* (2013), (Tamamen Yeniden Yazılmış ve Genişletilmiş 2. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi,

Kuru, Baki (2018); *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış İcra İflas Hukuku Ders Kitabı* (2. Baskı), Ankara, Yetkin Yayınları.

Kuru, Baki; Arslan, Ramazan; Yılmaz, Ejder; (2013), *İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*, (Gözden geçirilmiş, 6352 sayılı kanunla getirilen yenilikler ve yapılan değişiklikler işlenip değerlendirilmiş 27. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları

Kuru, Baki; Aydın, Burak (2020); *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, (4. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.

Metin, Yüksel (2023); “Anayasa Mahkemesinin Norm Denetimi Kararlarında Hukuk Devletinin unsuru Olarak Ölçülülük İlkesi”, *Anayasa Yargısı Dergisi*, C. 40, S. 1.

Nomer, Haluk N. (2021); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (Gözden Geçirilmiş Genişletilmiş 18. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

Oğuzman, M. Kemal, Öz, M. Turgut (2020); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Cilt II*, (Gözden Geçirilip Güncellenmiş 15. Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Özbudun, Ergun (2021); *Türk Anayasa Hukuku*, (21. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.

Özdeş, Orhan (1971), “Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğu ve Devlet”, *Danıştay Dergisi*, Ankara Açık Cezaevi Matbaası, S.2, s.9.

Özen, Muharrem (2004); *Hâkimin Cezai Sorumluluğu*, (1. Basım), Ankara: Seçkin Yayınları.

Öztürk, Bahri; Tezcan, Durmuş; Erdem, Mustafa Ruhan; Gezer, Özge Sırma; Kırıt, Yasemin F.S.; Özyayın, Özdem; Akcan, Esra A.; Erdem Tütüncü, Efser (2018); *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*, (12. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınevi.

Pekcanıtez, Hakan; Atalay, Oğuz; Özekes, Muhammet (2023); *Medeni Usul Hukuku Ders Kitabı*, (Gözden Geçirilmiş 11. Baskı), İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Pekcanıtez Hakan, Atalay Oğuz, Sungurtekin-Özkan Meral, Özekes Muhammet (2018); *İcra ve İflas Hukuku Ders Kitabı*, (6728, 6763 ve 7010 Sayılı Kanunlarla Yapılan Değişiklikler Nazara Alınarak Gözden Geçirilmiş 5. Bası), İstanbul: Vedat Kitabevi.

Pekcanıtez, Hakan; Taş Korkmaz, Hülya; Meriç, Nedim (2022); *Gerekçeli Hukuk Muhakemeleri Kanunu ve İlgili Mevzuat- Hukuk Muhakemeleri Kanunu*, (13. Baskı), İstanbul: Onikilevha Yayınları.

Postacıoğlu, İlhan E. (1982), İcra Hukuku Esasları (4. Baskı), İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, s. 40.

Postacıoğlu, İlhan E., Altay, Sümer (2020); *Medeni Usul Hukuku Dersleri*, (Güncelleştirilmiş ve Genişletilmiş 8. Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Reisoğlu, Safa (2014); *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (25. Bası), İstanbul: Beta Yayınları.

Sağlam, Fazıl (1982); *Temel Hakların Sınırlanması ve Özü*, (1. Baskı), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

Sağlam, Harun (2010); *Türk Hukukunda Kamu Görevlilerinin Kişisel Kusurlarından Kaynaklanan Zararlardan Dolayı İdarenin Sorumluluğu ve Kamu Görevlilerine Rücu Edilmesi*, Erzurum, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Salbu, Steven R.(1992), *Law and Conformity, Ethics and Conflict: The Trouble with Law-Based Conceptions of Ethics*, Indiana Law Journal, Vol. 68: Iss. 1, Article 3.

Saldırım, Mustafa (2005); *Özel Hukukta Cumhuriyet Savcısının Görevleri*, (1. Baskı), Ankara: Turhan Kitabevi.

Şahin, Cumhur (2017); *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, (8. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınevi.

Şen, Mahmut (2014); *Hâkimin Tarafsızlığının Sosyal Medya Ortamında Korunması Sorunu*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XVIII, Y. 2014, S. 3-4.

Şık, Hüseyin (2018); *Türk Adli Yargı Sisteminde Savcılık Kurumu*, (1. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.

Tahiroğlu, Fatih (2013); *Medeni Usul Hukukunda Görevli Mahkemelerin Belirlenmesi*, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tanör, Bülent (1977); “Anayasamızın Yeni 11. Maddesi Genel Bir Sınırlama Kuralı Getirmiş midir?”, Onar Armağanı, İstanbul, İÜHF Yayını, s.873-881.

Tanör, Bülent (2023); Yüzbaşıoğlu, Necmi; 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, (21. Baskı), İstanbul: Beta Yayınları.

Tanrıver, Süha (2021); *Medeni Usul Hukuku Temel Kavramlar ve İlk Derece Yargılaması, Cilt I*, (Tümüyle Gözden Geçirilmiş, Yenilenmiş Ve Genişletilmiş 4. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.

Taş, Meryem (2017); Hâkimin Hukuki Sorumluluğu, İstanbul, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tercan, Erdal (1995); “Hâkimlerin Hukuki Sorumluluğuna İlişkin Hükümlerin (Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu 573-576) ‘Hâkim’ Kavramı Açısından Uygulama Alanı”, Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 44, Sayı:1, https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000707

Tercier, Pierre; Pichonnaz, Pascal; Develioğlu, Murat (2016); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (1. Baskı), İstanbul: Onikilevha Yayınları.

Topal, Abdullah (2009); 1982 Anayasasında Temel Hak ve Özgürlüklerin Sınırlandırılması Ve Sınırlamanın Sınıрын Oluşturan Anayasal Ölçütlerle, Bolu, Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Toroslu, Nevzat; Feyzioğlu, Metin (2020); *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (20. Baskı), Ankara: Savaş Yayınevi.

Tülen, Hikmet (2001); “03.10.2001 Tarihli ve 4709 Sayılı Kanunla Yapılan Anayasa Değişiklikleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, Atatürk Üniversitesi Erzincan Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 1-4, s.191-244.

Uyumaz, Alper (2023); “Sorumluluk Hukukunda Kusur Kavramı ve Kusurun Tespitine İlişkin Bir Öneri”, SDÜHFD Cilt: 13, Sayı: 1.

Ünver, Yener; Hakeri, Hakan (2021); *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (7331 Sayılı Kanunla Yapılan Değişiklikler İşlenmiş 18. Baskı), Ankara: Adalet Yayınevi.

Üstündağ, Saim (2000) ; *Medeni Yargılama Hukuku*, (7. Baskı), İstanbul: Filiz Kitabevi.

Hatemi, Hüseyin; Gökyayla, Emre (2017); *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*, (4. Bası), İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Yaşar, Hasan Nuri; Cabioğlu Güler, S. Sena (2016); ”Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Yetkileri Kapsamında Kamu Gücü İlişkisi”, Ankara: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 20(4), 64-66, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/788971>

Yenidünya, A. Caner; İçer, Zafer (2016); *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (1. Baskı), Ankara:Adalet Yayınevi.

Yıldırım, Turan; Yasin, Melikşah, Kaman, Nur; Özdemir, H. Eyüp; Üstün, Gül (2020); *İdare Hukuku*, (Güncelleştirilmiş 8. Bası), İstanbul: Onikilevha Yayınları.

Yılmaz, Ejder; Arslan, Ramazan; Taşpınar Ayvaz, Sema; Hanağası, Emel (İcra-2022); *İcra ve İflas Hukuku*, (11. Baskı), İstanbul: Yetkin Yayınları, s. 62.

Yılmaz, Ejder; Arslan, Ramazan; Taşpınar Ayvaz, Sema; Hanağası, Emel (2022); *Medeni Usul Hukuku*, (8. Baskı), İstanbul: Yetkin Yayınları.

Yılmaz, Ejder (2011); “Hukuk Muhakemeleri Kanununun Getirdikleri”, Ankara: Ankara Barosu Dergisi(2), 213-254.

Yılmaz, Ejder (2021- Şerh); *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi Cilt II*, (Genişletilmiş 4. Baskı), Ankara: Yetkin Yayınları.

Yurtcan, Erdener (2018); *Ceza Yargılaması Hukuku* (15. Baskı), Ankara: Seçkin Yayınları.